

12
La 47

(1.2)

n.v.

N

2 f 30

THEOLOGIA MORALIS

IN

COMPENDIUM REDACTA

AB

AMBR. JOS. STAPP,

*Theol. mor. et Paedagog. Professore atque Consil. Eccles.
Brixin. actuali.*

TOMUS I.

EDITIO QUARTA.

OENIPONTI,

TYPIS ET SUMTIBUS WAGNERIANIS.

1836.

Diliges Dominum DEUM tuum ex toto corde tuo, et in tota anima tua, et in tota mente tua. Hoc est maximum et primum mandatum. Secundum autem simile est huic: Diliges proximum tuum sicut te ipsum. In his duobus mandatis universa lex pendet, et Prophetæ.

Matth. 22, 37. et seq.

067 882 900

PRAEFATIO AD EDITIONEM QUARTAM.

Etiam in praesenti editione nonnulla, quae virgula digna videbantur, accuratius solidiusque diggerere studui. Praesertim quoad *principium formale* mentem meam clarius exposui, illud non in ratione per revelationem illustrata reponendo, sed in apostolico magisterio, quod Christus in sua Ecclesia instituit. Ratio nostra est quidem organum, quo leges tum naturales tum positivas excipimus; ast suprema credendorum agendorumque regula, et universale criterion honestatis christianae est nobis Ecclesia docens. Eadem haec norma mihi semper ob oculos versabatur, eamque in omnibus sequi, quoad vixero, firmum mihi et fixum erit. Hinc dicta et scripta mea iudicio Petro-apostolici magisterii iterato atque omni cum sinceritate subjicio, corrigi paratus, si forsan ipsius sensum aliquando ex integro non sim assecutus.

In novellis quidem literariis, quae Halae et Lipsiae eduntur, censorem valde infestum et mordacem expertus sum. Sed dummodo labor meus viris, qui catholice sentiunt, non displiceat, eorum, *qui foris sunt*, convicia haud aegre perferam, dicens cum Apostolo: „*Modo enim hominibus suadeo, an DEO? An quaero hominibus placere? Si adhuc hominibus placerem, Christi servus non essem.*“ Gal. 1, 10.

Brixinae 6. Januarii 1836.

AUCTOR.

CONSPECTUS DICENDORUM.

INTRODUCTIO IN THEOLOGIAM MORALEM.

	Pag.
§. 1. Necessitas exactae anthropologiae	1
Caput I.	
<i>De diversis facultatibus hominis.</i>	
§. 2. Divisio harum facultatum	2
§. 3. De facultate cognoscendi	2
§. 4. Continuatio	6
§. 5. De facultate sentiendi	9
§. 6. De facultate appetendi	12
§. 7. Continuatio	14
§. 8. De facultate appetendi superiori	17
§. 9. De morali libertate hominis	21
§. 10. Continuatio	27
§. 11. Continuatio	30
§. 12. De ultimo fine hominis	32
§. 13. Continuatio	37
§. 14. De originaria dignitate hominis	38

Caput II.

De praesenti conditione generis humani.

§. 15. Lapsus hominis	41
§. 16. Religio et restitutio hominis	43
§. 17. Religio christiana	46

Caput III.

Indoles Theologiae moralis.

§. 18. Notio ejusdem	49
§. 19. Ipsius praestantia	51
§. 20. Ejusdem fontes	55
§. 21. De S. Scriptura V. T.	57
§. 22. Testamentum novum	58
§. 23. De traditione	62
§. 24. Disciplinae subsidiariae	63
§. 25. Status scientiae moralis ante Christum natum	66
§. 26. JESUS Christus	68
§. 27. Doctrina morum a Christi tempore	69
§. 28. Continuatio	73
§. 29. Praesens conditio Theologiae moralis	75

ETHICAE CHRISTIANAE GENERALIS

SECTIO I.

DE LEGE AETERNA OBJECTIVE CONSIDERATA.

Caput I.

Existentia et efficacia legis aeternae.

§. 30. Notio legis	77
§. 31. Existentia legis moralis	78
§. 32. Continuatio	80
§. 33. Continuatio	83
§. 34. Continuatio	86
§. 35. Diversa divinae legis efficacia	88
§. 36. Continuatio de consiliis	89

	Pag.
§. 37. Continuatio	93
§. 38. Conclusio	95

Caput II.

De supremo honestatis principio.

§. 39. Notio et dotes supremi principii	96
§. 40. De principio reali	98
§. 41. De principio cognoscendi	99
§. 42. Continuatio	102
§. 43. Statuitur principium formale	104
§. 44. Item materiale	105
§. 45. Principium allatum confirmatur ab auctoritate	108
§. 46. Ejusdem dotes	109
§. 47. Conclusio	111

Caput III.

De motivis agendi.

§. 48. Idea moralis perfectionis	114
§. 49. De motivo spei ac timoris	116
§. 50. Conditiones et gradus moralitatis	120
§. 51. Continuatio	121

Caput IV.

Diversae legum species.

§. 52. Leges naturales et divinae positivae	124
§. 53. Legum officiorumque diversitas ex debendi titulis	125
§. 54. Leges absolutae et hypotheticae	126
§. 55. Officia juris	127
§. 56. Continuatio	131
§. 57. Officia fraternae charitatis	133
§. 58. Comparatio eorundem	135
§. 59. Continuatio	138
§. 60. Officia gravia et levia	139

Caput V.

De legibus humanis.

§. 61. Notio et obligatio illarum	141
§. 62. Continuatio	143
§. 63. De poenis et praemiis legibus annexis	146
§. 64. Continuatio	148
§. 65. Leges irritantes	149
§. 66. Interpretatio legum humanarum	150
§. 67. De illarum cessatione	152
§. 68. De legali consuetudine	155

SECTIO II.

LEX MORALIS SUBJECTIVE CONSIDERATA.

Caput I.

Conditiones, ut lex nos subjective afficiat.

§. 69. Cognitio et libertas	158
§. 70. De ignorantia	160
§. 71. Impedimenta ex parte voluntatis	162
§. 72. De physica impossibilitate actuum	165
§. 73. De officiorum collisione	167

Caput II.

De conscientia.

§. 74. Notio et divisio conscientiae	170
--	-----

	Pag.
§. 75. Regulae practicae	173
§. 76. De conscientia qua affectione sensus moralis	177
§. 77. De conscientia qua constanti habitu	179
§. 78. De conscientia scrupulosa	180
§. 79. Quid agendum, ubi iudicium certum haberi nequit	185
§. 80. Continuatio	187
§. 81. Continuatio	189
§. 82. De conscientia dubia	191
§. 83. Quid in eiusmodi causis de bono meliori esse soleat	194

SECTIO III.

DE EXECUTIONE LEGIS DIVINAE.

Caput I.

Causae ad exequendam legem concurrentes.

§. 84. De gratia divina	197
§. 85. Continuatio	199
§. 86. Efficacia liberae voluntatis	201

Caput II.

De virtute.

§. 87. Notio virtutis	204
§. 88. Continuatio	205
§. 89. Virtus juxta primitivam ideam hominis	207
§. 90. Virtus in statu naturae corruptae	208
§. 91. Continuatio	209
§. 92. De virtute christiana	211
§. 93. Continuatio	212
§. 94. Diversi gradus virtutis	214
§. 95. Continuatio de puritate virtutis	217
§. 96. De pretio virtutis	218
§. 97. De necessario nexu cum beatitudine	220
§. 98. Continuatio	224
§. 99. De virtute tamquam actu singulari	227
§. 100. De virtutibus imperfectis et spuris	228

SECTIO IV.

DE TRANSGRESSIONE LEGIS.

Caput I.

De peccato generatim.

§. 101. Notio peccati	232
§. 102. Ejusdem malitia	234
§. 103. Continuatio	237
§. 104. Mala ex peccato redundantia	239

Caput II.

Diversae peccatorum species.

§. 105. Peccata omissionis et commissionis	243
§. 106. Objectiva peccatorum gravitas	245
§. 107. Continuatio	249
§. 108. Gravitas subjectiva	250
§. 109. Quae ad peccatum mortale requirantur	253
§. 110. Mutua relatio gravitatis objectivae et subjectivae	254
§. 111. Peccata interna et externa	256
§. 112. Desiderium et decretum peccandi	260
§. 113. De vitiositate	262
§. 114. Continuatio	266

	Pag.
§. 115. De prava consuetudine	268
§. 116. Peccata infirmitatis et malitiae	272
§. 117. De peccatis ignorantiae	274
§. 118. Continuatio	276
§. 119. De peccatis venialibus	279
§. 120. Qua ratione peccata specificè differant	282
§. 121. De computando peccatorum numero	282
§. 122. De peccatis alienis	284

Caput III.

De causis et fontibus peccatorum.

§. 123. De primi peccati origine	286
§. 124. Origo peccatorum in moderna hominum conditione	287
§. 125. Incentiva peccatorum externa	290
§. 126. De tentatione satanae	292
§. 127. De peccandi occasione	295
§. 128. Continuatio	297
§. 129. De occasione remota	299
§. 130. De tentatione	300

SECTIO V.

DE PECCATORIS CONVERSIONE.

Caput I.

Causae ad conversionem disponentes.

§. 131. Notio conversionis	304
§. 132. Causa prima ad conversionem disponens	305
§. 133. Causae reliquae	306

Caput II.

Partes necessariae conversionis.

§. 134. Cognitio sui	308
§. 135. Dolor de peccatis	310
§. 136. Motiva de peccatis dolendi	311
§. 137. De firmo emendationis proposito	315
§. 138. De studio pro peccatis satisfaciendi	316
§. 139. Emendatio morum	319
§. 140. De relapsu	319
§. 141. Directa dilatio conversionis	322
§. 142. Peccatorum confessio	324
§. 143. Absolutio sacramentalis	326

SECTIO VI.

DIJUDICATIO ACTUUM HUMANORUM.

Caput I.

Principia generalia.

§. 144. De morali pretio	328
§. 145. De condigna retributione	331
§. 146. Continuatio	333

Caput II.

De morali imputatione.

§. 147. Ejusdem notio	335
§. 148. Principia negativa	336
§. 149. „ ajentia	337
§. 150. De imputatione peccatorum	340
§. 151. De imputandis peccatorum consecrariis	341
§. 152. Imputatio actuum alienorum	342

INTRODUCTIO

IN

THEOLOGIAM MORALEM.

§. 1.

Necessitas exactae anthropologiae.

Antequam ipsam regni moralis indolem exhibeo, notiones illas praemittere juvat, quibus ceu cardinibus tota praesens causa innititur. Has inter praecipue illae referri debent, quas *anthropologicas* dicimus. Per decursum sane abunde patebit, quanti momenti genuina anthropologia existat. Verum et id nobis perspicuum fiet, plurimos, qui de homine tractarunt, misere alucinatos esse, eoquod hominem non ex omni, sed ex una tantum parte spectaverint. Quidam enim naturam hominis nonnisi ex primitiva ejusdem idea haurientes talia exinde placita deducunt, quae modernam conditionem nostram in immensum superant; alii vero, qui tantummodo praesentem hominis statum attendunt, nos vix non ad conditionem brutorum animantium detrudere videntur. Quare ut neutri horum scopulorum illidamur, humanam naturam ita considerare conabimur, ut et sublimissimam ideam, ad quam homo conditus fuit, et tristissimam simul conditionem naturae per peccatum depravatae attendamus.

Caput I.

De diversis facultatibus hominis.

§. 2.

Divisio harum facultatum.

1. Omnis homo animo constat, et corpore. Corpus nostrum, sive partium, quas complectitur, multitudinem, sive miram earundem compositionem atque stupendam ad fines diversissimos aptitudinem scrutemur, insigne divinae sapientiae ac benignitatis opus constituit. Idem de singulis ejusdem organis et membris obtinet. Quodsi vero terrestris domus nostra in tantam nos admirationem abripit, quanto magis spiritus, qui illam inhabitat! — Revera in animo humano tot, ac adeo eminentes facultates detegimus, ut homo DEI ipsius imaginem referat.

2. Harum facultatum quaedam sunt destinatae ad objecta *percipienda*, aliae vero ad eadem *appetenda*. Hinc sua sponte facultas percipiendi, et appetendi duos quam maxime generales animi nostri quasi ramos constituunt.

3. Porro facultas percipiendi duplici modo se exserit: *a)* Objective, dum objecta in animo nostro tamquam in speculo repraesentantur, ubi eadem *cognoscere* dicimur, et *b)* subjective, dum ab aliquo objecto nosmet ipsos affectos percipimus, seu dum illud *sentimus*.

4. Facultas tum cognoscendi tum sentiendi diversas denuo species comprehendit, quarum tamen expositioni eo magis supersedere licet, cum ex disciplinis philosophicis sint notissimae. Hinc ea tantum delibabimus, quae causam nostram proximius tangunt.

§. 3.

De facultate cognoscendi.

1. Facultatem cognoscendi vel *empiricam*, vel *rationalem* dicunt. Negotium facultatis empiricae potissimum in

eo versatur, *a*) ut ope sensuum, quos vel internos vel externos nuncupamus, tum nosmet tum phaenomena externa percipiamus, utque *b*) has perceptiones vi intellectus nostri in definitos conceptus redigamus, quo fit, ut de notionibus sic efformatis diversimode disponere possimus. Hunc in finem variae nobis potentiae datae sunt, quibus conceptus nostros retinere, ad invicem comparare, certas inde notas abstrahere, easque multiplici ratione versare solemus.

2. Verum etiamsi facultates istae empiricae praeclarissimae sint, *rationem* tamen ne a longe quidem assequuntur. Haec enim non externa vel interna phaenomena, sed ipsas immutabiles *normas* percipit, *seu ideas* eorum, quae sunt, quaeque fieri oportet. Sane quisquis sui vere compos existit, intime percipit, *a*) esse aeternam ac incommutabilem veritatem, ad quam, quidquid datur, dijudicare et aestimare, et *b*) dari aeternam absolutamque legem, cui omnes actiones liberas conformes reddere jubemur. Idem, ut infra dicetur, de idea *summi et absoluti boni* obtinet *).

3. Neque difficultas subest, ut mentem desuper convincam. Quisquis enim ratione utitur, eo ipso percipit, quaedam esse *vera*, alia vero *falsa*; pari modo unusquisque sui compos pronuntiat, inter actiones, quae ex libero hominis arbitrio pendent, quasdam *honestas*, alias vero *inhonestas* esse. Ast qua ratione tale iudicium concipere possemus, nisi primam aliquam et absolutam normam intueremur, juxta quam cuncta dimetimur? Profecto qui veritatis, justitiaeque nullam prorsus ideam tenet, nonnisi ridicule asserit, aliquid eidem convenire vel repugnare.

4. Non minus patet, normam illam, ad quam omnia

*) „*Ideas* vocat Plato, ex quibus omnia, quaecunque videmus, fiunt, et ad quas cuncta formantur, vel eorum, quae natura fiunt, exemplaria aeterna.“ Senec. Ep. 58.

dijudicamus, mente nostra infinites superiorem esse; etenim mens non mea tantum, sed quaevis alia veritati se totam quantam subditam sentit, et quidquid ad debellandam illam effinxeris, eam nunquam non victricem cernes. Quod justitiam, seu supremam actuum nostrorum legem attinet, ejusdem exactio equidem mutatis rerum adjunctis interdum cessat, ita ut animum nostrum non amplius aggrediatur; ast quamdiu nos afficit, nulla res creata, vis nulla nos eximere potest, quin ipsi devincti maneamus. Sic e. g. in quascunque angustias conjiciamur, nunquam tamen pejorare licet.

5. Et undenam veritas ipsa, et lex illa suprema vim suam, qua nos constrictos tenet, repetit? „*Aut quis prior dedit illi, et retribuetur ei?*“ *) — Certe ubi de veritate ipsa, et de lege suprema quaeritur, nemo sanae mentis fontem aliquem priorem assignabit, quoniam *ex ipsa, et per ipsam, et in ipsa sunt omnia*. Animus rationalis intime percipit, normam illam non aliunde veram vel bonam, sed esse principium omnium; et exinde, prout per semet ipsam subsistit, ita quoque mentem nostram non aliena, sed propria vi sibi subjectam et devinctam tenet. Absit igitur, ut quis sublimissimas hasce ideas tamquam meras abstractiones, vel imagines per phantasiam efformatas habeat, dum tamen unusquisque nostrum veritati atque legi illi se ex integro mancipatum sentit, immutabilemque ejusdem vim experitur. Quin alma haec veritas et lex suprema adeo non sunt merae abstractiones ex cognitionibus empiricis congestae, ut hae ipsae ideae potius quascunque alias cognitiones rationales praecedant. Nisi enim veritas praevis suos in nos radios transmitteret, nihil, quod verum sit, cognoscere possemus, luminis instar, cujus perceptio non

*) Rom. 11, 35.

a rebus, quas videmus, abstrahitur, sed quod, ut res qualescunque videamus, oculis nostris jam praevis illabi debuit. Idem in negotio morali de suprema lege obtinet. Unde nihil est certius, quam has veritatis justitiaeque ideas sua sponte et immediate nobis illucescere; nisi enim proxime et immediate nos irradiarent, eas nec quaerere, nec fors detectas agnoscere possemus, quippe quarum nulla in animo nostro praevis imago foret. Revera etiam ab experientia constat, ideas hucusque celebratas menti nostrae sua quasi sponte illabi, ita ut, quamprimum usum rationis nanciscimur, illas in nobis expergefieri et dilucidari sentiamus. Sive nostram pueritiam in memoriam revocemus, sive alios in aetate adhuc tenera attendamus, ideas istas in mente uniuscujusque residere cernimus, ita ut homini non ab extra ingeri, sed nonnisi in animo excitari et explicari debeant.

6. Denique facile ostendi potest, veritatem, prout et justitiam, neque ad tempus aliquod, neque ad certum locum coarctatam, sed aeternam, increatam, et sub quacunque ratione prorsus infinitam esse. Sane neque fuit, neque futurum est unquam aliquod temporis momentum, ubi vel coeperit veritas, vel ubi interire queat. Etiam si rerum caducarum torrens reliqua omnia suis involvat fluctibus, veritas tamen omni temporis lapsu in immensum superior est. Equidem fieri potest, ut nos in ipsa perspicienda applicandaque deficiamus; ast veritas ipsa immota manet ad instar solis, qui, etiam si ejusdem radii spissis nubibus intercipientur, nullam tamen propterea vicissitudinem subit. Pari modo veritas nullis locis concluditur, sed revera *attingit a fine usque ad finem fortiter, et disponit omnia suaviter*. Sap. 8, 1.

§. 4.

Continuatio.

1. Ast quid demum sub tantis aeternae veritatis justitiaeque ideis latet? — Prout vidimus, id, quod in illis suspicimus, est aeternum, immutabile, rebus omnibus in immensum superius, atque prima et absoluta norma, cui tum judicia, tum decreta nostra nunquam non conformare jubemur. Quis ergo ambigat, quin, dum aeternam veritatem ac justitiam percipimus, ipsam Divinitatem percipiamus? — Idem de prima et absoluta pulchritudine dicendum venit, ad quam, quidquid pulchrum videtur, comparare et exigere debemus. Sub omnibus hisce ideis Ens absolutum atque divinum nobis illucescit, et quidem unus idemque DEUS; veritas enim reapse non differt a justitia, neque haec a pulchritudine discrepat, sed unumquodque horum praedicatorum alterum ex integro complet, simul et complectitur. Hinc ardens illud piissimi viri suspirium, quo exclamat: „*O veritas DEUS! fac me unum tecum in charitate perpetua!*“ — De imit. l. 1. c. 3.

2. Quam praeclare veteres hac de re senserint, inter eos constat, quibus philosophia Platonica ignota non est. Etiam Patres Ecclesiae passim sub imagine aeternae veritatis et justitiae ipsam Divinitatem nobis exhibent, praesertim in scriptis S. Augustini pulcherrimi desuper loci occurrunt, ex quibus unum duntaxat huc transferre liceat: „*Ut illa veritatis et sapientiae pulchritudo nec multitudine audientium constipata secludit venientes, nec peragitur tempore, nec migrat locis, nec nocte intercipitur, nec sensibus corporis subjacet. De toto mundo ad se conversis omnibus proxima est, omnibus sempiterna. Nullo loco est; nusquam deest. Foris admonet, intus docet; cernentes se omnes commutat in melius; a nullo in deterius commutatur. Nullus de illa judicat; nullus*

sine illa judicat bene. Ac per hoc eam, manifestum est, mentibus nostris, quae ab ipsa una fiunt sapientes, et non de ipsa, sed per ipsam de caeteris judicant, sine dubitatione esse potio-rem. Tu autem concesseras, si quid supra mentes nostras esse monstrarem, DEUM esse concessurum, si adhuc nihil esset superius. Si enim aliquid est excellentius, ille potius DEUS est; si autem non est, jam ipsa veritas Deus est.“ L. 2. de lib. arb. c. 14. et 15. Qui plura tum philosophorum, tum Ss. Patrum testimonia excipere cupit, adeat: *Philosophie der Aeltesten* 1c., item: *Göttlicher Friede* 1c. von Philibert *).

3. Ex hucusque dictis paucas summi momenti illationes deducamus:

a) Ens absolutum et divinum proxime et propria luce animum nostrum irradiat. Etenim quamprimum cognoscimus, aliquid vel verum esse vel justum, veritas atque justitia necessario nobis jamjam innotuit; absurdum foret cognitiones nostras ad illam normam comparare, quae nos adhucdum lateret. Atqui sub hac ipsa aeternae veritatis justitiaeque imagine Divinitatem seu Ens absolutum reveremur. Utique haec Divinitatis perceptio in hominibus incultis admodum obscura esse solet, et nisi institutio accesserit, magis magisque sopitur; attamen hi quoque immutabilem et primam aliquam normam suspiciunt, juxta quam omnia dijudicant, et cui actus suos conformare jubentur; non nisi quadam dexteritate opus est, qua perceptio isthaec explanetur; tum sensus iste ad claram notitiam emicabit. Qui veritatis atque justitiae nullam omnino perceptionem habet, eo ipso irrationalis esse deprehenditur. Et numquid non juxta hoc ipsum principium homini usum

*) Praeclare quoque Boëthius de consolatione philosophiae de-
super disserit.

rationis astruimus? Quamprimum aetas puerilis ad normam veritatis ac justitiae judicare incipit, ex communi sententia rationis compos fieri dicitur.

b) Et quid est ratio ipsa? — Ratio aliud non est, quam organum, quo aeternas illas et divinas ideas percipimus. Prout ad percipiendas res terrestres certis sensibus instructi sumus, ita quoque sensus nobis congenitus fuit ad percipiendum Ens absolutum. „*Ista praesentia sensu corporis tangimus, aut imagines absentium fixas in memoria recordamur**)... *ast in illa aeterna veritate, ex qua temporalia facta sunt omnia, formam, secundum quam sumus, et secundum quam vel in nobis, vel in corporibus vera et recta ratione operamur, visu mentis aspicimus.*“ — Idem expressio vernacula designat: Vernunft von Bernehmen. Adeoque rationem aptissime mentis nostrae oculum, Divinitatem vero lucem dicimus, quae *illuminat omnem hominem venientem in hunc mundum* **).

c) Non minus patet, quo in sensu ratio *theoretica* dicatur, vel *practica*. Ratio ipsa est una eademque, sola applicatio ipsius differt; hinc theoretica audit, ubi aeternam veritatem tamquam normam eorum, *quae sunt*, considerat; practica vero, dum immutabilem legem intuetur, atque ex illa definit, quid per naturas libertate praeditas *fieri oporteat*.

4. Haec igitur rationis nostrae indoles est, qua natura hominis super res tanta praerogativa destitutas tam mire eminet. — Interim sicut in sphaera empirica praeter facultatem percipiendi etiam intellectum, imaginationem, et plures alias animae potentias discernimus, ita quoque in sphaera rationali diversas animi vires distinguunt, quas

*) S. Aug. l. 3. de Trin. c. 6. et 7.

**) Joann. 1, 9.

tamen haud fusius exponendas arbitramur. Id solum notare juvat, ubi in decursu Theologiae nostrae simpliciter de intellectu loquimur, sub hoc nomine universam facultatem cognoscendi intelligi.

5. Ceterum res pessimi ominis videtur, dum conspiciamus, homines, etiamsi ad veritatem facti atque ejusdem percipiendae organo insigniti fuerint, ab omni tamen retro aetate a veritate tam turpiter deviasse. Imo etiam qui veritatis amantes sunt, plerumque solas ejusdem umbras sectantur, dum animus noster ad sublimes rerum ideas nonnisi cum ingenti labore eluctari potest, et postquam illas assecutus fuit, prout S. Aug. lamentatur: „*In iis non manet perventor, sed velut acie ipsa reverberata repellitur, et fit rei non transitoriae transitoria cogitatio.*“

L. 12. de Trin. c. 14. Numquid temeritas erit, si jam exinde auguremur, hominem de primaeva sua conditione delapsum, atque corruptum fuisse? — Interim concludamus praesentem indagationem verbis S. Aug. de vera rel. c. 24. et 25. „*Quodsi hoc intuenti palpitat mentis aspectus, quiescite, nolite certare, nisi cum consuetudine corporum; ipsam vincite, et victa erunt omnia. Unum certe quaerimus, quo simplicius nihil est. Ergo in simplicitate cordis quaerite illum. Agite otium, inquit, et agnoscelis, quia ego sum Dominus; non otium desidia, sed cogitationis, ut a locis et temporibus vacetis. Haec enim phantasmata tumoris et volubilitatis constantem unitatem videre non sinunt. Loca offerunt, quae amemus; tempora surripiunt, quae amamus, et relinquunt in anima turbas phantasmatum, quibus in aliud atque aliud cupiditas incitetur.*“

§. 5.

De facultate sentiendi.

1. Ubi rem aliquam cognoscimus, ipsius nobis ima-

ginem efformamus, hancque ad aeternas ideas in animo nostro relucens expendimus. Ast praeter cognitionem datur adhuc aliud genus perceptionum, quas *sensiones* dicimus, id est, perceptiones *affectionis*, quam objecta in nos edunt, seu per quas nos ipsos certo modo affectos experimur. Etiam haec facultas ad praecipua Conditoris beneficia spectat. Scilicet tanta rerum omnium connexio est, ut continua inter illas actio et reactio detur. Res exteriores identidem in nos agunt, et nos vicissim in illas. Hinc quam pronum foret, ut res, quibus undique cingimur, in nostram perniciem vergerent, si earundem efficaciam, quam in nos edunt, non illico perciperemus? Equidem ope intellectus rerum indolem et vires cognoscere possumus; verum quis est, qui rerum prorsus omnium sufficientem sibi notitiam comparare queat, et quoties in praesenti semper naturae conflictu consilium, quod ab intellectu petitur, justo tardius veniret? Atque hunc in finem sapientissimus Creator ita nos instituit, ut a rebus, quae in nos agunt, nos immediate affectos percipiamus. Et siquidem experimur, rerum efficaciam naturae nostrae congruere, *grate* afficimur; ubi vero inter rerum activitatem et naturam nostram repugnantia detegitur, sensio minus *accepta*, vel etiam acerba resultat.

2. Quia enucleatio hujus causae pertractatio pariter ad alias disciplinas spectat, pauca tantum, et quae proxime usui inserviunt, corollaria annectimus:

a) Tot dantur species sensuum, quot facultates atque ad mundum tum sensibus subjectum, tum rationi pervium relationes habemus. Ast quo propinquius unaquaeque sensio cum vera et ultima hominis destinatione cohaeret, eo plus quoque dignitatis nanciscitur. Unde prae omnibus reliquis illae sensiones eminent, quae ex contemplatione veritatis, atque ex conjunctione nostra cum bono infinito proveniunt.

b) Cum finis ultimus hominis nonnisi unus esse possit, juxta primitivam ejusdem ideam omnes tum facultates, tum sensiones ipsius pulcherrimo concentu huic ultimo fini deservient, ita ut plena in homine harmonia detur.

c) Sensiones quaecunque vehementiores remissioresve esse solent tum pro diversitate consensus, vel dissensus, quem objecta nobiscum habent, tum pro diversa dispositione nostra. Hinc pro diversitate sexus, aetatis, educationis, cultus etc. idem objectum quam maxime diversas sensiones ciere consuevit. Imo non tantum in diversis, sed etiam in uno eodemque homine, mutata dispositione ejusdem, sensiones perquam variae deprehenduntur. Quibus hodie delectamur, eorum post breve intervallum non raro incurii sumus vel etiam taedio afficimur.

d) Demum sequitur, sensiones nostras nullatenus certum esse criterium, aliquid vel verum vel justum esse. Nam ipsa sensionum indoles haec est, ut objecta non ad veritatis justitiaeque ideas, sed ad nos ipsos referamus; adeoque non percipimus, quomodo istis ideis, sed qualiter naturae nostrae conveniant; et haec subjectiva perceptio adeo ex instabili uniuscujusque dispositione pendet, ut sensiones non tantum in diversis hominibus, sed etiam in uno eodemque mutatis circumstantiis plurimum discrepent. Quis ergo illud firmum veritatis justitiaeque criterium arbitrabitur, quod sibi adeo non constat? *)

*) Negari certe non potest, dari etiam *sensiones sublimiores*, quae nempe ex contemplatione veritatis, ex conscientia recti, atque ex intimiori conjunctione mentis nostrae cum DEO redundant. Cum igitur hae affectiones *rationales* sint, cur virtutis puritas illis corrumpatur? Verum et illi errant, qui asserunt, non dari decretum voluntatis, quin grata illud

3. Etiam quoad sensiones harmoniam illam, qualem homo juxta originariam ideam suam prae se fert, modo lugubriter turbatam conspiciamus; sensiones etenim inferiores in nobis effervescunt et exaestuant, superiores vero vix non suffocatae jacent. En novum indicium, hominem de prima dignitate sua degenerasse!

§. 6.

De facultate appetendi.

1. Hominis est, ut non tantum ab objectis exterioribus afficiatur, sed ut etiam ipse vires suas exserat, isque fieri conetur, qui ex destinatione sua fieri debet. Hunc in finem DEUS praeter facultatem percipiendi etiam vim appetendi nobis congenuit. Et quidem prout in rebus physicis, ita quoque in nobis haec appetendi facultas duplici modo se manifestat, *repellendo* nempe, et *attrahendo*, seu dum ea, quae naturae nostrae repugnant, propulsare, quae vero convenire videntur, nobis adjungere conamur.

2. Pro diversitate naturae nostrae etiam facultas appetendi vel *animalis* est, vel *rationalis*; illa caeco impetu agitur, atque in ea tendit, quae naturae hominis inferiori congruunt; contra appetitus rationalis, seu voluntas ad fines altiores allicitur. Cumque ex communi loquendi modo id, quod naturae nostrae convenit, bonum, contrarium vero malum nuncupemus, eadem quoque divisio bonorum resultat. Bonum sensibile *jucundum*, bonum vero rationale *honestum* dicunt.

3. Verum etiamsi facultas appetendi per attractionem et repulsionem duas quodammodo, sibiue oppositas lineas

sensio praecesserit. Etenim exempla prorsus innumera occurrunt, homines pios in summa sensuum ariditate officio suo mente infracta addictos fuisse. Praesertim exemplum ipsius Redemptoris eminet. Matth. 26, 38. seq.

percurrere videatur, revera tamen semper aliquid boni appetimus. In ipsa aversatione nunquam non bonum nobis obversatur, quod vel consequi, vel jam possessum retinere nitimur.

4. Ast multum discriminis intercedit, *quare* bonum aliquod appetamus; utrum *sui ipsius causa*, ita ut voluntas nostra in illud desinat; an vero propter aliud bonum, ad cuius consecutionem illo ceu *medio* utimur. Atque bonum aliquod ipsius causa prensare, atque affectu suo in illud desinere, idem est, ac illud *diligere*. Unde in objecto, quod vere amamus, nos quodammodo deperdimus, ita ut non tam in nobis ipsis, sed potius in dilecto capite vivere et spirare pergamus; id quod genius latinae linguae perbene exprimit, dum eos, qui vehementer amant, *deperire* dicit *).

5. Ex quibus eruitur, sub omni appetitu et affectu *amorem* latere, quo vel nosmet ipsos, vel quodcunque aliud objectum diligimus. Prout vero ipsa appetendi fa-

*) Hunc bifarium appetendi modum veteres per verba *frui* et *uti* exprimebant. Hinc Seneca cum Epicureo disserens: „*Tu voluptate frueris*,“ inquit, „*ego utor*.“ Ceterum hanc esse genuinam *amoris* notionem, obviis exemplis ostendi potest. Interim non diffiteor, verbum *amare* in sensu admodum vago accipi. Ex vulgari loquendi usu etiam illa *amare* dicimur, quorum venustate, aliisque dotibus attrahimur, quaeque desideramus, ut ex eorundem possessione *nostra felicitas* provehatur. Atque hunc *amorem concupiscentiae* dicunt; in quantum scilicet in tale objectum, ejusdem bonitate attracti, ferimur, illud amamus; quatenus vero ex illius possessione propriam felicitatem intendimus, illud concupiscimus. In sensu strictiori autem amor *benevolentiam* designat, qua nos alicui objecto *ipsius causa* impendimus, seu praecise, ut illi bene sit. Hunc ergo *amorem complacentiae*, si vero ex collatis in nos beneficiis descendit, *amorem gratitudinis* vocant.

cultas, ita etiam amor noster in *animalem* et *rationalem* dividitur *).

6. Et eam quidem appetendi facultatem, quae *menti rationali* competit, *voluntatem* dicimus. Unde quidquid ex hac voluntate descendit, *voluntarium* nuncupatur. Appetitus igitur animales, et motus naturae inferioris tum solum voluntarii fiunt, ubi mens nostra iisdem acquiescit. Rom. 7, 15. et seq. **).

§. 7.

Continuatio.

1. Quo minus facultas appetendi torpescat, aeterna Sapientia vivaces nobis stimulos adjecit, quibus facultas isthaec allici et concitari solet, quosque pari modo in animales et rationales dispescimus; illos, quamvis minus apte, stimulos *felicitatis*, hos vero *honestatis* vocitant. Atque hi stimuli in homine idem fere sunt, quod pondus vel elater in fabrefacto horologio; hinc praecipuum quoque divinae benignitatis specimen exhibent. Etenim quot periculis perdendae incolumitatis, ac omnimodae salutis no-

*) Errant igitur, qui cum Kantio asseverant, omnem amorem inquinamento sensualitatis infectum esse. Quis tale quid de *amore veritatis*, vel *justitiae* asserere ausit? — Et numquid etiam DEUS, dum semet ipsum, et genus nostrum diligit, tali inquinamento laborabit? Quare firmiter tenendum est, dari quoque *amorem rationalem*, et ab omni sensualitate penitus depurgatum, dum scilicet non sensus, sed *mens nostra* certo objecto ipsius causa inhaeret.

**) Hinc inde tamen voluntas in sensu latiori accipitur, ita ut totam appetendi facultatem comprehendat. Ceterum nostra voluntas non solum ratione dirigente, sed etiam impulsu et causis moventibus indiget. Ast longe aliud de *voluntate divina* obtinet; cum enim, quidquid in DEO datur plane absolutum sit, voluntas divina non aliunde dependet, sed est simul *sapientia* et *sanctitas* ipsa.

strae expositi essemus; si natura nostra hisce stimulis destituta ad declinanda mala sectandaque bona nos non identidem urgeret? — Attamen ut stimuli nostri vere nobis prosint, talis eorundem subordinatio atque harmonia requiritur, ut destinationem, quam a DEO nacti sumus, non tantum non impedian, sed promoveant potius. Ast quis ignorat, hunc stimulorum ordinem et concentum in moderna hominis conditione vix non ex integro sublatum esse, quandoquidem appetitus inferiores tum inter se, tum praesertim cum natura rationali tam acerbe colliduntur? — Atque exinde inducta hominis corruptio tam luculenter patet, ut negari prorsus nequeat; nec enim aliquem tam inverecundum arbitror, ut asserat, tantam naturae animalis ferociam, atque hunc stimulorum tumultum, quem experimur, esse opus ipsius sapientissimi Creatoris. Ex quibus jam nunc perspicimus, quantum illi desipiant, qui docent, stimulis, utpote a DEO nobis concessis, libere indulgendum esse. Utique stimuli a DEO nobis concessi fuerunt; ast praesens furor illorum non ex DEO, sed ex subsecuta naturae depravatione originem repetit, et consequenter eosdem ad normam altiorem refrenare, turbatumque ordinem restituere oportet. Profecto, qui nonnisi naturales stimulos sequitur, tam sibi quam aliis apertum exitium parat, et siquidem haec vivendi licentia universalis fieret, non jam homines, sed belluas humana forma vestitas haberemus. Imo non tantum ad perfectionem nostram sublimiorem, sed ad ipsam quoque sospitatem corporis haec stimulorum refrenatio est necessaria; sunt enim revera *caeci, et duces caecorum*, prout indies ab exemplis eorum patet, qui libidini vel palato dediti unacum copiis vires quoque ac vigorem destruunt. Hinc Gen. 4, 7. juxta Vulgatam dicitur: „*Sub te erit appetitus, et tu dominaberis illius.*“ Atque id eo magis elucescit, si consideremus, quam facile pruri-

tus animales irritentur, et ad quam vehementiam semel irritati accendi soleant. Cf. Prov. 7, 22. et seq.

2. Appetitus solito vehementiores, seu ad majorem vim excitatos *affectus* dicimus, quorum denuo diversi gradus dantur. Ast facile perspicitur, prout omnem appetitum, ita omnem quoque affectum *amorem* esse, ut adeo sub ipso odio semper aliquis amor lateat. Quodsi certus appetitus facillime irritatur, *propensio* vel proclivitas audit. Ejusmodi propensiones saepissime ex indole et nativa hominis dispositione resultant, tumque *connatae* appellantur; vel oriuntur ex repetitis actibus, quibus natura ad certos actus multum proclivis redditur. Quin imo interdum ex una actione natura hominis perdurantem dispositionem induit, quod praesertim in peccatis luxuriae nimis frequenter evenit. Hinc igitur certa agendi ratio in *habilitum* transit; seu natura hominis ita ad certos actus deflectitur, ut data quavis occasione in illos prorumpat. Si demum appetitus aliquis adeo effervescit, ut homo ejusdem impetu servilem in modum se abripi patiatur, *passio* dicitur. Neminem latere potest, quanto labore constet, ut quis eum agendi modum, quem tumultuantes affectus identidem provocant, quemque diuturna consuetudo firmavit, denuo desuescat. Praesertim S. Aug. in suis confessionibus hanc luctam non tam depingit, quam potius exhibet. Inter alia l. 8. c. 5. ibidem ait. „*Ex perversa voluntate facta est libido, et dum servitur libidini, facta est consuetudo, et dum consuetudini non resistitur, facta est necessitas.*“

3. Hujus loci nondum est definire, qualis propensionum, affectuum, habituumque imputatio institui debeat. Attamen jam nunc sequentia inferre licet:

a) Prout appetitus sensuales, ita etiam affectus, quamdiu rationi obediunt, reprobari nequeunt; potius ex natura sua ad divina beneficia referri merentur, eoquod ope

affectuum, si quidem ordinati sint, consecutio finis nostri ultimi multum facilitetur. Imo dantur circumstantiae, ubi tum ad propulsanda mala, tum ad bona procuranda affectus plane necessarii videntur, dum e. g. ad minas et vellicationes hominum improborum nos intrepidus stare, vel quo demum cunque modo pro justitia aliquid audere oportet *).

b) Verum etiamsi affectus ex se bonos, et hinc inde necessarios dicamus, iis tamen solertissime invigilandum est, ne spreto rationis imperio eorundem impetu in transversum agamur. Dum enim per omnem affectum aequilibrium facultatum nostrarum aliquatenus tollitur, quam pronum est, ut relicto rationis tramite merum sensum sequamur!

c) Praecipue tum rei morali timendum est, ubi natura nostra ad certos actus, quamvis ex se indifferentes, vehementer propendet, vel ubi talis agendi ratio in constantem habitum transiit. Ejusmodi homines, nisi singulariter sibi provideant, innumeris sensuum fallaciis atque praestigiis patere solent.

§. 8.

De facultate appetendi superiori.

1. Unusquisque nostrum intime persentiscit, mentem suam ad altiora destinata esse. Et primo quidem omnes inextinguibili desiderio veritatis tenemur. Hanc omnes sibi patrocinantem cupiunt, atque, ut S. Aug. inquit **), „*natura rationalis adeo refugit falsitatem, et quantum*

*) Absit ergo, ut pro more antiquioris recentiorisve Stoeae plenam hominis ἀπάθειαν ad virtutem expetamus. Vid. S. Aug. de civit. l. 9. c. 4. seq.

**) L. 1. advers. Acad. c. 3.

potest, devitat errorem, ut falli nolint, etiam quicumque amant fallere.“ Hinc omnes veritatem profitentur, et qui illam sincere non quaerunt, se saltem fingunt ejusdem amantes esse, bene gnari, quantum veritatis neglectus hominem dedeceat. Quid vero de mentibus illis nobilioribus dicam, quibus studium veritatis totius vitae summam constituit? Quam indefesso conatu tales ad veritatem anhelant, et quanto gaudio perfunduntur, ubi diu quaesitam tandem amplecti licet! Inter ipsos ethnicos complures fuere, qui spretis vitae mollioris deliciis atque inter maximas difficultates non tantum opes, sed etiam vires suas veritati ex integro impendendas existimarunt. — Paucis: intellectus noster factus est ad veritatem, et veritas sub hac ratione summum hominis bonum constituit. Et profecto, quanta voluptas nostra erit, ubi juxta divina promissa DEUM, qui est veritas ipsa, facie ad faciem contemplantur?

Philosophus ille, qui post longum studium veritatem seu problema aliquod tandem intellexit, per compita civitatis velut mente captus discurrit, altum exclamans: *Inveni! inveni!* Quos demum sensus ratio nostra percipiet, dum omnes veritates in una, et unam in omnibus — — uno visu mentis aspiciet! O quid demum erit, immensam illam pulchritudinem et Majestatem divinam visu mentis clare aspicere, et prout Scriptura loquitur, facie ad faciem contemplari! Quanta haec erit scientia! Quanta sapientia! Quam adeo perfectissimus erit intellectus ille, qui tanta cognitione splendet! Scilicet hoc erit summum gaudium, delectatio in genere intelligendi extrema. Oberrauch: Theol. mor. P. III. §. 874. et seq.

2. Verum prout ratio nostra veritati, ita quoque mens *infinito bono* inhiat. Etiam hanc animi nostri destinationem ad bonum infinitum omnes fatentur. Etenim unusquisque nostrum beatus esse desiderat, et quidem *plene beatus*, ita ut nihil boni nobis desit. Vel quo tandem omnia nostra vota atque molimina tendunt, nisi ut plenam per-

fectamque beatitatem consequamur? Equidem plurimi errant, dum ibi beatitudinem quaerunt, ubi inveniri nequit. Ast prout umbra corpus designat, ita hi quoque, utut obcaecati sint, testatum faciunt, se ad aliquod bonum ferri, quo omnia ipsorum desideria compleantur. Verum quodnam est illud bonum, quod ad mentem nostram exsaturandam plene sufficiat? Absque dubio ad bonum, quo plene satiemur, requiritur:

- a) Ut sit bonum infinitum, ita ut bona prorsus omnia complectatur, omnibusque, qui illo frui cupiunt, abunde sufficiat. Nisi enim omnia bona comprehenderet, ex ejusdem possessione nunquam plene beati essemus, quia semper aliquid restaret, quod affectus noster desiderare posset. Et quanta calamitas, si fons ille, ad quem omnes anhelamus, ab aliis jam exhaustus are-sceret! Sane prout omnes ad fruitionem hujus boni facti sumus, ita omnibus quoque plene sufficiat oportet.
- b) Pari modo requiritur, ut bonum istud neque ex superioris potentiorisve alicujus arbitrio pendeat, neque ulli unquam mutationi obnoxium sit: nam quo majorem exinde voluptatem perciperemus, eo major nostra miseria foret, si ipsius ereptionem vel dispendium formidare cogeremur. Certe quo dulcior praesens hominis conditio, eo gravior illam amittendi horror esse consuevit. Consequenter bonum illud, ad quod mens nostra suspirat, absolute independens, et prorsus immutabile esse debet. — Ast ubinam tale bonum invenitur? Nullibi plane, praeterquam in solo DEO. DEUS solus est bonum infinitum et absolute independens; prout sibi ipsi, ita et nobis abundantissime sufficit, omnia, quaecunque bona sunt, complectitur, cumque a re nulla dependeat, nobis invitis deesse nunquam poterit. Imo revera non datur aliquid extra

DEUM, quod bonum dici possit; nam ut divinus Redemptor ipse asseverat: „*Nemo bonus, nisi unus DEUS.*“
Marc. 10, 18.

3. Quare prout ratio nostra ad DEUM tamquam aeternam veritatem facta est, ita mens nostra in DEUM ceu bonum infinitum tendit; atque tanta est cordis nostri amplitudo, ut nonnisi per Divinitatem expleri queat. Quidquid homini concesseris, nihil ipsi sufficit, nisi DEO perfruat; et verissimum est, quod S. Aug. toties ingeminat: „*Fecisti nos, DEUS, ad TE, et inquietum est cor nostrum, donec quiescat in TE!*“ Idipsum omnes confitentur, quotquot post diutinas procellas, quibus jactati fuerant, ad DEUM tamquam firmissimum laetissimumque portum tandem pertingere meruerunt. Omnes, inquam, uno ore conclamant, extra DEUM nullibi veram sibi animi pacem obtigisse; imo, quo splendidior videbatur felicitatis externae apparatus, eo gravius mentis insatiatae taedium sentiebant; vel etiamsi durante sensuum aestu sibi per omnia felices viderentur, discussa tamen ebrietate illud Salomonis usurpare cgebantur: „*Vanitas vanitatum, et omnia vanitas.*“ Imo ipsi perversi hanc animi destinationem confirmant. Quis iniquus aliquando pacem habuit vel plene tranquillus vixit? Cur ejusmodi homines nullibi quiescunt, sed nova semper atque alia moliuntur? Cur inter ipsas delicias ipsorum animus famelicus perseverat et are-scit? Et praesertim cur sedato sensuum turbine tanto fastidio affici, totque angoribus dilacerari solent? — Nimirum sentiunt et ipsi ac intime sibi persuasum habent, se ad bonum infinitum natos esse, atque spatium illud per nullam rem creatam expleri posse, quod recipiendae Divinitati consecratum fuit. Pulcherrime auctor libri de imit. mentem hominis desuper interpellat: „*Non potes aliquo bono temporali satiari, quia ad haec fruenda non es*

creata. Etiam si omnia creata bona haberes, non posses esse felix et beata; sed in DEO, qui cuncta creavit, tota beatitudo et felicitas tua consistit.“ L. 3. c. 16.

4. Exinde quoque sat secure inferri potest, animum hominis ad immortalitatem factum esse. DEUS nos destinavit, ut bono infinito fruamur; jam vero qua ratione bono infinito perfrui possemus, si haec fruitio post tempus aliquod iterum interrumpenda foret? — Imo talis fruitio necessario infinitam miseriam involveret, eoquod imminens jactura boni infiniti infinitam reapse dolendi materiam praeberet. Adeoque animus noster bono infinito frui ne potest quidem, nisi ejusdem simul immortalitas astruatur. Vel potius: DEUS est ipsa veri nominis aeternitas ac vita; quomodo igitur ille extingui poterit, qui immediate ad DEUM factus est, et cum ipso intime jungitur? Scilicet, ut S. Augustinus inquit, „*aeterno Creatori inhaerentes et nos aeternitate afficiamur, necesse est.*“ — Attamen de hac mentis immortalitate revelatio divina nos certissimos reddit.

§. 9.

De morali libertate hominis.

1. Nomen libertatis prout encomiis, ita etiam abusibus percelebre evasit. Quantopere etiam de morali hominis libertate disceptatum fuerit, inter eruditos constat. Est vero libertas generatim sumta *independentia quaedam*; unde quo independentior unaquaeque res existit, eo majori quoque libertate gaudet. Etiam libertas moralis certam independentiam vel potius vim independentem agendi denotat. Ast multum decertatum est, in quo isthaec independentia consistat, et quousque extendatur. Et quidem ut potissimas tantum opiniones referam, fuerunt aliqui, qui omnes actus nostros ex insuperabili necessitate derivarent. Hos *deterministas* dicunt, ita tamen, ut alii determinismi *crassioris*,

alii vero *subtilioris* nomen sortiantur. Juxta deterministas crassiores omnes nostrae actiones vel per divinam providentiam, vel omnino per inexorabile fatum ita dispositae sunt, ut indeclinabiliter consequi debeant. Consequenter ex horum sententia aliud velle aut agere haud possumus, quam quod per divinam voluntatem, aut per caecum et inflexibile fatum praevie stabilitum fuit; quod vero tali modo stabilitum fuit, ad id insuperabili necessitate adigimur. Adeoque libertas nostra in sola immunitate ab *externa coactione* consisteret. Subtiliores defendunt, actus nostros non quidem ex ordine praedeterminato, attamen ex nostris semper conceptibus et repraesentationibus dependere. Juxta hanc doctrinam voluntas nostra necessario illud semper amplectitur, quod ex nostra repraesentatione gravioribus rationibus fulcitur; intellectus praecedit, et voluntas servilem in modum sequi cogitur. Quodsi ergo misera voluntas per vepres et senticeta incedit, omnis culpa in intellectum redundat, utpote cujus ductum consensus noster necessario sequitur.

Contra, praesertim ex quo philosophia critica antiquam Stoam resuscitavit, alii non tantum omnem praedeterminationem rejiciunt, sed libertatem tamquam independentiam vix non absolutam depraedicant, ita ut nostra ratio sibimet ipsa summa lex sit, et ejusdem executio prorsus, et absolute ex nostro arbitrio pendeat *).

2. Cui harum partium jam adstipulabimur? Num determinismo calculum adjicientes decreta voluntatis nostrae

*) Ex hac sententia Cicero inquit: „Judicium hoc omnium est, fortunam a DEO petendam, a se ipso sumendam esse virtutem. — Num quis, quod bonus vir esset, gratias Diis egit unquam?“ De nat. Deor. Et Horatius: „Det (DEUS) vitam, det opes; animum aequum mi ipse parabo.“

jam praevis praestabilita dicemus, an vero cum sententia opposita mentem hominis seu absolute independentem reverbimur? Tentemus inter duo haec extrema viam mediam; nam prout virtus in medio versari dicitur, ita et veritas. Hunc in finem ea, quae hucusque de homine diximus, rememorare juvat.

a) Itaque mens nostra immediate ad DEUM est facta; intellectus ad contuendam veritatem, et voluntas ad fruitionem boni infiniti. Ast hoc ipso animus noster nulli rei creatae subjicitur, utpote qui non propter fines creatos existit. Revera, si sublimissimam destinationem nostram spectamus, naturis rationalibus pares, reliquis vero in immensum superiores sumus. Quare quoad res creatas jam ex indole ac destinatione nostra libertas seu independentia moralis nobis competit, atque exinde juxta nativam ideam hominis neque illecebra utcunque vehemens mentem nostram abripere, neque casus ullus infaustus illam dejicere potest. Dummodo velimus, inter omnes illecebras et procellas invicti stabimus.

b) Sed quamvis a rebus creatis independentes simus, tamen Ens aliquod nobis in immensum sublimius percipimus, cui nos totos quantos subjectos fateri cogimur; prout enim aeternam veritatem, ita quoque aeternam ac immutabilem legem intuemur, cujus absolutum imperium nos pro viribus revereri oportet. Sub hac igitur ratione non sumus independentes; attamen eadem lex aeterna voluntatem nostram non ita abripit, prout turbo navim, sed ita imperat, ut *subjectionem voluntariam* seu ultroneam a nobis petat. Hinc aeterna justitia mentem nostram vehementer quidem afficit, ita tamen, ut ex propria determinatione nostra pendeat, utrum eidem obsecundare velimus.

3. Atque in hac ipsa nosmet determinandi facultate libertatem moralem reponimus, quam proinde definire licet, esse facultatem, qua mens semet ipsam per rationes ad agendum determinare possit. Dum igitur actum aliquem hoc modo decernimus, actus iste revera ex *nostra voluntate* procedit, nobisque ceu auctoribus imputari debet *).

4. Libertatem sic descriptam homini competere tam ex ratione patet, quam ex revelatione. Et ratio quidem id et directe evincit, et indirecte:

a) Directe libertas hominis moralis eruitur ex indole et destinatione ejusdem. Etenim ut paulo ante ostensam fuit, ita comparati sumus, ut res creatae nos ad aliquid decernendum vi abripere haud possint, quia illis mens nostra subdita non est; DEUS vero nos contra voluntatem nostram determinare non vult, quia subjectionem voluntariam urget. Idem ex sensu uniuscujusque intimo et ex consensu omnium elucescit. Unusquisque intime sibi conscius est, ex nobismet ipsis

*) Ut alias distinctiones taceam, discernunt libertatem a *coactione*, qua quis necessario quidem, attamen sine vi aut violentia extrinsecus illata operatur; alia dicitur libertas *contingentiae*, seu a *necessitate*, si scilicet ex hominis arbitrio dependet, utrum aliquid decernere velit, nec ne. Et quidem *libertatem a necessitate* ad comparanda sibi merita, vel ad incurrendam culpam prorsus necessariam esse, omnino certum est. Hinc Pius V. sequentes Baji propositiones merito proscripsit: „*Quod voluntarie fit, etiamsi necessario fiat, libere tamen fit. — Sola violentia repugnat libertati hominis naturali. — Homo peccat etiam damnabiliter in eo, quod necessario facit.*“ Pari modo Innocent. X. hanc assertionem Jansenii confixit: „*Ad merendum vel demerendum in statu naturae lapsae non requiritur in homine libertas a necessitate, sed sufficit libertas a coactione.*“ Vid. Trid. Sess. 6. can. 6.

pendere, utrum aeternae legi, an vero oppositis sensuum illicitis obsequi velimus. Etiam si lex illa mentem nostram quam maxime aggrediatur, ab illa tamen haudquaquam abripimur, sed determinatio ad nostram voluntatem se refert. Pari modo quantumcunque stimuli nostri per res exteriores irritentur, nobis tamen invitis nullus consensus extorqueri potest. Hinc quoque rubore suffunditur, quisquis rerum inferiorum insultibus succubuit; quia nimirum sibi conscius est, se potuisse resistere, atque non resistendo culpam admisisse. Idem iudicium de aliis ferimus. Eos, qui officio suo defuerunt, vituperio et poena dignos censemus; qui vero aeternae legi obsecuti sunt, ex intima persuasione nostra laudem atque praemium merentur. Cur non etiam de actionibus brutorum animantium idem sentimus? Scilicet quia sensus intimus dictat, animantia caeco instinctu dirigi, hominem vero eorum, quae decernit, liberum auctorem esse. Atque hos sensus non tantum ego foveo, sed omnes, quotquot sumus, tum se tum reliquos ita dijudicant; unde ubique gentium et leges dantur, et prout in transgressores poenae, ita obsecundantibus certa statuuntur praemia. Imo secure pronuntiare possumus, hanc moralis libertatis conscientiam non minus certam esse, ac de existentia nostra certi sumus. Quod si aliqui moralem hominis libertatem in dubium vocare vel omnino inficiari tentarunt, id nemini mirum videbitur cogitanti, nullam dari assertionem tam absurdam, quam non aliquis philosophorum propugnandam existimaverit. Fuerunt nempe vel petulantia ingenia, quae, ut sibi celebritatem acquirerent, insolita et paradoxa captabant, vel homines animali pruritui indulgentes, qui ad tegenda sua dedecora contendebant hominem libertate

destitui, atque ad perpetranda quaeque insuperabiliter propelli, vel demum falsis principiis innixi quasi nolentes ad hanc assertionem protrudebantur. Ast quam inanes talium conatus ad sensum intimum supprimendum fuerint, vel ex eo patet, quod hi ipsi libertatem, quam theoretice negabant, in praxi iterum astruerent, praesertim ubi iis ipsis aliqua injuria inferebatur *).

b) Indirecte moralis hominis libertas inprimis exinde vindicatur, quod ex lege tum naturali, tum positiva divina tot nobis praecepta proponantur, quibus sancitur, quid nos agere quidque omittere oporteat. Ad quid haec omnia, si actiones nostrae jam praestabilitae non ex agentis voluntate, sed ex insuperabili necessitate procedunt? — Tum vero quot absurda concedenda forent, si homo semet ipsum ad agendum determinare haud posset? — Sublata libertate hominis omnia corruunt, nullus alteri fidem habere potest, notio tum virtutis tum justae retributionis evanescit, et scelestissimum patriae proditorem eodem honore prosequi debemus, quo illum, qui servandae patriae sanguinem et vitam impendit.

5. Quod divinam revelationem attinet, haec moralem hominis libertatem ubique supponit, quippe quae homini toties leges, poenas et praemia dictat, atque generatim praesentem vitam tamquam stadium ad aeternitatem exhibet, ita ut ibidem recepturi simus, quod hic fuerimus promeriti. Neque testimonia diserta desunt. „*Erit illi gloria aeterna, qui potuit transgredi, et non est transgressus, facere mala, et non fecit.*“ Eccli. 31, 10. „*DEUS ab initio constituit hominem, et reliquit illum in manu*

*) S. Fenelon's Werke religiösen Inhalts, übers. v. Claudius. 3. Bd. S. 52 ff.

consilii sui. Adjecit mandata et praecepta sua; si volueris mandata servare, conservabunt te. — Apposuit tibi aquam et ignem; ad quod volueris, porrige manum tuam.“ Ibid. 15, 14. et seq. Ex novo Foedere brevitatis causa ad ea tantum verba provoco, quibus divinus Redemptor perversae civitati illachrymans dixit: „*Jerusalem! Jerusalem! — quoties congregare volui filios tuos...., et noluisti!*“ Matth. 23, 37. et seq. Vid. Trid. Sess. 6. can. 4. et seq.

§. 10.

Continuatio.

1. Ex hucusque dictis certissime constat, homini vim seu facultatem congenitam esse semet ipsum ad agendum determinandi; quo fit, ut actuum sic editorum veri auctores simus, idque non physice tantum, sed etiam in censu morali; volumus enim, *quia* volumus. Etiam si gravissima momenta animum nostrum sollicitent, ipsa tamen determinatio ex nostra voluntate proficiscitur. Verum alia quaestio est, utrum haec libertatis praerogativa per peccatum originale sublata non fuerit, id quod novatores saeculi XVI. propugnarunt. Ast impias horum assertiones synodus Tridentina exhorruit simul et damnavit *). Contra ejusmodi enim assertionem omnia argumenta militant, quibus moralem hominis libertatem paulo ante generatim evicimus. Attamen fateri cogimur vim libertatis in homine corrupto plurimum elanguisse. Hinc divinae literae identidem repetunt, nos absque divina gratia ad nullum bonum sufficere, sed suf-

*) Vid. Trid. Sess. 6. can. 5. Errorum monstra a Luthero et Calvino prognata recenset Cl. Möhler: Symbolik etc. 1. Bd. 2. Kap. 2. Aufl. Mainz 1833. Quam editionem per decursum citabo.

ficientiam nostram esse ex DEO *); DEUM esse, qui et *velle et perficere* in nobis operetur **); imo Christus expresse asseverat: „*Quia sine ME nihil potestis facere.*“ Joann. 15, 5.

Atque exinde certissimum verae religionis dogma habet, divinam gratiam esse prorsus necessariam non tantum ad opera salutaria perficienda, sed etiam ad eadem inchoanda et continuanda. Ast haec divinae gratiae necessitas et efficacia vim liberi arbitrii adeo non tollit, ut illam potius expeditam ac insuperabilem reddat. Adinstar fermenti, quod totam massam, cui immittitur, pervadit et agitatur, vel ad exemplum ignis, qui ferrum antehac rigidum emollire atque diversis usibus adaptare solet, etiam divina gratia languentem hominis voluntatem praevenit, eandem penetrat, atque de lethali suo torpore solutam alacrem, imo invictam efficit. Id qui profundius meditatus fuerit, utramque harum propositionum veram agnoscet, scilicet: „*DEUS est, qui in nobis operatur velle et perficere;*“ et: „*Decreta nostra ex nostro arbitrio procedunt, ita ut veri eorundem auctores simus.*“ Nimirum, ut S. Bernardus tradit, ita nos in hoc negotio versari oportet, ut non *aliquid* a gratia, et *aliquid* a libertate repetamus, sed *totum a gratia, et totum a libertate* ***). De grat. et lib. arb. c. 14. n. 47.

*) II. Cor. 3, 5.

**) Philipp. 2, 13.

***) Distinguunt inter gratiam conditoris et redemptoris. Scilicet etiam in statu naturae integrae homo tum divina institutione, tum superno lumine et robore indiguit, ut finem suum supernaturalem consequeretur. Natura quippe semet ipsam transcendere non potest. Multo magis haec gratiarum auxilia homini lapso sunt necessaria, dum caro concupiscit adversus spiritum, et vis liberi arbitrii non quidem extincta, attamen lugubriter attenuata reperitur. Id quod pro more suo pul-

2. Ex quibus sequentia inferre licet:

a) Inprimis patet vix dari sententiam magis absurdam, quam eorum, qui crassum determinismum tuentes docent, omnes nostras actiones indeclinabiliter praestabilitas esse. Quodsi in sacris eloquiis DEUS corda hominum dirigere, indurare etc. dicitur, hae et ejusmodi expressiones ex regulis sanae exegeseos cum libertate hominis absque difficultate conciliari possunt.

b) Sed etiam determinismum subtiliorem merito condemnamus; nam etiam ex hac doctrina moralis libertas tollitur, eoquod actiones nostrae necessario tales esse deberent, quales forent conceptus nostri, et exinde nemini neque ad meritum neque ad culpam imputari possent. Homo equidem plerumque conceptibus suis conformiter agit; ast errant, qui id *necessario* fieri opinantur. Sentimus enimvero, et intime convicti sumus fieri posse, ut veritatibus etiam limpidissimis reluctemur. Hinc lamentatur aliquis veterum: „*Video meliora proboque, deteriora sequor.*“ Luculentissimum hujus assertionis argumentum juvenus nostra nobis exhibet. Juventus christiana saeculis prioribus plurima vel ignorabat, vel nonnisi obscure callebat, quae nunc perbene novit; sic e. g. in publico tentamine pueri puellaeque nondum decennes non tantum pleraque hominis officia, sed etiam horum officiorum rationes et momenta exacte recitant, conceptusque quam maxime excultos produnt; ast numquid DEO et parentibus majorem quoque reverentiam deferunt? Vel numquid sollicitiorem curam servandae innocentiae atque

cherrime exhibet Cl. Möhler l. c. §. 11. Lites de concordia liberi arbitrii cum gratia divina aevo recentiori agitatae paucis refert Cl. F. Herbst: Die Kirche und ihre Gegner. Pag. 275 seq.

pudori impendunt, quam saeculis retroactis solitum fuerat? Vah! quoties experientia contrarium edisserit, ut illos ipsos, quibus clariora lumina obtigerunt, magis exorbitare videamus!

c) Denique etiam illi a veritate distant, qui hominem vel ob jactatam autonomiam absolute independentem, vel certe talem exhibent, ac si legem moralem absque auxilio divinae gratiae propriis viribus adimplere possit.

§. 11.

Continuatio.

1. Homo, prout hucusque ostensum fuit, non tantum juxta primitivam ipsius ideam, sed etiam nunc, morali libertate gaudet, seu determinatio ad agendum ex ipsius voluntate pendet. Hinc etiamsi actiones nostrae externae physicae coactioni subjaceant, ipsa tamen animi decreta nobis invitis extorqueri per vires creatas prorsus nequeunt. Unde heroica illa Apostoli sententia: „*Certus sum, quia neque mors, neque vita, neque Angeli, neque principatus, neque virtutes, neque instantia, neque futura, neque fortitudo, neque altitudo, neque profundum, neque creatura alia poterit nos separare a charitate DEI.*“ Rom. 8, 38. Huc quoque generosa verba S. Luciae spectant, quibus judicem stuprum comminantem interpellasse fertur: „*Si invitam jusseris violari, castitas duplicabitur mihi ad coronam.*“ Quare dum homines libidini, ebriositati, vel alii vitio dediti praetendunt, se non posse ab assueta vivendi ratione abstinere, aperte mentiuntur. — Quid ejusmodi homines facturi essent, si quis, quoties stimulum concitatum supprimant, magnam illis pecuniae summam promitteret, vel ubi succubuerint, praesentem mortem minitaretur?

2. Attamen ut quis hanc liberi arbitrii vim exserere possit, requiritur, ut animi sui aliquo saltem modo com-

pos, seu ut in *statu morali* existat; in plena enim animi absentia nullus libertatis usus datur. Hinc fieri quidem potest, ut ob ingruentem organorum turbationem status moralis interrumpatur, e. g. in plena ebrietate vel phrenesi; ast etiam in hoc casu non libertas vincitur, sed conditio deficit, quae ad usum et exercitium libertatis est necessaria.

3. Qui se a stimulis inferioribus abripi patitur, id quidem voluntarie facit; *vult* enim eorundem impetum sequi; attamen per hanc indignam sui abjectionem dignitatem hominis turpissime foedat, fitque miserum naturae animalis mancipium. Hac in re plurimi falluntur, qui libertatem in eo collocant, ut quis pruritui suo libere indulgere possit. Sed quo jure tanta rationis depressio libertas dicitur, ubi nonnisi turpissima servitus occurrit? — Quodsi ejusmodi homines, qui passionibus misere serviunt, ovant ac tripudiant, in hisce gaudiis aliud non conspiciamus, quam victricem sensualitatem, quae de subjugata ratione lugubrem triumphum agit.

4. Contra quo magis unusquisque aeternae legi famulatur, eo major in ipso libertas conspicitur. Talis enim revera in res inferiores justum dominium exercet, et semet ipsum non coacte, sed voluntarie illi subjicit, a quo totus quantus dependet. Hinc in liturgia nostra pulcherrime dicitur, *DEO servire* idem esse ac *regnare*. Atque sic datur libertas, quam recte servitutem, datur vero et servitus, quam recte libertatem dicimus.

5. Quam ob rem notio libertatis hucusque ventilata novam illius ideam ingerit, ubi sub libertate non congenitam facultatem se determinandi, sed acquisitum habitum intelligimus, quo omnibus peccandi illecebris superiores aeternae legi sincere deservimus. In hoc ipso sensu vox *libertas* in tabulis novi Foederis accipi solet. Interdum equidem Apostoli per libertatem immunitatem a lege Mo-

saica designant; frequentissimus tamen hujus vocis usus supradictum animi habitum exprimit. Quem in finem dicitur: „*Omnis, qui facit peccatum, servus est peccati.*“ Joann. 8, 34. „*Unde sic loquimini, et sic facile, sicut per legem libertatis incipientes judicari.*“ Jac. 2, 12. Ex quibus facile eruitur, quid Christus hisce verbis innuerit: „*Si vos manseritis in sermone meo, vere discipuli mei eritis, et cognoscetis veritatem, et veritas liberabit vos.*“ Joann. 8, 31. et seq. *).

§. 12.

De ultimo fine hominis.

1. Non datur quaestio majoris momenti, ac ista, quis demum finis sit, ad quem ultimo destinati simus. Si enim a vero fine aberrantes scopum fictitium sectamur, tota vita omnesque actus nostri aliud non sunt, quam continuus error, et non interrupta vitiorum catena. Idem nobis evenit, quod gubernatori navis, qui portum ignorans vires suas ad aliud non intendit, quam ut scopulis illidatur. Et proh dolor! sunt innumeri, qui in hac gravissima causa alucinantur. Permuli theoretice errant, dum perversis principiis fallacis philosophiae fidunt; et numerus multo major practice deviat, quippe qui vel per animi levitatem finem suum negligunt, vel per inordinatos affectus in praeceps aguntur. Atque exinde argumentum prorsus invictum resultat, hominem de prima sua conditione misere defecisse, atque in moderno statu ingenti corruptionis pondere aggravari. Ecce enim tota rerum universitas destinationi suae exacte satisfacit; sphaerae illae immensae, quae per coelum volvuntur, orbe suo ne latum quidem unguem exce-

*) Cf. Enchiridion B. Alberti M. curis Rmi. J. M. Sailer recens editum Ratisb. 1823. Quam vesane novatores saec. XVI. de libertate evangelica senserint, vid. Möhler §. 24.

dunt; terra statuto tempore fructus producit, et etiam in regno animali omnia voluntati Conditoris obsequuntur. Et quamvis res irrationales aliquando naturam turbare et gravia detrimenta inferre videantur, haec tamen omnia ita contingunt, prout per divinam providentiam disponuntur. Cur ergo tanta pars hominum neglecto verae destinationis culmine ignes fatuos captat, atque funestissimo praecipitio imminet, dum tamen aeterna veritas unumquemque nostrum irradiare, atque bonum infinitum mentem nostram tanta vi sibi attrahere pergit? — Profecto aenigma hocce aliter dissolvi nequit, nisi lapsus aliquis humani generis supponatur. Ast jam accedamus ad thema propositum.

2. Ut vero hanc quaestionem sat dilucide exponam, triplicem ejusdem sensum distinguere juvat; vel enim de ultimo termino quaeritur, in quem nos tendere oportet; vel indagatur, quid nobis hunc in finem semper agendum sit; vel demum quaenam sors nobis immineat, ubi terminum illum feliciter assecuti fuerimus. (Das letzte Ziel des Menschen — als der letzte Strebepunkt seines Ringens — als Inbegriff aller seiner Bemühungen — als Zustand nach glücklich erreichtem Ziele.)

3. Quis igitur est *terminus ille*, in quem omnis vita nostra collineare ac desinere jubetur? Neminem adeo caecutientem puto, ut ultimum rerum omnium terminum extra DEUM collocet, qui prout rerum creatarum prima et suprema ratio, ita quoque juxta sanae philosophiae dictamina ultimus earundem finis existit; hinc etiam Apocal. 1, 8. de semet ipso profitetur: „*Ego sum Alpha et Omega, principium et finis, dicit Dominus DEUS, qui est, et qui erat, et qui venturus est omnipotens.*“ Etenim prout res creatae in primo creationis momento totae quantae a DEO pendebant, ita etiam per tempus subsequens totae ab ipso pendent, cum conservatio rerum aliud non sit, quam

continuata creatio earum. Adeoque nihil in ipsis stabile vel absolutum datur, sed sunt merum *pendere* a DEO. Quamobrem, si stricte loqui velimus, solus DEUS *revera est*, res vero creatae nonnisi *fiunt* identidem. Unde Exod. 3, 14. DEUS testatur: „*Ego sum, qui sum! Sic dices filiis Israel: Qui EST, misit me ad vos.*“ Cum ergo terminus, in quem nos ultimo desinere oportet, necessario Ens absolutum sit, in rebus vero creatis nihil, quod absolutum sit, detur, eo ipso DEUS est finis ac terminus noster. Idem ex uniuscujusque conscientia eruitur; quid enim in omnibus, quae molimur, ultimo expetere atque intendere jubemur, nisi veritatem ac legem aeternam? Et ubinam menti nostrae vera quies conceditur, nisi in DEO? §. 8.

4. Revera res omnes suo modo in DEUM feruntur, et ipsi reprobi, qui DEO obedientiam voluntariam detrectant, eidem nolentes subjiciuntur, scilicet debitas legis violatae poenas exsolvendo. Attamen inter res ratione praeditas, et irracionales ingens discrimen datur. Res irracionales ultimo quidem propter DEUM existunt; ast proxime hanc a Conditoris destinationem acceperunt, ut naturis ratione praeditis mediorum instar inserviant. „*Faciamus hominem ad imaginem et similitudinem nostram, ut praesit piscibus maris, et volatilibus coeli, et bestiis universaeque terrae, omnique reptili, quod movetur super terram.*“ Gen. 1, 26.

5. Verum numquid et homo *proxime* ad fines mere creatos destinatur, et idcirco tamquam *merum medium* considerari potest? Absit tanta humanae dignitatis depressio! Homo non existit propter res irracionales; hae enim propter nos, et neutiquam nos propter illas existimus; neque aliquis nostrum propter semet ipsum, vel propter homines, vel denique propter alias naturas utcunque sublimes, creatas tamen, subsistit; sed animus noster imme-

diatē ad DEUM est factus, intellectus ad aeternam veritatem, et mens nostra, ut bono infinito fruatur. Ex his summi nominis consecutiones fluunt :

a) Tota rerum universitas propter DEUM existit, ita tamen, ut res irrationales *mediate* in Deum tendant, dum nobis tamquam apta media ad consequendum nostrum finem deservire jubentur; substantiae vero rationales *proxime ac immediate* ad DEUM factae sunt. Finis ergo, cui nos totos consecrare tenemur, est DEUS ipse, atque in hac ipsa ad DEUM destinatione summa hominis celsitudo consistit. Hinc absit, ut unus alterum tamquam merum medium vel instrumentum habeat, quocum pro arbitrio suo disponere possit. Quisquis tale quid pertentat, summum naturae humanae abusum committit.

b) Verum homo neque *sui ipsius finis* dici potest (Selbstzweck). Utique non ad nosmet ipsos, sed ad DEUM facti sumus. Sui ipsius finis nonnisi Ens absolutum, adeoque solus DEUS vocari meretur. Et quae demum sequelae admittendae forent, si homo *sui ipsius finis* diceretur? — Hoc admisso amor sui ipsius seu putidus egoismus summa uniuscujusque lex erit, et quo impensius quisque omnia reliqua ad semet ipsum refert, eo proximius ad finem sibi praefixum accedet. Unde non tantum erga reliquos homines, sed etiam erga DEUM ipsum nullum nobis officium incumbet, nisi *nuda et frigida aestimatio*, quae ab aliorum laesione nos retrahit. *Officia charitatis* plane corruent. Quare pessime nobis consulunt, qui hominem ad Divinitatem factum ad semet ipsum coarctant, ac si sui ipsius finis esset. Quodsi recentiores, qui hac nomenclatura utuntur, nonnisi id volunt, nullum hominem ab alio tamquam merum medium adhiberi posse, iis adsti-

pulamur quidem, ita tamen ut omnis interpretatio, quasi homo sui ipsius causa existeret, secludatur *).

c) Denique habetur, hominem neque propter alios existere. Unde etiam illi dignitatem nostram deprimunt, qui hominem nonnisi ad id factum esse docent, ut communem felicitatem promoveat. Utique aliorum utilitati providere, et bonum publicum omni licito modo provehere tenemur; ast inde haudquaquam sequitur, hanc communis felicitatis promotionem destinationis nostrae apicem esse. Ad gravissima quidem nostra officia spectat, ut alienis commodis studeamus; sed destinatio nostra per hoc studium haudquaquam absolvitur. Porro quae iterum consectaria ex hac doctrina admitti deberent! — Si nonnisi ad promovendam publicam salutem nati sumus, salus reipublicae summa iteram et suprema nostra lex erit. Hinc pari modo officia DEO exsolvenda corruerent, utpote quem non sui ipsius causa, sed eatenus tantum venerari oporteret, quatenus in rempublicam aliquid utilitatis inde redundaret; et quidquid ad bonum commune conduce-ret, eo ipso licitum et praeceptum foret. Si ergo bonum publicum nonnisi mendaciis, perjuriis et homicidiis salvari posset, haec et similia facinora redderentur legitima.

6. Quare ipsa ratio exhorrescere cogitur, si quis hominem tamquam vile sui ipsius aliorumve mancipium exhibet. Finis, ex cujus consecutione omnis nostra perfectio pendet, utique nobismet ipsis altior, et aliquid firmum, absolutum ac infinitum esse debet. Ast extra DEUM nihil occurrit, quod vel mentem rationalem excellat, vel revera firmum, absolutum et infinitum dici possit. Quidquid igitur extra

*) Cf. Pascal. *Pensées*. XXIX. 27. Cic. de off. l. 1. c. 2.

DEUM statuitur, nobis haud sufficit. Ad DEUM solum mens nostra anhelat, et nonnisi per ipsum plena nobis satietas datur.

§. 13.

Continuatio.

1. Haec tamen studium propriae felicitatis neutiquam excludunt. DEUS quidem omnia propter semet ipsum operatus est, atque hic est *finis* absolutus rerum, qui nunquam frustrari poterit. „*Quia nemo superat leges omnipotentis Creatoris *)*.“ Ast DEUS, qui omnia fecit ordinatissima, prout reliquis rebus, ita etiam homini certam sortem assignavit, ad quam eluctaretur. Unde indelebilem omnes stimulum circumferimus, quo ad provehendam nostram felicitatem urgemur. Imo tota praesens vita tamquam stadium nobis proponitur, quo nos ad felicem aeternitatem contendere oporteat. Luc. 13, 24., I. Cor. 9, 24. seq., II. Cor. 5, 1. seq., Gal. 6, 8. seq., Philipp. 3, 14., II. Tim. 4, 7., II. Petr. 1, 10.

2. Hic tamen stimulus felicitatis cum charitate DEI facile componi potest. Vera quippe mentis beatitudo in *fruitione DEI* consistit. Sed DEO perfrui idem est, ac ipsum diligere, seu in ipsum desinere tamquam in finem nostrum ultimum. „*Qui enim adhaeret Domino, unus spiritus est.*“ I. Cor. 6, 17. Vel, ut I. Joann. 4, 16. dicitur: „*DEUS charitas est; et qui manet in charitate, in DEO manet, et DEUS in eo.*“

*) „*Quia nemo superat leges omnipotentis Creatoris: non sinitur anima non reddere debitum. Aut enim reddit bene utendo, quod accepit, aut reddit amittendo, quo bene uti noluit. Itaque si non reddit faciendo justitiam, reddet patiundo miseriam.*“ S. Aug. de lib. arb. l. 3. c. 15.

3. Pari modo, etiamsi nemo nostrum propter reliquos existat, ad sanctissima tamen nostra officia pertinet, ut tum bonum publicum, tum etiam salutem singulorum sincero pietatis affectu promovere studeamus. „*Omnes quippe unum corpus sumus, et membra de membro.*“ I. Cor. 12, 27. Paucis creati sumus, ut diligamus DEUM, et quidquid DEUS diligit, sicque vitam consequamur aeternam.

4. Quapropter tota praesens causa ad sequentes propositiones reducitur:

- a) Finis absolutus totius universitatis est DEUS ipse.
- b) Destinatio vitae nostrae praesentis, quam non inepte finem hypotheticum nuncupare licet, est, ut ad aeternam felicitatem pertingamus.
- c) Hinc omne quoque nostrum negotium esto, ut diligamus Dominum DEUM nostrum ex toto corde . . . , proximum vero sicut nos ipsos.
- d) Denique ubi praesens curriculum feliciter emensi fuerimus, sors nostra aeterna erit perfecta sanctitas unum cum perfecta beatitudine; contra vero laesae justitiae etiam inviti satisfacere cogemur.

§. 14.

De originaria dignitate hominis.

1. Si ea, quae hucusque dicta sunt, profundiori meditatione aestimantur, quanta hominis dignitas resultat! — Ipsa constructio corporis hominem prae cunctis reliquis animantibus insignem facit, eumque ceu regem et principem ceterorum annuntiat. Dum enim cetera animalia prono corpore humum spectant, utpote quae ad finem altiorem destinata non sunt, DEUS „*os homini sublime dedit, coetumque tueri jussit, et erectos ad sidera tollere vultus.*“ Idem corpus ad loquelam, ad subtilissimas artes atque ad omnem laborem formatum inhabitantis spiritus non tantum

officina, sed ejusdem quoque pulcherrimum speculum existit. Quis non ex vultu hominis divinam benignitatem atque sapientiam quasi resplendere conspicit? Accedit *immortalitas* corporis, homini ante lapsum non quidem vi ipsius naturae, sed divino beneficio concessa.

2. Ast quamvis haec magna sint, multo tamen magis dotes animi praecellunt. Quis non gloriatur de humano ingenio, dum videt, quae et quanta ab hominibus excogitata, inventa et peracta sint? Etiam si complura animalia viribus, velocitate aliisque externis dotibus hominem superent, nullum tamen illorum invenitur, quod ejusdem dominium eludere valeat. Ipsis elementis homo quodammodo leges scribit, eorumque vires ad certos limites restringit.

3. Porro si facultatem hominis adhuc altiore spectare libet, vi libertatis moralis a necessitate physica exempti, et decretorum nostrorum ipsimet auctores sumus. Per hanc praerogativam totam quasi naturam transcendimus, atque sublimioris regni cives efficimur. Profecto quale spectaculum, hominem videre, qui omnium tum illecebrarum tum terrorum victor indefesso pede ultimum suum finem prosequitur! — Cum hac singulari mentis celsitudine indivulse cohaeret lumen rationis, quo fit, ut aeternam veritatem atque justitiam contuentes ipsam Divinitatem percipiamus. Praeclare Cicero ait: „*Ex tot generibus nullum est animal praeter hominem, quod habeat notitiam aliquam DEI, ipsisque in hominibus nulla gens est, neque tam immansueta, neque tam fera, quae non, etiamsi ignoret, qualem DEUM habere deceat, tamen habendum sciat.*“

4. Summum denique humanae dignitatis culmen est immediata nostra ad DEUM destinatio. Ad imaginem et similitudinem DEI creati ipsius beneficio hanc destinationem nacti sumus, ut peracto vitae praesentis stadio ipsum facie ad faciem contemplari, eoque in aeternum frui possi-

mus. Quam leviusculae res terrenae comparent, dum ad tantam hominis dignitatem aestimantur! — Et quid mirum, si cor nostrum nulla rerum creatarum abundantia saturari potest? Atque haec dignitas, immensa adeo, non tantum uni alterive nostrum competit, sed omnes, qui humano nomine censeantur, ejusdem participes existunt; imo omnes unum corpus, unam familiam et praeclarissimum aliquem organismum constituimus, cui haec una lex scribitur, ut collatis viribus in DEUM, ceu commune nostrum centrum, tendamus. Et quia res reliquae hunc in finem nobis deservire coguntur, hoc ipso fiet, ut etiam illae nobis median- tibus in DEUM desinant. Humanum genus DEUM inter et res irrationales quodammodo regali sacerdotio fungitur, ut divinum Numen revera sit principium et finis omnium *).

5. Hisce dotibus per naturam nobis concessis accedunt adhuc multo majores, quibus in regno gratiae nobilitamur. De his tamen alio loco dicturi sumus. Id unum commemorare juvat, jam primis hominibus praeter dignitatem naturalem etiam *supernaturalem* obtigisse, quippe qui a DEO constituti fuerant in justitia et sanctitate. Hinc merito exclamamus cum divo Vate: „*Quid est homo, quod memor es ejus, aut filius hominis, quoniam visitas eum? Minuisti eum paulo minus ab Angelis, gloria et honore coronasti eum, et constituisti eum super opera manuum tuarum! Omnia subjecisti sub pedibus ejus, oves et boves universas insuper et pecora campi, volucres coeli et pisces maris, qui perambulant semitas maris. Domine Dominus noster, quam admirabile est nomen tuum in universa terra!*“ Ps. 8.

*) Cf. Rich. Sallers Glücksel. = Lehre. 1. Bd. §. 59. folg.

Caput II.

De praesenti conditione generis humani.

§. 15.

Lapsus hominis.

1. Homo, prout primitus a DEO creatus fuerat, sublimissimam destinationem accepit, ut rebus ratione destitutis in immensum superior, et totius naturae revera princeps propter solum DEUM existeret. Juxta hanc nativam ideam non tantum res inferiores nutui hominis obsequentes erunt, sed etiam in nobis ipsis ratio sensualitati dominabitur, atque tota natura nostra pulcherrimo stimulorum concentu in DEUM remeabit, utpote in primum principium et ultimum finem nostrum. Idque non tantum singuli quique, sed omnes, quotquot sunt, communi consilio junctisque fraterne viribus simul molientur. Atque exinde tota quoque rerum universitas in DEUM desinet, et omnia erunt ordinatissima; DEUS erit commune rerum omnium centrum, et unaquaeque earum, si non proxime, saltem mediate suo modo in illum collineabit. — Verum quantis spatiis genus nostrum a praeclarissima hac idea distat! Certe si praesentem hominis conditionem cum primitiva ejusdem idea comparamus, res vix non ad desperationem facta videtur. Res irracionales consilia et molimina nostra saepissime eludunt; in nobismet ipsis vero vehementem naturae corruptionem experimur; stimuli animales ferocire pergunt, dum contra pars rationalis debilitata ac fere sopita jacet; et quia plerique relicto communi centro in semet ipsos desinunt, continuos inter se conflictus fovant. Revera si historias gentium perlustramus, ubique terrarum et omni tempore occurrunt:

a) Plurimi gravissimique errores, quibus genus nostrum

circa ipsum DEUM, circa veram destinationem hominis, circa sortem in aeternitate nobis impendentem etc. caecutiit;

b) innumera et nefanda *scelera* ab hominibus perpetrata;

c) tristissima *seges calamitatum atque aerumnarum*, et

d) demum ex eadem historia patet, eorum, qui tantis malis mederi studuerant, consilia nunquam non *cassa et frustranea* extitisse.

2. Cum vero tanta humani generis depravatio ab ipso sapientissimo benignissimoque Conditore derivari nequeat, unde eam repetemus? Profecto haec quaestio aliter solvi non potest, nisi asseratur ipsos protoparentes nostros per deplorandum libertatis abusum a prima sua conditione descivisse, atque ex hac venenata radice omnem illorum propaginem fuisse corruptam. Ex hac demum assertione omnia, quae alias explicari nequeunt, plana et expedita fiunt. Sic enim, postquam originaria nostra cum DEO connexio disrupta, ac nostra ad commune centrum directio pessumdata fuit, sic, inquam, facile intelligitur, unde factum sit, ut tum in nobismet ipsis, tum ad nos invicem tot collisiones et tam atroces pugnas experiamur. Quamprimum radii a suo centro declinant, orbis integer necessario turbabitur. Neque alicui mirum videbitur, si natura ipsa, postquam prima rerum omnium ad se invicem relatio cessavit, jam nonnisi indignabunda nobis inservit, sique spinas et tribulos producit, fructus vero nobiliores nonnisi multo labore et sudore venales habet. „*Scimus enim, quod omnis creatura ingemiscit et parturit usque adhuc.*“ Rom. 8, 22. *).

3. Ast omne desuper dubium disparet, si tabulas di-

*.) Vid. Was restaurirt Europa? München 1827. §. 4. folg. Item

J. H. Pabst: Der Mensch und seine Geschichte. Wien 1830.

vinæ revelationis consulimus. Hae etenim verbis disertissimis pronuntiant primos parentes nostros per libertatis suae abusum divina gratia excidisse, atque ex hac illorum praevaricatione totum humanum genus praeter mortem et plurimas calamitates lugendam tum rationis tum voluntatis corruptionem, imo ipsum adeo peccatum traxisse, quod haereditarium dicunt. Attamen, ut eadem revelatio pergit, post iterata promissa et complures typicas praeparationes unigenitus DEI Filius nostram naturam assumsit, et cum simul DEUS esset et homo, qua victima voluntaria divinae satisfecit justitiae; atque, ut nostrae infirmitati mederetur, tum coelestem doctrinam, tum novam efficacissimamque oeconomiam instituit, cui, ne unquam deficeret, sese perpetuo adfuturum esse promisit. Cum hujus loci non sit haec divinae revelationis oracula ex eorundem fontibus eruere, et undequaque comprobare, ulteriorem indaginem christianae Dogmaticae relinquimus, atque hisce veritatibus tamquam aliunde certis firmiter innixi viam coeptam impigre prosequimur.

§. 16.

Religio et restitutio hominis.

1. Hanc eandem adorandi Numinis institutionem, quam paulo ante delineavi, *religionem* dicimus, utpote qua cum DEO, a quo tam misere sejuncti fuimus, denuo *religamur*, seu novo vinculo connectimur. Quapropter religio revera est, quod nomen innuit, scilicet nobilissimum vinculum seu ligamen, quo nostra cum DEO connexio per peccatum disrupta innovatur; id quod praeter abolitionem culpae supponit, ut ad DEUM tum cognoscendum tum diligendum nova nobis lumina novaeque vires obtingant *).

*) S. Niegler's christl. Moral. 1. Bd. §. 12.

2. Equidem homo etiam depravatus adhucdum aeternam justitiam atque veritatem percipit, et ejusdem animus ad bonum infinitum anhelat. Unde ubi hae perceptiones magis dilucidantur, atque ad definitos de DEO et nostra ad ipsum relatione conceptus rediguntur, *religio naturalis* resultat *). Ast quis non videt, religionem naturalem in praesenti hominis conditione esse prorsus insufficientem?

a) Inprimis enim, ut suo loco demonstrabitur, ad plenam hominis lapsi restitutionem non sola vitae emendatio requiritur, sed etiam ut divinae justitiae per peccatum laesae satisfiat, quae quidem satisfactio tanta sit oportet, quanta fuit offensa. Cum vero omnis divinae justitiae laesio reatum infinitum involvat, qua ratione homo sibimet ipsi relictus *noxam infinitam* abolere posset? — Quare ut peccator cum DEO reconciliari atque ad plenam ipsius fruitionem pertingere queat, aliud haud restat, quam ut DEUM inter et nos aliquis mediator intercedat, qui DEUS simul et homo sit. Hic solus infinitum, qui nunc datur, hiatum explere, nosque in originariam relationem nostram ad DEUM ex integro restituere potest.

b) Sed etiam sincera et constans vitae emendatio ex religione mere naturali frustra expectatur. Nam ratio in praesenti corruptionis statu nimis caecutiens est,

*) Lutherus et Calvinus docuerunt, per peccatum originale unacum libero arbitrio omnem quoque capacitatem et aptitudinem quoad res spirituales in homine extinctam fuisse. Eundem errorem recoxit Quesnellus, ut patet ex ipsius assertionem: „*Voluntas, quam gratia non praevenit, nihil habet luminis, nisi ad aberrandum; nihil ardoris, nisi ad se praecipitandum; nihil virium, nisi ad se vulnerandum. Est capax omnis mali, et incapax ad omne bonum.*“ Cf. Möhler l. c. §. 6. seq.

quam ut ad consequendum finem nostrum ultimum nobis dux esse possit; et insuper per sensuales affectiones identidem turbari solet. Denique non tantum lucis, sed vel maxime novarum quoque virium indigi sumus; pars quippe rationalis in nobis languet et deficit, natura vero animalis ebullit, rationisque frenum pertinaciter respuit. Hinc ut Paulus ingemiscit, „*scimus, quia lex spiritualis est, ego autem carnalis sum, venundatus sub peccato . . . Non enim, quod volo bonum, hoc facio, sed quod volo malum, hoc ago. Condelector legi DEI secundum interiorem hominem; video autem aliam legem in membris meis, repugnantem legi mentis meae, et captivantem me in lege peccati, quae est in membris meis. Infelix ego homo, quis me liberabit de corpore mortis huius? — Gratia DEI per JESUM Christum Dominum nostrum.*“ Rom. 7, 14. et seq. Paucis nos omnes peccatores sumus et infirmi; propterea nullibi vera salus datur, nisi DEUS ipse mediatorem submiserit, per quem reconciliemur, quique nova nobis lumina ac novum vigorem afferat, quo vires nostrae per peccatum fractae denuo restaurentur. Res haec ipsos sagaciores gentiles non latuit, prout praecipue de Socrate constat in Alcib. II.

3. Et quid demum omnium temporum historia refert? Ubinam gentem aliquam reperimus, quae ex sola ratione tum veram hominis destinationem sufficienter cognoverit, tum vero mores suos ita composuerit, ut huius destinationis consors fieret? Equidem hinc inde inter ipsos ethnicos praeclara lumina detegimus. Sed quam rari ad tantam altitudinem se extulerunt! — Quot vero inveniemus, qui vitam suam ad veritatem plene conformare studuerint? — Potius limpidissima rationis dictamina ab iis obfuscata

reperimus. Et quam pauca demum de sublimibus nonnullorum ideis ad miseram plebem devenerunt? — Sane non alios in antiquitate cultiores populos novimus, quam Graecos et Romanos. Progressus eorum in diversis artibus et scientiis ejusmodi fuere, ut omnium subsequentium aetatum admirationem sibi compararint. Ast quantas lacunas historia exhibet, si eorundem religionem et indignos conceptus expendimus, quos de DEO, de cultu Divinitatis, de ultimo fine hominis etc. habuerunt? — Quodsi hostes revelationis ad Indos et Sinenses provocant, facilis est responsio. Religio harum gentium pariter innumeris erroribus scatet, et insuper non tam ex ratione, sed potius, ut aperta vestigia extant, ex antiquissima et universali aliqua traditione descendit. Conf. 4. und 5. Beilage zur Geschichte der Religion Jesu von Fr. L. Stolberg. 1. Bd. *).

§. 17.

Religio christiana.

1. Summum vel potius unicum nostrum negotium in eo versatur, ut finem, ad quem existimus, feliciter consequamur. Ast tanta est nostra miseria, ut ex nobis ipsis, et per solam religionem naturalem pene impotentes simus. Hinc quantopere exoptandum nobis est, ut infelicissimae conditioni nostrae per novam seu positivam DEI dispositionem provideatur! — Quodsi ergo ex probatissimis testimoniis constet, talem dispositionem benignissimo DEI consilio revera sancitam fuisse, quis illam non ambabus ulnis amplectendam existimabit? Vel quid de illo censendum foret, qui salutis suae incurius hoc DEI optimi consilium vel scire negligeret, vel omnino ex obviis ratiunculis illud

*) Vid. Liebermann: Instit. theol. Tom. I. De revelat. necessitate. Frantz Handbuch etc. 1. Bd. §. 263. folg.

dedignaretur? Revera testimonia omni exceptione majora comprobant, religionem positivam a DEO constitutam esse, qua homo lapsus atque corruptus ex integro restituatur. Haec generis humani restitutio peracta fuit per DEUM-Hominem JESUM Christum.

2. Hinc religionem christianam definimus, esse divinam dispositionem per JESUM Christum institutam ad hominem peccato corruptum denuo renovandum salvandumque. Ex qua definitione patet:

a) Religio christiana non est mera *institutio doctrinalis*, seu non est merus complexus certarum veritatum, quibus intellectus tantummodo illustretur; sed prout totus homo per peccatum corruptus fuit, ita totus quoque restitui vel renovari debet. Quapropter religio per Christum fundata praeter novas veritates, quas pandit, etiam novas nobis vires subministrat, atque plenam hominis cum DEO reconciliationem perficit. Atque exinde Ss. Patres eam rectissime *novam salutis humanae oeconomiam* dixerunt. Ex eadem ratione etiam sacri antistites non meri doctores, sed simul quoque *sacerdotes* censerī debent, vel ut Apostolus ait: „*Sic nos existimet homo, ut ministros Christi, et dispensatores mysteriorum DEI.*“ I. Cor. 4, 1.

b) Sed etiam qua institutio doctrinalis religio christiana plurimum supra rationalem eminet. Cum enim religio naturalis ex sola ratione descendat, haec vero in nobis limitata, et post inductam naturae corruptionem valde debilitata sit, circa plurima nos non tantum inscios relinquit, sed in iis quoque, quae scimus, nos non sat certos et securos reddit; nam teste experientia diversi semper diversa sentiunt; cumque unusquisque eorum ad rationem provocat, cui in re tanti momenti secure adstipulabimur? — Contra divina re-

velatio a summa et absoluta ratione proficiscitur; cumque per legitimam Ecclesiae auctoritatem etiam de genuino revelationis sensu certi reddimur, omni tum ignorantiae tum fluctuationi locus adimitur.

e) Hinc ut primum nobis constat aliquam veritatem, et quidem in determinato aliquo sensu a DEO revelatam esse, ratio ipsa dictat, ut eidem promptissime acquiescamus. Quid enim rationabilius, quam DEO fidem habere, qui est veritas ipsa? — Per hanc intellectus subjectionem ratio sana adeo non offenditur, ut potius ipsa talem subjectionem quam maxime urgeat. Vel si aegrotus aliquis sese praecellenti ac probatissimo medico committat, quid diceremus, si talis ea tantum consilia et praescripta medici adhiberet, quorum utilitatem ipsemet perspicit, reliqua vero, quae ejusdem captum subterfugiunt, aspernari et rejicere vellet? — Si vero hunc aegrotum summae temeritatis accusamus, quae demum insania foret, si homo undequaque limitatus et corruptus DEI ipsius consilia ad rationis suae tribunal vocare, et ea tantum admittere praesumeret, quae ipsi perspicua videntur? Id certe aliud non esset, quam solem ipsum ad fabrilis horologium ex pariete pendens accommodare.

Definitio isthaec exprimit, quid religio christiana *jam nunc* sit temporum serie nondum evoluta. Ast si universum ipsius complexum spectamus, melius definiri non potest, quam esse *regnum DEI per Christum restauratum*. Prout per lapsum hominis tota natura vanitati subjecta fuit; ita in consummatione hujus saeculi tota quoque renovabitur. „*Nam expectatio creaturae revelationem filiorum DEI expectat: ... quia et ipsa liberabitur a servitute corruptionis in libertatem gloriae filiorum DEI.* — Unde novos coelos et novam terram secundum promissa ipsius expectamus, in quibus justitia habitat. — Cum autem subjecta fuerint illi

omnia, tunc et ipse Filius subjectus erit ei, qui subiecit sibi omnia, ut sit DEUS omnia in omnibus.“ Rom. 8, 19. seq., II. Petr. 3, 13., I. Cor. 15, 28. Cf. Apoc. 21. — Sub hac notione religionem exposuit Cels. Ep. et Princeps Bernardus Galura: *Neueste Theologie nach der Idee vom Reiche Gottes* &c.

Caput III.

Indoles Theologiae moralis.

§. 18.

Notio ejusdem.

1. Tandem ad notionem Theologiae pervenimus. Est vero Theologia generatim sermo, vel potius notitia de DEO rebusque divinis. Qua Theologia christiana vero, et in sensu strictiori est *exhibitio scientifica* religionis per JESUM Christum institutae. Ad hanc scientificam religionis exhibitionem requiritur, ut totam salutis oeconomiam erudite atque ex solidis rationibus perspectam teneamus, et simul ut idonei simus ad veritates religionis nostrae apto justoque modo exponendas. Unde facile dispicitur, qua ratione Theologia in sensu strictiori sumta a vulgari religionis notitia differat.

2. Prout vero ipsa religio, ita etiam Theologia in theoreticam seu speculativam, et in practicam dividi consuevit. Theologia speculativa relationem DEI ad nos exhibet, seu praeter existentiam et attributa Divinitatis nos edocet, quid DEUS inde ab origine mundi pro salute nostra disposuerit; Theologia vero practica exponit relationem nostram ad DEUM, nempe quid nos agere oporteat, ut cum DEO, ceu ultimo fine nostro plene jungamur. Atque exinde, quia haec Theologiae pars mores nostros vel potius omnem libertatis nostrae usum dirigit, etiam *Theologia moralis* dicitur. Proinde Theologiam moralem

christianam definimus, esse scientificam expositionem eorum, quae juxta dictamina et instituta religionis christianae nos agere oportet, ut ultimum finem nostrum feliciter assequamur. Ex qua definitione patet:

a) Quem ambitum Theologia moralis describat. Cum nempe ad finem ultimum feliciter assequendum omnia nostra consilia et conatus prorsus omnes collineare debeant, etiam doctrina morum omnes sensus atque actus nostros, in quantum ex nostra libertate pendent, complectitur. Quare non tantum mores nostros externos ad justam severitatem componit, sed animum ipsum aggreditur, universamque liberae voluntatis activitatem normae legis aeternae attemperare studet.

b) Atque in his omnibus ductum religionis nostrae, seu ejusdem dictamina et instituta sequimur. Quae tamen non ita accipiantur, ac si in Theologia nostra rationi omnis locus praecludatur; etenim religio nostra, ut infra dicetur, sanam rationem adeo non perhorrescit, ut potius identidem ad eam provocet, eamque novo lumine illustratam et expeditam reddat.

c) Denique juxta allatam definitionem Theologia moralis religionem practicam *scientificè* exhibet. Equidem Christus ipse, ejusque Apostoli nullibi systema aliquod vel methodum scientificam adornarunt, sed ita coelestem proposuerunt doctrinam, prout vel occasio tulit, vel temporum, locorum personarumque ratio exegit. Attamen res erit utilissima, si veritates dispersas ad legitimum ordinem redactas uno quasi obtutu lustrare possimus. Hinc talem doctrinae dispositionem jam a primis Ecclesiae temporibus tentatam fuisse legimus.

3. Porro ut Theologia moralis munere suo rite defungatur, non tantum solidam officiorum nostrorum notitiam, sed aptam quoque methodum suggerere debet officia tum

singillatim ; tum generatim prompto expeditoque animo adimplendi ; hinc sua quasi sponte in has duas partes abit, scilicet :

- a) In *scientiam*, seu *Ethicam*, quae nostra nobis officia systematice exhibet, et
- b) in *artem*, seu *Ascesim*, cujus est, ut officiorum explendorum aptam methodum doceat.

§. 19.

Praestantia Theologiae moralis christianae.

1. Theologiae christianae, quam moralem dicimus, summam esse praestantiam, nemo sanae mentis inficiabitur. Etenim unum necessarium, ex quo tota sors nostra et omnis aeternitas pendet, est consecutio ultimi finis nostri. Quisquis hunc finem feliciter adipiscitur, omne punctum tulit ; qui vero eodem excidit, absque dubio infelicissimus dicendus est. Unde etiam unaquaeque disciplina eo majorem attentionem meretur, quo propius ad veram hominis destinationem facit. Cum ergo Theologia moralis proxime et ex professo nos instruat, qua ratione ad portum aeternae salutis pertingere possimus, quis non videt, eam summi momenti, et reliquarum scientiarum principem esse ? — Imo si vel hujus vitae prosperitatem attendimus, summa Theologiae moralis praestantia detegitur. Etenim undenam pleraeque calamitates et miseriae originem repetunt, sub quibus genus humanum ingemiscit ? — Multae quidem ex physico rerum ordine atque cursu proveniunt, attamen pars illarum longe maxima ex erroneis hominum conceptibus ac vitiis generatur. Quanti ergo momenti est, ut homines per solidam institutionem officia sua rite doceantur, utque satis perspectum teneant, quibus mediis nos prorumpentes naturae corruptae appetitus coërcere, et quo demum totius vitae cursum dirigere oporteat !

2. Prae reliquis haec ad virtutem institutio illis est necessaria, qui ad sacerdotium aspirant. Qua sacerdotes enim, haud sufficit, ut nostra tantum officia noverimus, sed totius regni moralis indolem atque leges callere jubemur, ita ut hominibus cujuscunque conditionis ad supernam patriam duces esse possimus. Hinc ad praecipua nostra officia spectat, ut ea, quae ad vitam vere christianam requiruntur, meditari, solertique animo revolvere nunquam desistamus. Hunc in finem etiam Apostolus dilectum suum discipulum ita hortatur: „*Attende lectioni, exhortationi et doctrinae Haec meditare, in his esto, ut profectus tuus manifestus sit omnibus. Attende tibi et doctrinae; insta in illis. Hoc enim faciens et te ipsum salvum facies, et eos, qui te audiunt.*“ I. Tim. 4, 13. et seq.

3. Equidem etiam pars practica philosophiae idem negotium eundemque sibi finem proponit. Verum jam supra §. 16. ostensum fuit, quantopere sola ratio et philosophia humana deficiat, quo minus hominem depravatum salvare possit. Qua ratione philosophia sufficiens erit ad peccatorem cum laesa justitia denuo reconciliandum? — Et quem latet, in quantos errores circa morum honestatem etiam celebratissimi philosophi prolapsi fuerint? Vel quae demum vitae emendatio ex philosophorum dictis scriptisque secuta legitur? — Qualis provincia, aut quae natio per Socratem et sectatores ejusdem ad meliorem frugem rediit etc.? — Profecto illius temporis historia, alias tam diserta et loquax, desuper altum silet, et ipsi philosophorum principes talem effectum suae doctrinae ne somniare quidem ausi sunt *).

4. Quod philosophos recentiores attinet, dubio caret,

*) S. Nonnotte philos. Relig. - Lexikon. Art. Christenthum.

quin plerique recta morum dogmata multo purius firmitusque exposuerint, quam antiqui illi, quibus lumen divinae revelationis nondum affulserat. Verum si recentiores morum doctores animo sincero agant, hanc pleniorē honestatis notitiam magna saltem ex parte christianae revelationi in acceptis referre debent, utpote cujus luce inde ab incunabulis irradiati fuerunt. Quapropter labem insignis ingratitude contrahunt, qui de cognitionibus, quas tamen revera ex revelatione hauserunt, superbientes hanc ipsam religionem superfluum ducunt. Certe si aetas nostra lumine revelationis penitus destituta foret, etiam saniora morum principia iisdem adhuc tenebris involverentur, quales in historia gentilium occurrunt. Quae quidem accusatio eo magis fundata est, cum etiam recentiores et recentissimi, quicunque revelatione contempta soli rationi innituntur, in tot et tam indignas lacunas dehiscunt, id quod per decursum hujus operis iterato demonstrabitur *).

5. Videamus igitur, quantis praerogativis prae omni philosophia doctrina christiana commendetur:

a) *Quoad intellectum* Theologia christiana nos non tantum sanctissimis principiis imbuat, sed insuper auctoritate divina nos per omnia certos et securos reddit; non enim homo aliquis errori obnoxius, sed DEUS ipse suam nobis voluntatem exponit, et Ecclesia, quae est columna et firmamentum veritatis, genuinum revelationis sensum pandit. Quare seclusa omni fluctuatione persuasio nostra divinae et insuperabili auctoritati innititur. Quis vero ignorat, quanti momenti sit, ut praesertim in magno tentationis aestu de tenore legis aeternae plena atque invicta certitudo habeatur?

*) S. Triumph der Philos. 1. Bd.

b) *Quoad voluntatem* Theologia christiana omnia complectitur, quibus mens nostra permoveri, atque ad virtutem accendi possit; nam praeter illa motiva, quae philosophia proponit, nova adhuc et multo efficaciora affert, scilicet infinitam charitatem, qua DEUS prior dilexit nos, praeclara divini Redemptoris, Sanctorumque exempla, aeterna virtutis praemia, vitiorumque aeternas poenas; et demum, ut sub nulla ratione animum despondeamus, peccatorum praeteritorum certam veniam, et ad pugnas imminentes praesens semper auxilium ac abundantes gratias promittit.

6. Revera successus probavit opus. Ipsi religionis adversarii fateri coguntur, nulla unquam institutione mores hominum adeo emendatos fuisse, prout per religionem JESU Christi. Quantam vitae innocentiam inter primos Christi assecclas admiramur! Quantum hi, qui e. g. Romae, Corinthi, Athenis etc. huic religioni nomen dederant, a reliquis harum urbium incolis distabant! — Etiam si unus alterve a virtutis tramite hinc inde deflecteret, pars tamen citra comparisonem major eam vivendi rationem tenuit, quae antehac fuerat inaudita. Res haec ipsos ethnicos non latuit, prout ex relatione Plinii ad Trajanum constat. Quod si opponatur, nostro aevo et nostris in locis religionem vix non sterilem reperiri, eoquod summa ubique morum licentia dominetur, respondeo inprimis, hanc accusationem esse nimiam; utcunque mores nostrorum temporum corrupti dicantur, ab illa tamen animorum depravatione plurimum absumus, quae ante divulgatum Evangelium publice grassabatur. Dein si religio nostra his temporibus a multis vel ignoratur, vel certe minus, ac par est, expenditur, inde nequaquam inferri potest, eam nunc temporis sat efficacem non esse. Utique doctrina etiam saluberrima effectum suum destituitur, si ab hominibus, prout decet, non applicatur,

adinstar medicinae, quae, etiamsi efficacissima sit, illis tamen mederi nequit, qui eandem ex praescripto sumere negligunt.

§. 20.

Fontes Theologiae moralis.

1. In sensu stricto primus et unicus Theologiae moralis fons est lex aeterna. Quidquid huic divinae normae convenit, fieri, quod vero eidem repugnat, omitti debet. Ast in sensu latiori etiam canales illi, per quos lex suprema ad nos derivatur, fontes dici consueverunt, quo in sensu rationem et revelationem ceu fontes designamus.

2. Quod jam rationem spectat, secure asseveramus, eam per divinum Redemptorem adeo non sublatam fuisse, ut potius firmata et novo lumine perfusa sit. Christus ipse frequenter ad dictamen sanae rationis provocat, e. g. utrum sabbato hominem sanare liceat etc. Pari modo S. Paulus omnibus divinam vindictam minitatur, qui veritatem in injustitia detinent, atque aperte pronuntiat eos, qui legem rationis transgrediuntur, eadem severitate punitum iri, ac illos, qui legem positivam violaverint. Rom. 2, 14. Generatim religio nostra *obsequium rationale* urget, Rom. 12, 2.; hinc quoque Philipp. 4, 8. dicitur: „*De cetero, fratres, quaecunque sunt vera, quaecunque pudica, quaecunque justa, quaecunque sancta . . . haec cogitate.*“ Et nonne in summum religionis probrum cederet, si sanam rationem ab illa pulsam et eliminatam diceremus?

3. Quare etiam in vera Christi Ecclesia rationem tamquam organum divina revelatione illustratum consideramus, quo tum legem aeternam immediate percipere, tum etiam oracula divinitus patefacta explanare, atque ad singulares vitae usus deducere jubemur. Divina revelatio saepe nonnisi generalia morum principia affert, quorum applicatio

proinde necessario justum rationis usum supponit. Verum summopere cavendum nobis est, ne *rationi soli* innitamur; hanc enim, ubi divina revelatione destituitur, in moderna hominis corruptione haud sufficere, ut destinationis nostrae consortes reddamur, jam iterato ostensum fuit. Et profecto quis soli rationi secure sese committat, postquam omni tempore tot errorum foecunda mater, ad flectendos vero dirigendosque hominum animos semper tam inops extitit? Quapropter ut abusum rationis a recto ejusdem usu probe secernamus, haec tria axiomata statuimus:

a) Divina revelatio generatim nihil continere potest, quod *contra rationem* sit. Cum enim utraque DEUM auctorem habeat, in tali contradictione DEUS sibimet ipsi opponeretur. Hinc ubi in sacris literis textus occurrunt, qui juxta crudam literam rectae rationi vere repugnant, absque dubio a *tenore literae* discedendum erit; e. g. dum patrem et matrem odisse, oculum, qui nos scandalizat, eruere, et quae sunt ejusmodi, jubemur.

b) Attamen fieri potest, imo indoles christianae religionis exigit, ut revelatio quaedam contineat, quae sunt *supra rationem*, vel potius, quae captum hominis excedunt. Religio etenim christiana novam salutis oeconomiam constituit, qua genus humanum peccato perditum reparari debeat, atque eo ipso plura complectitur, ad quae pervidenda ratio sola haud sufficit. Hinc ratio nostra non est mensura, ad quam doctrinam revelatam exigere liceat, sed potius ratio revelationi accommodari debet. Ubi infirmus peritum medicum adhibet, utique non judicio febricitantis, sed consilio medici acquiescendum est.

c) Pariter praecepta, quae in positiva salutis oeconomia occurrant, equidem ope rationis exponi, atque ad sin-

gulares vitae usus applicari debent; attamen rationis non est, ut tamquam supremus regni moralis iudex leges revelatas ad suum tribunal vocet, easque pro suo arbitratu decidendas existimet; sed ubi lex aliqua juxta certam Ecclesiae interpretationem in revelatione continetur, illam prompto animo amplecti, et tamquam indubitata DEI voluntatem revereri oportet, etiamsi obtusa mentis nostrae acies id non sat clare perspiciat. Idem de consiliis obtinet. Cf. Möhler: Symb. §. 43.

§. 21.

S. Scriptura veteris Testamenti.

1. Alterum et utique principalem Theologiae moralis fontem *divina revelatio* constituit. Et quia divinus Redemptor noster, ut religio divina ad finem usque mundi intermerata servaretur, *apostolicum* atque *perennans magisterium* instituit; hoc ipsum visibile, universale, divinumque magisterium ceu praecipuum doctrinae moralis fontem suspicimus *). Hinc, sive rationem temporis, sive doctrinae magis completae habeamus, de traditione prius nobis agendum esset, quam de S. Scriptura; ut tamen recepto mori deserviamus, quaedam de verbo scripto praemittimus. Quod tabulas antiqui Foederis attinet, hae legem, ut ajunt, Mosaicam complectuntur, quae quidem leges genti Judaicae impositae, et propterea ejusdem genio, rationibusque illorum tum temporum tum locorum accommodatae fuerunt. — Juxta verissimam religionis nostrae doctrinam lex Mosaica umbra quaedam atque praeparatio legis christianae extitit, seu paedagogus, quo aetas juvenilis ac indomita ad oeconomiam longe sublimiorem disponi debuit; hinc ubi conditio melior successit, lex antiqua jam ex indole sua ces-

*) S. Katholisches Glaubensprinzip von Gr. Ziegler. Wien 1823.

savit, id quod Apostoli tum in conventu Jerosolymitano, tum data quavis alia occasione tam energice declararunt, ut nullum desuper dubium moveri queat. Praesertim S. Paulus, qui antehac ipsusmet fervens aemulator patrum traditionum fuerat, totus in eo est, ut legem priorem per Evangelium abrogatam esse ostendat. „Itaque lex paedagogus noster fuit in Christo; . . . at ubi venit fides, jam non sumus sub paedagogo.“ Gal. 3, 24. et seq.

2. Unde praecepta veteris Test. vi *legis Mosaicae* nos non obstringunt. Verumtamen praecepta *moralia*, quae ibidem occurrunt, jam ex eo nos ligant, quia per Christum confirmabantur, qui non venit solvere legem, sed adimplere. Quo praeprimis decalogus spectat. Et insuper in antiquo Foedere tum plurima praecepta et consilia, tum etiam exempla occurrunt, quibus leges naturales ac positivae apprime illustrantur. Hinc libri veteris Test. non quidem Ethicae christianae fontem constituunt, attamen inter praecipua ejusdem subsidia censeri debent. Generatim tanta est veteris Test. cum novo connexio, ut juxta dictum S. Augustini in veteri novum lateat, et in novo vetus pateat. Quare absque sufficienti notitia veteris Test. novum ne intelligi quidem potest.

§. 22.

Testamentum novum.

1. Libri novi Test. genuinum populi christiani codicem constituunt; divina enim auctoritate exarati, et per specialem DEI providentiam ad nos transmissi doctrinam religionis nostrae ex fonte ipsius veritatis tradunt. Attamen codex iste completus dici non potest, quia non omnia, quae JESUS Christus fecit et docuit, literis consignata, sed ea tantum ab Apostolis conscripta fuerunt, quae pro

temporum illorum locorumque exigentia necessaria videbantur. Occurrunt quidem in hisce libris principia, quae universam honestatis doctrinam comprehendunt; verum enucleatam horum principiorum expositionem applicationemque ad usus singulares frustra in illis quaesieris.

2. Ast etiam ea, quae in his scriptis commendantur, non eodem semper modo accipienda veniunt. Occurrunt enim ibidem praecepta et interdicta, quibus stricte ligamur, dum alia mere consuluntur, et iterum alia exemplis illustrantur. Quare multa circumspectione opus est, ne veritates tam diverso modo prolatas indiscrete confundamus. Quem in finem sequentes regulas annecto:

a) Inprimis nobis cavere debemus, ne discrimen illud nos subterfugiat, quod datur inter rigida praecepta et mera consilia. Quanti momenti res isthaec sit, per decursum patebit.

b) Ut genuinus textuum sensus eruatur, subsidia, quae ars exegetica docet, sedulo applicari oportet; praesertim attendendum est, qua occasione, quo fine, et in quo sermonis contextu aliquid proferatur. Attamen in exponendis sacris paginis neque nobismet ipsis, neque aliis, qui eas ex suo tantum ingenio explicant, nimium deferamus. Principalis semper ratio habeatur, quis sit sensus S. Ecclesiae, quae quoad dogmata fidei et morum infallibilis perseverat. Etenim commentator etiam eruditissimus errare potest, adeoque fides nostra nunquam sat firmitatis habet, nisi ad auctoritatem Ecclesiae confugiamus, contra quam portae infernales nunquam praevallebunt. Hinc quoque sapientissimo praesulum consilio statutum fuit, ne quis ad sacrum aliquod munus admittatur, nisi praevis spoponderit, se accepturum esse sacras literas juxta sensum Ss. Patrum. Et haec quidem cautela praesertim nostris tem-

poribus est necessaria; nam nostro aevo, inter Protestantes praecipue, tanta interpretandi audacia irrupit, ut, nisi auctoritati Ecclesiae inhaereamus, omnia vacillare incipiant. Si unquam, certe in hac causa Apostoli verba obtinent, quibus monet: „*Nolite sapere plus, quam oportet sapere, sed sapere ad sobrietatem.*“ Rom. 12, 3. Opus certe bonum et laude dignum aggreditur, qui thesauros in sacris Bibliis reconditos ex iis eruere, et ad regulas solidae hermeniae explicare satagit; attamen in negotio tam delicato ita nos versari oportet, ut in sensu nostro non abundemus, semper memores, non homini alicui singulari, sed soli catholicae Ecclesiae certam perdurantemque divini Spiritus assistentiam promissam esse *).

c) Demum praeter literam etiam spiritum, seu totius religionis nostrae genium nobis familiarem reddamus; exinde enim in omnes sacrae Scripturae partes plurimum lucis diffundi solet, et multa, quae juxta literam aenigmatica videntur, ex perspecto religionis genio pulcherrime dilucidantur.

3. Verum etiam exempla in his libris occurrentia justam a nobis reverentiam exposcunt. Dum hanc terram incolimus, in via sumus, qua properamus ad patriam. Cum igitur ex felici ad hanc patriam appulsu tota sors nostra dependeat, quis non videt, quanti intersit, ut illa nobis vestigia pandantur, quae tum Redemptor ipse, tum fidissimi amici ejus nobis imitanda reliquerunt? — Exinde non tantum cursus noster secure dirigitur, sed etiam ani-

*) Vid. Möhler: Symb. §. 39. Idem celeberrimus auctor l. c. §. 41. exponit, qua ratione expositio S. Scripturae erudita et scientifica ab interpretatione dogmatica differat, et quatenus semper per vestigia Ss. Patrum incedere teneamur. Cf. Herbst: Die Kirche etc. §. 1.

mus crescit, quandoquidem exempla trahunt. Praecipue haec de exemplis ipsius Christi valent; viam tutiorem certe inire non possumus, quam dum illius vestigia sectamur, qui est via, veritas et vita. Hinc quoque tum Salvator ipse identidem ad sui sequelam nos provocat, tum etiam Apostoli eam tantopere urgent. Scilicet, ut pius aliquis scriptor divinum Mediatorem interpellat: „*Vita tua via nostra est, et per sanctam patientiam ambulamus ad te.*“ De imit. l. 3. c. 18. Interim tamen haec non eum in sensum accipienda sunt, ac si nos *singulas Christi actiones* imitari oporteat. Ipse etenim non tantum in circumstantiis a nostris multum diversis vixit, sed pro singulari *Redemptoris* munere, quod gessit, singularem quoque vivendi rationem tenuit. Hinc in omnibus equidem divini Mediatoris spiritum assequi studeamus, scilicet immensam ejus erga DEUM et homines charitatem; quod vero actiones singulas attinet, hae ex vocatione nostra atque ex iis, in quibus versamur, circumstantiis propius definiri debent; vel potius ita semper agamus, prout Christus in his ipsis rerum adjunctis acturus fuisset.

4. Etiam vestigia Sanctorum tutissimam nobis viam designant, et insuper nihil ad movendos animos efficacius datur, quam si viva illorum exempla contemplamur, in quibus christiana perfectio, et subsecuta remuneratio refulget. Quod vero actiones denuo singulas concernit, pari modo et Sancti fors in circumstantiis vixerunt, in quibus nos jam non sumus; vel theoretice etiam errare potuerunt. Equidem eorundem gesta ex gratia illos inhabitante praeclarum praejudicium sortiuntur; attamen eorum vestigiis sic inhaerere decet, ut praecipua semper ratio habeatur, qua mentis puritate, qua inter omnes adversitates constantia, et quo spiritu iter suum ad aeternitatem prosecuti fuerint.

§. 23.

De traditione.

1. Prout S. Scripturam, ita quoque cum omni christiana antiquitate *traditionem* reveremur. Imo haec illam non solum aetate praecedit, sed ipsius quoque *auctoritatem* sustentat, et genuinum sensum exponit. Quia tum de praestantia, tum de characteribus traditionis divinae pars dogmatica agit, hisce non immorabimur *).

2. Quia vero revelatio divina, tam scripta quam tradita, ab *Ecclesia* nobis proponitur, ceu fontes proximos suspicimus :

a) *Unanimum consensum Ss. Patrum*, ut in omnibus *universitatem, antiquitatem et consensionem* sequamur ;

b) *definitiones generalium Conciliorum*, quibus *Ecclesia* in Spiritu sancto congregata circa fidei morumque dogmata sententiam decretoriam tulit ;

c) eodem jure consensum *Ecclesiae dispersae* huc referimus, quippe quae juxta certissima promissa Christi usque ad mundi hujus consummationem omnis erroris expers erit. Hinc etiam *praxis universalis Ecclesiae* nos plane securos reddit **);

d) denique inter Catholicos convenit, in decidendis fidei quaestionibus praecipuas esse partes *Pontificis Romani*,

*) Vid. Klüpfel Tom. I. Proleg. Sect. 3. Item Liebermann Tom. II. P. II.

**) Attamen, praeterquam quod res mere *disciplinares a dogmaticis* discerni debeant, quantum ad *praxim* probe discernendum est, utrum *Ecclesia* ea, quae passim fiunt, positive confirmet et approbet, an vero illa tantum dissimulet, vel ex metu malorum graviorum tacere compellatur. Seu distinguendum est inter *praxim ipsius Ecclesiae*, et illam, quae in *Ecclesia* invenitur.

quippe qui successor est Petri, adeoque *petra*, super quam Christus aedificavit Ecclesiam suam, ita ut portae inferi adversus eam nunquam sint praevaliturae. Matth. 16, 18. *).

§. 24.

Disciplinae subsidiariae.

1. Praeter citatos fontes ad Theologiam moralem rite addiscendam plures aliae disciplinae in subsidium vocandae sunt. Imo vix datur solida scientia, quae ad illustrandam doctrinam honestatis nihil conferre possit. Praeprimis philosophia huc facit, quae per omnes suas partes cum Theologia morali intime cohaeret. Et nihil de philosophia practica commemorem, quae dictamina sanae rationis profert, quis nescit, quantopere sacerdos ad munus suum rite peragendum studio psychologico indigeat, ut innumeros recessus ac latebras, quae in humano corde dantur, detegere, atque in dijudicandis dirigendisque animis a scopulis sibi cavere possit? — Sed, quod pessimum, nimis frequenter accidit, ut studium philosophicum non ad sustentandam, sed potius ad evertendam religionem comparatum sit. Hinc quaeritur, qua ratione philosophia et revelatio ad se invicem conciliari debeant: num ita, ut revelatio philosophiae accommodetur; an vero vice versa christiana revelatio locum principem mereatur? Ad hanc quaestionem respondeo: Veritas nonnisi una est, adeoque vera religio et genuina philosophia nunquam sibi adversari possunt, et quamprimum sibi opponuntur, alterutra certe errat. Jam vero revelatio christiana oracula ipsius DEI continet, atque talibus argumentis nititur, ut, nisi facta prorsus omnia in-

*) Ex quibus perspicitur, quanta reverentia illis decisionibus debeatur, quibus summi Pontifices certas propositiones condemnarunt.

ficiari velimus, ipsius veritatem necessario fateri cogamur; contra vero philosophia aliud non est, quam partus humani ingenii, atque exinde iisdem defectibus errandique periculis subjacet, quibus ratio nostra generatim exponitur. Hinc sane haud magna vis ingenii requiritur, ut perspiciamus, non philosophiae, sed revelationi locum potiore cedendum esse, ita ut divina revelatio fundamenti instar habeatur, cui philosophia nunquam non accommodari debeat *). Et utinam hoc principium religiose semper observatum fuisset! — Dum enim revelationem tamquam servilem praedominantis philosophiae pedissequam considerarunt, ab omni retro aetate ingens religioni nostrae clades illata fuit. Hinc quippe factum est, ut, cum philosophia admodum versatilis sit, et aliud systema serie non interrupta ab alio propelli soleat, religio nostra se modo Platoniam, modo Aristotelicam, et nostro aevo per breve temporis intervallum Kantianam, Fichtianam et Schellingianam ingemuërit. Verum prout olim in Aegypto coluber Mosis dracones magorum devoraverat, ita quoque ad inventiones humanas a facie religionis disparere vidimus. Scilicet commenta delet dies, veritatem autem confirmat.

2. Alterum opportunum aequè ac necessarium doctrinae moralis subsidium est Theologia dogmatica. Etiam hic quaestio instituitur, qualis unius ad alteram relatio detur. Antehac communis erat sententia, Theologiam dogmaticam esse basin, cui moralis innitatur; illa enim relationes, in quibus undequaque versamur, praevis exponit, moralis vero infert, quid omnes illae relationes a nobis expetant. Ast Kantius, prout DEI ipsius existentiam, ita quoque omnia religionis dogmata nonnisi ex ratione practica deduci posse

*) Scilicet, ut S. Anselmus inquit: „Non quaero intelligere, ut credam, sed credo, ut intelligam.“

contendens doctrinam morum ceu fundamentum substernit, atque ex hac demum Dogmaticam, utique curtam valde et claudicantem, tamquam Minervam ex cerebro Jovis, protrahit. Imo plurimi ex hac schola mox eo progressi sunt, ut Dogmaticam penitus eliminatam vellent, asserentes, virtutem nostram eo puriorem esse, quo minus in illa exequenda de DEO retributore cogitaverimus. Verum, ut plura alia taceam, inprimis errat Kantius, dum propugnat DEI existentiam nonnisi ex ratione practica evinci posse, utpote qui Divinitatem sub imagine aeternae veritatis immediate et ad primum rationis diluculum percipimus. Tum vero ex factis irrefragabilibus certum est, JESUM Christum revera Filium DEI, novaeque salutis oeconomiae auctorem fuisse; unde tum erga ipsum, tum ex instituta ab eo religione complura officia positiva nobis incumbunt. Sed quomodo his officiis satisfacere valemus, si relationes nescimus, quae ex hoc DEI miserentis consilio resultant? — Atqui has ipsas relationes ex Dogmatica haurimus. Dicamus igitur cum antiquioribus, Dogmaticam esse basin, cui Theologia moralis superstrui debeat. Imo si rem serio expendamus, hae duae disciplinae tam indivulse sibi cohaerent, ut ab invicem penitus separari omnino nequeant; demta Dogmatica Moralis flaccescit, demta vero Morali Dogmatica sterilis efficitur. Hinc et Scriptura jubet, ut justus *ex fide* vivat, fides autem *per charitatem operetur*.

3. Alia Theologiae moralis subsidia illae disciplinae nobis suppeditant, quibus tum authentia, tum vera revelationis explicatio stabilitur, quo praesertim spectant ars critica et hermeneutica, notitia Conciliorum, Patrologia etc. *).

*) Inprimis, ut Cl. Liebermann inquit, commendanda est theologo assidua lectio Conc. Trid., quod capita fidei omnia, quae a novitiae religionis auctoribus in controversiam adducta

4. Etiam sacram jurisprudentiam merito ad praecipua doctrinae nostrae subsidia referimus, utpote quae leges positivas exhibet, quibus officia nostra multipliciter determinantur. Non parum utilitatis etiam historia literaria affert, dum ea, quae hucusque a viris celebrioribus de honestate morum scripta sunt, recenset, atque ex solidis principiis sine ira et studio dijudicat. Attamen res haec est admodum delicata, et prout sincere fateor, meis viribus multum superior. Hinc juxta schema a Cl. Mich. Sailer propositum paucas tantum notas desuper annecto *).

§. 25.

Status scientiae moralis ante Christum natum.

1. Qualem unusquisque ultimum hominis finem designavit, talem quoque doctrinam morum inde depromsit. Quare ad expendenda systemata a diversis adornata non datur via brevior, quam ut inquiremus, quid a quolibet eorum ceu ultimus vitae ac existentiae nostrae scopus statutum fuerit. Atque in hac disquisitione ante Christum natum prae reliquis Graeci nobis occurrunt, quorum ingenium varios regni literarii aditus tam multipliciter tentavit, ut non solos Romanos, sed etiam philosophos posteriorum temporum imitatores habuerint.

2. Itaque inter Graecos, qui de honestate morum tractarunt, vix non omnes ultimum hominis finem extra DEUM, et in homine ipso reposuerunt, ita ut ex eorum opinione

sunt, tanta perspicuitate et accuratione exposuit, tanta verborum et rationum gravitate firmavit, tanta judicii auctoritate sacravit, ut plus ad certam, solidamque divinae religionis cognitionem valeat, quam multa et ingentia theologorum volumina.

*) De codice nostro civili alibi dicam.

homo sui ipsius finis et centrum existat. In ulteriori tamen expositione hujus principii aliqui stimulum felicitatis, alii vero stimulum honestatis ceu totius destinationis nostrae apicem statuerunt. Sed etiam patroni felicitatis in diversa abierunt; plurimi omnia ad felicitatem uniuscujusque privatam, nonnulli vero ad salutem publicam referre nitebantur.

3. Et quidem, qui felicitatem privatam propugnabant, eam vel cum Epicuro in tranquillitate animae, vel cum Aristippo in voluptate corporis collocarunt. Ast facile concludi potest, qualis morum doctrina ex hoc principio deducta fuerit, utpote ex quo id primum et ultimum hominis negotium esse debet, ut crassiori puriorive voluptati studeat. Miseri homines, qui a DEO avulsi et ad semet ipsos contorti in delicias mere animales diffluxerunt! — Quibus salus publica summum hominis bonum videbatur, equidem nonnihil sublimiora docuerunt; attamen etiam ex hoc systemate tum vera hominis dignitas tum genuina virtus disparuit.

4. Hisce ex adverso stant, qui Zenonem secuti stimulum honestatis, seu absolutum rationis imperium ceu ultimam hominis destinationem jactant. Absque dubio haec schola supra sectatores felicitatis multum eminuit, et inter Graecos aequae ac Romanos plures, qui inde egressi sunt, stupendam animi fortitudinem prae se tulerunt. Ast christiana revelatione destituti in alterum scopulum impegerunt, ut scilicet sensualitatem quidem rationi, sed rationem ipsam nulli altiori legi subjiciendam esse crediderint; unde etiam ipsi in homine, adeoque infinites infra DEUM substiterunt, sicque factum est, ut eorundem virtus in merum fastum desierit. Sensualitas igitur et fastus quodammodo fluxus et refluxus erant, quibus universum errorum pelagus continuo agitabatur. Dum fautores Epicuri et Aristippi voluptate putrescebant, Stoici obriguerunt superbia.

5. Solus Socrates et Plato cum aliquibus suis asseclis dignius de homine sensisse videntur; ast utcunque haec duo antiquitatis sidera prae reliquis fulgeant, suis tamen non caruerunt maculis, et praesertim illis concessum non fuit, ut hominem lapsum ad primam suam conditionem restituerent. Id non homo aliquis nobis aequalis, sed ille solus potuit, qui in persona sua divinam humanamque naturam conjunxit.

§. 26.

JESUS Christus.

1. Prout iterato dixi, ad reparandum genus humanum inprimis *mediator* requirebatur, et quidem talis mediator, qui naturae nostrae quidem particeps, sed simul tantae dignitatis esset, ut divinae justitiae pro peccatis nostris satisfactionem *infinitam* praestare posset. Porro tali indigebamus doctore, qui non tantum veritatem, sed hanc divina quoque cum auctoritate proponeret, ita ut remota omni fluctuatione de ejusdem doctrina per omnia certi et immobiles redderemur; et denique opus erat, ut non solum intellectui nostro nova lumina, sed etiam infirmae voluntati novae vires adveherentur. Atque haec omnia abundantissime nobis obtigerunt in JESU Christo, qui, cum DEUS simul et homo esset, plenam nostram cum DEO reconciliationem perfecit, et tum intellectui tum voluntati nostrae plus quam sufficientem medelam attulit. Nimis prolixum foret omnes divini Mediatoris doctrinas, quae proxime mores nostros concernunt, huc transferre; hinc sufficiat illud mandatum repetere, ex quo universa lex pendet et Prophetarum, scilicet: „*Diliges Dominum DEUM tuum ex toto corde, et in tota anima tua, et in tota mente tua. Et diliges proximum tuum, sicut te ipsum.*“ Matth. 22, 34. et seq. Ex quo praecepto, praeterquam quod omnes leges

complectatur, insuper tum sublimissima destinatio nostra, tum mutua quoque nostra relatio pulcherrime resplendet.

2. His attentis facile perspicitur, quantum divina haec institutio supra umbratiles philosophorum doctrinas emineat. JESUS Christus etenim non tantum veram hominis destinationem exposuit, sed nos insuper redemit et restituit, ut ejusdem consortes fieri possimus. Pariter non tantum nostram cum aliis societatem ad certas regulas prudentiae carnalis restrinxit, sed nos omnes tamquam unam DEI familiam exhibuit, et ceu corpus, cujus ipse caput est, nos autem membra de membro. Neque divinus Redemptor sensualitatem tantum rationi subjectam voluit, sed et rationem ipsam DEO mancipavit, ut sic sensualitas et fastus simul propulsarentur. Demum etiamsi stimulum felicitatis ad justos limites redegerit, ipsius tamen extirpationem adeo non praecepit, ut potius asseclis suis summam animi tranquillitatem, et praeter plurima purissimaeque vitae praesentis gaudia, quae virtutem comitari solent, consummatam in coelis beatitudinem paraverit. Atque sic quidquid in philosophis a veritate alienum et hiulcum reperimus, a Christo rejectum, quod vero in illis approbandum videtur, ab ipso redintegratum et perfectum fuit. Quapropter etiamsi christiana religio jugum nobis imponere videatur, jugum tamen istud suave est, et onus leve, et nullibi, praeterquam in hac divina oeconomia, inveniemus requiem animabus nostris.

§. 27.

Doctrina morum a Christi tempore,

1. Videamus nunc, quam faciem doctrina morum post inductam Christi religionem habuerit. Et quidem juxta indubitata divini Redemptoris promissa Ecclesiam in exponendis fidei morumque dogmatibus infallibilem credimus, ut-

pote quae sub singulari Spiritus sancti praesidio constituta omnibus portarum infernalium assultibus semper superior fuit, semperque erit. Subcrescebant quidem in agro dominico identidem multa zizania, et praesertim aetate media ingens morum barbaries, rerum divinarum ignorantia, et numerosum agmen superstitionum irrupit, ita ut triticum bonum hinc inde vix non suffocatum videretur. Huc spectant e. g. ordalia, seu judicia DEI, et ejusmodi abusus per gentes barbaras invecti. Ast quamvis vera Christi Ecclesia in tanta temporum calamitate, ne forte *zizania colligendo simul etiam triticum eradicaret*, Matth. 13, 29., utraque crescere permiserit, nunquam tamen tales abusus approbavit, potius discussa hujus aetatis caligine eosdem pro viribus eliminare studuit, prout vel maxime ex actis Conc. Tridentini patet. Quam incorrupte vera Christi doctrina semper servata et in usum deducta fuerit, ex catalogo Sanctorum constat, quos historia omnium saeculorum exhibet, et in quibus Evangelii leges vivis coloribus depictas videmus. Attamen hoc inerrantiae donum non obvio alicui doctori, sed toti Ecclesiae seu illis appromissum fuit, qui Ecclesiam docentem vere repraesentant, id est, episcopis cum successore S. Petri tamquam centro unitatis connexis. Hinc non obstante Ecclesiae infallibilitate doctrina morum varia fata experta fuit, et per multiplicem opinionum conflictum a privatis doctoribus quaquaversus erratum est. Quare absque omni nota invidiae, sed nonnisi ad cavendos scopulos sequentem errorum potius quam aevo- rum seriem adjicio.

2. Itaque, ut supra vidimus, Theologia moralis duas partes complectitur, Ethicam et Ascesim, quarum illa nostra nobis officia exponit, haec vero aptam virtutis acquirendae methodum tradit. Utrique harum partium speciale momentum convenit, et propterea neutra sine magno rei

moralis dispendio praeteriri potest. Ast nimis saepe factum est, ut una alteram quasi absorbere conaretur, dum vel ea, quae nonnisi virtutis subsidia constituunt, tamquam virtutis christianae caput et culmen efferrentur, vel vice versa doctores officia officiis agglomerarent, subsidiorum vero, praesertim eorum, quae religio nostra nobis subministrat, nullam mentionem facerent, vel omnino apertum illorum contemptum spirarent.

3. Verum etiam in ipsa Ethica multipliciter peccatum fuit, eoquod vel principia religioni nostrae adversa adoptarent, vel principiis ex se bonis perperam uterentur. Et quidem ad principia religioni nostrae adversa ea omnia refero, ex quibus homo non in DEUM, sed in se ipsum vel in res mere creatas desinere jubetur. Neque inficiari licet inter recentiores plurimos esse, qui hominem tamquam sui ipsius finem exhibeant, ut adeo ex eorum doctrina intercepto nostro ad divinum oceanum cursu foetidae paludis instar in nobismet ipsis exarescere debeamus. Imo omnes veterum philosophorum errores a scriptoribus subsequentium temporum recoctos legimus, ut etiam in hoc sensu cum Eccle. fateri cogamur: „*Nihil sub sole novum, nec valet quisquam dicere: Ecce hoc recens est; jam enim praecessit in saeculis, quae fuerunt ante nos.*“ Eccle. 1, 10. Haec est nempe sors nostra, ut, quamprimum immobilem ancoram Ecclesiae missam facimus, turbine fallacium opinionum abrepti in gyrum agamur, ubi eadem semper errorum series recurrit *).

*) Quam misere doctrina honestatis per novatores saec. XVI. distorta et pessumdata fuerit, facile patet ex eorum principiis, quibus liberum hominis arbitrium extinctum, praecepta DEI observatu impossibilia, bona opera superflua, et, ut alia taceam, solam fidem salvificam esse contenderunt. Cf. Möhler: Symb. §. §. 2., 4., 22. et 24.

4. Ex iis, qui hominem ad semet ipsum detorquent, multi rursus stimulum felicitatis, alii vero stimulum honestatis in fronte ponunt. Quibus studium felicitatis totius vitae finem constituit, Eudaemonistae audiunt, qui et ipsi, si eorundem sensus propius explorantur, in diversa abeunt; quidam enim illorum sub signis Epicuri et Aristippi militant; alii vero felicitatem publicam qua tesseram prae se ferunt; imo complures sub felicitate, quam ceu ultimum hominis finem suspiciunt, non hujus temporis, sed beatitudinem supernaturalem ac aeternam intelligunt. Et cum his quidem postremis nulla nobis concertatio est, eoquod re magis perpensa nonnisi *lis de verbo* videatur. Qui vero Aristippo et Epicuro consentiunt, in praxi vix non innumeri dantur; sed etiam Theoria isthaec plurimos fautores nacta fuit, quos inter famosus Voltairius eminet, qui per insignem ingenii abusum profundiores scientiarum recessus suis argutiis obstruere, et in superficie volitans, quidquid sensibus lenocinatur, exquisita arte commendare sategit.

5. Omnibus Eudaemonistarum cohortibus celebrer philosophus Regiomontanus bellum indixit. Juxta ipsius sententiam finis et plena perfectio hominis consistit in absoluto imperio rationis practicae; hanc absolute revereri tenemur, adeo ut DEUS ipse nihil nobis praecipere queat, quod rationi practicae conforme non sit. Et quidem hoc rationis imperium praecise propter semet ipsum impleri debet, adeo ut juxta hujus scholae rigorem ne propter DEUM quidem agere fas sit, sed rationi ob solam et puram rationem obsecundare oporteat. Quod nostram felicitatem attinet, eam quidem tamquam necessariam virtutis pedissequam firmiter expectare, neutiquam tamen intendere licet, atque hunc ipsum in finem, ut scilicet virtuti congrua felicitas obtingat, ratio existentiam DEI postulat, cujus est legem moralem executioni dare. Ast quis in hoc syste-

mate non redivivam et revera *ab inferis* resuscitatam Stoam agnoscit? Non minus evidens est per haec asserta verum nominis idololatriam committi; summum enim et absolutum imperium rationi practicae adjudicatur, ita ut DEUS ipse illud revereri cogatur, atque ab illo penitus dependens nonnisi summus in regno morali Satrapes existat. Ex his principiis certe non DEUM, sed rationem practicam tamquam Ens absolutum adorare oporteret, et haec sola ex toto corde atque ex omnibus viribus diligenda foret. Taceo alia absurda, quae exinde necessario admitti debent.

§. 28.

Continuatio.

1. Qui principiis ex se rectis perperam usi sunt, vel de laxismo accusantur, vel de rigorismo. Quidquid de convitiis sit, quibus una doctorum pars alteram saepissime hisce titulis utique parum amice salutavit, hic solummodo verborum notiones addo. Itaque laxistae audiunt, qui omni qua possunt opera humanae libertati, vel potius sensuali appetitui patrocinantur, adeoque, nisi per legis tenorem in extremas angustias se coniectos videant, legem effugere, seque ab illa exemptos habere solent. Per se patet, quanta strages per hanc arbitrariam legum expositionem regno morali inferatur. Et quae non timeri debent, ubi ejusmodi homines sive in confessionali, sive in publico aliquo munere conscientias aliorum dirigendas sumunt? — Equidem tales confessarii specioso titulo *benignitatis* gloriantur; verum reipsa caeci sunt, et duces caecorum, qui tum sibi tum aliis horrendam foveam struunt.

2. E contrario rigorismus modernam hominis fragilitatem omnino non attendit; quae mere consuluntur, tamquam rigide praecepta effert, atque non attentis rerum personarumque adjunctis omni mitigationi locum adimit. Qui

hoc modo procedunt, nesciunt sane, cujus sint spiritus. Generatim qui nimium petit, omnia pessumdat, et praesertim in confessionali hoc inhumano rigore aliud non obtinetur, quam ut poenitentes ipsum Sacramentorum usum perhorrescant, vel omnino in desperationem acti omne vitae melioris consilium dimittant. Neque illud reticere possumus, saepe fieri, ut ii ipsi, qui erga alios tantam severitatem exercent, et camelum absque omni commiseratione per foramen acus protrudunt, erga semet ipsos nimium quantum benigni reperiantur, vera progenies Phariseorum, „qui alligant onera gravia, et importabilia, et imponunt in humeros hominum, digito autem suo nolunt ea movere.“ Matth. 23, 4. Quare etiam in hac causa viam semper mediam teneamus, ut legem aeternam, ubi revera urget, absque omni quidem respectu humano veneremur, quin tamen linum fumigans per nimiam rigiditatem nostram extinguatur *).

3. Similes oppositiones in Ascesi occurrunt. Fuerunt, qui totum salutis aeternae negotium adeo divinae gratiae adscriberent, ut nullus ex parte nostra conatus requiratur. Juxta horum igitur commenta homo tantummodo passive se habeat, ut gratia divina in ipso sine impedimento operari possit, adinstar lintei, in quo, dummodo non agitur, manu artificis pulchra imago depingitur. Qui hoc modo delirarunt, *Quietistae* dicti sunt. Ex parte vero opposita fuerunt et sunt etiam nunc, qui posthabita DEI gratia consecutionem ultimi finis nostri nonnisi humanae industriae adscribunt, ita ut tota sors nostra penitus ex nobis pendeat, ac unusquisque nostrum sui ipsius salvator esse possit. Hos inter quondam Pelagiani celebres fuere, modo au-

*) Vid. B. Ligorii Theol. mor. l. 1. de conscientia. Cf. Bened. XIV. de Synod. l. 12. c. 7.

tem dantur quam plurimi, qui praeter solam naturam nihil nosse videntur.

§. 29.

Praesens conditio Theologiae moralis.

1. Nostra aetas, prout generatim de consensu artium scientiarumque culmine gloriatur, ita quoque de profectu Theologiae moralis mire sibi complacet; unde in obviis libellis illiberales praecessorum nostrorum contemptus, et larga nostri temporis encomia venditantur. Et revera absque nota ingratitude negare haud possumus ab aliquot decenniis plurima collata fuisse, quibus haec Theologiae pars ad maiorem dignitatem eveheretur. Inprimis felici successu allaboratum fuit, ut seclasis inutilibus quaestionibus diversa hominis officia ad severum systema redacta firmioribus argumentis stabilirentur. Ut de doctoribus acatholicis taceam, quis in re literaria vel parum versatus nescit, quam bene clarissimi nostrates Frint, Mich. Sailer, Schenkl, Stattler, alique non pauci in his castris meruerint?

2. Verum, quae tamen accusatio auctores mox citatos haud premit, ex altera parte neque diffiteri neque probare fas est, quae nostro aevo a quam plurimis tentata fuerunt. Scilicet oportuisset religionis nostrae dictamina ex genuinis eorum fontibus haurire, et tum illa tali modo disponere, ut philosophia non ipsam materiam, sed nonnisi exteriorrem formam immutare praesumeret. Ast nimis frequenter accidit, ut divina revelatio plausibili cujusvis aetatis philosophiae attemperata et cum ipsa in unam quasi massam conflata fuerit. Hinc sub obtentu philosophicae constructionis doctrina Christi non solum de nativa sua dignitate multum amisit, sed in non paucis etiam adulterata fuit, eoquod genius temporis Evangelio una cum forma systematica profanum quoque spiritum afflare conaretur, et quid-

quid ipsi non arridebat, tamquam doctrinas monasticas et exoticas indignabundus respueret. Praesertim ab acatholicis hac in re nimium quantum peccatum est, id quod nemini mirum videbitur; cum enim ex eorum principiis interpretatio S. Scripturae non ex traditione vel ex sensu Ecclesiae, sed ab ingenio uniuscujusque privati petenda sit, quid aliud exspectare licet, quam ut obvius quisque divina eloquia suis singularibus conceptibus imo et praejudiciis propensionibusque accommodare satagat?

3. Ex his intellectu facillimum est, quid requiratur, ut Theologia moralis vere christiana et catholica dici queat. Ad hoc neutiquam sufficit, ut ad singulas doctrinas aliquot textus biblici conglomerentur; dum enim verba S. Scripturae simpliciter, atque a contextu suo avulsa proferuntur, ad quid non detorqueri possunt? Numquid non etiam omnium temporum haeretici ad divinas literas provocabant, easque sibi favere gloriabantur? — Sed opus est hunc in finem, ut Theologia nostra totius divinae oeconomiae sensum intemerate exhibeat; adeoque ut institutio nostra christiano-catholica vocari mereatur, necesse est:

- a) Ut illud ipsum honestatis principium in fronte gerat, quod per religionem revelatam statuitur;
- b) ut in deducendis singulis officiis presso pede sensui sanctae ac infallibilis Ecclesiae insistat, et
- c) ut tam in Ethica, quam in Ascesi hominem ita consideret, qualis per revelationem exhibetur, nempe tamquam lapsum et insufficientem ad consequendam propriis viribus salutem, cui propterea nulla spes supersit praeterquam in Christo JESU,

ETHICAE

CHRISTIANAE GENERALIS

SECTIO I.

DE LEGE AETERNA OBJECTIVE CONSIDERATA.

Caput I.

Existentia et efficacia legis aeternae.

§. 30.

Notio legis.

1. Ethicam ex recepto more in *generalem* et *applicatam* dispesco. Illa tum de ipsa lege morali, tum de relatione nostra ad eandem universalia principia statuit; Ethica vero applicata legem illam ad singulas officiorum species deducit; seu brevius, Ethica generalis docet, quid lex divina generatim a nobis exposcat, dum e contrario applicata omnes hominis relationes percurrit, easque juxta tenorem ejusdem legis determinat. Sed etiam lex ipsa duplici modo expendi potest, scilicet objective, prout in se subsistit, et subjective, prout mentem nostram aggreditur.

2. Prae reliquis clara notio legis est efformanda. Itaque sub lege generatim normam intelligimus, cui aliquid conformari debet. In hoc latiori sensu nulla inter res creatas datur, cui non certae leges scriptae sint. Hinc aeterna Sapientia ita loquens inducitur. „Quando DEUS

praeparabat coelos, aderam; quando certa lege et gyro vallabat abyssos, quando aethera firmabat sursum, et librabat fontes aquarum, quando circumdabat mari terminum suum, et legem ponebat aquis, ne transirent fines suos etc., cum eo eram, cuncta componens.“ Prov. 8, 27. et seq. *).

3. Ast in sensu stricto nomine legis talem normam accipimus, cui *actiones liberas* conformare oporteat. Atque hanc ipsam legem *moralem* dicimus, dum e contrario illas normas, quibus naturae non liberae tenentur, *leges physicas* compellamus, estque ingens discrimen inter illas; res enim libertate carentes *adiguntur* secundum leges suas agere, homo autem *jubetur*; quod quidem discrimen lingua nostra vernacula exprimit per *Müssen* et *Sollen*.

4. Atque talem normam, cui omnem libertatis nostrae usum conformare debeamus, revera existere, eamque menti nostrae, utprimum ratione utimur, semper obversari, jam §. 3. et seq. evictum esse puto. Quia tamen palmaris haec veritas totius Theologiae nostrae fundamentum constituit, haud superfluum videtur, ut existentiam seu objectivam realitatem hujus legis omni, quae in homines cadit, evidenter denuo exhibeamus.

§. 31.

Existentia legis moralis.

1. Quamprimum homo rationis compos efficitur, intime percipit, inter actiones suas liberas praegrande discrimen

*) Etiam si in Physica adhuc quam plurima desiderentur, stupenda tamen sunt, quae Keplerus, Neutonium, Galilaeus, Richterius alique profundiores naturae scrutatores circa leges, quibus universa diriguntur, detexerunt. Ex his facile augurari licet, quomodo, ut Sap. 11, 21. dicitur, „*DEUS omnia in mensura et numero et pondere condiderit.*“

intercedere, ita ut quaedam necessario approbandae, aliae vero reprobandae veniant. Sic cognito beneficio, quod aliquis benevole in te contulit, sine omni aliorum institutione et absque prolixo ratiocinio mox intelligis justum esse, ut te gratum exhibeas, si vero ingratus sis, te male agere.

2. Hanc diversam actuum indolem non ab illorum consecrariis, sed ex certissima norma repetimus, qua nos indeclinabiliter constrictos sentimus. Ut e. g. pro beneficio in te collato gratus existas, non propter fausta gratitudinis consecraria, sed jam ex ipsa rei indole justum est; seu normam aliquam persentiscis, quae absolute dictat gratitudinem semper bonam, contrarium vero semper reprobandum esse.

3. Cuivis hominum persuasum est, hanc normam non sibi tantum, sed omnibus, quotquot ratione utuntur, cognitam esse. Exinde enim de aliorum vivendi ratione judicamus, eorum moralem valorem expendimus, illos nostra fiducia prosequimur, et generatim huic suppositioni omnis hominum societas innititur. Quamprimum moralis hominum ad hanc legem relatio non amplius supponi posset, omnis quoque mutua fides corrueret. Et quamvis in *applicatione* hujus legis non omnes conveniant, ut e. g. polygamia simultanea alicubi licita, apud nos vero illicita habeatur; in ipsa tamen astruenda morali lege omnes conspirant, ita ut neque tempus neque locus aliquis inveniatur, ubi haec honestatis norma penitus ignota fuerit. Diversa applicatio datur, sed lex ipsa nullum destituit.

4. Imo etiam perversissimi legem isthanc percipiunt, eamque vel inviti revereri coguntur. Equidem sensus animalis eousque irritari et effervescere potest, ut quis ad legem animo suo inscriptam non attendat; sed utprimum sensuum tumultus conticuerit, illam iterum sentire perget. Dato etiam, ut quis animum ad omnem ferocitatem

induraverit, et exinde absque omni conscientiae remorsu alios lacescere videatur, provocabit tamen ad hanc legem, quamprimum semet ipsum ab aliis injuste lacescitum putaverit *).

5. Non minus ex sensu intimo constat, huic normae omnes tum nostras, tum aliorum actiones subjici, quoties et in quantum a libertate pendent. Unde ea, quae quis per amentiam agit, longe aliter dijudicamus, quam quae in statu morali fiunt.

6. Et quidem, qui in statu morali eduntur, actus non tantum externos, sed etiam internos huic legi absque ulla exceptione mancipatos, atque ex ea dijudicandos existimamus.

7. Atque haec omnia adeo certa et eliquata nobis sunt, prout sua cuique existentia. Quisquis hanc aeternae legis perceptionem negat, id vel non serio facit, sed sibi aliisve illudit, vel actum est de illo, eoquod se rationis expertem ostendat. Paucis, dari supremam aliquam actionum liberarum normam patet ex sensu uniuscujusque intimo, et ex consensu omnium, quem Cicero aptissime naturae ipsius vocem appellat.

§. 32.

Continuatio.

1. Datur igitur suprema aliqua honestatis norma, seu lex moralis, quam nemo non percipit, et cui omnes se subjectos fatentur. Characteres hujus legis jam §. 3. indigitavi; juvat tamen illos paucis repetere. Et quidem normam hanc, quam omnes persentiscimus, esse *aeternam*, atque *nullis locorum spatiis coarctari*, nonnisi rationis expers negare potest. Unde illam quoque necessariam et immutabilem intelligimus. Quidquid homines contra illam

*) Vid. S. Aug. Confess. l. 2. n. 9.

scribant, declament molianturve, ipsa inconcussa manet, et vi non imminuta urgere pergit. Pari modo haec sempiterna lex *absoluta, prima et suprema* esse dignoscitur; unde vim suam, qua nos constrictos tenet, non aliunde haurit, sed auctoritate propria in nos agit, et propterea etiam *sui ipsius causa* adimpleri debet. Vel edic, cur justum est, ut huic legi obsecundemus? — Nonne ultimo ideo dumtaxat, quia haec eadem lex ita dictat? Vel quid de illo censes, qui legi huic satisfacit quidem, ast non propter illam, sed ob rationes prorsus alienas? Demum eadem aeterna lex non est ratio nostra, sed tamquam norma aeterna ubique praesens et absoluta supra rationem nostram infinities eminet, ita ut, quotquot sumus, eidem toti quanti subjecti simus. Equidem illi refragari et justam obedientiam detrectare possumus; ast etiam in hoc casu eidem devincti manemus, atque contemta illius majestas conscientiam nostram dire reverberat promeritasque poenas a nobis exigit. „*Quia nemo superat leges omnipotentis Creatoris. Aut enim reddit bene utendo, quod accepit, aut reddit amittendo, quo bene uti noluit. Itaque si non reddit faciundo, quod debuit, reddet patiundo, quod debet.*“ S. Aug. l. 3. de lib. arb. c. 15.

2. Quam praeclare ipsi gentiles de hac suprema lege senserint, ex plurimis eorundem scriptis patet. Praesertim Cicero, qui omnem suam scientiam ex Graecia hauserat, hanc legem iterato *sempiternam, constantem, immutabilem*, atque diffusam in omnes vocat, ad quam, ut de rep. ait, non docti sed facti, non instituti sed imbuti sumus. „*Nec erit alia lex Romae, alia Athenis, alia nunc, alia posthac; sed omnes gentes et omni tempore una lex continebit, unusque erit communis quasi magister et imperator omnium DEUS.*“ Pro Muraena. „*Huic legi nec abrogari fas est, neque derogari ex hac aliquid licet,*

neque tota abrogari potest.“ Ibid. Imo, ut idem philosophus in libro de Off. asserit, sine hac lege neque societas latronum posset subsistere.

3. Cum igitur in hac prima honestatis norma revera *Ens absolutum ac divinum* suspicere cogamur, quo aptiori vocabulo eam designabimus, quam *aeternae justitiae*, id est legem supremam *DEI jussionem* seu divinam voluntatem dicendo? Et ecce, idipsum sensus totius S. Scripturae, et vox unanimis Ss. Patrum habet. Jam in veteri Test. haec quarumlibet legum sanctio fuit: „*Haec dicit Dominus.*“ Similiter in novo Test. voluntas Patris nostri, qui est in coelis, ceu summa ubique lex proponitur. Vid. Matth. 7, 21. seq., Joann. 4, 34., ibid. 8, 29., Rom. 12, 2., Ephes. 5, 17., Coloss. 1, 9., Hebr. 10, 7., ibid. 13, 21. Quantopere ipsa ratio ad hanc sententiam protrahatur, ex ipsis iterum gentilibus constat, utpote qui omnes in condendis legibus deos sibi adstitisse comminiscabantur, legem vero naturalem aperte ex Divinitate derivabant. Hinc a Sophocle vocantur „*leges excelsae, quarum solus DEUS pater est; neque eas mortalis hominum natura peperit.*“ Idem Chrysippus sensit, dum ait: „*Juris originem non aliunde petendam esse, quam ab ipso Jove.*“ — Et profecto ex una parte in suprema honestatis norma revera omnes Divinitatis characteres detegimus, et ex opposito series in infinitum non datur. Ubinam igitur legem primam quaerere oportebit, nisi in DEO ipso, qui *unus est Ens absolutum*, et principium omnium?

Verum annon etiam voluntas divina per rationes altiores dirigitur, ut quaedam necessario praecipiat prohibeatve? Ad hanc quaestionem respondeo: Divina voluntas est necessario absoluta et prorsus independens. Quamprimum illam dependentem dicis, jam non est *divina*. Hinc non tantum extra DEUM non dantur rationes, quae hac adoranda voluntate

altiores sint, sed neque in DEO ipso unum ab altero dependere potest, sed omnia Divinitatis attributa in unum atque idem Ens absolutum confluunt, quo nihil majus aut prius cogitare licet. Utique nos, qui undequaque dependentes sumus, ad hanc Divinitatis notionem difficillime eluctamur; ast firmissime tenendum est, in DEO nihil esse, quod primum et absolutum non sit. Quisquis rationem DEO altiore fingit, hoc ipso notam Divinitatis pessumdat. Sed instabis: „*Ergone DEUS pro mero lubitu imperat? Num haec assertio ipsum, quem sapientissimum legislatorem credimus, non tamquam immitem aliquem usurpatorem exhibet? — Certe ut aliquis imperans prudenter et benigne dominatum suum exerceat, prae reliquis opus est, ut in praecipiendo aequae ac prohibendo rationes altiores sequatur; cur ergo non idem quoque de DEO obtineat?*“ Verum inter homines, qui aliis dominantur, et DEUM discrimen prorsus infinitum datur. Legislator humanus utique rationes semper altiores sequi tenetur, quia independens non est, sed ex integro divinae legi subjacet; e contrario voluntas divina est sapientia et sanctitas ipsa; unde quidquid ipsi placuerit, hoc ipso bonum, justumque censeri debet.

§. 33.

Continuatio.

1. Suprema honestatis lex est ipsa voluntas seu jussio DEI, quam proinde aeternam justitiam dicimus. Quare longissime absumus, ut rationi practicae autonomiam, seu vim adscribamus sibimet ipsi leges dictandi. Huic assertioni tota mens nostra refragatur; nam intime nobis conscii sumus, normam illam, quam percipimus, nobismet ipsis infinites superiorem, aeternam, necessariam, adeoque non rationem nostram, sed aliquid divinum esse. Ratio practica neutiquam fons, sed nonnisi praeco est atque organum, quod de voluntate divina nos certos reddit. Quodsi quotidiano loquendi usu etiam ipsimet de imperio rationis loquimur, haec locutio non stricte, sed eo tantum in sensu

intelligi debet, quo e. g. de ortu vel occasu solis sermocinamur, etiamsi terram circa illum rotari probe sciamus.

2. Hinc vis illa seu moralis necessitas, qua perspecto aliquo officio ad ejusdem executionem impellimur, non ex ratione nostra, neque ab actionum edendarum indole, sed a DEO venit, cujus cognita voluntas animum nostrum aggreditur, eumque non quidem invitum abripit, attamen *vehementissime* urget.

Quantam igitur reverentiam officia nostra exposcunt, dum in unoquoque illorum imperium ipsius DEI suspicimus! — Scilicet pondus, quod voluntatem nostram premit, tantum est, quantus est Deus ipse. Juvat hunc in finem verba Ober-rauchii repetere: Nemo DEUM vere intelligit, nemo digne explicat, nemo eum rite definit, per quem demum, tamquam per primam veritatem omnia explicari ac definiri debent, et qui, prout S. Cyprianus ait, est *definitio definitionum*. Et huc conari, et etiam sine spe perveniendi, quantum licet, tendere debemus, ut aliquid, et plura semper de DEO, et optima ejus voluntate intelligamus. Sed ut ad humanae mentis captum ea, quae possum, conferam, juvat rem per sequentes rationes tentare. Nihil majorem in animum nostrum vim exserit, nihil eum vehementius commovet, quam ejus, quae nos exspectat, aeternitatis sensus. Accumulemus millia, myriades, milliones annorum, quotquot verbis aut notis exprimere potuerimus; ac demum statuamus tot milliones annorum, quot globus noster terraquens corpora minima ac simplicia, nullique divisioni obnoxia puncta habet; aut quod sine omni comparatione majus est, accipiamus tot minuta corporum, quot in toto universo continentur. Jam si singula ejusmodi puncta, quae pene infinita sunt, pro centum millionibus annorum valeant, quam longum hoc tempus foret! Omnem scribendi facultatem, certe totum animi captum longissime excederet. Ast tot annorum evolutis millionibus, et insana hac temporum mole tandem sublata, num sic tandem desinet aeternitas? Vel an dimidia, aut aliqua saltem ejusdem pars post horrenda adeo morarum spatia evoluta

erit? Nulla sane! post tantorum enim millionum intervalla nec unico minuto temporis fini suo propinquior est facta, adeo ut horrendae illae temporum computationes ad aeternitatem aestimatae sint nihil, quae aeternitas, utpote infinita, nullis quantiscunque subductionibus nec per unicum instans brevior, quam antea fuerat, reddi potest. Quantum jam nomen aeternitatis! Sed fingamus, hanc jam felicem et omnibus coelestis gloriae bonis refertissimam! Quantum hoc aeternitatis emolumentum! Quanta laetitia! Bonum quantum! In hujus aestimatione mens humana deficit, omnem computandi vim amittens. Ast non unam, sed innumeras hujus generis aeternitates accumulamus; et hae tandem ad commovendum affectum nostrum, ni fallor, sat grave pondus constituent! Verum quomodo se haec omnia ad immensam divinae voluntatis bonitatem habent? Numquid haec tandem eam superabunt, aut adaequabunt saltem? — Quia tamen omnia ista nonnisi a divina voluntate sunt facta, haec voluntas his omnibus melior esse debet, utpote quae ab ea demum descendunt, et se tota ad eam referunt. Nam *qui fecit omnia, melior est omnibus.* (S. Aug.) Et *quidquid boni quaeris, ille erit tibi, summum bonum et omne bonum ipse est DEUS.* (S. Bern.) Cum vero eadem omnipotentissima, et sine omni aestimatione optima voluntas nedum has, quas pro exemplo statuimus, felices aeternitates, sed innumeras alias, plures semper, ac demum numero ac beatitate nunquam non majores creare queat; insuperabile demum consequens est, ut haec, quam imperite adeo laudamus, DEI voluntas etiam aeterna felicitate infinitis vicibus melior sit, adeo ut inter hanc aeternum duraturam omnium animarum felicitatem, et inter divinae voluntatis bonitatem nulla prorsus ratio, proportio aut comparatio inveniri queat, *et ut illa ad hanc demum se habeat, ut nihilum ad omnia.* Scilicet Divinitas omnia absorbet, omnem, qui a quacunque bonitate venire potest, sensum extinguit, ac demum omnia, etsi summa esse videantur, velut in nihilum redigit, ita ut mens conspecta hac immensitate jam nihil aliud videat, nihil amplius, ac proin nec se ipsam sentiat. Et numquid in tanta luce et inter immensos ardores istos mens nostra multum laborabit, ut

se totam vi huic permittat? Vel an forte ea, quae se ipsam jam nescit, affectu suo ad se redire volet? Numquid desiderium, vel delictum aut beatitudinem aliam optare poterit, quam ut tota pro eo sit, qui solus est, et extra quem nullius jam rei sensum habet? — Quare o mens soli DEO destinata! ut in tanta causa digne judicare queas, omnia loca, omnia tempora, omnes coelos, atque ipsam aeternitatem transcede, eousque transcede, atque ad tantam altitudinem te urge, ut illa omnia tuae intelligendi efficaciae elapsa ac velut deleta tibi penitus dispareant. Tunc enimvero silente jam rerum creatarum tumultu, et earum vacuitate despecta in summa pace contemplaberis bonum illud ineffabile, non alio bono bonum, sed se ipso bonum, bonum et summum et unicum. Et in tanta jam excelsitate constitutus aeternae legis seu divinae voluntatis supremam bonitatem parumper intelligens exclamabis: „*Ipsa enim solus est.*“ (Job 23, 13.) Herc. Oberr. Tom. III. §. 926. et seq.

3. Demum absque negotio intelligitur divinam voluntatem, prout absolute et per semet ipsam urget, etiam sui ipsius causa exequendam esse. Exinde jam nunc summi momenti principium resultat; scilicet provocamur semper agere, *quae* DEUS vult, haecque ideo, *quia* DEUS vult; et quandoquidem aliquid sui ipsius causa expetere idem est, ac illud amare §. 6., omnis vita nostra continuus amor DEI sit oportet. Ita et Christus de semet ipso profitetur: „*Quia ego, quae placita sunt ei, facio semper.*“ Joann. 8, 29.

§. 34.

Continuatio.

1. Restat, ut ex hucusque dictis quasdam adhuc conclusiones inferamus. Et inprimis quidem patet, quanto errore illi detineantur, qui ipsam divinae legis existentiam in dubium vocant. Equidem fieri prorsus nequit, ut quis mentis suae compos legem hanc serio inficiari possit;

omnes enim illam cordibus nostris indelebiter inscriptam gerimus, nec est, *qui se abscondat a calore ejus*. Pulcherrime Ivo loquitur: „*Praefati sumus, a DEO prima veritate insitam esse mentibus humanis ideam recti, qua justum ab injusto quilibet sine praeceptore, sine lege scripta, sine magistratu, sola sua synderesi discernit. Hac luce DEUS illuminat omnem hominem venientem in hunc mundum.*“ Quia tamen rarum non est, ut homines per praejudicia passioneseve in praeceptis acti non tantum reliquorum, sed etiam suo proprio sensui obnitantur, haud mirabimur, si etiam existentia aeternae legis ab aliquibus impugnata fuit. Extiterunt igitur, qui omne discrimen inter actus honestos et inhonestos pernegare sunt ausi; ast hi pauci fuerunt, et tantam totius humani generis indignationem subiere, ut mox iterum conticuerint. Multo numerosior est pars illorum, qui discrimen illud admittunt quidem, ita tamen, ut istud non ex aeterna et absoluta aliqua norma, sed ab educatione, ab institutione religiosa, a sanctionibus reipublicae, ab effectibus et sequelis actuum, vel omnino ab arbitraria conventionem hominum repetant. Verum etiam hi absque negotio refelluntur. Quod enim arbitrarias hominum conventiones, institutionem religiosam ac domesticam, et sancita reipublicae attinet, annon haec omnia juxta normam iterum altiore dijudicamus, atque laude vel vituperio digna censemus, prout nempe normae illi, quam ceu summam et absolutam suspicimus, conveniunt, aut repugnant? Quid e. g. dicturi essemus, si alicubi perjurium, adulterium vel aliud scelus catalogo virtutum insereretur? Certe quaecunque instituta mere humana excogitentur, ea supremam honestatis legem non producant, sed normae illi absolutae accommodari debent, et eidem ex integro subjiciuntur. Si vero honestas nostrorum actuum ex solis eorundem effectibus et sequelis

deponderet, necessario admittendum esset, quod finis sanctificet media, adeoque si e. g. infortunium aliquod nonnisi ope perjurii, vel nonnisi per homicidia et adulteria propulsari posset, haec et similia facinora non solum licita, sed etiam praecepta forent. Verum quis rationis compos hanc assertionem non indignabundus respuit? Sane unicuique conscientia intima dictat, ad proseguendos fines etiam, ut nobis videntur, optimos nonnisi *media licita* adhiberi posse; et consequenter honestas actuum nequaquam a solis eorum effectibus derivatur, sed semper ex norma altiori repetenda venit.

2. Hinc quoque nemini mirum videbitur, nullum in orbe terrarum populum, imo ne unum quidem hominem inveniri, qui, siquidem sui compos existit, non teneat ideam aliquam, saltem subobscuram, honesti ac inhonesti. Etiam si in applicatione hujus ideae non omnes conveniant, ipsum tamen recti indicem in omnibus reperimus *). Prout nempe sol iste visibilis cuncta, quae ipsi exponuntur, perfundit atque collustrat; ita quoque aeterna justitia ubique locorum, et omni tempore mentibus nostris illabitur. Unde in Ps. 18. *praeceptum Domini lucidum* dicitur, *illuminans oculos*.

§. 35.

Diversa hujus legis efficacia.

1. Hucusque legem aeternam in sensu non adeo stricto, sed potius qua *normam*, seu *ideam* consideravimus, cui mens nostra magis magisque se conformet. Nunc vero di-

*) Pulcherrime iterum Tullius ait: „*Hanc video sapientissimorum fuisse sententiam, legem neque hominum ingeniis excogitatam, neque scitum aliquod populorum, sed aeternum quiddam, quod universum mundum regeret imperandi prohibendique sapientia.*“ De Legib. 2.

versam vim expendamus, quam eadem haec norma in nos edit. Itaque, prout tum sensus uniuscujusque intimus, tum consensus omnium evincit, duplicem illius vim experimur; aliquando enim ab illa nos plane constrictos sentimus, ita ut *moralis necessitas* eidem obtemperandi detur; aliquando autem suaviter *allicimur* et *invitamur* potius. In priori casu *lex moralis* strictius accepta, in altero vero *consilium* de bono meliori, prout scholae loquuntur, resultat.

2. Quare in sensu stricto *lex moralis* certam agendi regulam denotat, qua *moralis necessitas* inducitur, seu qua voluntas nostra *ligatur*. Haec ipsa *moralis* aliquid agendi, omittendive *necessitas obligatio*, id vero, quod agere seu *efficere* tenemur, *officium* dicitur. Contra ubi nostra agendi libertas nulla contraria lege impeditur, *jus* nobis competit, cujus tamen notionem inferius explicabimus.

3. Leges extremos quasi regni *moralis* limites constituunt, quibus absque aperta praevericatione egredi prohibemur. Ast hos ipsos intra limites spatia nobis vix non immensa relinquuntur, per quae filialis erga DEUM *charitas* in ipsum tendat. Dantur quippe plurimae actiones, quae plane non inhonestae, tales tamen sunt, ut oppositum melius atque perfectius existat. Pro exemplo sint legitima connubia, et coelibatus, cui quis semet propter regnum coelorum devovit. Quare ad sectanda hujusmodi charismata meliora multoties invitamur quidem, non tamen generatim adstringimur. I. Cor. 7, 38.

§. 36.

Continuatio de consiliis.

1. Plures ex recentioribus eo progressi sunt, ut consilia, quae praecepta non sint, penitus eliminata vellent. Quia tamen, qui ita sentiunt, auctoritatem revelationis sibi

contrariam habent, alii inter thesim et hypothesim distinguendum putant; in abstracto ex horum sententia omnino dantur consilia; ast in concreto unaquaeque actio vel praecepta vel prohibita censeri debet, et sic consiliis omnis locus adimitur. Sic e. g. asserunt in abstracto virginitatem prae connubio nobiliorem esse, ut adeo, qui propter regnum coelorum a nuptiis abstinet, melius faciat, quam qui statum conjugalem ingreditur; verum in concreto seu consideratis singulorum circumstantiis pro unoquoque hominum veri nominis obligatio urget, ut vel nubat, vel vitam coelibem amplectatur.

2. Argumenta, quibus utraque adversariorum phalanx obarmata incedit, partim ex ratione petuntur, partim ex doctrina revelata. Et quidem ex ratione ita inferunt: „*Qui tenetur ad finem, tenetur quoque ad conducentia media; jam vero unaquaeque actio ad ultimum finem nostrum vel conducit, et tum ad illam tenemur; vel non conducit, et hoc ipso prohibetur; ergo nullibi merum consilium, sed nonnisi praecepta et prohibitiones occurrunt.*“ Verum in hac argumentatione propositio major vel potius suppositum distinguere debet; scilicet, qui tenetur ad finem, tenetur quoque ad media *necessaria*; id lubens concedo, et ipsemet assero, si quidem isthaec media inhonesta non sint; ast illum, qui ad finem tenetur, ad *omnia media* teneri, quae conducunt, et quidem *stricte teneri*, ita ut vera obligatio seu *moralis necessitas* adsit, haec assertio ab adversariis non supponi, sed prius demonstrari debet. Et quaeso, quousque ambitum officiorum nostrorum extendere oporteret, si haec propositio absque restrictione concederetur?

3. Multo graviora sunt, quae ex revelatione opponuntur; haec enim nos provocat, ut *simus perfecti, sicut Pater noster coelestis perfectus est*; atque prima ejus-

dem lex jubet, ut diligamus DEUM *ex toto corde, ex tota anima, ex tota mente, ac ex omnibus viribus nostris, proximum vero sicut nos ipsos*. Quis ergo non videt, hoc praecepto actiones prorsus omnes concludi? Dum lex regalis de diligendo DEO et proximo totam animam, omnesque vires nostras sibi deponit, ubinam meris consiliis locus quidam relinquitur? Fateor haec argumenta summi ponderis esse; attamen neque ex his causam plene decisam puto. Ut vero hisce objectionibus satisfaciam, in antecessum notare expedit, omnino condecens esse, ut non sola praecepta, sed etiam consilia de bono meliori strenue exequamur, imo genius filialis amoris plurimum urget, ut mensura charitatis, quam DEO, proximoque deferimus, non arcta, sed larga et supereffluens existat. Hinc DEUS revera vult, ut etiam consilia executioni dentur; attamen quamvis religio nostra DEUM ipsum nobis imitandum proponat, et omnes nostras actiones sub *uno eodemque imperativo* complecti videatur, exinde tamen inferri nequit, imperativum istum eundem semper rigorem involvere; potius S. Scriptura ipsa contrarium innuit, quippe quae consilia a praeceptis stricte talibus sat manifeste discernit. Hunc in finem inprimis ad Matth. 19, 16. et seq. provoco, ubi juvenis accedens ait: „*Magister bone, quid boni faciam, ut habeam vitam aeternam?*“ JESUS respondit: „*Si vis ad vitam ingredi, serva mandata.*“ Cum vero ille responderet, se a juventute sua haec omnia observasse, quidque ad omnimodam perfectionem sibi adhuc desit, divinus Redemptor addidit: „*Si vis perfectus esse, vade, vende, quae habes, da pauperibus et veni, sequere me.*“ En, hoc loco aperte distinguitur inter praecepta, quae ad obtinendam salutem necessaria sunt, et inter ea, quae ad sublimiorem perfectionem spectant. Multo evidentius adhuc cap. 7. I. Cor. pro causa nostra perorat. S. Paulus interrogatus, quid de

virginitate, quidque de conjugio sentiat, respondet: De virginibus *praeceptum Domini non habeo, consilium autem do*. Tum ostendit conjugium ex se quidem bonum esse, ita tamen, ut virginitas illo melior existat; conjugium enim, ut Apostolus disserit, hominem plurimis hujus vitae curis implicat, atque cor ipsius DEUM inter et mundum quasi dividit, e contrario, qui vitam coelibem ducit, ab innumeris solitudinibus expeditus se totum divino cultui mancipare potest. Ex quibus infert: „*Si acceperis uxorem, non peccasti, et si nupserit virgo, non peccavit; tribulationem tamen carnis habebunt hujusmodi. Igitur et qui matrimonio jungit virginem suam, bene facit, et qui non jungit, melius facit.*“ Haec, ni fallor, idem enuntiant, ac si Apostolus dicat: Nuptiae legitimo modo initae non obstant fini hominis ultimo, sed illum potius promovent, et exinde, qui uxorem ducit, haud peccat; at tamen conditio coelebs multo magis ad consequendam aeternam salutem confert; qui ergo hanc vivendi conditionem debito modo eligit, melius facit. Adeoque juxta mentem S. Pauli dantur actiones, quae equidem consultae, non tamen praeceptae sint. „*Praeceptum Domini non habeo; consilium autem do, tamquam misericordiam consecutus a Domino, ut sim fidelis.*“ Atque hoc suum consilium S. Apostolus non tantum in abstracto proponit, sed etiam singulis quibusque commendat, dummodo se continere possint.

4. Idipsum constans Ecclesiae usus habet; nam, prout ex Ss. Patribus et ex sacra historia constat, Ecclesia nunquam non actiones mere consultas ab officiis stricte talibus distinxit. Inter alia id ex doctrina de *votis* eruitur. Pia vota, si quidem in iis nuncupandis justae conditiones servatae fuerant, ab omni aetate ecclesiasticum suffragium tulerunt; atqui, prout suo loco patefiet, nisi consilia ad-

mittantur, ipse votorum conceptus tollitur; ergo ex continuo Ecclesiae sensu dantur consilia *).

§. 37.

Continuatio.

1. Reliquae objectiones, quae contra consilia de bono meliori proferri solent, adeo graves non sunt, ut aequus rerum aestimator iisdem concuti queat. Quare omissa ulteriori altercatione in confirmanda nostra sententia sat securi pergimus. Praeprimis de novo ad sensum uniuscujusque intimum, atque ad communem omnium consensum provoco. Sane unusquisque intime sibi conscius est: „*Ad haec et ista stricte teneor, haec igitur, nisi orbem officiorum mihi incumbentium transilire velim, necessario exequi debeo; ast possem insuper adhuc multa peragere, quibus perfectio mea plurimum promoveretur. Verumtamen ad ea haud stricte obligor.*“ Idem iudicium de aliis concipimus. Si videmus aliquem, qui officiis suis vere talibus satisfacit, illum absque haesitatione probum et honestum dicimus, etiamsi haud ignoremus, illum multa insuper operari posse, quae meliora et perfectiora forent. Unde perbene discernimus, utrum aliquis simpliciter bene, an vero quam perfectissime egerit. Sic e. g. quis Patriarcham Abram de peccato accusaret, si exortis inter pastores iurgiis jure suo usus dixisset ad Lot: „*En, ego has regiones mihi reservo, tu vero illas occupa.*“ Ast quamvis hoc modo

*) „*Ubi consilium datur,*“ inquit S. Hier., „*offerentis arbitrium est; ubi praeceptum, necessitas est servientis.*“ L. 1. contra Jovin. Et S. Chrys. „*In legibus nostris quaedam in electione posita sunt, ac proinde hanc rationem habent, ut qui ea custodierint, honore et praemiis donentur; qui autem minus ea expleverint, nihil periculi pertimescant.*“ Vid. J. Zallinger: Jus nat. §. 12.

recte versatus fuisset, multo tamen melius egit, dum ait: „*Fratres sumus; ecce universa terra coram te est; recede a me, obsecro; si ad sinistram ieris, ego dexteram tenebo; si tu dexteram elegeris, ego ad sinistram pergam.*“ Gen. 13. Atque sic saepissime contingit, ut una actio etiam in concreto bona, actio vero opposita melior existat. Praesertim ad praxim optimorum confessoriorum provoco. Viri, quibus nec scientia nec pietas deest, in dijudicandis dirigendisque poenitentibus nunquam non distinguunt inter praecepta et consilia, atque huic ipsi distinctioni suam agendi methodum accommodant.

2. Neque dicatur neglectum consiliorum ex eo tantum parvi pendi, quod nonnisi de materia levi agatur. Nam etiam consilia frequenter materiam sat gravem constituunt. In ipsa electione status saepenumero sciscitanti respondere cogimur: Si hunc statum elegeris, si e.g. justa cum intentione vitam conjugalem ineas, non peccas, sed *bene agis*; si vero te totum divino servitio mancipaveris, *melius facis*, prout nempe Apostolus Corinthiis respondit.

3. Et profecto vae nobis, si sublatis consiliis ad ea omnia rigide adstringeremur, quae non tantum simpliciter bona, sed meliora et perfectiora videntur! Quis nostrum de salute sua desperare non deberet, et quem demum poenitentem in sacro tribunali absolutionis capacem inveniremus? Ecclesia nostra de aliquibus Sanctis tamquam rem stupendam refert, quod votum emiserint ea semper peragendi, quae perfectiora fuerint. Sed quid magni tales fecissent, si nos omnes ad meliora quaeque jam alias teneremur?

4. E contrario haec ipsa sententia, quae praeter praecepta etiam consilia admittit, praesenti hominis conditioni unice congruit. Ecce enim ex altissimis coeli penetralibus exemplar nobis proponitur, ut simus perfecti, sicut Pater

noster coelestis perfectus est, atque hunc in finem provocamur, ut diligamus DEUM ex toto corde, ex tota anima, et ex omnibus viribus, proximum vero sicut nos ipsos. Huc igitur non intermisso studio nos contendere et eluctari oportet. Sed eheu! ex quo natura nostra per peccatum corrupta fuit, infirmi sumus ac debiles, sensus nostri deorsum pendent, et corpus, quod aggravat animum, ingenti pondere nos deprimit. Quam tristis ergo sors nostra erit, nisi benignissimum Numen infirmitati nostrae quasi condescendat! Atque de hac ipsa condescendentia tum ratio, tum religio revelata nos certos reddit, dum utraque inter voluntatem DEI *stricte ligantem et tantum invitantem* discrimen astruit. Sic jam et formidolosis providetur, ut de salute sua, quamdiu sphaeram necessariam non egrediuntur, desperare non debeant; iis vero, quibus animus generosior est, nova spatia patefiunt, in quibus fervens eorum charitas sese exerceat. Et nonne hanc ipsam methodum etiam inter homines reperimus? Quis prudens paterfamilias omnes suorum actiones per rigida praecepta determinat, et non potius quasdam illarum in medio relinquit, ita ut eas potius optare quam jubere videatur? — Hoc modo non tantum in necessariis justae obedientiae magis consulitur, sed etiam campus aperitur, in quem filialis teneritudo excurrat.

§. 38.

Conclusio.

1. Ex dictis aliqua iterum corollaria inferamus. Inprimis neminem latere potest, omnino condecens esse, ut voluntatem DEI etiam mere invitantem sedulo exequi studeamus. Quid enim nobis sanctius et prius esse debet, quam cognita DEI voluntas! Hinc quo majori erga DEUM charitate inardescimus, eo magis quoque executio consilio-

rum nobis cordi erit. Imo insuper addo, ad finem nostrum ultimum feliciter assequendum *generatim* necessarium esse, ut ad majorem semper perfectionem enitamur; quamdiu enim navicula nostra hujus vitae fluctibus jactatur, eorundem impetu illico abripimur, nisi semper progredi studeamus. Attamen his non obstantibus verum manet, quoad actus singulos plurimum discriminis esse, utrum moraliter necessarii, an vero tantummodo de bono meliori existant.

2. In concreto, seu pensatis uniuscujusque circumstantiis fit nonnunquam, ut, quod generatim mere consulitur, pro tali homine praeceptum, vel etiam prohibitum evadat. Ast errant, qui exinde regulam universalem inferunt, in concreto nullum dari consilium. Etenim in omni vivendi conditione exempla vix non quotidiana occurrunt, quod certae actiones etiam in concreto de bono quidem meliori, attamen moraliter necessariae non sint, ad quas proinde per divinam voluntatem vehementer quidem allicimur, quin tamen stricte imperentur.

Caput II.

De supremo honestatis principio.

§. 39.

Notio et dotes supremi principii.

1. Siquidem doctrina morum non indigestam aliquam officiorum struem, sed apte dispositum systema exhibere velit, necessario requiritur, ut primum aliquod ac supremum principium in fronte gerat. Sub *systemate* enim talem materiae dispositionem intelligo, ut omnia illius capita legitimo nexu ex uno eodemque fonte deducantur. Supremum principium totius doctrinae centrum constituit, ex quo singula deduci atque ad peripheriam extendi debent. Talis

rerum dispositio Theologiae nostrae haud contemnenda emolumenta conciliabit. Exinde enim singula hominis officia multo facilius exponi firmitusque probari possunt, utpote quae, postquam firmum principium stabilitum fuit, non tam novis argumentis, quam legitima tantum deductione indigent. Simul vero ex tali adornatione perspicitur, quomodo diversa officia ad invicem se habeant, quodnam illorum praestantius sit, quidque per nos fieri oporteat, ubi plures leges inter se collidi videntur. Praecipue tamen nostra cognitio ex eo perficitur, quod hac methodo tamquam in sublimem verticem elevati totum regnum morale uno quasi obtutu lustrare possimus.

2. Verum hoc ipso patet, quanti momenti sit, ut in statuendo primo honestatis principio non alucinemur; hoc enim male descripto tota regni moralis delineatio nonnisi vitiosa esse poterit; vel quomodo aedificium firmum stabit, si fundamentum deficit? Hunc in finem sequentes dotes requirunt, quibus principium istud insignitum esse oporteat:

- a) Ut revera primum et supremum existat, quod non ex priori aliquo derivatum, sed reliquis omnibus prius sit;
- b) ut sit necessarium, seu independens a mutabilibus rerum temporumque adjunctis, prout lex ipsa nulli unquam mutationi subjacet. Atque ex eadem ratione petunt,
- c) ut non ab experientia, sed immediate ex ratione per revelationem illustrata nobis innotescat; nam experientia non quid fieri *oporteat*, sed tantum quid *soleat* fieri, nos edocet, adeoque caractere moralis necessitatis semper destituitur;
- d) ut sit adaequatum, id est, ut omnia, sed etiam sola hominis officia complectatur, in sensu quippe latiori, ubi officia stricti nominis a consiliis haud discernimus.

Nam etiam consilia sub primo principio concludenda esse per se patet. Scilicet singula officia ad supremum principium eodem modo se habeant, prout singula puncta peripheriae ad commune centrum;

e) denique primum honestatis principium perspicuum et applicatu facile sit; adinstar fulgentis sideris regnum morale collustrare debet, et non sit aenigmatica sphinx, cui unus Oedipus respondere queat. Aliqui ex recentioribus praeter alias dotes adhuc postulant, ut primum principium non materiale, sed formale sit, ita ut non actionis objectum, sed nonnisi formam definiat, juxta quam nobis agendum sit. Quid de hac nota sentiam, postmodum indicabo.

§. 40.

De principio reali.

1. Antiquiores duplex principium distinguunt, nempe principium *cognoscendi*, et *essendi*, quod etiam principium reale dici potest. Et quidem sub principio essendi vel reali non certam formulam, sed ipsum honestatis fontem, ac supremam absolutamque rationem designant.

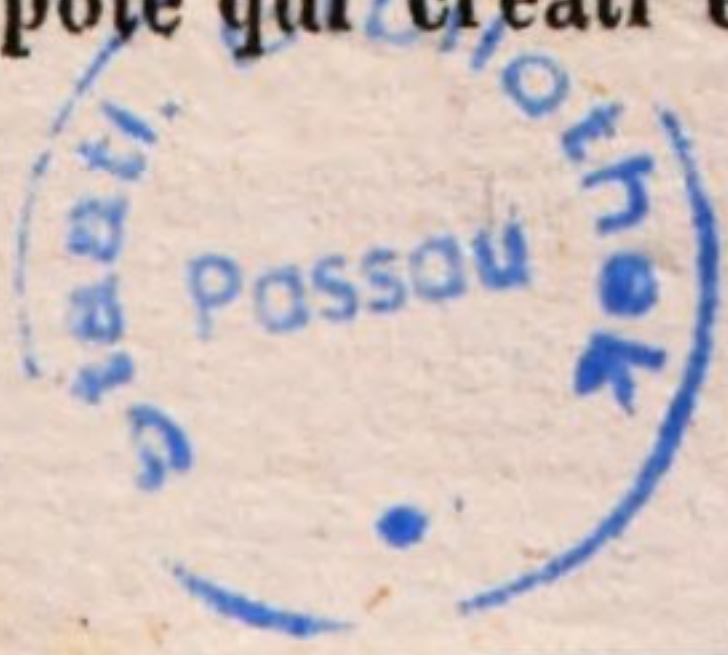
2. Hanc supremam et absolutam honestatis rationem ac primum fontem ejusdem in sola justitia divina reperiri, jam iterato evictum fuit. Hinc omissa longiori disputatione secure pronuntio: Principium reale totius honestatis est absoluta sanctitas, seu voluntas DEI. Infra DEUM nihil, quod primum et absolutum dici queat, datur, et supra DEUM aliquam rationem investigare idem est, ac Divinitatem destruere. Et utinam etiam illam quaestionem tam levi opera expedire possimus, qua in *principium cognoscendi* inquiritur!

§. 41.

De principio cognoscendi.

1. Principium cognoscendi certam propositionem vel formulam denotat, quae cuncta hominis officia, tamquam Iliadem in nuce complectatur. Verum quae demum haec suprema formula erit? Revera ab aliquot decenniis tot fere principia comparuere, quot a rei moralis doctoribus libri editi sunt. Et siquidem causa praesens adeo gravis non esset, res vix non ad risum facta videretur. Serie non interrupta unum auctorem post alterum in scenam prodire conspiciamus, quorum unusquisque principia a suis antecessoribus procusa ad suum tribunal revocat, et postquam illa immisericorditer erroris condemnavit, formulam novam profert. Verum vix mentem suam exposuit, jam iterum successor instat, qui una cum prioribus etiam principium recentissimum sententia aeternae damnationis involvit, sicque mutatis tantum nominibus eadem semper fabula luditur. Quare huic concertationi me admodum difficulter immitto; quia tamen illam declinare haud licet, omni cum modestia celebriora principia percensebo. Juxta consuetam recentiorum distinctionem aliud principium *formale*, aliud autem *materiale* dicimus.

2. Prae reliquis illud ipsi Platoni haud ignotum axioma se offert, quo jubemur *DEUM imitari*. Et sane quis hoc principium non summopere revereatur, praesertim cum divinus codex ipse DEUM data quavis occasione ceu absolutum sanctitatis exemplar proponat, nosque ad ejusdem imitationem hortetur? Verum quaestio multum diversa est, utrum haec pulcherrima propositio ad primum Theologiae systematicae principium efferri queat; id quod difficillime propugnabis. Cum enim in DEO etiam tales perfectiones dentur, quae nobis, utpote qui creati et limitati sumus, non

conveniunt, quaeritur primum, quas DEI perfectiones, et qua ratione illas imitari oporteat, quod quidem nonnisi per principium aliquod prius definiri potest. Sic e. g. DEUS, prout justorum remunerator, ita quoque malorum vindex est; numquid ergo etiam ad nostra officia spectat, ut in homines perversos vindictam exerceamus? Idem fere obtinet de illa propositione: „*Imitare JESUM Christum.*“ Hoc principium pariter verissimum quidem est, et nunquam satis expendendum; *primum* tamen appellari nequit, quia iterum ex principio aliquo priori determinari debet, qua ratione vestigia Christi nobis, qui in circumstantiis plurimum diversis vivimus, sequenda sint.

3. Alii fines rerum creatarum tamquam certum et universale honestatis criterium proponunt. Et profecto sapientissimus Conditor rebus creatis haud frustra certos fines praefixit; quin imo, dum hos fines consideramus, divinam voluntatem vivis quasi characteribus depictam legimus. Attamen et hoc principium conatu irrito ceu primum extollitur; nam, ut alios defectus taceam, ex finibus rerum creatarum videmus equidem, quid nos omittere oporteat, ne scilicet re aliqua contra ipsius destinationem abutamur; ast ubi de actibus agentibus quaeritur, dic, quaeso, absque principio altiori, quando, qua ratione, et in qua mensura rem aliquam fini suo congruenter adhibere fas sit. Sic lingua hominis ad loquelam formata fuit; verum quis ex hoc solo fine expiscabitur, quando, et quid semper loqui deceat?

4. Prae cunctis aliis principium a clarissimo Frin propositum arridet, nempe: „*Ita agito, ut semper omnibus relationibus tuis convenienter agas.*“ Huic formulae lubens subscribo, atque ex eo solo formulam Evangelii de diligendo DEO et proximo praeferendam arbitror, quod haec relationes, in quibus versamur, simul explicet, ut infra dicetur.

5. Summam celebritatem formulae a Kantio propositae retulerunt. Sunt autem sequentes: a) „*Ita agito, ut tua agendi ratio lex universalis esse possit.* b) *Sic age, ut confidere possis tuam agendi rationem a quovis ente rationali approbandam esse.* Denique c) *sic age, ut naturam rationalem tum in te tum in aliis nunquam ut medium, sed semper tamquam sui ipsius finem suspicias.*“ De hac ultima formula inferius dicemus; quod vero duas priores attinet, plurima sunt, quibus commendantur. Etenim ratio nostra subjectiva saepissime per opiniones praeconceptas, per illusiones phantasiae, et praesertim per concitatos affectus turbari solet, ut supremam honestatis normam ad conceptus nostros inflectere, nostrisque propensionibus accommodare nitamur. Hisce errandi periculis opportune occurritur, si pensitamus, quae rerum facies foret, si omnes homines ita agerent; vel quid homines probi et honesti dicturi essent, si haec nostra agendi ratio iisdem innotesceret. Attamen quo minus hae duae formulae ad dignitatem supremi principii evehantur, non pauca obstant. Nempe sciscitari licet: Qua ratione singula officia, quibus immediate erga DEUM tenemur, sine ambagibus et tuto ex iis deduci possunt? Et etiam quoad vitam socialem ea, quae ad legem universalem elevari possunt, equidem sunt *licita*, verum an eo ipso jam *praecepta*? Cumque hae duae formulae soli rationi innitantur, an christiana religio nihil jubet, quod *supra rationem* emineat? Pari modo an non DEUS hinc inde aliquid imperare potest, quod extraordinarium sit, et ad legem universalem elevari nequeat? Quid si juvenis ille, cui dixit Redemptor: „*Vade, vende, quae habes, et da pauperibus,*“ ex schola Kantii fuisset? Et demum num usus et applicatio harum formularum adeo facilis est, prouti gloriantur? Quotusquisque ex populo dijudicare potest, an sua agendi ratio ad legem

universalem sit adaptata? Et quoties evenit, ut arbitremur id, quod nobis probatur, etiam aliis probatum iri? Qui e. g. vindictam spirat, vel ad duellum provocatur, adeo sibi securus videtur vindictam, quam exercet, ab aliis ratam haberi, ut desuper etiam gloriari soleat. Quare allatae formulae frequentissimum quidem usum praebent, attamen primum honestatis principium non constituunt, praesertim in Theologia christiana, ubi non tantum quaeritur, quid ratio, sed etiam quid doctrina revelata jubeat.

§. 42.

Continuatio.

1. Perstringamus adhuc alia principia, a viris celebrioribus stabilita. Et nonnulli quidem eo dementiae progressi sunt, ut cum Hobbesio leges civiles ceu supremum honestatis principium extulerint. Verum opus non est, ut sententiam tam insulsam multis refellamus, cum legislatio civilis utique non suprema honestatis norma sit, sed tota quanta aeternae legi subjaceat. §. 34. Mitius illi recensendi videntur, qui *consensum omnium populorum* tamquam certum honestatis indicium designant. Revera ubi talis consensus datur, ipsum ceu vocem ipsius naturae revereri oportet, estque impossibile, ut omnes homines et omni tempore alucinati fuerint, ubi actum aliquem universim ceu justum depraedicarunt. Ast talem omnium consensum plerumque nonnisi quoad primas et limpidissimas veritates invenimus; in applicatione vero ad usus singulares vix datur talis conspiratio, sed potius diversae gentes ac aetates plurimum inter se dissident; unde etiam mores populorum ex principio aliquo priori dijudicare compellimur.

2. Complures ad *sensum moralem* confugiunt, ex hoc demum bonum a malo semper discerni posse autumantes.

Neque desunt rationes, quae hanc assertionem commendent. Nam unicuique nostrum immediate aliqua perceptio seu sensio congenita fuit, qua etiam sine praemissa argumentatione quasdam actiones approbare, alias vero aversari cogimur. Exinde fit, ut homines etiam inculti, attamen solide pii et in virtute exercitati de honestate actuum quam aptissime respondere sciant. Verumtamen firmum et universale honestatis principium neque sensus iste praebet; est enim nimis fluxus et volatilis, quam ut lapis lydius esse queat. Generatim §. 5. sensationes per singulas vices a nostra dispositione pendent, et propterea non tantum in diversis, sed etiam in uno eodemque homine mutatis temporibus variae reperiuntur. Insuper dici vix potest, quantum vim turbida imaginatio in sensum moralem exserat. Hinc rectissime has sensationes ad tribunal rationis vocamus, easque ad normam altiore[m] exigimus.

3. Ast eo ipso ratio nostra summum et ultimum forum erit, atque supremum principium ita enuntiabitur: „*Agito convenienter rationi.*“ Et certe facultas sublimior nobis non est, quam ratio nostra; hanc enim jam iterato organum dixi, qua legem aeternam immediate percipimus, eamque ex primo suo fonte haurimus. Sed neque hic securus consistendi locus datur. Etenim postquam natura nostra corrupta fuit, etiam ratio nimium quantum debilitata et obfuscata reperitur, et aestuante tumultu sensuum frequenter febricitat; id quod ab omni temporum historia abunde confirmatur. Quam nefandas doctrinas ante Christum natum in ipsis celebratissimis philosophis invenimus e. g. circa officia pudicitiae, circa justam omnium hominum aestimationem etc.! Insuper si ex certis et eliquatis argumentis constat divino consilio novam salutis oeconomiam sancitam fuisse, quis soli rationi adhaerebit, ut nonnisi ea peragenda censeat, quae per rationem dictantur?

4. Unde ratio ipsa divinae revelationi in omnibus submitti et accommodari debet. §. 24. Porro genuina revelatio ex piissima Numinis dispositione conservatur nobisque proponitur per apostolicum magisterium hunc in finem a Christo institutum. §. 21. Ast hoc ipso verum et universale honestatis criterium invenimus.

§. 43.

Statuitur principium formale.

1. Itaque idem principium, quod ceu supremam *regulam credendi* reveremur, etiam qua *supremum criterium honestatis* efferimus, scilicet: „*Ita semper agamus, prout institutum a Christo Domino magisterium Petro-apostolicum, assistente jugiter S. Spiritu, agendum esse docet.*“ Hoc principium

a) vere *primum* et *supremum* dici meretur. Undenam etenim scimus ultimo, quinam libri sint inspirati? Undenam, quis sit genuinus sensus illorum? — Undenam, quae sint nobis tenenda, quin in Ss. literis continentantur? — Unde denique, utrum ratiocinia nostra circa morum honestatem vera sint, vel erronea? — Certe regula prior non datur, quam ut illos sequamur, quibus dixit Redemptor: „*Euntes docete omnes gentes, — docentes eos servare omnia, quaecunque mandavi vobis, et ecce ego vobiscum sum omnibus diebus usque ad consummationem saeculi.*“ Matth. 28, 19. seq. Cf. Luc. 10, 16.

b) Hoc idem principium est *necessarium*, eo ipso, quia Ecclesia circa dogmata fidei et morum dono inerrantiae est insignita. Hinc qui Ecclesiam non audierit, *sit tibi sicut ethnicus et publicanus.*

c) Depromitur hoc principium proxime et immediate ex ipsius fonte veritatis, ex positiva DEI institutione,

d) Est *adaequatum*; nam et ratio nostra per divinam hanc regulam in omnibus secure dirigitur, et revelatio intemerata servatur. Blasphemum foret promissionem Christi in dubium vocare, qua suis spopondit: „*Paracletus autem Spiritus sanctus, quem mittet Pater in nomine meo, ille vos docebit omnia, et suggeret vobis omnia, quaecunque dixerero vobis.*“ Joann. 14, 26.

e) Demum per se patet, quantum hoc principium a perspicuitate et facili applicatione commendetur. Quid enim facilius, quam sequi Ecclesiam, quae est *civitas supra montem posita!* *)

2. Id unum plures offendet, quod hoc principium non-nisi *formale* sit, dum non materiam, sed solam regulam definit, juxta quam nos agere oporteat. Equidem ex sententia quorundam ad necessarias principii primi dotes spectat, ut solam actuum nostrorum formam exhibeat; verum id minus recte statuere videntur. Profecto an Theologiae nostrae non magis consuleretur, si principium in fronte gestaret, quo praeter formam etiam agendi materia definita foret? Quare adhucdum inquirere juvat, annon praeter principium mox stabilitum etiam aliud detur, quod *materiale* sit.

§. 44.

Proponitur principium materiale.

1. Etiam dum ad materiam primi principii attendimus, diversae diversorum sententiae occurrunt. Ut vero in hac disquisitione sat firmiter procedamus, haec repetenda videntur: Scilicet totius vitae praesentis negotium esto, ut finem, ad quem toti quanti facti sumus, feliciter assequamur; hinc ut principium materialiter summum detegamus,

*) Vid. R. Greg. Ziegler: Kathol. Glaubensprinzip. Item ejusdem Prolegom. Theol. cath. §. 74. Cf. Möhler: Symb. C. V.

requiritur, *a*) ut non fictitius, sed verus finis hominis designetur, et *b*) ut omnia, quae ad ejusdem consecutionem per nos fieri oportet, brevi ac universali formula concludantur.

2. Atqui finis noster ultimus est DEUS, atque omne praesentis vitae negotium id esto, ut DEO magis semper magisque jungamur, et quando quidem omnes unum corpus unamque familiam constituimus, ad res nostras pertinet, ut non tantum quisque pro se in DEUM tendat, sed ut fraterno quoque affectu nos hunc in finem mutuo juvemus. Jam vero cum DEO nonnisi *per amorem* jungimur, et conatus ille, quo aliorum salutem fraterne provehimus, est genuina charitas proximi. Quibus igitur terminis principium in consideratione materiali primam aptius efferri poterit, quam illis ex Evangelio depromtis: „*Diliges Dominum DEUM tuum ex toto corde tuo, et in tota anima tua, et in tota mente tua,*“ Matth. 22, 37., atque, ut Luc. 10, 27. additur, „*ex omnibus viribus tuis* ;“ et: „*Diliges proximum tuum sicut te ipsum.*“ Paucis prima et suprema lex urget, ut omnes, quotquot ad DEUM destinati sumus, junctis fraterne viribus in illum tendamus. Ex hoc principio vere tota lex pendet ac Prophetarum, et totam honestatis doctrinam ad simplex aliquod punctum concentratam videmus. Quisquis hoc principium inficiatur, praevie ostendere debet, vel DEUM non esse ultimum finem hominis, vel charitatem non esse unicum DEO potiundi medium, vel denique curam aliorum ad nos haud pertinere.

3. Ex his iisdem rationibus principia ab aliis statuta sine temeritatis nota dijudicare possumus. Et primo quidem patet, quid sentiendum sit de principiis eorum, qui vel publicam, vel privatam uniuscujusque felicitatem ceu ultimam nostram destinationem extulerunt. Cum repetita

horum systematum mentio facta jam fuit, supervacaneum duco illa de novo refellere. Qui cum Stoicis ultimum hominis finem in absoluto dominio rationis collocant, nostra aetate has potissimum formulas celebrarunt: „*Sensualitatem absolute rationi subjcito!*“ — „*Enitere ad summam activitatem liberae voluntatis tuae!*“ — „*Assurge ad absolutam independentiam!*“ — „*Aestimato naturam rationalem tam in tua quam aliorum persona tamquam sui ipsius finem etc.!*“ Verum omnes hae sententiae ex falsa suppositione procedunt, ac si nempe ratio hominis Ens aliquod absolutum sit, quod extra DEUM in semet ipsum desinere debeat. Praecipuum applausum ultima formula tulit, per quam homo naturam rationalem per se, vel ut sui ipsius finem revereri jubetur. Verum denuo interrogare liceat: Cum naturae creatae, etiamsi rationales sint, propter DEUM existant, qua ratione sibimet ipsis finis esse perhibentur? Quanta rerum omnium perturbatio invenitur, si unaquaeque natura rationalis ceu sui ipsius finis habetur! Quomodo sphaera aliqua bene ordinata erit, si tot centra in illa dantur, quot puncta? Denique annon per revelationem constat, aliquas substantias rationales a DEO rejectas, et pro omni aeternitate reprobatas fuisse? Num ergo et daemones ac damnatos per se aestimare, illisque reverentiam nostram deferre decet?

4. Aliquibus sequens principium placuit: „*Perfice te ipsum.*“ Ast praeterquam quod homo etiam ex hac sententia nonnisi in semet ipsum desinere videatur, edic, quaeso, in quo consistit plena hominis perfectio? Num in affluentia sensualium delectationum, an in absoluto dominio rationis, an vero in conjunctione nostra cum DEO? Idem fere de illo principio obtinet, quod cl. Wanker statuit: „*Effinge tibi hominis perfecti ideam, atque ad hanc ideam semper enitere.*“ Dic iterum, quam perfecti

hominis ideam nos habere oportet? Et quibus mediis haec idea a nobis prensari debet? Taceo multa alia principia, quae post brevem strepitum mox iterum conticuerunt, et ne cui magis destruere, quam aedificare videar, in propugnanda regula, quam ex divinis tabulis hausi, pergo.

§. 45.

Principium allatum confirmatur ab auctoritate.

1. Quamvis doctrina revelata formam systematicam non habeat, plura tamen praecepta continet, quae ceu universalialia morum principia proferuntur. Huc praecipue spectant: Executio divinae voluntatis, imitatio Patris coelestis, et JESU Redemptoris nostri, studium justitiae, ut primo omnium regnum DEI, et justitiam ejus quaeramus etc. Attamen prae reliquis, et tamquam totius legis complexus nobis commendatur, ut diligamus DEUM ex toto corde, et proximum sicut nos ipsos. Et revera omnia concurrunt, ut hoc mandatum tamquam totius religionis practicae principium amplectamur. Praesertim id eruitur *a)* ex occasione, qua divinus Mediator hoc principium proposuit; nam a legisperito directe interrogatus fuerat, quodnam praeceptum ex omnibus primum et maximum haberi debeat. Hinc prout quaestio, ita et responsio exacta et definita fuit. *b)* Christus hoc principium non quasi per transennam, sed solemmniter, et sub gravissima forma pronuntiavit. Utque ostenderet nullam prorsus actionem ab hac lege exemptam esse, eam per enumeratas theses exposuit: „*Ex toto corde, ex tota mente, ex tota anima etc.*“ *c)* Insuper diserte addidit: „*In his universa lex pendet et Prophetarum.*“ *d)* Demum id ipsum principium totius religionis nostrae genium exhibet. Certe si genus nostrum primitiva sua conditione nunquam excidisset, omnes ceu una et indivulsa

familia in DEUM tenderemus, qua ultimum et commune centrum nostrum. Cum igitur religio christiana aliud non sit, quam nova salutis oeconomia, per quam DEO iterum reconciliamur, atque ad felicissimam conditionem filiorum restituimur; quid omnia dogmata spirabunt, nisi amorem, seu ut per Christum reconciliati DEUM ex toto corde, et proximum sicut nos ipsos diligamus? Adeoque ab eo, qui ad nos redimendos ac regenerandos venerat, aliud expectari ne potuit quidem, nisi ut nos ad poenitentiam evocatos innovato vinculo charitatis tum ad DEUM, tum ad invicem quam firmissime colligaret.

2. Etiam Apostoli et Patres Ecclesiae cuncta hominis officia ad DEI et proximi amorem referunt. Rom. 13, 10., Coloss. 3, 14., I. Joann. 4, 16. Qui perfecte diligit, ex eorum sententia totam legem implevit; contra autem ubi charitas deest, reliqua omnia frustra peraguntur, et opera etiamsi ad speciem stupenda aliud non sunt, quam aes sonans et cymbalum tinniens. I. Cor. 13. Ex Ss. Patribus, quorum in hac causa una tantum vox est, brevitatis gratia solum Augustinum audiamus: „*Inchoata charitas inchoata justitia est; provecta charitas provecta justitia est; magna charitas magna justitia est; perfecta charitas perfecta justitia est.*“ Lib. de nat. et grat. c. 70.

§. 46.

Dotes hujus principii.

1. Sed quid, si hoc de diligendo DEO et proximo principium ad notas illas characteristicas exigimus, quas §. 39. assignavi? Etiam hanc discussionem facile expediemus. Etenim principium ex divino codice petitur, qua *principium materiale*

a) est revera primum, eoquod destinatio nostra et totius

vitae praesentis negotium propinquius aptiusque exhiberi nequit, quam per hunc DEI proximique amorem; *b)* est quoque *necessarium* et *a priori*, utpote quod immediate ex destinatione ac idea hominis resultat, et per quoscunque mortalium conatus mutari non potest. Hinc etiam unusquisque nostrum tum se tum alios juxta hoc idem principium dijudicat, ita ut, quo impensius quisque DEUM ac proximum diligit, eo majorem quoque venerationem mereatur; contra vero, quos DEI hominumque incurios videmus, eo ipso improbos dicimus. Atque haec judicia neutiquam ex praeconceptis fors opinionibus ferimus, sed insuperabilem aliquam vim sentimus, qua morale hominis pretium ad hanc charitatis normam dimetiri urgemur.

c) Non minus principium allatum *omni et soli* convenit, prout ex obvia meditatione patet; imo exinde non tantum actus externi componuntur, sed ipsa virtutis radix afficitur. Reliqua principia, quae perlustravimus, vix non unice occupantur, ut mores externos definiant, et propterea cum artifice comparari possunt, qui, cum horologium reficere debeat, nonnisi ab extra ejusdem indicem moderatur. E contrario principium amoris, quod Christus commendavit, primam et intimam vitae moralis venam aggreditur, atque uberrimum omnigenae virtutis fontem recludit.

d) Quod perspicuitatem et applicationem hujus principii attinet, quid magis perspicuum, quam quid sit *amare*? Quodsi opponas amorem esse caecum, duo sunt, quae respondeam: Inprimis amor recte etiam *ingeniosus* dicitur, ita ut, qui objectum aliquod sincere diligit, ejusdem bonum mira quoque sagacitate promovere sciat. Deinde utique non qualemcumque DEI proximique amorem pro supremo honestatis principio statui-

mus, sed talem, qui principio formali, seu sensui magisterii apostolici conveniat. Unde quoque pronum est intelligere, quomodo principium formale et materiale ad invicem conjungi debeant, ut nempe alterum per alterum suppleatur.

2. Et quid, si hoc de diligendo DEO ac proximo principium ab omnibus in usum deduceretur? Tum profecto aetatem auream, quam poëtae adumbrarunt, praesentem cernere, atque genus nostrum ad primitivam ideam per omnia restitutum spectare liceret. Sic enim revera DEUS commune omnium centrum foret, nosque ceu radii cum ipso et in ipso ad invicem confluentes ultimo fine nostro plene potiremur. E contrario, quo magis unaquaeque gens ab hoc principio deflectit, eo luctuosius omnia turbantur, atque omnis generis calamitates incumbunt. Quodsi ergo arbor potissimum ex fructibus commendari solet, cur non idem quoque de principio nostro dicatur? *)

3. Denique qui rem profundius scrutatus fuerit, apprehendet, quidquid in aliis principiis verum invenitur, ex nostro repetendum esse; in quibus vero illa deficiunt, haec per nostrum suppleri, imo hoc sublato reliqua omnia necessario fundamento destitui.

§. 47.

Conclusio.

1. Dum hucusque principium de diligendo DEO et proximo celebravi, mentem tuam fors iterata cogitatio subiit, hoc principium jam ex eo primum haud esse, quia simplex non est, sed ex duobus mandatis constat. Verum etiamsi ejusdem verba mandatum duplex complecti videantur, sensus tamen hujus praecepti est simplicissimus, sci-

*) Cf. Kornmanns Sybille der Religion.

licet ut junctis fraterne viribus in DEUM tendamus ceu ultimum finem nostrum. Revera amor proximi, qualis jubetur, in amorem DEI desinit, ita ut re magis perpensa ubique sola charitas DEI occurrat. Attamen sapientissimo consilio factum est, ut in principio per Christum commendato etiam mentio diserta charitatis fraternae fieret; nam primum honestatis principium prout cuncta officia, ita omnes quoque hominis relationes debet comprehendere, adeoque non solum relationem nostram ad DEUM, qui est ultimus finis noster, sed etiam illam, qua omnes ad unam familiam connectimur, et hoc ipso mutuam salutis consequendae curam sustinemus.

2. Descendamus jam ad illationes, quae ex hucusque dictis resultant. Inprimis patet charitatem, qua DEUM juxta dictamina rationis per revelationem illustratae prosequimur, revera totius honestatis radicem et animam esse. Hinc tum in educanda juventute tum in instituendo populo, et generatim in omni munere pastoralis prima et maxima cura haec esto, ut omnibus sinceram erga DEUM reverentiam et charitatem instillemus. Gravissime falluntur, qui virtuti nostrae neglecto amore DEI aliud fundamentum substernunt. Da hominem, qui DEUM sincere revereatur, atque filialem ipsius charitatem spiret, et mox omne virtutum genus de hac foecundissima arbore progerminare conspicias.

3. Aequae gravis consecutio est, quantum illi a veritate distent, qui amori, quem DEO ac proximo debemus, solam *reverentiam* substituunt. Cum enim ex multorum opinione amor semper sensualis et pathologicus sit, virtus autem ab omni sensualitate immunis esse debeat, perfracte contendunt genuinam virtutem non in amore, sed nonnisi in *reverentia legis* residere. Sed estne verum, quod amor necessario sensualis existat? Amare idem est ac aliquid

propter semet ipsum expetere, seu in illo tamquam fine nostro quiescere. Quem ergo latet hunc voluntatis actum ab omni sensualitate purum et rationalem esse posse? Vel numquid non etiam DEUS semet ipsum diligit? Ita sane. Ast qua ratione id explicabis, si nonnisi pathologicus amor datur? Dein quantum inter meram reverentiam et amorem discrimen datur! Dum aliquem tantummodo reveremur, nonnisi bonam illius indolem et praeclaras dotes suspicimus, atque ab omni illius laesione abstinemus; ubi vero eundem diligimus, nosmet illi quasi impendimus, ei-que omni modo accepti ac devoti esse allaboramus. Unde sola reverentia quasi venerabunda eminus stat, nosque ab aliorum laesione retrahit, imo nobis etiam invitis extorqueri potest; nam *et daemones credunt et contremiscunt*, Jac. 2, 19. Charitas vero nos cum dilecto capite jungit, ejusdem bonum promovere satagit, atque dum proxime ex libera hominis voluntate proficiscitur, verum denique ejusdem pretium constituit. Ex eadem ratione sola reverentia ex natura sua friget ac sterilis manet, dum contra per amorem ad omnem benevolentiam et ad gratissima erga alios obsequia disponimur. Absit ergo, ut tantam conceptum inversionem approbemus! Rem non exaggeramus dicendo, ab iis, qui amorem de regno morali exulem volunt, intimum virtutis nervum discindi, eamque exanimem reddi. Profecto quae rerum humanarum conditio foret, si eliminata charitate sola nobis reverentia restaret! Hoc admisso equidem nullus alterum laceraret; ast nullus quoque reliquorum bonum promovere niteretur, sicque genus nostrum non vivum organismum, sed fortuitum cumulum constitueret, cujus partes nullo vinculo connecterentur. — Quam adeo diversa facies, si amorem regni moralis principem statuimus! Qui ergo hunc aspernantur, non minus

insaniunt, ac si quis detracto de coelis sole terram nostram nonnisi gelidae lunae exponi vellet.

4. Et ecce, an non ex jactó principio etiam ulterior Ethicae dispositio se offert? DEUS exinde nobis proponitur tamquam Ens absolutum et ceu ultimus finis noster. Hinc Ethica suapte indole in duas partes abit, nempe

a) ut DEUM qua Ens absolutum proxime et sui ipsius causa summopere revereamur,

b) tum vero ut et nosmet ipsos et alios ad plenam DEI fruitionem evehamus, quod quidem officium ad omnes naturas rationales extenditur, iis solis exceptis, qui stadium suum infeliciter emensi et a DEO reprobati superna civitate exciderunt.

5. Ad finem hujus disputationis totum ejusdem ambitum ad paucas denuo propositiones contrahamus. Itaque

a) primus honestatis fons seu *principium essendi* est ipsa DEI voluntas. b) *Principium formale*, qua DEI voluntatem semper et quam certissime percipimus, est institutum a Christo magisterium Petro-apostolicum. Denique c) *principium materiale* seu omnium officiorum complexus imperat, ut diligamus DEUM ex toto corde, et proximum sicut nos ipsos.

Caput III.

De motivis agendi.

§. 48.

Idea moralis perfectionis.

1. Suprema norma, quam divinus Redemptor nobis imitandam proponit, quaeque revera totam *legem et Prophetas* complectitur, est, ut diligamus *DEUM ex omnibus viribus*, et *proximum sicut nos ipsos*. Quia porro

dilectio rationalis et efficax requiritur, primum ejusdem negotium est, ut faciamus, *quae DEO placent*, illa praecipue, quae stricte praecipiuntur. Joann. 14, 15. Ast eadem charitas instat, ut omnia ideo peragamus, *quia DEO sunt placita*. Amare enim idem est ac objecto alicui *ipsius causa* inhaerere; imo *perfecte* amare innuit, ut affectus noster in illud desinat. Quapropter, ut principio hucusque commendato penitus satisfiat, voluntas divina non solum summa conversationis nostrae regula, sed suprema quoque ratio ad agendum impellens esse debet.

2. Atque hos ipsos actus, qui tali modo eduntur, *moraliter bonos* dicimus *). Hinc perfecta moralitas aliud non est, quam perfectus amor DEI, quo scilicet ad exemplum Redemptoris nostri semper agimus, quae DEUS vult, et ideo, quia DEUS vult. Joann. 8, 29. Exinde tamen propriae beatitudinis studium haudquaquam excluditur; DEUS quippe ipsemet vult, ut ad felicitatem, praecipue aeternam, contendamus. §. 13. Attamen, ut *perfectus sit homo DEI*, hanc suam beatitudinem ibi tantummodo quaeret, ubi vere invenitur, nimirum in DEO ipso; atque hanc felicissimam sortem ultimo propter DEUM intendet, ut sit ipse principium et finis omnium.

3. Verum quis est intemeratus ille honestatis amator, qui in omnibus suis actibus nullum alium motum admittat, quam qui a lege aeterna venit! Praesens corruptio hominis praesertim in eo manifestatur, ut ingenti pondere in nos

*) Ex recepto scholarum usu actus dicuntur *legales* vel *illegales*, qui legi quoad materiam conformes sunt vel non conformes; *morales*, vel potius moraliter boni, ubi legi etiam debita cum intentione obsecundatur; *immorales* vel moraliter mali, quibus quis legem cognitam impie transgreditur; denique *moraliter indifferentes*, qui nec ulla lege prohibiti, nec praecepti sunt. Vid. S. Hieron. Ep. 89.

ipsos detorqueamur. Quare etiam quantum ad motiva inter ideam perfectionis et ea, ad quae *strictè obligamur*, distinguendum venit. Rigorem prorsus intolerandum inveniunt, qui docent, quidquid ex charitate DEI non fit, ex prava concupiscentia fieri, et proinde peccatum esse. Quam quidem sententiam Ecclesia merito erroneam declaravit *).

§. 49.

De motivo spei ac timoris.

1. Idea quidem divinae charitatis prae se fert, ut quidquid agimus, ultimo propter solum DEUM agamus. Ad hanc igitur celsitudinem tum nos, tum alios identidem hortari, et quantum humana infirmitas permittit, urgere conemur, *audentes, et bonam voluntatem habentes magis peregrinari a corpore, et praesentes esse ad Dominum.* II. Cor. 5, 6. seq. Attamen plena assecutio hujus ideae felicissimae aeternitati reservatur, ubi *similes ei erimus, quoniam videbimus eum, sicuti est.* I. Joann. 3, 2. Quamdiu vero in hac terra versamur, dantur quidem limites, quos impune transilire non licet; quae vero perfectiora sunt, urgentur quidem, ita tamen, ut qui ad illa haud as-

*) Cf. Trid. Sess. 6. c. 6. et can. 8. Item Sess. 14. c. 4. et can. 5. Huc etiam propositiones ab Alex. VIII. damnatae spectant: „*Omnis humana actio deliberata est dilectio DEI, vel mundi; si DEI, charitas Patris est; si mundi, concupiscentia carnis, hoc est, mala.*“ — „*Intentio, qua quis detestatur malum, et prosequitur bonum, mere ut coelestem gloriam obtineat, non est recta, nec DEO placens.*“ — „*Attritio, quae gehennae ac poenarum metu concipitur sine dilectione benevola DEI propter se, non est bonus motus ac supernaturalis.*“

surgunt, generatim non praevaricatores, sed plerumque nonnisi timidi, et imbecilles dicendi sint *).

2. Porro limites, quibus nemo absque culpa egredi potest, sunt: *a)* Ut dum motum aliunde venientem, honestum tamen, sequimur, DEUS saltem *non excludatur*, et *b)* ut actus divinae charitatis saepius saltem excitemus, eliciamusque **).

3. Dum igitur hisce terminis haud excedimus, amor concupiscentiae omnino locus datur, quo scilicet DEUM *ut nobis bonum* diligimus, beatitudinem ac plenam nobis ex eo satietatem desiderantes. Est quidem haec amoris species minus perfecta, attamen divinae voluntati neutiquam adversatur, quippe qui ipsemet praesens nobis stadium

*) Hic quoque inter alios error fuit celeberrimi Fenelonii. Praeterquam quod docuerit, actum virtutis esse propriae felicitati penitus renuntiare, simul opinabatur, jam in hac vita constantem tantae perfectionis statum dari posse, ut homo sui oblitus, intentione purissima in omnibus solum DEUM quaerat. Vir piissimus doctrinam suam exposuit in libro: *Explication des maximes des Saints etc.* Eidem Bossuetus, Episcopus Meldensis ex adverso stetit. Lis haec inter tantos viros agitata aliquamdiu anceps videbatur, donec Innoc. XI. plures tandem Fenelonii sententias reprobaret. Quod ubi accidit, dignissimus archipraesul mundo spectaculum dedit, quod jure omnium temporum plausum meruit, et utinam omni quoque tempore imitatores habuisset! Nam rejectis consiliis amicorum, qui appellationem vel novam causae discussionem suadebant, ipsemet errorem suum publice revocavit, et scripta sua in hanc rem edita omni modo abolere studuit. Vid. Ramsay in vita Fenelonii.

**) Plura de his, ubi de charitate theologica dicetur. Est sententia ab Innoc. XI. damnata: „*An peccet mortaliter, qui actum dilectionis DEI semel tantum in vita eliceret, condemnare non audemus.*“

assignavit, ut obsecundando mandatis ipsius ad vitam aeternam contendamus. Matth. 19, 17.

4. Quare absit, ut *spem atque timorem* de regno morali extorres velimus; sunt potius rationes plane necessariae, quibus ex praesenti conditione nostra haudquaquam carere possumus. Et inprimis quidem haec momenta ad sopiendos contrarios affectus faciunt, ut animus sedato sensuum impetu legi divinae eo facilius acquiescat; tum vero voluntatem etiam positive aggrediuntur, ut ab omni peccato, praesertim gravi abhorrentes, *per bona opera vocationem et electionem nostram certam facere satagamus*. II. Petr. 1, 10. *).

5. Quodsi haec momenta nonnisi ad affectum legi contrarium reprimendum admittuntur, moralitati nostrae nihil inde detrahitur; tum enim mens, quasi ad libellam composita, reapse legi divinae ex ejusdem reverentia satisfacit. Verum etiamsi spes et timor animum efficaciter impellant, ita ut quis de motivo altiori non cogitans, mere ad obtinendam coelestem gloriam malum detestetur, et prosequatur bonum, talis tamen non peccat; imo hic timor (multo magis de spe id obtinet) dummodo peccandi voluntatem excludat, *donum DEI est, et impulsus Spiritus sancti*, et propterea nullatenus reprobari debet. Trid. Sess. 14. cap. 4. **).

*) Scholastici perbene distinguunt inter *causam moventem* et *conditionem, sine qua non*. Illa voluntatem efficaciter impellit; haec vero nonnisi obstantes molestias extenuare solet. Cum enim spiritus quidem promptus, caro autem infirma sit; qualis victoria exspectari posset, nisi tumultus sensuum momentis oppositis retunderetur!

**) Theologi plures timoris species referunt, scilicet: a) *Timorem filialem*, quo quis ex filiali erga DEUM charitate ab omni ipsius offensa abhorret. b) *Timorem servilem*, quo

6. Revera novum Test. hanc ubique ad infirmitatem nostram condescendentiam atque commiserationem spirat, ut etiam sub hac ratione de Redemptore nostro dici possit: „*Arundinem quassalam non confringet, et linum fumigans non extinguet, donec ejiciat ad victoriam judicium.*“ Matth. 12, 20. Unde, etsi sublimissima et prorsus divina moralitatis idea nobis proponatur, omnes tamen paginae motivis a timore ac spe petitis abundant, ut hisce saltem permoti inter officiorum nostrorum limites nos continere, bonisque operibus insudare studeamus. Cf. Matth. 5, 3. et seq., ibid. 11, 29., item 25, 34. seq., Marc. 10, 30., Luc. 12, 4. seq., Rom. 8, 18. etc. *).

voluntas peccandi equidem excluditur, attamen non tam ex amore DEI, quam potius ex metu poenarum. c) *Timorem serviliter servilem*, qui non animum, sed nonnisi manum a peccato cohibet. Hinc timor filialis charitatem ipsam prae se fert, servilis ad illam disponit; de ultimo demum, quod S. Aug. inquit, obtinet: „*Inaniter putat, se victorem esse peccati, qui poenae timore non peccat. Quia etsi non impletur foris negotium malae cupiditatis; ipsa tamen mala cupiditas intus est hostis.*“ Ep. 144.

*) Simul momenta, quibus per Evangelium contra vitiorum illecebras armamur, sub duplici ratione excellunt. Inprimis efficacissima sunt, quippe dum infallibili auctoritate certissimus, justis aeternam vereque coelestem felicitatem, improbis vero aeternam, et omni descriptione majorem vindictam imminere. Quis sensuum tumultus non conticescat, dum eidem fragor impendentis aeternitatis opponitur! Insuper haec eadem momenta ad tantam puritatem elevari possunt, ut cum filiali amore plene confluant. Quid enim menti magis depurgatae est coelum, nisi plena fruitio DEI? Et quid infernum magis horrendum facit, nisi aeterna avulsio ab illo? Hisce igitur vestigiis insistens, o Sacerdos, infirmos in fide paterna cum pietate assumito, ut quos charitas nondum sufficienter urget, timor saltem et spes coërceant.

§. 50.

Conditiones et gradus moralitatis.

1. Ex dictis facile eruitur, quae sint moralitatis ob-
jectivae conditiones. Ex pervulgato scholarum axioma-
te bonum ex integra causa, malum vero ex quolibet defectu
nascitur. Scilicet dum de actu suscipiendo vel dijudicando
agitur, opus est, ut ejusdem tum *objectum*, tum *adjuncta*,
tum denique *finis seu intentio* agentis legi sint consenta-
nea; contra ubi vel una harum conditionum deest, actus
moraliter malus censi debet.

2. Inprimis itaque opus est, ut *objectum*, seu id legi
consentiat, circa quod actio nostra proxime versatur, et in
quod suapte indole tendit. Rom. 3, 8. Et quidem ad *mo-
ralem bonitatem* non requiritur, ut actio sit praecepta,
sed etiam consilium de bono meliori sufficit; actio vero
moraliter mala ratione objecti ea tantum dicitur, quae legi
strictè obliganti adversatur.

3. Praeter *objectum* moralitas etiam ex *circumstantiis*,
seu ab extrinsecis et accidentalibus determinationibus pen-
det, quae in bonitatem vel malitiam actus aliquo modo
influunt. Hae porro circumstantiae dicuntur: a) *Speciem
mutantes*, quae nempe actui novam bonitatis, perversita-
tisve speciem addunt; b) *aggravantes vel minuentes*, qui-
bus in eadem specie bonitas vel malitia augetur, extenua-
turve *).

Simul ita cum illis conversare, ut eosdem pedetentim ad
sublimiora evehas. En exemplum ipsius Redemptoris tibi pro-
ponitur, quam scilicet agendi rationem cum discipulis suis
tenuerit. Nesciunt sane, cujus sint spiritus, qui vel partes
Jansenii, vel recentiorum Philosophiam secuti, *alligant
onera gravia et importabilia*, quin ad praesentem conditio-
nem hominis attendere videantur.

*) Has circumstantias ulterius dividunt in adjuncta persona-
rum, rerum, loci, temporis etc.

4. Denique plurimum interest, *ex quo fine* actus aliquis fiat, seu quid per illum intendatur. Quamvis enim nunquam sint facienda mala, ut eveniant bona; inprimis tamen *a)* actus per se *indifferentes* pro diversa intentione agentis boni vel mali fiunt; *b)* opera ex se bona evanescunt, vel omnino degenerant. Matth. 6, 2., I. Cor. 13, 1. seq. *c)* Moralitas actionis tum augeri, tum etiam minui solet, et frequenter actui nova indoles additur, e. g. dum quis furatur, ut se inebriare possit *).

§. 51.

Continuatio.

1. Quae dum rite expenduntur, sequentia corollaria inferre licet:

a) Quo perversior finis intenditur, eo major quoque malitia resultat, atque haec malitia tam multiplex efficitur, quot fines prohibiti intenduntur.

b) Neque is omni, saltem veniali culpa vacat, qui etiamsi

*) Distinguunt denuo finem *intrinsecum ipsius actus*, in quem scilicet actus ex natura sua tendit, et finem *extrinsecum agentis*, qui ab eo reapse intenditur; estque vel *principalis* vel *secundarius*, prout nempe vel ita ab illo impellimur, ut etiam propter ipsum solum acturi essemus, vel finem aliquem nonnisi concomitanter, et quasi per occasionem admittimus. Atque exinde sat solide inferunt actum, qui ceteroquin et ex fine principali bonus est, haud ex integro vitiari, si fors finis secundarius minus purus, aut *venialiter peccaminosus* irrepserit. Res vere ad desperationem facta esset, si propterea tota actuum nostrorum bonitas tolleretur. Idem dicendum venit, ubi circumstantiae venialiter peccaminosae accesserint, e. g. dum inter orandum voluntariae distractiones admittuntur. Sub hac igitur ratione axioma: „*Malum ex quolibet defectu*“ cauta interpretatione indiget.

in rebus ceteroquin licitis, *inordinale* tamen appetitui mere naturali acquiescit *).

c) Qui vero in rebus, quae nulla lege prohibentur, motum equidem mere naturalem, attamen *ordinatum* sequitur, nec culpam, nec meritum contrahit; hinc talis actio *moraliter indifferens* dici potest **).

d) Si quis legem divinam ex motivo spei vel timoris exequitur, ita tamen, ut DEUS non excludatur; talem actum, quamvis minus perfectum, bonum tamen et meritorium dicimus. Et siquidem talis motus ex divina gratia descendat, simulque in bona supernaturalia feratur, meritum etiam *supernaturale* resultat.

*) Hinc Innoc. XI. sequentes iterum propositiones damnavit: „Comedere vel bibere ad satietatem ob delectationem non est peccatum, modo sanitas non laedatur; quia potest licite appetitus naturalis suis actibus frui.“ — „Opus conjugii ob solam voluptatem exercitum caret culpa veniali.“ In hisce assertionibus ordo, quem sapientissimus Creator voluit, plane invertitur, dum voluptas, quae tamquam pedissequa famulari deberet, locum principem occupat. Et quem latet, quam indecens sit, ut homo rationalis pruritui animali solius voluptatis causa deserviat!

**) In ipso vivendi usu vix aliquem reperies, qui non sat multa, quae per diem etiam deliberate facit, indifferentia habeat. Ast in theoria multum desuper disceptatum fuit. Ni fallor, etiam in hac quaestione *consilium a praecepto* distinguendum venit. Idea perfectionis et consilium de bono meliori omnino urget, ut quidquid agimus, per intentionem saltem virtualement ad DEUM referamus. Ast veri nominis praeceptum omnes plane actiones positive ad DEUM referendi astrui non potest; id enim infirmitas humana non admittit. Hinc etiam tantus rigor communem fidelium persuasionem sibi adversam habet. Sub hac igitur ratione omnino actus in concreto indifferentes dantur.

e) Denique *actus perfectos* nuncupamus, qui ex pura DEI charitate fiunt. Quodsi plura motiva — ex amore partim amicitiae, partim concupiscentiae petita — simul in animum agant, gradus bonitatis ex vi singulorum pendet.

2. Cum igitur divina revelatio nos identidem ad sectanda perfectiora hortetur; summi certe momenti est, ut opera nostra quotidiana ad DEUM referre, atque ex sincero ipsius amore perficere studeamus. Huc sane gravissima verba Apostoli spectant. I. Cor. 10, 31., Col. 1, 10., ibid. 3, 17. Quam ob rem omnes repetitum *bonae intentionis* exercitium urgent, utpote qua, si non in solis verbis consistat, sed mentem efficaciter impellat, ignobile operum nostrorum stannum in nobilissimum aurum convertitur. Unde tum rationes et motiva, quibus agimur, saepissime scrutari, tum remissam animi vim identidem restituere juvat. Nec dubium, quin plures fines simul conjungi possint, ut e. g. aerumnas et labores nostros DEO consecremus in contestationem tum charitatis et gratitudinis nostrae, tum animi poenitentis etc. *).

*) Plures iterum intentionis species discernunt, nempe: *actua-*
lem, cujus quis in ipso actu sibi conscius est; *virtualem*,
quae, etiamsi de illa non cogitemus, reapse tamen in animum influit; *mere habitualem*, quae aliquando habita, et non quidem retractata fuit, nunc tamen nullam in animum vim exserit; demum *interpretativam*, quae nec extitit, nec existit, attamen affore praesumitur, si quis sui sat compos, vel rerum gnarus esset.

Caput IV.

Diversae legum species.

§. 52.

Leges naturales, et divinae positivae.

1. Cum prima et suprema honestatis norma nonnisi una sit, fors alicui mirum videbitur, qua ratione diversae legum species assignari queant. Verum leges, quas diversas et singulares dicimus, aliud non sunt, quam radii ex una illa eademque norma promicantes, vel potius sunt applicationes hujus divinae normae ad singulares relationes nostras. Et quidem, dum modum attendimus, quo norma illa a nobis percipitur, leges vel *naturales* nuncupamus, vel *positivas*; illae nimirum ex lumine rationis, hae vero per positivam revelationem nobis innotescunt.

2. Porro leges positivas seu divinitus revelatas denuo vel *universales* vel *statutarias* dicunt. Leges universales audiunt, quae praeter revelationem etiam dictamine rationis nituntur, e. g. praeceptum inimicos diligendi; e contrario statutarias vocant, quae ex sola revelatione cognoscuntur, suntque illae, quae in nova salutis oeconomia sapientissimo DEI consilio sancitae fuerunt, ut homo per peccatum corruptus restitueretur, e. g. de suscipiendis Sacramentis Baptismatis, Eucharistiae etc.

3. Quia de mutua relatione, qua ratio revelatioque sibi cohaerent, jam iterato, praesertim §. 20. dictum fuit, pauca sunt, quae hic adjiciamus; scilicet:

a) Leges naturales et positivae equidem diverso modo cognoscuntur; attamen cum ex eadem suprema norma descendant, eandem moralem necessitatem involvunt, nosque eadem vi obstrictos tenent. Unde ubi de lege aliqua revelata, e. g. de recipiendo Baptismate certi

sumus, ad ejusdem observantiam aequè obligamur ac ad leges naturales.

b) Imo quamprimum tum de facta revelatione, tum de genuino sensu ejusdem nobis constat, leges positivae id sibi proprium habent, ut non tantum earum origo, sed etiam notitia immediate ad DEUM se referat; cumque revelatio ad singularia DEI beneficia spectet, etiam veritates coelitus revelatae specialem sibi cultum exposcunt. Hinc leges positivae et summam certitudinem nanciscuntur, et qui illis pertinaciter resistit, singularem notam impietatis incurrit.

c) Denique leges positivae, ut saepius diximus, generatim quidem rationi nunquam opponi, plura tamen praecipere possunt, quae supra rationem eminent.

§. 53.

Legum officiorumque diversitas ex diversis debendi titulis.

1. Ratio ultima et suprema omnium officiorum est absoluta DEI voluntas. Verum etiamsi nulla ratio DEO altior assignari possit, supremus tamen legislator non caeco modo, sed ita imperium suum exercet, ut quaevis actio relationibus, in quibus versamur, adaptetur. Hinc unaquaeque relatio, quae nos concernit, *rationem proximam* complectitur, ob quam aliquid fieri vel omitti debeat, atque has proximas rationes, ex quibus obligamur, *titulos debendi* dicimus. Oberrauch id concinne admodum per exemplum horologii explicat. Scilicet in horologio varios diversarum partium motus detegimus, dum una rotula in dexteram, alia in sinistram gyratur, aliae rursus circulum integrum, et iterum aliae oscillando dimidium describunt. Demum, ut cetera omittam, quarundam partium motus est continuus, aliarum nonnisi per intervalla contingens, alia-

rum celer admodum, aliarum vero tardissimus. Jam proxime quidem una pars per alteram movetur, sed ultimo omnes hi motus ex appenso pondere descendunt, quod vim suam tam apte dispensat. Idem in regno morali contingit, ubi pariter omnis obligandi vis ultimo ex voluntate divina proficiscitur, proxime vero per relationes dirigimur, quae legem aeternam alveorum instar ad nos derivant.

2. Ex quibus inferre licet titulos debendi non ultimam officiorum rationem constituere, sed nonnisi rationes proximas, et prout mox dixi, quasi alveos esse, per quos lex divina ad nos decurrit, et quibus eadem lex sese attemperat. Hinc *a)* quoties aliquis debendi titulus adest, lex aeterna nos afficit; cessante autem titulo cessat etiam obligatio. *b)* Quo gravior titulus urget, eo gravior quoque obligatio instat. Demum *c)* unumquodque officium ad eandem speciem pertinet, ad quam titulus spectat, ex quo proxime obligamur; qualis enim causa, talis quoque effectus erit. Quare fieri potest, ut per unum eundemque actum physicum plures leges violentur, dum nempe huic actui plures tituli obstant.

3. Non minus liquet vim illam seu moralem necessitatem, quam ex perspecto aliquo titulo experimur, revera non ex titulo, sed ex suprema honestatis norma descendere; tituli enim nonnisi canales sunt, per quos divina voluntas suum in nos imperium dispensat.

§. 54.

Leges absolutae et hypotheticae.

1. Leges ex suprema honestatis norma derivatae in *absolutas et hypotheticas* dividi consueverunt, quarum illae semper et pro semper, hae vero nonnisi sub certis conditionibus, rerumque adjunctis obligant.

2. Leges absolutae inexorabiliter vetant, ne unquam *directe* ordinem moralem evertamus; leges vero hypotheticae jubent, ut quidquid hunc ordinem turbat, impedire, illumque data opera promovere connitamur *).

3. Hinc ex ordinaria DEI providentia, in quascunque rerum, temporumque angustias conjiciamur, a legibus absolutis nulla unquam exceptio datur; e contrario hypotheticis tum solum obstringimur, ubi et debendi titulus urget, et simul necessariae nobis tum vires tum facultates suppetunt.

4. Insuper lex dicitur *affirmativa* seu praecipiens; alia *negativa* seu prohibens; alia *irritans*, de qua infra.

5. Demum *officia principalia* dicuntur, quae sub principio materiali proxime comprehensa, ejusdem quasi partes constituunt; *subsidiaria* vero, ad quae ideo obstringimur, quia principalibus alias satisfieri non posset, juxta notum illud: „*Qui tenetur ad finem, tenetur quoque ad necessaria media.*“

§. 55.

Officia juris.

1. Alia officiorum partitio comprehendit ea, quae ex stricto jure, et ea, quae ex sola benignitate descendunt. Ast aegerrime definimus, quid demum sub nomine *juris* veniat. Equidem rem ipsam omnes intelligimus, ita ut homines etiam rudes, ubi injuste vexantur, ad jura sua provocent; attamen exacta definitio ejusdem difficulter invenitur. Et recentiores quidem plerique ad originariam omnium hominum aequalitatem recurrunt, atque exinde tum conceptum, tum praecipuas species juris hauriri posse autu-

*) Scilicet *ordinem moralem* ipsa honestatis idea constituit, ut diligamus DEUM ex omnibus viribus, et proximum sicut nos ipsos.

mant. Equidem verissimum est, omnes homines unam eandemque destinationem habere, ita ut unusquisque nostrum proxime propter DEUM existat, et nullus alterum ceu meram rem vel medii loco habere possit. Sub hac igitur ratione homines non tantum aetate aliqua priori omnino pares seu aequales fuerunt, sed idipsum etiam nunc sumus. Verum si de vita sociali et mutua hominum relatione quaeritur, talis hominum aequalitas, qualis depraedicatur, neque fuit aliquando, neque ullo unquam tempore futura est. Historia omnium temporum hanc jactatam omnium aequalitatem et unius ab altero independentiam aperte commentitiam declarat. Imo natura ipsa refragatur, quippe quae, ut de aliis relationibus taceam, conjugem marito, et proles parentibus suapte indole subdidit. Pari modo falluntur, qui ante initam tum sacram tum civilem societatem *statum aliquem naturae* astruunt, ubi nullus ab altero dependerit, et ex quo demum per ultroneam populi delationem auctoritas publica sit progenita. Prout egregius Lud. de Haller invicte ostendit, *status socialis* semper, ex quo homines fuerunt, extitit, et publica auctoritas natales suos non ad ultroneam populi delegationem, sed ad fontem longe altiorem refert. Quae cum hic nonnisi per transennam dicantur, abstineo ab auctoritatibus sacris, quibus haec sublimior consociationis origo fulcitur. Vid. Rom. 13.

2. Quare, ut ad propositum contendamus, sequentia ex dictis eruuntur: *a)* Quantum ad ultimum finem nostrum omnes aequales existimus; *b)* sed quantum ad alias relationes nunquam non mutua quaedam hominum subordinatio fuit. *c)* Attamen unusquisque nostrum ab aliis eatenus tantum dependet, in quantum vel per naturam, vel per voluntariam subjectionem, vel qua demum cunque DEI dispositione iisdem subditi sumus.

3. Atque sic omnes ab aliis partim dependemus, par-

tim vero independentia seu libertate fruimur; haec porro independentia ab aliis vel est *absoluta*, in quantum nempe immediate ad DEUM facti a nemine ceu merum medium usurpari possumus; vel *hypothetica*, qua nemo nos tamquam sibi subiectos habere potest, nisi subjectio isthaec vero sufficientique titulo innitatur. Contra autem ab iis, qui a nobis dependent, postulare possumus, ut hanc suam subjectionem, quousque scilicet extenditur, nobis revera exhibeant.

4. Ex quibus sequens juris descriptio resultare videtur: Jus est moralis facultas ab aliis exigendi, tum ne independentiam seu libertatem nobis competentem coarctent, tam vero ut, quatenus a nobis dependent, revera nobis subjiciantur. Vel brevius, jus in eo consistit, ut unusquisque a reliquis exigere possit, quod suum est. Ex hac juris definitione gravissimae illationes fluunt; scilicet:

a) *Erga DEUM* nullum nobis jus competit; unde etiam quidquid de nobis disponat, nunquam quasi de illata nobis injuria conqueri possumus. DEUS enim sub nulla prorsus ratione a nobis dependet, dum nos contra toti quanti ab ipso dependentes ipsique per omnia subjecti sumus. Prout verissima; ita etiam ad horrorem facta sunt, quae Rom. 9, 20. et seq. occurrunt: „O homo, tu quis es; qui respondeas DEO? Numquid dicit figmentum ei; qui se finxit: Quid me fecisti sic? Annon habet potestatem figulus luti ex eadem massa facere aliud quidem vas in honorem, aliud vero in contumeliam etc.“ *)

b) Ast quantum ad homines nemo nostrum est, cui non

*) Attamen DEUS per promissiones suas semet nobis obligare, et quasi debitorem facere voluit: Vid: Rom. 8, 17.; Hebr. 6, 16: seq. Cf: S. Aug. in Ps. 83:

aliqua jura convenient, et vicissim, qui non certis aliorum juribus teneatur.

c) In quantum a reliquis exigere possumus, ne independentiam seu libertatem nobis revera competentem impendant aut coarctent, jura ex hoc fonte descendunt sunt *universalia*, quia ab omnibus id exigere possumus; simul vero nonnisi *negantia* existunt, id est, non possumus actum aliquem positivum urgere, sed tantum ut ab omni libertatis nostrae laesione absterneant.

d) Atque haec eadem jura vel *absoluta* sunt, vel *hypothetica*, aut, prout communiter dicunt, sunt vel *necessaria*, vel *abdicabilia*. Inter jura necessaria referimus, quae immediate ultimum hominis finem concernunt, vel tamen ita cum illo cohaerent, ut ejusdem consecutio, nisi haec jura tueamur, impossibilis evadat. De his ergo nullus hominum disponere, vel iisdem sese abdicare potest. Jura vero abdicabilia vocantur, quae ex natura sua et generatim absque dispendio ultimi finis nostri in alios transferri vel simpliciter dimitti possunt.

e) Dum vero ab iis, qui a nobis sub quacunque ratione dependent, ea, quae ex hac subjectione debent, exigere possumus, jura isthaec *agentia* sunt, at simul *particularia*, seu facultas nobis competit actus etiam positivos exigendi, sed eousque et ab iis tantum, qui et quatenus nobis subjiciuntur.

f) Quodsi alii jura nostra haud reverentur, illis idcirco nequaquam excidimus, sed, ubi mitiora non proficiunt, jura laesa per vim etiam externam tueri ac vindicare possumus. Nos enim in hoc casu nonnisi quod nostrum est, tutamur, et si servato justo moderamine impio aggressori exinde aliquid adversi acciderit, id nemini

praeterquam sibimet ipsi adscribere debet. Id qui negat, asseverare cogitur jura nostra per ipsam aliorum pravitatem extinguere, quo nihil absurdius. Hinc ipso conceptu juris etiam *jus cogendi* involvitur. Plura tamen desuper in Ethica applicata digerentur.

5. Taceo notissimam illam divisionem, qua jus in *reale* ac *personale* dispescitur, de qua pariter in Ethica applicata fusius dicturus sum. Id solum reticere nequeo, quantum illi a veritate distent, qui omnem hominum dependentiam, qua alius alii subicitur, tamquam injuriosam et humanae dignitati repugnantem declarant, atque omnium *libertatem aequalitatemque* ceu supremum juris naturalis principium efferunt. Neque illi verum tenent, qui omne jus nonnisi ex hominum conventionem derivari posse arbitrantur. Certe non ex praevio pacto, sed jam ex ipsa natura et destinatione nostra postulare possumus, ne quis persona nostra abutatur, neve libertatem nostram indebito modo restringat. Idem de illis juribus obtinet, quae parentibus in proles suas, vel superioribus a DEO ipso constitutis in subjectam communitatem adjudicari debent *).

§. 56.

Continuatio.

1. Nunc generalia saltem officia percensere juvat, quae ex praemissa juris deductione redundant. Et quidem quod *nostra jura* attinet, illis, quae *absoluta* seu essentialia vocantur, renuntiare ne possumus quidem, sed iisdem ad mortem usque insistere tenemur. Sic e. g. nemo potest personam suam tamquam meram rem arbitrarie aliorum dispositioni vel eorundem libidini cedere. Quantum vero ad *jura abdicabilia* oportet quidem, ut de illis nonnisi juxta

*) Cf. J. Zallinger: Instit. juris nat. §. 13.

normam honestatis disponamus, attamen ex *stricto jure* penes nostrum arbitrium est, utrum eadem tueri, an in alios transferre velimus. Hinc vi juris naturalis fieri potest, ut e. g. pactum aliquod illicitum quidem, attamen validum existat. Aliud enim est jus, aliud rectus usus juris.

2. Quod vero *jura aliorum* concernit, haec nunquam non summopere revereri jubemur. Jura enim revera totius ordinis moralis basin constituunt; vel quaenam rerum omnium facies induceretur, si unusquisque pro lubitu suo aliorum jura infringere, vel justas illorum exactiones detrectare posset?

3. Ex eadem ratione is, qui aliorum jura inique laesit, eadem resarcire illatamque injuriam ex integro abolere tenetur. Eadem quippe lex, quae nos ab omni aliorum laesione arcet, etiam imperat: „*Faciam laesionem resarcito!*“ Et pari modo, qui quod debet hucusque non praestitit, illud deinceps praestare tenetur. Id qui pertinaciter renuit, hoc ipso coeptam injuriam prosequitur, et quod lubens non facit, per vim externam cogi potest, ut vel invitus faciat.

4. Ex his unusquisque perspicit, quid officia juris sibi peculiare habeant. Scilicet haec officia, quibus totius humanae societatis fundamentum solidatur, et gravissimi momenti sunt, et simul juxta omnes circumstantias plerumque saltem exacte determinantur, ita ut constet, quid, quibus et quando id illis ex *stricto jure* debeamus. Insuper haec eadem officia, ubi momenta moralia haud sufficiunt, per vim etiam physicam extorqueri possunt.

5. Praeterea, quod aliquibus primo intuitu fors mirum videbitur, hisce officiis proprium est, ut illis *qua officiis juris* per solam legalitatem satisfiat. Etenim quamprimum aliquis ab omni laesione abstinet, atque id, quod debet, exacte persolvit, juri *qua tali* satisfacit, et quamvis haec

non ex legis reverentia, sed nonnisi ex studio propriae utilitatis peragat, nullus tamen contra illum quasi de illata sibi injuria conqueri potest. Veram honestatem talis utique non assequitur; ast hoc loco nonnisi de jure *qua tali* tractamus.

6. Atque horum officiorum, quibus aliorum jurebus satisfi, observatio *justitiam* in sensu stricto constituit. Hinc, ne conceptus nostri confundantur, diversas hujus vocis acceptiones rite distinguere oportet. Itaque vox *justitia* in divinis literis saepe *justitiam divinam* seu *jussione DEI* atque absolutam ejusdem sanctitatem designat; dum vero de justitia humana sermo indueitur, haec frequenter omnimodam aeternae legis observantiam innuit, hinc inde vero, ubi in sensu stricto occurrit, ea tantum officia complectitur, ad quae *ex jure* tenemur. Verum, in quo praecise sensu vox isthaec singulis vicibus accipienda sit, plerumque ex contextu patet.

§. 57.

Officia fraternae charitatis.

1. Vi supremae legis non solum aliorum jura revereri, sed eosdem etiam diligere jubemur. Atque hujus charitatis genius expetit, ut in alios tum *benefici*, tum *beneficuli* simus, proxime quidem propter illos, ultimo autem propter DEUM *).

*) Quia indolem fraternae charitatis in Ethica applicata exponam, hoc loco annotasse juvat, etiam circa hanc materiam distinguendum esse inter ea, quae *licita*, et quae sunt *perfectiora*. „Charitas alia est divina, alia est humana; alia humana *licita*, alia *illicita*. Sic *licita* est humana charitas, qua uxor diligitur, *illicita*, qua meretrici vel uxor aliena. *Licita* ergo charitatem habete; humana quidem est, sed ut dixi, *licita* est. Non solum autem ita *licita* est, ut concedatur, sed ita *licita*, ut, si defuerit, reprehendatur.“ S. Aug. serm. 349.

2. Haec porro pia in alios affectio pro circumstantiarum diversitate varias quoque formas induit, flens cum flentibus, et cum gaudentibus gaudens. Modo blandientem matrem vel compatientem amicum, modo autem severum patrem vel etiam inexorabilem medicum repraesentat. Sed utcumque *effectus* verae charitatis diversi videantur, *affectus* tamen semper unus idemque manet *).

3. Ex eadem ratione obsequia charitatis generatim minus definita sunt, atque ex rerum temporumque adjunctis accuratius determinari debent; quem in finem singulis vicibus dispiciendum venit, tum quae sit aliorum indigentia, tum etiam quae nobis ad subveniendum vires et facultates suppetant **). Atque exinde, quia tum aliorum penuria, tum nostra opitulandi facultas mutationi subjacet, fieri potest, ut, quod heri ad nostra officia pertinere videbatur, hodie ob mutatas circumstantias merum consilium vel omnino prohibitum existat, et vice versa. Generatim vero quoad officia solius charitatis limes, quo consilia a veri nominis praeceptis distinguuntur, perraro ad ultimum usque apicem designari potest. Verum prout ille immaniter erraret, qui omnia hujus generis obsequia pro meris consiliis haberet, ita non minus alucinantur, qui, quidquid charitati consentaneum est, ceu veri nominis praeceptum statuunt.

4. Demum eruitur officia solius charitatis per vim phy-

*) „Cum eadem omnibus debeatur charitas, ipsa alios paraturit, cum aliis infirmatur, alios studet aedificare, alios contremiscit offendere, ad alios se inclinat, ad alios se erigit; aliis blanda, aliis severa, nulli inimica, omnibus mater.“ S. Aug. de catechiz. rud. c. 15.

**) Simul vero attendi debet, an praeter titulum generalem rationes etiam speciales occurrant, e. g. ex parte parentum erga proles suas, et vicissim.

sicam extorqueri non posse. Et quidem quod *benevolam erga alios affectionem* attinet, haec jam suapte indole omnem coactionem respuit, quippe quae proxime ex libera hominis voluntate proficiscitur; neque obsequia externa talem coactionem admittunt; etiamsi enim rationes conscientiae urgeant, ut alter mihi subveniat, attamen ubi nullum jus suffragatur, talis a me non dependet; adeoque possum equidem ejusdem humanitatem obtestari, et ipsius opem per omnia, quae homini sancta videntur, exposcere; sed vim adhibere nolentemque compellere non licet. Et sane quid iterum expectandum foret, si is, qui aliena ope indiget, eandem per adhibitam vim extorquere permetteretur? Res multum diversa est, si opera charitatis in legitima societate per auctoritatem publicam diserte imperantur; cum enim ex ipso jure publicam auctoritatem revereri teneamur, ejusmodi obsequia praecepta in ambitum juris transferuntur, sicque ad eadem peragenda omnino etiam cogi possumus.

§. 58.

Comparatio officiorum juris et charitatis.

1. Plurimum expedit, ut noverimus, qua ratione officia ex jure descendunt ad fraternam charitatem se habeant. Et quidem, ut §. 56. indigitatum fuit, officia juris ex eo eminent, quod et summi momenti, et vix non ex integro definita sint. Praeterea externam coactionem admittunt, et qua *officia juris* per solam legalitatem persolvuntur.

2. E contrario obsequia, quae per charitatem imperantur, basi, quae per jus solidatur, superstruuntur, ac eo ipso in conflictu cum officiis juris cedunt. Insuper officia charitatis generatim minus definita sunt, et quia tantopere ex rerum adjunctis pendent, multiplici mutationi subjacent. Tum vero haec officia praeter legalitatem etiam

benevolam erga alios animum postulant, et demum omnem externam coactionem aspernantur.

3. Sed quem latere potest, ambitum charitatis multo amplioris extensionis esse, quam peripheriam juris? Cum enim per officia juris totius regni moralis fundamentum sustentetur, genuina charitas prae reliquis imperat, ut quaecunque aliorum jura sancta et inviolabilia perstent, tum vero ea insuper urget, quae ad ejusdem regni moralis provectionem faciunt. Hinc frequenter accidit, ut quis officiis ex jure incumbentibus exactum quidem morem gerat, et nihilominus a vera vivendi norma plurimum absit, dum scilicet vel neglecta charitate rationem solius juris habet, vel in exequendo suo munere solam legalitatem sectatur. Qui tales sunt, frustra de suo justitiae studio sibi complacent, utpote qui tot aliis officiis graviter desunt, et ubi de intentione animi quaeritur, non DEO, sed tantum sibi-met ipsis famulantur *).

4. Sed annon aequae fieri potest, ut quis, dum nonnisi charitati studet, aliorum jura transgrediatur? Verum de sana et genuina charitate id certe non est timendum, utpote quae ipsa postulat, ut ea, quae totius ordinis fundamentum constituunt, prae reliquis impleantur. Quodsi nobis homines devotulos atque phantasticos objiciunt, qui sub obtentu pietatis hinc inde gravissima officia parvi pendunt, facilis est responsio; tales nempe non charitatem, sed fallax illius simulacrum prensant, sicque vel deceptores vel decepti existunt. Nos aliam charitatem nescimus, nisi quae commendatur per magisterium apostolicum, atque de hac secure pronuntiare licet: Quo altiores radices in animos

*) „Quam angusta innocentia est ad legem bonum esse?

Quanto latius officiorum patet quam juris regula!“

Seneca de ira l. 2. c. 27.

nostros demiserit, eo magis etiam quaecunque aliorum jura reverebimur.

5. Quare objectio illa facile disparet, qua nonnulli ipsam doctrinam Christi accusare ausi sunt, ac si nempe in novo Test. neglectis officiis juris sola semper charitas inculcetur. Ast inprimis falsum est officia juris in novo Test. negligi; potius Redemptor noster aperte docuit, ut dentur *Caesari, quae sunt Caesaris*. Pari modo Rom. 13, 7. instituimur, ut cuique suum praestemus, „*cui tributum, tributum; cui vectigal, vectigal; cui timorem, timorem; cui honorem, honorem etc.*“ Denique *iniqui, injusti et raptores* expressis verbis de regno DEI excluduntur. I. Cor. 6, 9. seq. Dum vero eadem revelatio prae reliquis sinceram erga DEUM et proximum charitatem urget, exinde officiis juris adeo non detrahit, ut illis potius hoc ipso praeclare consulatur. Vera et plena vitae totius rectitudo homini non *ab extra*, et quasi per partes agglomerari potest, sed in ipsa mente concipi, atque ex his suis penetralibus omnes actiones externas moderari debet. Jam vero idipsum fit, ubi genuina erga DEUM et proximum charitas mentem nostram efficaciter occupat; dum enim hac charitate tamquam vivo et efficaci principio animamur et agimur, conversatio nostra legi aeternae undequaque conformis erit, et omnium minime iis virtutibus destituemur, quae ex stricto jure nobis incumbunt. Idipsum historia confirmat. Primae ac subsequentis aetatis christiani tum magistratibus tum concivibus suis odio erant, et identidem saevissimas persecutiones experiebantur. Ast nihilominus Romanum imperium neque in urbe neque in castris fideliores subditos habuit, quam hos ipsos Christi assecclas, quippe qui divina institutione plene imbuti noverant, quanti sanctissima juris vincula habenda sint. Unde haec eadem etiam nostra methodus esto, ubi ad curam animarum de-

putamur. Prima et maxima nostra sollicitudo semper haec sit, ut fidelibus vivum religionis sensum, atque sinceram erga DEUM aequae ac proximum charitatem instillemus; id ubi assecuti fuerimus, homines taliter dispositi ad exequenda singula officia facile inducentur; nam omnes virtutes singulares aliud non sunt, quam scintillae unius ejusdemque flammae, quam charitatem dicimus.

§. 59.

Continuatio.

1. Verum praeterquam quod charitas vehementer instet, ut cuique suum tribuentes aliorum jura pie revereamur, eadem etiam huic jurium observantiae *moralem indolem* et notam verae honestatis conciliat. Ambitus jurium quodammodo planetae gelido et opaco aequiparari potest, qui nonnisi a charitate tamquam sole suo lucem caloremque vitalem nanciscitur. Dum enim DEUM ex toto corde, ac proximum sicut nos ipsos amare jubemur, ex hoc principio etiam in exequendis persolvendisque juribus ita nos versari oportet, ut nonnisi normam charitatis sequamur.

2. Quare ubi ex vinculo juris *aliis* adstringimur, lex charitatis imperat, ut non tantum exacte cuique suum praestemus, sed etiam ut debitum ex justo fine seu ex studio ipsius justitiae persolvamus. Qui nonnisi impellente metu aliorum exactionibus satisfacit, juri quidem qua tali haud deest, at veram honestatem ne a longe quidem assequitur.

3. Contra ubi nobismet ipsis in alios certa jura competunt, ea pariter nonnisi ad amussim charitatis exequi oportet. Hinc saepius ex lege charitatis jure nostro cedere, vel certe illud mitigare jubemur. Est illatio perversa, qua dicunt: „*Jus habeo hoc vel illud exigendi, ergo per ejusmodi exactionem non pecco.*“ Utique contra *rigidum jus* non peccas, si exactioni tuae insistis, ast contra *cha-*

ritatem fors gravissime impingis. Et proh dolor! quoties evenit, ut sub obtentu juris lex charitatis letaliter saucietur!

4. Atque haec ipsa stricti juris per charitatem mitigatio sub nomine *aequitatis* venit, quae a S. Cypriano pulcherrime definitur, quod sit *justitia dulcore misericordiae temperata*. Quam enixe divina revelatio ad hoc aequitatis studium nos provocet, utique neminem latere potest, atque hunc in finem iterato dicitur: „*In qua mensura mensi fueritis, remetietur vobis.*“ Matth. 7, 2.

§. 60.

Officia gravia et levia.

1. Pervulgata est illa officiorum divisio, qua vel *perfecta* vel *imperfecta* dicuntur. Perfecta illa officia vocitant, quae per vim etiam externam exigì possunt, seu officia juris, dum e contrario officia charitatis imperfecta nominantur. Sed sollicite cavendum, ne officia, quae imperfecta dicuntur, exinde parvi pendamus; nam etiam officia charitatis summi ponderis existunt, et quam lugenda hominum conditio foret, si jura tantum persolverentur, charitatis autem nulla haberetur ratio! Aptius mera consilia appelleremus officia imperfecta, in quibus revera non plena, sed aliqualis tantum obligatio detegitur.

2. Sed etiam obligatio vere talis non ejusdem semper vigoris est; aliquando enim sub gravi, aliquando vero nonnisi sub piaculo levi obstringimur. Scilicet lex divina, etiamsi una semper eademque sit, se tamen gravitati tum materiae tum tituli, ex quo tenemur, attemperat. Quo magis ordo moralis per actum aliquem evertitur, eo magis lex divina ab ejusmodi ausu nos absterret. Similiter quo dignior graviorque debendi titulus occurrit, eo magis divinae legis imperium quasi congeminatur. Et numquid non

etiam prudens paterfamilias dominatum suum in subditos ita exercet, ut res leviusculas mitius, graviores vero rigidius urgere soleat? Idem sensus noster intimus attestatur; quis est enim, qui ignoret actum aliquem eo gravius praecipui prohiberi, quo majoris momenti existit? Vel cujus intima conscientia non reluctaretur, si quis assereret leve aliquod et innocuum mendacium sub eodem piaculo interdici, quo homicidium prohibetur? Hinc etiam Phariseis exprobratur: „*Vae vobis, Scribae et Pharisei hypocritae, qui decimatis mentham et anethum et cuminum, et reliquistis, quae graviora sunt legis, judicium et misericordiam et fidem. Haec oportuit facere, et illa non omittere.*“ Matth. 23, 23.

3. Quare officiorum gravitas imprimis ex debendi titulis dependet. Cum enim debendi tituli quasi canales sint, per quos lex aeterna vim suam in nos dispensat, absque dubio, quo nobilior titulus, eo major quoque legis exactio censeri debet. Unde injuria immediate DEO illata multo gravius peccatum constituit, quam quae proxime homini infertur.

4. Ubi vero idem debendi titulus occurrit, obligatio tanto strictior instat, quanto major est *materiae quantitas*, de qua agitur. Ast duplicem iterum materiae gravitatem distinguunt, scilicet *absolutam* et *respectivam*.

a) *Materia absolute* vel *per se* gravis dicitur, ubi actio praecepta vel prohibita jam ex indole ac natura sua magnum momentum involvit;

b) *relative* autem vel *per accidens* materia grandescit, ubi actui suapte indole levi per singulares circumstantias aut sequelas magnum pondus adjicitur. Quae ratione materiae gravitas singulis vicibus determinari possit, inferius exponetur.

Caput V.

De legibus humanis.

§. 61.

Notio obligatioque legum humanarum.

1. Ut indigentis nostris consuleret DEUS Ter Optimus, novam salutis oeconomiam sancivit, ibique rectores instituit, per quos ad aeternitatis bravium feliciter perducamur. Insuper DEO sic disponente membra societatis civilis sumus, atque constitutis ibidem magistratibus subdimur. Et sane qui praejudiciis vel passionibus non detinetur, libentissime concedet societatem tum sacram tum profanam ad praecipua DEI beneficia pertinere.

2. Verum prout ex hac nostra dependentia per DEUM ipsum disposita publicis rectoribus jus imperandi competit, ita quoque ad nostra officia spectat, ut eorundem sancitis promptum et alacrem morem geramus. Quibus praemissis sequentem legis humanae definitionem scribo: Lex humana est recta atque stabilis agendorum norma subditae communitati denuntiata, per quam publica potestas eandem communitatem ad aliquid obligare intendit. Quam quidem definitionem nonnihil explanare juvat.

3. Itaque legem humanam inprimis *rectam agendorum normam* dicimus, scilicet in eo sensu, quod antistites humani nihil praecipere queant, quod legi vel naturali vel positivae divinae adversetur. Quodsi revera princeps per abusum potestatis sibi concredita tale quid juberet, cum Apostolis reponendum esset: „*Obedire oportet DEO magis quam hominibus.*“ Act. 5, 29. Imo siquidem publici rectores *conscientiae suae* providere velint, nonnisi ea imperare debent, quae necessaria vel certe vere utilia videntur. Attamen subditorum non est, ut leges per publi-

cam auctoritatem latas ad trutinam vocent, seque ab iis, quae minus utiles apparent, exemptos arbitrentur. Certe prima religionis nostrae aetate non quaerebatur, utrum lex aliqua plus emolumenti quam oneris secum ferat, sed tantum utrum absque laesione legis altioris impleri possit, et ubi talis collisio defuit, omnes illi obtemperandum existimarunt. Quanto magis igitur nos mandata *principum christianorum* revereri oportet!

4. Porro lex humana secundum allatam definitionem proxime in subditam communitatem seu in *territorium* fertur, non quidem ac si vinculum morale in *locum aliquem* cadat, sed quia homines non obstringuntur, nisi in eo territorio existant. Neque haec nostra sententia ita accipienda est, quasi publici rectores subditos suos extra territorium versantes obligare nequeant, sed tantum quod illos ordinarie ligare nolint. Unde qui territorio egreditur, etiam leges exuit, quae ibidem vigent, nisi fors per fraudem id fiat, vel leges ipsae contrarium statuunt *)

*) Subditis praeter eos, qui in tali loco *verum domicilium* habent, etiam *quasi domiciliati* accensentur, e. g. servi, opifices, studentes etc. ibidem per longius tempus commorari volentes. Imo sub aliqua ratione etiam *peregrini* et *trans-euntes* tenentur, scilicet: a) Ad leges, quae ibidem pro peregrinis speciatim vigent; b) ad leges, quae ibidem ratione *rei sitae, contractuum, delictorum*, et quantum ad *publicam politiam* obtinent, nec non ex quarum neglectu grave scandalum oriretur; c) denique ad leges *universales*, etiamsi fors in ipsa patria peregrini vim amiserint. Vicissim etiam cives absentes ob rem in patria sua existentem, ob contractum ibi initum, vel ob crimen ibidem commissum, et generatim si legitime evocati intra terminum praescriptum non redierint, per *fictionem juris* praesentes censentur. Quantum ad contractus a civibus austriacis alibi initos vid. cod. civ. §. 4. Cf. J. Zallinger: Instit. juris nat. §. §. 256. seq.

5. Alia legum humanarum conditio est, ut subditae communitati denuntiari seu promulgari debeant. Hinc etiamsi aliquis sciat certam legem a principe vel magistratu decretam fuisse, attamen ante illius promulgationem ad talem legem non adstringitur. Ast neutiquam valor legis ab acceptance populi dependet; nam rectores tum sacri tum civiles non sunt *ministri a populo delegati*, sed potestatem suam a DEO acceperunt, et exinde populus eosdem tamquam antistites suos revereri iisque in omnibus, quae per officia altiora conceduntur, morem gerere debet *). Hinc merito Alexander VII. inter alias erroneas propositiones etiam sequentem confixit: „*Populus non peccat, etiamsi absque ulla causa non recipiat legem a principe promulgatam.*“ Quis non videt per tale assertum omne regimen everti, ac universam legum ferendarum auctoritatem ad arbitrium populi devolvi? Populo subjecto aliud non restat, quam ut, ubi lex admodum onerosa promulgatur, per *viam supplicationis* ad legislatorem recurrat, et ubi preces fors non exaudiuntur, ut onus impositum amplectatur **).

§. 62.

Continuatio.

1. Quodsi publici rectores intra limites auctoritatis

*) Nisi ea regni constitutio sit, ut leges tum demum obligent, ubi in comitiis per proceres deputatos acceptatae fuerunt.

**) A lege vere tali simplex praeceptum distinguunt, ad quod non auctoritas summa requiritur, sed quaecunque in alios potestas sufficit. Pariter praeceptum etiam extra territorium stringit, utpote quod illius, cui datum fuit, quasi ossibus inhaeret; denique praecepta diversimode iterum exspirare solent, dum e contrario leges ex natura sua perennes dicuntur, et etiam post mortem illius, qui eas tulit, urgere pergunt.

suae subditam communitatem obligare volunt, nonnisi suo jure utuntur, et idcirco eorundem sancitis absque dubio obedientia praestari debet. Hanc obedientiam non tantum titulus justae subjectionis, sed salus etiam publica efflagitat; etenim in quam malorum voraginem genus nostrum conjiciendum foret, si publicam potestatem contemnere et ejusdem statuta impune transilire liceret? Et quid divina revelatio jubet? „*Omnis anima potestatibus subdita sit: non est enim potestas, nisi a DEO; quae autem sunt, a DEO ordinatae sunt. Itaque qui resistit potestati, DEI ordinationi resistit. Qui autem resistunt, ipsi sibi damnationem acquirunt.*“ Rom. 13, 1. et seq. Similia I. Petr. 2, 13. et seq. occurrunt. Et quod speciatim antistites sacros attinet, Christus ipse pronuntiavit: „*Qui vos spernit, me spernit.*“ Luc. 10, 16. *).

2. Insulsa igitur et plane desipiens est opinio illorum, qui legibus humanis tantum pro foro externo, non item in conscientia vim obligandi concedunt, cum tamen Apostolus aperte dicat: „*Ideo necessitate subditi estote non solum propter iram, sed etiam propter conscientiam. Ideo enim et tributa praestatis; ministri enim DEI sunt, in hoc ipsum servientes. Reddite ergo omnibus debita.*“ Rom. 13, 5. et seq.

3. Sed quanta est haec legum humanarum qua talium obligatio? Num gravis, an levis? Absque dubio ex voluntate legislatoris pendet, in quantum sua auctoritate subditos vincere velit; attamen generatim suam obligandi voluntatem gravitati materiae attemperare praesumitur. Insu-

*) Qui hos et similes textus maturius expendit, inter alia haud parum mirabitur, qua ratione fiat, ut praecepta Ecclesiae a viris etiam cultioribus et ceteroquin bonae indolis tam parum attendantur, et vix non contemni coeperint.

per recte dicunt, materiam undequaque levem obligationis gravis esse incapacem. Ubi tamen meminisse oportet, fieri posse, ut materia per se levis *per accidens* momentum majus acquirat, e. g. dum per Ecclesiam sancitur, ut Ss. Eucharistiam nonnisi jejuni sumamus *).

*) Juvat hoc loco nonnullas quaestiones paucis expedire, quae usui inservire poterunt; scilicet:

a) Utrum legislator humanus actus etiam *internos* praecipere queat. Et quidem indirecte fieri posse, ut una cum actibus externis simul interni jubeantur, extra controversiam est, e. g. ut iusjurandum non fictè, sed serio et in animum imponentis praestetur etc. Imo quantum ad Ecclesiam, quae *forum etiam internum* habet, solide affirmatur, eam etiam *directe* atque actus mere internos jubere posse, idquod circa *leges dogmaticas* certe nullus Catholicorum in dubium vocabit; circa *leges tamen disciplinares*, ut Bened. XIV. observat, non est usitatum in Ecclesia, ut actus pure interni ab illa praecipiantur, prohibeanturve.

b) Quomodo *leges humanae* impleri debeant. Omnino quidem ad partes *omnimodae honestatis* pertinet, ut hisce legibus nos etiam ex sincero *studio justitiae* submittamus, praeter literam illarum quoque spiritum prosequentes; dum tamen de *stricta obligatione*, quae ex lege humana *quali* resultat, quaeritur, sufficit, ut praescripto modo et tempore ipsius literae satisfiat, juxta receptam regulam juris: „*Intentio legis non cadit sub legem.*“ Hinc *legibus prohibentibus* satisfit, dummodo quis ab actu interdicto abstineat; *leges vero affirmativae* petunt quidem, ut intentionem saltem *virtualem* habeamus *faciendi*, quod *praeceptum est*, non vero ut ideo illud faciamus, quia *praeceptum est*.

c) Ubi *tempus legis implendae* determinatum non est, illam generatim exequi oportet, quamprimum sine molestia fieri potest; si vero *tempus est definitum*, huic quoque termino standum est. Distinguunt tamen, an tempus aliquod ad

§. 63.

De poenis et praemiis legibus annexis.

1. Ut publicis sanctionibus eo certius satisfiat, motiva quaedam a sensibus petita seu praemia et poenae statui solent. Cum enim solus justitiae sensus apud magnam hominum partem minus efficax reperiatur, aliud non restat, nisi ut momenta sensibilia decernantur, quibus perversi deterreri, infirmi autem ad subeundas legis molestias allici possint. Sed facile intelligitur ipsam obligationem non ex annexis poenis ac praemiis, sed a lege suprema repetendam esse, quippe quae severe praecipit, ut legitimae potestati subjecti simus. Actio aliqua non ideo bona vel mala est, quia praemia vel poenas in comitatu habet, sed ideo poena vel praemio afficitur, quia mala vel bona est.

2. Quaeritur hoc loco, quid de *legibus mere poenalibus* censendum sit. Scilicet lex mere poenalis dicitur, cujus transgressores a potestate politica puniuntur quidem, quin tamen peccent coram DEO, seu quae aliam obligationem non involvat, nisi re detecta statutam mulctam solvendi.

Verum insistamus verbis Christi: „*Date Caesari, quae sunt Caesaris, et DEO, quae sunt DEI.*“ Matth. 22, 15. seq. Item Apostoli ad Rom.: „*Omnis anima potestatibus sublimioribus subdita sit; non est enim potestas*

finiendam, an vero ad urgendam obligationem statutum fuerit. In primo casu ubi terminus praescriptus jam praeteriit, actus fors omissus, e. g. recitatio Breviarii, jam non amplius suppleri potest.

d) An eodem tempore leges diversae impleri possint. Etiam id concedunt, dummodo actus, qui eodem tempore exercentur, sese mutuo non impediant, e. g. dum Clericus Missae assistit, simulque horas canonicas recitat. Cf. B. Ligorii: Theol. mor. I. 1. Tract. 2.

nisi a DEO; quae autem sunt, a DEO ordinatae sunt. Itaque qui resistit potestati, DEI ordinationi resistit; qui autem resistunt, ipsi sibi damnationem acquirunt. Ideo necessitate subditi estote, non solum propter iram, sed etiam propter conscientiam. Ideo enim et tributa praestatis; ministri enim DEI sunt, in hoc ipsum servientes. Reddite ergo omnibus debita; cui tributum, tributum; cui vectigal, vectigal; cui timorem, timorem; cui honorem, honorem.“ Rom. 13, 1 — 7. Notatu dignum est, Jesum Christum verba: „*Date Caesari, quae sunt Caesaris*“ — Phariseis opposuisse sciscitantibus: „*An liceat censum dare Caesari, an non.*“ Insuper quis secure determinare poterit, quae leges civiles sint mere poenales, quaeque sub peccato obligent, observandae propter conscientiam? Sane primorum temporum christianis discrimen illud penitus ignotum fuit. Neque subditorum est judicare, an et quibus rationibus leges politicae nitantur.

Accedunt alia momenta, quae conscientiam nimium quantum aggravant. Homines legum, quas mere poenales autumant, transgressioni assueti tum se, tum alios in summum rerum, imo et vitae discrimen conjicere, et ita demum degenerare solent, ut in publicos satellites cruentam vindictam et ipsam necem meditentur. Generatim mores inde depravari, ipsam aetatem puerilem ad fraudes et mendacia seduci, innumeras ex denuntiationibus inimicitias oriri, quovis anno multos ideo vitam perdere, tristis experientia attestatur.

Demum instante morte qui angores conscientiae, quae dubia, quanta mentis consternatio! Quae difficultates, dum de restitutione quaeritur! Quare etiam in praesenti causa quisquis salutis suae incurius non est, auream christianae sapientiae regulam sequatur: „*Ita semper agito, uti in morte tua temet egisse optabis.*“

§. 64.

Continuatio.

1. Poenas ipsas ita distinguunt, ut alias *ferendae sententiae*, alias vero *sententiae latae* dicant. Et quidem sententiae ferendae illae poenae censeantur, quas lex tantummodo comminatur, e. g. *sub poena excommunicationis* etc., vel ubi lex tempus futurum usurpat, e. g. *talis excommunicabitur* etc., pariter ubi lex imperativo utitur, sed ita ut ejusdem verba proxime non delinquentem, sed ipsum judicem spectent, e. g. *talis excommunicetur*, denique ubi verba dubia occurrunt, poena ceu odiosa similiter in sensu mitiori tamquam ferendae sententiae accipitur. Dum vero lex poenalis in praesenti vel praeterito loquitur, e. g. *talem excommunicamus*, seu *declaramus excommunicatum*, vel ubi per quascunque alias expressiones innuit, poenam taxatam *mox* vel *ipso facto* incurri, censetur sententia lata.

2. Jam ex communi doctorum assertione poena ferendae sententiae nonnisi post judicis decisionem obligat; lex enim in hoc casu delinquenti aliud non imponit, nisi ut poenam subeat, postquam per sententiam judicis ad illam condemnatus fuit.

3. Qui vero poenam sententiae latae incurrit, eadem mox et ante sententiam judicis innodatur. Attamen etiam hae poenae divisionem sat notabilem patiuntur; scilicet ubi poena solam obligationem *a certis actibus abstinendi* involvit, qualis est e. g. suspensio ab exercendo sacro Ordine, haec illico stringit, quamprimum tale delictum commissum fuit; si vero poena *actum positivum et externum* requirit, e. g. privationem beneficii, reus sententiam declaratoriam expectare potest, ita tamen, ut post secutam sententiam poena usque ad tempus perpetrati delicti retro agat.

4. Eadem fere de poenis per leges civiles statutis obtinent, ubi pariter nemo semet ipsum sistere, vel ante judicis sententiam semet taxatis poenis ultro subicere tenetur. Aliud utique e. g. de *defraudatione vectigalium* dicendum foret, ubi is, qui fraudem commisit, jam ex jure naturae, adeoque ante omnem judicis sententiam ad restitutionem obstringitur.

§. 65.

De legibus irritantibus.

1. Specialem attentionem leges *irritantes* merentur. Est vero lex irritans, quae statuit actum aliquem esse invalidum, seu quae illum effectum, quem ex jure naturae haberet, privat. Haec irritatio duplici modo fieri consuevit, nempe *a)* dum actus aliquis per sententiam judicis *irritandus* decernitur; vel *b)* dum lex talem actum simpliciter et ante omnem judicis sententiam ceu *nullum et irritum* declarat, e. g. matrimonium, cui impedimenta dirimentia obstant. Verum etiam sub alia ratione non eadem semper irritationis vis est; aliquando enim actus tantum *civiliter* irritari solet, ita ut ea tantum obligatio actioque tollatur, quae forum externum concernit; aliquando vero lex irritans actum aliquem etiam *naturaliter* nullum declarat, ut neque in foro conscientiae ullam obligationem vel effectum habeat.

2. Quare pro conscientiae arbitro haec sunt:

a) Quoties actus aliquis tantum *civiliter* seu nonnisi pro foro externo irritatur, obligatio naturalis manet, et in foro conscientiae urgeri debet.

b) Insuper quamvis actus aliquis etiam naturaliter seu pro foro quoque interno irritus et nullus declaretur, ratio tamen *aequitatis* frequenter instat, ut promissa exsolvantur compensenturve. Imo qui alterum rerum

fors inscium sub obtentu talis contractus fraudulenter fefellit, non tantum ex aequitate, sed ex ipso jure ad plenam injuriae abolitionem tenetur.

3. Atque hae leges irritantes vix non inexorabiles sunt, ita ut nulla rerum, circumstantiarumve acerbitate flecti soleant *).

§. 66.

De interpretatione legum humanarum.

1. Quia litera legis muta est, et semet ipsa interpretari nescit, quaeritur, qua ratione sensus legum humanarum explanari debeat. Hunc in finem triplex interpretationis modus distingui solet, nimirum interpretatio *authentica*, *usualis* et *doctrinalis*.

2. Authentica legis interpretatio dicitur, quae fit vel ab ipso legislatore vel a successore illius, vel demum ab utriusque superiore in jurisdictione. Interpretatio vero usualis ex consuetudine legitime introducta petitur.

3. Denique interpretatio doctrinalis per Doctores privatos instituitur, atque tantum habet roboris, quantum va-

*) Aliqui tamen, e. g. Zallinger, hunc rigorem *absolute inexorabilem* negant, eoquod supponi possit, legislatorem in summis rerum angustiis connivere. Ast pro ipso usu omnino tenendum est, ut, quoties lex irritans nobis obstat, vel dispensationem petamus, vel abstineamus ab actu. Quaeritur etiam, utrum omnis lex prohibens etiam irritans existat. Et quidem ex jure scripto id omnino affirmandum videtur. Cf. Schenkl: Jus eccle. §. 38. Idem cl. Zeidler et Scheidlein de legibus nostris civilibus asserunt, eoquod in codice nostro non solum verba, quibus vi cod. Josephini c. 1. §. 6. leges prohibentes ab irritantibus secernebantur, omissa fuerint, sed etiam §. 878. diserte statuatur, neminem de eo, quod illicitum est, valide pacisci posse.

let ratio, ex qua facta est. Ne tamen privata ingenia pro mero lubitu de re summa disponant, leges ipsae aliquas regulas fixerunt, quibus tum imperitiae tum pravo affectui certi limites ponerentur. Hinc interpretatio, cui talis regula suffragatur, omnimodam auctoritatem acquirit, et tamquam *in ipso jure fundata* censeri debet.

4. Quamvis hae regulae potius ad doctrinam juris, quam ad Theologiam moralem pertinere videantur, ob frequentem tamen usum potissimas earum huc transferre juvat. a) „*Verba clara non admittunt interpretationem, neque voluntatis conjecturam.*“ Quae quidem regula summi momenti est, et utinam etiam in exponenda S. Scriptura religiose semper observetur! Imo regulae subsequentes nonnisi tum adhiberi possunt, ubi lex et applicatio ejusdem minus clara et aliquatenus ambigua videtur. b) „*Verba legis sunt intelligenda secundum propriam significationem, nisi aliud constet sensisse legislatorem.*“ c) „*Si de mente legislatoris constet, interpretatio facienda est potius secundum ipsam, quam secundum legis verba.*“ d) „*Exceptio firmat regulam in contrarium in casibus non exceptis.*“ e) „*Ubi eadem est ratio, eadem est juris dispositio;*“ scilicet ubi verba sat clara non sunt. f) „*In pari causa melior est conditio possidentis.*“ g) „*Odia restringi, favores autem convenit ampliari.*“ Hinc, prout leges loquuntur, lex poenalis et omnis alia odiosa in dubio est „*strictè interprelanda, nec regulariter extendenda ultra casum et personas expressas;* e contrario leges favorabiles ampliori interpretatione sunt intelligendae, et in beneficiis plenissima est interpretatio facienda.“ h) „*Demum in omnibus causis potior debet esse ratio aequitatis, quam stricti juris.*“

Quod speciatim leges civiles in Austria vigentes attinet, codex noster decernit. §. §. 6., 7. et 8. „*Einem Gesetze darf in der*

Anwendung kein anderer Verstand beigelegt werden, als welcher aus der eigentlichen Bedeutung der Worte in ihrem Zusammenhange und aus der klaren Absicht des Gesetzgebers hervorleuchtet. Läßt sich ein Rechtsfall weder aus den Worten, noch aus dem natürlichen Sinne eines Gesetzes entscheiden, so muß auf ähnliche in den Gesetzen bestimmt entschiedene Fälle, und auf die Gründe anderer damit verwandter Gesetze Rücksicht genommen werden. Bleibt der Rechtsfall noch zweifelhaft, so muß solcher mit Hinsicht auf die sorgfältig gesammelten und reiflich erwogenen Umstände nach den natürlichen Rechtsgrundsätzen entschieden werden. Nur dem Gesetzgeber steht die Macht zu, ein Gesetz auf eine allgemein verbindliche Art zu erklären. Eine solche Erklärung muß auf alle noch zu entscheidende Rechtsfälle angewendet werden, dafern der Gesetzgeber nicht hinzufügt, daß seine Erklärung bei Entscheidung solcher Rechtsfälle, welche die vor der Erklärung unternommenen Handlungen, und angesprochenen Rechte zum Gegenstande haben, nicht bezogen werden könne.“

5. Ab interpretatione legis Epikeia differt, qua declaratur casum aliquem particularem ob speciales circumstantias sub lege aliqua onerosa ex ipsius legislatoris mente non esse comprehensum,

§. 67.

De cessatione legum humanarum.

1. Quamvis leges ex natura sua perennare debeant, saepe tamen accidit, ut ob mutatas rerum temporumque circumstantias vel ex integro, vel ex parte saltem extinguantur. Atque, ut de legitima consuetudine taceam, haec cessatio fieri solet, dum legislator vel aperte declarat legem aliquam non amplius obligare, vel dum legem novam priori contrariam promulgat. Similiter ubi ratio legis ex integro cessavit. Quodsi lex tota cessat, *abrogari* dicitur, ubi vero tantum *ex parte* remittitur, ex recepto loquendi usu tali *legi derogatur*.

2. Ast quandoque lex vel potius redundans inde obligatio non omnibus, sed aliquibus tantum relaxari solet, id quod *dispensationem* dicimus. Requiritur vero ad validam dispensationem: *a) Ex parte concedentis* legitima auctoritas, vel ordinaria vel saltem rite delegata; *b) ex parte supplicantis* autem, si quidem in conscientia sua securus esse velit, *justa ratio* est necessaria. Hinc cui sufficiens ratio haud suffragatur, a petenda dispensatione absteat; qui vero causam suam sat solidam credit, eam legitimo rectori sincere exponat, et quidquid illi visum fuerit, prompto animo praestoletur. Absit in literis supplicibus omnis obreptio, subreptiove, dum vel rationes fictitiae afferuntur, vel reticentur circumstantiae necessario exprimendae. Quodsi quis dispensationem revera per obreptionem vel fraudem obtinuit, exinde pro foro interno sese haud quaquam securum credat *).

3. Cum dispensatione *declaratio* confundi non debet, quam paulo ante Epikeiam diximus. Nam ad dispensationem legitima auctoritas, ad declarationem vero nonnisi prudens iudicium requiritur, quo pronuntiatur aliquem ob singulares circumstantias ex mente legislatoris sub lege universali haud comprehendi. Ast eo ipso ad declarationem ratio etiam multo gravior exigitur, quam quae ad dispensationem sufficit.

4. Ne in tanto negotio alucinemur, quantum ad declarationem sequentes cautelas annecto: *a) Leges irritantes,*

*) Distinguunt vero *rationes inductivas*, quarum intuitu dispensatio proprie concedi solet; et *impulsivas*, quae tamquam rationes secundariae ad dispensationem *facilius* impetrandam adduntur. Quantum ad has, etiamsi obreptitiae vel subreptitiae fuerint, dummodo *nulla allegantis malitia subsit*, et *causa inductiva rite proponatur*, dispensatio obtenta valet. Innocent. III. C. *Super literis*.

quippe quae inexorabiles sunt, vix unquam Epikeiae locum praebent. *b)* Quoad leges simpliciter prohibentes et constituentes haec benigna interpretatio nonnisi tum adhiberi potest, ubi molestiae, seu rationes *extrinsecae ac singulares*, et simul *tantae* occurrunt, ut vel iudicio doctorum, vel ex nota legislatoris intentione, vel demum ex legitima consuetudine tuto inferri queat, hunc casum sub lege generali comprehensum non esse.

5. Generatim, ut conscientiae nostrae rite consulamus, pro ipso vivendi usu haec notanda videntur: *a)* Ubi in exequenda aliqua lege revera gravem ac singularem molestiam experimur, reverentia legitimae auctoritati debita urget, ut pro obtinenda dispensatione ad illam recurramus. *b)* Quodsi angustiae temporis vel loci, aliaque rerum adjuncta talem recursum non admittunt, in causis gravioribus saltem, nullus *proprio iudicio* nimium innitatur, sed consulantur alii, qui et rerum bene gnari, et non quidem anxiae, attamen timoratae conscientiae esse intelliguntur, e. g. medicus, ubi de corporea infirmitate agitur etc. *). Nostrum enim iudicium in causa propria saepe fallit vel fallitur, dum vel anxietas nos constringit, vel sensualis appetitus absque sufficienti ratione habenas laxat **).

*) Quid vero de illis medicis dicendum, qui ex futile ratione obvium quemque a legibus Ecclesiae immunem declarant?

**) Perennis a lege communi exemptio *privilegium* dicitur, seu constitutio legislatoris ad actus plures specialem favorem tribuens. Estque vel *personale*, vel *reale*; *odiosum* nempe respectu aliorum, vel *favorabile*. Generatim quidem nemo privilegio suo uti tenetur; excipe tamen: *a)* Si privilegium in favorem communitatis, e. g. status sacri, concessum fuit, ubi *non usus* in aliorum praejudicium cederet; et *b)* quoties alia lex urget, cui, nisi quis privilegio suo utatur, satisfieri non potest.

§. 68.

De legali consuetudine.

1. Ubique gentium certas agendi regulas invenimus, quae non per publicos rectores decretae, sed moribus introductae fuerunt; cumque id, quod ex multo tempore universae genti placuit, ejusdem indoli ac indigentis apprime congruere videretur, summi antistites facile annuerunt, ut hujusmodi mores vim legis acciperent. Id praesertim in republica Romana obtinuit, ubi forma regiminis sensim immutata, atque summa potestas, qua per aliquod tempus populus fruebatur, ad imperatorem devoluta est. Cum enim novum imperium nonnisi timide sese efferret, populo aliquam saltem umbram pristinae libertatis relinqui oportuit, et praesertim consultum videbatur, ut mores communi populi suffragio recepti ac diuturno usu firmati legis loco haberentur. Hinc jus Romanum consuetudinibus rite introductis admodum favet, easque iterato approbat. Similiter etiam jus sacrum hanc legitimae consuetudinis vim approbavit, et ratam habuit. Vid. Herc. Oberr. Tom. VII. §. 2688. et seq.

2. Quare *consuetudo*, prout in praesenti causa eam accipimus, est certa agendi ratio in aliqua communitate moribus introducta. Quodsi talis consuetudo requisitis conditionibus gaudet, *legalis* dicitur, quae proinde veri nominis jus vel legem constituit.

3. Verum dum de conditionibus ad legalem consuetudinem requisitis agitur, non omnes plane conveniunt. Plerique sequentes assignant:

a) Ut non sit contra legem naturalem, vel positive divinam;

b) ut ejusmodi actus, quibus consuetudo nititur, *in perfecta aliqua communitate*, seu quae ordinaria et

simul externa jurisdictione gaudet, publice, atque cum opinione legis vel juris exerceantur;

c) ut talis consuetudo ibidem ab aliquo jam tempore viguerit *);

d) denique ut eidem necessarius auctoritatis legitimae consensus accesserit. Et quidem ubi *leges ipsae* consuetudinem ceteroquin legitimam probant, novus consensus haud requiritur. Ubi vero *leges* nihil desuper statuunt, opus est, ut publici rectores, etsi absque gravi incommodo illam reprobare possint, eidem saltem conniveant.

4. Quod ipsum usum spectat, consuetudines, quae praeter reliquas dotes a legislatore vel per legem ipsam probantur, vim vere legalem habent, ita ut etiam pro foro interno vel novam obligationem inducant, vel legem scriptam interpretentur, vel etiam eidem derogent, aut illam omnino cessare faciant. Et quidem circa *leges et jura Ecclesiae* haec omnino adhucdum observantur; quantum ad *leges civiles* vero, cum nostra aetate ubivis fere novi codices promulgati fuerint, videndum erit, quid in illis hac de re statuatur **).

*) Sed quantum temporis requiritur? Multi tempus, quo *legitima praescriptio* indiget, huc transferunt; quia tamen nihil desuper certi habetur, fors sequens regula rem expediet: „*Tantum temporis sit elapsum, ut opinio de introducto jure vel lege in communem populi persuasionem abierit.*“ Interim quo longiori usu consuetudo aliqua firmatur, eo plus vigoris accipit; unde praesertim illae consuetudines plurimum firmitatis habent, quae *tempore immemoriali* nituntur, seu quae tamdiu jam viguerunt, ut de earundem origine ex viva hominum memoria non constet.

**) Codex noster Austriacus pristinae juris consuetudinarii auctoritati quam maxime derogare videtur, dum §. §. 9., 10. et 11.

5. Demum quaeri potest, quid de illis sentiendum sit, qui consuetudinem legi scriptae contrariam introducunt? Verum tota quaestio ex eo pendet, utrum tales *bona* vel *mala fide* procedant. Hinc fieri potest, ut primi auctores talis consuetudinis, imo et proximi successores eorum graviter peccaverint, donec tandem isthaec agendi ratio ex communi opinione ceu legitima haberetur.

pronuntiat: „Gesetze behalten so lange ihre Kraft, bis sie von dem Gesetzgeber abgeändert, oder ausdrücklich aufgehoben werden. Auf Gewohnheiten kann nur in den Fällen, in welchen sich ein Gesetz darauf beruft, Rücksicht genommen werden. Nur jene Statuten einzelner Provinzen und Landesbezirke haben Gesetzeskraft, welche nach der Kundmachung dieses Gesetzbuches von dem Landesfürsten ausdrücklich bestätigt werden.“

SECTIO II.

LEX MORALIS SUBJECTIVE CONSIDERATA.

Caput I.

Conditiones, ut lex nos subjective afficiat.

§. 69.

Cognitio et libertas.

1. Hucusque legem moralem objective spectavimus; nunc conditiones expendendae veniunt, ut lex objectiva nos reapse afficiat. Harum prima est, ut quis *sui compos*, seu in *statu morali* existat. Hinc quae ab infantibus, a phreneticis, in somno, aut in quacunque plena mentis absentia fiunt, sub lege morali haud comprehenduntur. Quodsi status moralis non ex integro, sed tantum ex parte deest, e. g. in semi-sopito, etiam actus in tali conditione editi aliquatenus tantum ad regnum morale spectant *).

*) Quae in homine sine omni rationis, voluntatisque concursu viribus mere animalibus vel organicis fiunt, *actus hominis* dicuntur. Huc praeter illa, quae quis sui penitus impos facit, etiam motus *primoprimi* pertinent, qui nempe rationis usum praeveniunt. E contrario *actus humanos* nuncupant, qui ab homine *qua tali*, seu voluntarie, et libere procedunt. In sensu adhuc strictiori hoc nomine compellantur *actiones morales*, seu quae non solum libere, sed etiam cum aliqua ad legem moralem relatione eduntur. Atque hi actus dicuntur *elicti* vel *imperati*; *naturales* vel *supernaturales*; *mere interni* vel *simul externi* etc. Cf. Sasserat: Theol. mor. Tom. I. Tract. I.

2. Altera conditio est aliqua saltem legis, nostraeque ad illam relationis *cognitio*. Qua enim ratione jussionem illam exequi possemus, quae nos penitus latet! Idem de illo obtinet, qui legem in abstracto equidem novit, attamen nescit se in iis versari circumstantiis, quae sub illa continentur. Pari modo requiritur, ut hujus cognitionis aliquatenus saltem nobis *consci* simus; qui enim ad ea, quae agenda sunt, plane non attendit, ab ignorante haud differt. Attamen ut actus aliquis *humanus* censi queat, sufficit etiam cognitio et advertentia *interpretativa*, seu quam quis habere *posset atque deberet*, qua proinde culpabiliter destituitur. Joann. 16, 2. Cf. Ps. 24, 7.

3. Denique quia lex moralis obedientiam voluntariam et liberam petit, requiritur, ut usus libertatis nostrae interceptus non sit *).

4. Ut actus aliquis humanus vocari possit, generatim non requiritur, ut quis *positive, perfecte atque directe* in illum consentiat, sed etiam voluntarium *privativum, imperfectum et indirectum* sufficit **).

*) Hic denuo *volitum* a *voluntario* distinguunt; *volitum* dicitur, quidquid votis nostris respondet, e. g. aura serena etc., *voluntarium* vero, quod *affective* a voluntate nostra procedit. *Voluntarium*, ut alias distinctiones sileam, ulterius dicunt *positivum*, dum actus voluntatis occurrit; *privativum*, ubi actio quaedam libere omittitur; *perfectum*, quod ex plena intellectus advertentia, et ex pleno simul voluntatis consensu descendit; alias vero *imperfectum*. Denique multum interest, utrum *directe* aliquid velimus, illud tamquam finem vel medium intendentes; an vero *indirecte* tantum, dum scilicet effectum aliquem reapse non intendimus, sed tantummodo secuturum esse praevidemus, qui proinde *in causa*, vel *interpretative* voluntarius dicitur.

**) Motus, ad quos ratio aliquatenus advertere coepit, ita tamen, ut tam cognitio quam consensio perfecta desideretur,

§. 70.

De ignorantia.

1. Modo impedimenta percensere juvat, quibus *voluntarium* tolli vel tamen minui solet. Haec inter praeprimis *ignorantia* occurrit, quae vel *juris*, vel *facti* dicitur, item *vincibilis* vel *invincibilis*. Vincibilis denuo *inculpabilis* vocatur, si vel nullum officium certam notitiam sibi comparandi instat, vel si quis etiam ea, quae nosse oporteret, *bona fide* ignorat, eoquod se suo officio deesse, nullatenus suspicetur. Ignorantia vero *culpabilis* occurrit, dum quis, etsi aliquo modo sibi conscius sit, se ad inquirendas certas notitias teneri, easdem tamen voluntarie negligit. Haec porro ignorantia dicitur *affectata*, si quis in res scitu necessarias *directe* non inquit; *non affectata* autem, quae solum indirecte fovetur per omissionem justae diligentiae. Et siquidem ad eam tollendam nulla plane diligentia adhibita fuit, ignorantia *crassa* vel *supina*; si vero non omnis, sed tantum sufficiens diligentia defuit, simpliciter *culpabilis* nuncupatur *).

2. Absque dubio unusquisque pro data sibi facultate, oblataque occasione tum in officia sua, aliasque veritates scitu necessarias indagare, tum etiam ad suam agendi rationem, in rebus praesertim gravioribus, attendere jube-

secundo - primos dicunt. Insuper quantum ad ea, quae in *causa* vocantur voluntaria, haec notanda veniunt: a) *Effectus boni* tum solum ex voluntate nostra procedunt, ubi a nobis aliqua ratione praevisi et intenti fuere; b) *effectus mali* vero nobis imputantur, quos, etiamsi eos non intenderimus, aliquatenus tamen, saltem *interpretative* praevидimus, quosque vi legis moralis impedire debuissimus.

*) Eadem de errore, inadvertentia, inconsiderantia, oblivione, et de imprudenti agendi ratione valent.

tur. Qui enim ad finem obligatur, tenetur quoque ad necessaria media *).

3. Verum non omnis ignorantia moralem culpam involvit. Unde qui legi inculpabiliter ignoratae haud obsecundat, hunc non formalem, sed nonnisi materiale transgressorem dicimus **).

*) Quanta diligentia singulis vicibus adhibenda sit, difficulter definiri potest. Quem in finem attendatur: a) *Qualitas personae*; ab homine perspicacis ingenii, bene educato, praesertim a docto plura requiruntur, quam a simplice et plebejo. b) *Gravitas materiae*. Hinc primas sibi partes deponunt cognitio verae religionis, et in ipsa religione articuli fidei prae reliquis necessarii; tum officia status nostri, illa praecipue, ex quorum neglectu in nos, aliosque multum detrimenti redundat, ut fieri solet, si e. g. confessarii, medici, obstetrices etc. eorum, quae vi muneris sui ipsis incumbunt, ignorantes vel imperiti fuerint. c) *Major opportunitas* addiscendi, quae aliquem scire convenit. Attamen generatim nemo ad diligentiam *summam et extraordinariam* tenetur, sed ad eam tantum, quam homines prudentes ac timorati in tali negotio *ordinarie* adhibere solent.

**) Et quidem ratione *juris positivi* tam divini, quam humani omnino ignorantia invincibilis locum habere potest. Rom. 10, 14. seq., Joann. 15, 22. Quantum ad *jus naturale* omnes quidem, qui ratione utuntur, primam aliquam honestatis normam percipiunt, et *non est, qui se abscondat a calore ejus*; dum tamen de ejusdem *applicatione*, praesertim in iis, quae obscuriora et a principiis magis remota sunt, nihil obstat, quin error, vel ignorantia ab omni culpa immunis detur. Cf. S. Thom. 1, 2. Q. 94. art. 6. Huc etiam propositiones damnatae spectant, scilicet assertio Jansenii: „*Tametsi detur ignorantia invincibilis juris naturae, haec in statu naturae lapsae operantem ex ea non excusat a peccato formali.*“ Et altera Baji: „*Infidelitas pure negativa in iis, quibus Christus non est praedicatus: peccatum est.*“ Ceterum fieri potest, ut alicui malitia unius ejusdemque actus

4. Contra qui vel veram religionem, vel officia sua culpabiliter ignorare pergunt, peccant tum *immediate*, nempe per hanc ipsam animi segnitiem, tum *mediate*, quia mala inde oritura ceu indirecte voluntaria imputari debent. Omnium maxime illi conscientiae suae desunt, qui in rebus summi momenti ignorantia crassa, vel omnino affectata laborant *).

§. 71.

Impedimenta ex parte voluntatis.

1. Alia impedimenta proxime ad voluntatem se referunt. Equidem mens nostra, coelesti gratia suffulta, nullis rerum creatarum assultibus superari potest, et quamvis insufficientes simus ad propulsandam vim nobis illatam, ipsius tamen animi consensus semper ex nobis pendet. Ast in magna lucta, quam experimur, voluntarium saltem minuitur, seu transgressio eo minus imputatur, quo difficilior pugna fuerat.

2. Contrarium evenit, ubi in magno rerum discrimine legi obtemperavimus. Tum enim, quo ferocior conflictus fuerat, eo gloriosior triumphus erit.

3. Itaque quod violentiam et vim externam spectat, si cui tanta violentia infertur, ut eam nullo licito modo depellere possit; tunc, dummodo animi *consensus* absit, actio sic extorta ei, qui talem vim patitur, minime in culpam

ex parte cognita, ex parte vero ignota sit, e. g. si quis cum aliena uxore peccat, quam tamen solutam esse arbitratur.

*) Quid vero, si tales postmodum de admissa negligentia sincere dolent, eandem omni modo supplere satagunt, et nihilo minus hinc inde *bona fide* alucinantur? His utique errores bona fide admissi modo imputari nequeunt, dummodo in sua agendi ratione necessarias cautelas observent, quas alibi suggeram.

imputari potest. Hinc ad evitandum in ejusmodi casibus omnem reatum duo requiruntur, scilicet *a)* ut, qui violente adigitur, consensum suum constanter deneget, et *b)* ut actum legi contrarium omni *licito modo* impedire conetur. Haec qui negligit, peccat quidem minus, ac si tale quid sponte perpetrasset; attamen ab omni culpa non est immunis. Et quidem quo gravior est praevaricatio, ad quam quis sollicitatur, eo major quoque resistentia requiritur; verumtamen nonnisi media justa adhibere fas est; non enim sunt facienda mala, ut eveniant bona.

4. Inter rationes legi obstrepentes inprimis *metum* referunt, qui dicitur mentis trepidatio propter malum imminens. Pro diversitate mali intentati, atque impressionis, quae inde oritur, distinguunt metum *gravem*, *levem*, ac *reverentialem*, quo e. g. filius offensionem parentis sui reformidat etc. Jam de metu haec sunt: *a)* Quandoque metus ipsam rationem dejicit, hominemque sui plene impotentem facit; quo igitur in statu omnis imputatio tollitur. *b)* Dum tamen, qui metum patitur, sui compos manet, actus sic extorti revera *voluntarii* censi debent. *c)* Attamen *officia hypothetica* in tantis rerum angustiis saepe cessant, unde denuo omnis culpa abstergitur. *d)* Demum etiamsi per actum taliter editum peccetur, culpa tamen eo minor erit, quo gravior metus fuit; quae quidem gravitas non solum ratione ipsius intentati mali, sed etiam subjective pro diversa dispositione illius, qui metum patitur, determinari debet.

5. In eundem censum vehemens et inopinata ira atque concupiscentia veniunt. Scilicet ejusmodi motus *a)* frequenter usum rationis vel praecurrunt, vel etiam ad tempus saltem breve penitus evertunt, vel denique ratione frustra obnitente etiam contra voluntatem desaevire solent. Quare dummodo voluntas reluctari pergat, et nullus consensus

subsequatur, tales motus omni culpa morali vacant. b) Quodsi vero qua demum cunque ratione in ejusmodi sensuum irritationes consentiatur, magnum iterum discrimen obtinet: qui hisce motibus citra intentionem exortis cedit, atque illis sese abripi patitur, minus peccat, quia voluntarium imminuitur; qui vero, ut expetito objecto eo ardentius fruatur, tales motus voluntarie provocat et fovet, culpam suam haud parum adauget.

6. Ex his patet, quantum intersit, ut in hominibus dijudicandis sollicita semper ratio indolis, temperamenti, aetatis, climatis, educationis etc. instituatur. Haec enim omnia corpus aequae ac animum diversimode disponunt, ut *voluntarium* magis minusve restringatur. Lex divina equidem omni tempore et ubique gentium una est atque eadem; attamen prout *cognitio* in diversis admodum diversa reperitur, ita quoque vim liberae voluntatis multipliciter immutatam et coarctatam videmus. Praesertim aetas puerilis multam attentionem meretur. Pueri, dum ad confessionale admittuntur, materiam persaepe sat gravem afferunt. Attamen nisi in aliquibus malitia aetatem aperte suppleat, cum ejusmodi homunculi adhucdum solo fere sensu ac phantasia ducantur, quis imputationem tam severam cum ipsis instituet, prout cum adultis? *)

7. Demum etiam prava consuetudo voluntarium immnuere videtur. Et sane res est difficillima, consuetudini inveteratae et pene in alteram naturam versae resistere.

*) Plerumque tamen haec iudicii mitigatio tum exceptionem patitur, ubi ab hac aetate graviter contra pudorem peccatur. Nam ejusmodi pueri puellaeque perbene sciunt, tales spurcicias sub gravi prohiberi; tum vero innatus pudor vehementer reclamitat, et in plerisque, qui ab ignorantia vel aliena seductione excusationem non merentur, multa animi perversitas detegitur.

Idem prope est, ac contra torrentem navigare. Attamen theologi perbene distinguunt, utrum quis consuetudinem, quam contraxit, adhucdum fovere pergat, an vero eidem efficaciter obnitatur. Qui pravam consuetudinem negligit vel adhucdum fovet, suis lapsibus frustra vehementiam naturae obtendit, sed potius dupliciter peccat, dum *a)* consuetudinem non, prout oportet, extirpare studet, et *b)* quia peccata, quae inde redundant, omnino eidem imputari debent. Contra autem qui suam peccandi consuetudinem serio et efficaci conatu evellere allaborat, is, si forte succumbat, imputationem utique multo minorem sustinet. Verum de consuetudinariis alibi.

§. 72.

De physica impossibilitate actuum.

1. Quamvis mens ipsa nullis rerum creatarum insul-
tibus superari queat, nostra tamen agendi facultas valde
limitata aetisque terminis circumscripta est. Hinc saepe
accidit, ut ad actus, qui legi objectivae convenire videntur,
haud sufficiamus. Et saepe quidem ejusmodi actus genera-
tim omnium hominum vires superant, hinc inde vero ali-
quibus tantum sunt impossibiles. Sic e. g. post patratam
caedem nullus plane hominem a se occisum ad vitam re-
vocare potest; ast reliqua caedis damna resarcire, uti
sustentare occisi familiam, ille tantum nequit, qui ipsusmet
rebus necessariis destituitur.

2. Quaecunque vero impossibilitas detur, sive absoluta
sit sive respectiva, certissima regula obtinet: *Ad impossi-
bile nemo tenetur*. Frustra enim obligatio praetenditur,
ubi actus aliquis vere impossibilis est.

3. Attamen unusquisque caute sibi provideat, ne prae-
postero affectu vel praejudiciis deceptus impossibilitatem,
qualis forsitan reapse non adest, sibi ementiatur. Id quod

persaepe fieri conspiciamus, e. g. quoad servandum jejunium ab Ecclesia praescriptum, quoad elargiendas eleemosynas, quoad extinguenda debita, et praesertim circa officium restitutionis. Nihil frequentius, quam ut nobis officiorum difficultates nimias, nostras vires autem justo imbecilliores fingamus ad exemplum pigri dicentis: „*Leo est foris, in medio platearum occidendus sum.*“ Prov. 22, 13.

4. Alia cautio est, ne is, qui ad officium aliquod ex integro persolvendum haud sufficit, ab omni statim obligatione se exemptum opinetur. Sic e. g. qui alium defraudavit, et totam summam restituere jam non valet, potest fortasse debitum suum saltem ex parte, vel successive, vel per alia obsequia compensare, juxta tritum illud, qui non habet in aere, solvat in cute.

5. Sed quid, si quis *culpabiliter* talem sibi impotentiam adscivit, dum quis e. g. per vitam luxuriosam vires corporis, sanitatem ac bona temporalia pessumdedit, ac propterea officiis sibi incumbentibus jam deesse cogitur? Absque dubio talis peccavit tum, ubi tantorum malorum voluntarius auctor extitit; quae quidem culpa eo major fuit, quo magis haec funestissima consectaria tunc temporis praevидit, et quo perversior ejusdem voluntas fuerat. Nunc vero neque talis ad ea, quae ipsi revera impossibilia sunt, obligari potest; attamen nisi de salute sua desperare velit, obstringitur, ut non tantum de admissa culpa sincere doleat, sed etiam ut ad faciendam omnem justitiam paratus saltem ea pro viribus peragat, quae potest *).

*) Quare videant, quid aeterno judici aliquando responsuri sint, qui, postquam fortunas suas dilapidarunt, et exinde bonis suis cedere coacti sunt, creditores suos adhucdum defraudare pergunt, et de omnibus prius cogitant, quam qua ratione tum DEO tum hominibus illatas injurias resarcire possint.

6. Denique gravissima consecutio est, neminem salva conscientia talem vivendi conditionem inire, vel initam retinere posse, ad cujus officia rite explenda sese imparem novit. Id enim quid aliud foret, quam funestam hanc impossibilitatem voluntarie sibi accersere? Attamen ne haec assertio durius accipiatur, sequentia annectenda videntur: *a)* Non hic de vana timidaque opiniuncula loquimur, qua homines etiam probatissimi non raro munia graviora perhorrescunt; sed de illis nobis sermo est, qui insufficientiae suae *certam persuasionem* tenent, vel ubi satis firmas rationes adsunt, eos ad talem statum esse ineptos. Qua in re iterum consultissimum videtur, ut ex iudicio aliorum stemus, qui sufficienter instructi et cordati fuerint. *b)* Qui initam vitae rationem mutare *jam non possunt*, utique aliud non habent reliquum, quam ut de levitate sua sincere doleant, atque ut munere taliter suscepto saltem pro viribus perfungi nitantur. *c)* Sed etiam illi, qui statu suo iterum egredi possent, *ob urgentes rationes* illum retinere permittuntur, si quidem et solida spes affulgeat, fore, ut pedetentim sufficientem sibi dexteritatem acquirant, et simul periculum contra suum officium graviter impingendi per justas cautelas saltem *remotius* efficiatur. Hujusmodi exempla praebent imperitus iudex, medicus, confessarius etc.

§. 73.

De officiorum collisione.

1. Non raro certae actiones, quae legi divinae conformes videntur, ideo liberam hominis electionem fugiant, quia alia officia iisdem obstant. Talis officiorum sibi repugnantium concursus *collisio* dicitur. Equidem fieri prorsus non potest, ut revera unum officium alteri adversetur; dum enim omnis obligatio ultimo ex sola DEI voluntate

seu ex lege suprema descendit, DEUS sibimet ipsi opponeretur, si eundem actum vellet et simul non vellet. Verum etiamsi vera officiorum collisio admitti nequeat, tituli tamen debendi frequenter ita sibi occurrunt, ut nesciamus vel haereamus saltem, qui alteri praeferendus, et quam in partem nobis eundem sit. Quod ubi contingit, *officia* saltem speciem collisionis prae se ferunt *).

2. Ubi revera in ejusmodi angustias conjicimur, imprimis videndum est, utrum reapse *officia cum officiis* pugnare videantur, an vero ex altera parte nonnisi *jura nostra*, vel omnino nonnisi affectus et propensiones militent; quo in casu facile perspicitur, officiis primas deferendas esse. E. g. jus habeo a Titio die condita certam pecuniae summam exigendi; ast officia humanitatis petunt, ut ei aliquam solutionis dilationem concedam; quid ergo? Sed quamvis unum officium alteri adversari videatur, de novo attendatur, an non horum officiorum ambitus ita restringi possit, ut utrique satisfiat. Sic e. g. per prudentem administrationem res tuas ita fors compones, ut simul et debita persolvere, et eleemosynam dare queas.

3. Si tamen officia *diversae qualitatis* ita sibi opponuntur, ut alterutrum cessare debeat, ex principiis hucusque stabilitis officia absoluta potiora sunt hypotheticis, officia juris iis, quae soli charitati innituntur, et officia positivo-divina legibus humanis. Pari modo unusquisque perspicit, officia principalia subsidiariis, et officia ordinis altioris iis anteponenda esse, quae ad classem inferiorem spectant.

4. Sed quid, si officia ejusdem qualitatis sibi occurrant? Et quidem officia negantia nunquam sibi opponi pos-

*) Aliud collisionis genus quoad *leges humanas* datur, quae frequenter peraeque inter se conciliari possunt. De hujusmodi tamen collisionibus *Jurisconsulti* tractant.

sunt, utpote quae id unum efflagitant, ne ordinem moralem directe evertamus. Cum igitur haec officia meram omissionem petant, semper omnia simul observari possunt. E contrario officia, quae vel agentem operam postulant, vel quibus etiam laesiones indirectae prohibentur, omnino inter se ad speciem collidi possunt. Atque in ejusmodi casibus praecipue id semper attendendum erit, ex qua parte *plures gravioresque debendi tituli* urgeant. E. g. cum ex pluribus periclitantibus nonnisi unum salvare possumus, is reliquis praeferendus foret, cui vel ex pluribus gravioribusque rationibus obstringimur, vel ex cujus parte indigentia major et mora magis periculosa videtur, vel demum ex qua parte emolumentum majus atque certius expectari potest etc. *).

5. Et quidem haec apparens officiorum collisio mentibus bene affectis semper permolesta accidit; quo magis enim legem aeternam reverentur, eo majorem sollicitudinem persentiscunt, utpote in ancipiti haerentes, et quidquid egerint, peccandi periculo se expositos putantes. Hinc praeter allatas regulas juvat adhuc quaedam subsidia indigitare, quibus ejusmodi collisiones rariores fiant. *a)* Prae reliquis hunc in finem facit, ut omnia officia legitimo nexu ex supremo principio deducantur. Exinde enim facile singulis officiis justam extensionem, gravitatem ac proprium in regno morali locum assignabimus. *b)* Ut in enodandis quaestionibus intricatis nos sedulo exerceamus; quem in finem opus est, ut occurrente tali quaestione primo omnium ejusdem *statum* rite determinare conemur, seu ut claram nobis notionem efformemus, *qua de re proprie*

*) Si vero rationes ex utraque parte aequales videntur, res erit indifferens, cui succurras, dummodo feceris, quantum potes. Vid. S. Aug. de doctr. christ. L. 1. c. 28.

quaeratur, et quaenam leges sibi adversari videantur. Si quaestio fors ex pluribus momentis constet, illam in suas partes resolvere, sicque sub omni relatione ventilare decet. c) Ut caveamus nobis, ne obtutus animi per propensiones et affectus, vel per opiniones praeconceptas obnubiletur. Hunc in finem optime consulunt, ut praesertim in praxi, e. g. in confessionali, dum casus intricatiores afferuntur, DEI praesentis, instantis mortis, et generatim novissimorum nostrorum vivam memoriam in nobis excitemus, tumque implorato divino auxilio anxietatem inter et levitatem medium tenentes eam proferamus sententiam, quam coram DEO absque rubore sustinere possumus. d) Demum praesertim ab initio muneris pastoralis in causis delicatioribus nullus nimium sibimet ipsi innitatur. Etiam praeclarissima theoria, ubi per sufficientem experientiam nondum subacta et firmata fuit, nos saepe vel inopes relinquit, vel subdolo quodam affectu inflecti solet. Unde quantum per circumstantias et absque laesione sigilli sacramentalis licet, in ejusmodi angustiis valde expedit, ut vel ad probatos auctores, vel ad expertos viros recurramus. Quanta circumspectio in *causa propria* requiratur, jam supra §. 67. innui.

Caput II.

De conscientia.

§. 74.

Notio et divisio conscientiae.

1. Ut lex objectiva nos vere obstringat, ejusdem tum cognitio requiritur, tum etiam ut in *statu morali* versemur, utque actus legi conformes ex libertate nostra dependeant. Ubi hae conditiones occurrunt, lex divina mentem nostram revera aggreditur, nosque vel morali necessitate

constringit, vel saltem suaviter invitat. Unde dum vim illam ex lege divina proveniente percipimus, obligationis nostrae efficimur *conscii*, seu *scimus*, quid nobis agendum omittendumve sit; atque in hac ipsa *scientia* generatim *conscientiam* reponimus.

2. Attamen conscientiae nomen in auctoribus tum saceris tum profanis non eundem semper sensum prae se fert. Nos in praesenti tractatione illam considerabimus inprimis ceu actum transitorium, nempe qua *functionem rationis practicae*, et qua *perceptionem sensus moralis*, tum vero qua perdurantem animi habitum.

3. Itaque inprimis conscientiam expendamus qua *functionem rationis practicae*. Ad hanc enim spectat, ut aeternam et absolutam honestatis normam, quam intuetur, ad usus etiam singulares applicet, sicque sententiam proferat, quid huic divinae normae singulis vicibus consentaneum vel repugnans sit. Proinde conscientiam in hoc sensu acceptam definimus, esse iudicium rationis dictans, quid nobis qualibet vice juxta normam legis divinae agendum omittendumve sit.

4. Conscientiam sic definitam vel *antecedentem* vel *consequentem* dicunt, prout nimirum dictamen rationis actum aliquam vel praecedit vel subsequitur. Neque infrequens est, ut conscientia subsequens ab antecedenti plurimum differat, dum scilicet nostra legis cognitio successu temporis locupletior atque exactior evasit.

5. Ex dictis facile colligitur conscientiam in hoc sensu sumtam nemini, dummodo rationis usum habeat, deesse. Imo ex hac ipsa honesti inhonestique perceptione iis, qui ex infantia ad aetatem puerilem transeunt, rationis usum adscribimus. Attamen prout ratio ipsa, ita et conscientia in quibusdam sagacior exactiorque, in aliis vero magis obtusa et hebetata esse solet, vel omnino per varias ratio-

nes in obliquum detorqueri potest. Aliud enim est ipsa perceptio legis aeternae, et aliud applicatio ejusdem ad actus singulares. Sed quis nescit, quantum haec applicatio ex institutione tum domestica tum religiosa, ex imbibitis praedictis atque ex multis aliis circumstantiis pendeat, quibus vera animi cultura aut accelerari aut retardari solet? Hinc absque difficultate intelligitur, unde fiat, ut non tantum homines diversi, sed etiam unus idemque successu temporis de honestate certorum actuum judicium prorsus diversum efforment.

6. Absque dubio etiam ad nostra officia spectat, ut rationis practicae acumen perpolire, sicque conscientiam nostram perficere satagamus. Qui enim ad finem tenetur, tenetur quoque ad necessaria media. Nec incongrue verba divini Redemptoris huc referimus: „*Lucerna corporis tui est oculus tuus. Si oculus tuus fuerit simplex, totum corpus tuum lucidum erit. Si autem oculus tuus fuerit nequam, totum corpus tuum tenebrosum erit. Si ergo lumen, quod in te est, tenebrae sunt, ipsae tenebrae quantaerunt?*“ Matth. 6, 22. et seq. Attamen non ab omnibus eadem perspicacia postulari potest, cum ipsae animi facultates in aliquibus praestantiores, in aliis vero tardiores inveniantur, nec eadem omnibus institutionis opportunitas sit. Imo etiam ratio muneris, quo quisque defungitur, non eandem conscientiae aciem expetit; quo plures enim implicatioresque obligationes nobis incumbunt, eo magis quoque judicium nostrum morale acuminare tenemur. Hinc eam saltem quisque conscientiae exactitudinem sibi comparare studeat, ut tum generalia hominis officia, tum rationes muneris sui rite adimplere possit. Potissima subsidia sunt: Justa animi cultura, frequens ruminatio officiorum nobis incumbentium, familiaris conversatio cum probatis viris, lectio idoneorum auctorum, qui de re mo-

rali tractant, et praesertim non intermissum studium religionis nostrae unacum frequenti oratione ad Patrem luminum. „*Si quis autem vestrum indiget sapientia, postulet a DEO, qui dat omnibus affluenter, et non improperat: et dabitur ei.*“ Jac. 1, 5. Praecipue divini Psalmi ejusmodi precationibus abundant, e. g. Ps. 24. „*Vias tuas, Domine, demonstra mihi, et semitas tuas edoce me! Dirige me in veritate tua, et doce me etc.*“

7. Ex omnibus, quae hucusque attulimus, resultat conscientiam, qua judicium rationis practicae, non tantum erroneam esse posse, sed etiam diversos certitudinis gradus admittere. Unde ratione veritatis conscientia vel *recta* vel *erronea*, ratione integritatis vel *sincera* vel *corrupta*, et demum ratione firmitatis vel *certa* vel *fluctuans* dicitur, quam denuo vel *magis minusve probabilem*, vel *dubiam* vocitant.

§. 75.

Regulae practicae.

1. Lex divina, non qualis est objectiva, sed ita nos obligat, prout illam cognoscimus. Hinc dictamen conscientiae tamquam imperium ipsius DEI revereri oportet. Atque ex hac ipsa ratione absolute prohibemur aliquid agere, quod conscientiae nostrae adversatur, seu quod ex nostra persuasione legi divinae repugnat *). Quisquis enim propriae conscientiae adversatur, eo ipso animum divinae legi contrarium ostendit; unde Rom. 14, 23. dicitur:

*) Ne quis hoc certissimo principio abutatur, bene notandum, nos de *sincera* et *firma* animi persuasione, non vero de inanibus opiniunculis loqui, quae non raro ex phantasia vel praeposteris affectibus enascuntur, et per quas dictamen rationis non quidem everti, attamen easque suppressi consuevit, ut prae sensuum strepitu jam non audiat.

„Omne, quod non est ex fide (ex animi persuasione) peccatum est.“ Et I. Cor. 8, 7. „Conscientia, cum sit infirma, polluitur;“ cum scilicet aliqui idolothytis vescerentur, quae tamen sibi prohibita putabant.

2. Similiter et ille peccat, qui in dubio practico, seu stante solida peccandi formidine agit; nam etiam talis animus aeternae legis incurium manifestat, et omne, quod non est ex fide, peccatum est. Attamen nonnisi de tali dubio loquimur, quod solido fundamento nititur, et mentem agentis revera in suspensio tenet. Plura desuper inferius occurrent.

3. Sed quid, ubi conscientia aliquo errore detinetur? In hoc casu omnes errorem culpabilem, et inculpatum distinguunt. Et si quidem conscientiam nostram prorsus inculpabiliter errare contingat, eidem ex consensu omnium morem gerere oportet. Quamvis in hoc casu lex objectiva nobis adversetur, formaliter tamen illam diligimus, illique nostram reverentiam exhibemus.

4. Qui vero culpabiliter errat, ex recepta sententia peccaret quidem, si contra conscientiae suae dictamen ageret; sed eodem modo peccat etiam, si conscientiae culpabiliter erranti obsequitur. Ni fallor, in hominibus, qui conscientia culpabiliter erronea laborant, sequentes casus distinguere debent:

a) Vel tales de suae conscientiae dictamine modo sibi sat securi videntur, atque *bona fide* id, quod legi divinae convenire autumant, exequuntur; tum vero, quamvis *antehac* per admissam negligentiam peccaverint, nunc tamen subjective bene agunt, utpote quorum mens legem illis obversantem sincere amplectitur.

b) Vel, qui sunt ejusmodi, negligentiae suae sibi conscii non sine ratione formidant, ne sua conscientia falsum dictet; hi jam in dubio practico constituti, ubi peri-

culum peccandi subest, tamdiu ab actu abstinere debent, donec melius instructi *judicium firmum* sibi efformare queant.

c) Vel denique adhucdum officiorum suorum incurii esse pergunt, et hoc ipso prout priorem negligentiam, ita et peccatum suum tamdiu continuant, donec serio resipiscant, atque in officia sua exactius indagare conentur. Pro exemplo triplicis hujus casus sit iterum confessarius, qui tempore studiorum notam supinae desidiae subiit, et exinde plura, quae sui muneris sunt, ignorat.

5. Neque illi a peccato immunes sunt, qui praepostero aliquo affectu abrepti sibi persuasi videntur, actum aliquem, e. g. vindictam, quam spirant, legi conformem esse. Etiam si enim tales perstrepenste sensuum tumultu tale quid opinentur, haec tamen eorum persuasio aliud non est, quam impetus ferocientis naturae. Ratio ipsa eodem tempore longe aliud dictat, id quod vel ex eo patet, quod hujusmodi homines, ubi alios taliter agentes vident, eorundem agendi modum improbare, imo redeunte animi serenitate etiam de factis propriis erubescere soleant. Hi ergo frustra dictamen conscientiae obtendant, quippe qui non rationem, non firmam animi persuasionem, non conscientiam, sed nonnisi impetum depravati cordis sequuntur. Tales inter alios illi fuerunt, de quibus Redemptor dixit: „*Venit hora, ut omnis, qui interficit vos, arbitretur obsequium se praestare DEO.*“ Joann. 16, 2. Et proh dolor! quae hominum aetas non innumera hujus generis exempla vidit, atque ad finem usque mundi videre perget? Quare quisquis salutis suae incurius non est, sollicite sibi provideat, ne aestuante aliquo affectu legi minus consono ad agendum sese determinet. Quamdiu in animo nostro fluxus et refluxus sensualium appetituum saeviunt, ejusdem

facies turbidior est, quam ut lex divina in illa repraesentari queat; hinc usquedum animus ad justam tranquillitatem compositus fuerit, ab agendo nobis temperare, vel ubi nulla dilatio conceditur, saltem consilium sobrii atque prudentis viri exquirere debemus, ne forte etiam non advertentes per subdolam naturam in transversum agamur. Plura de his in Ascesi.

6. Alia magni nominis illatio est, imputationem actuum non ex consequenti, sed ab antecedenti conscientiae dictamine repetendam esse. Lex enim ita semper nos obstringit, prout tempore actionis illam cognoscimus, non vero qualis postmodum nobis illucescit. Haec regula ad sopiendos plurimos angores facit, quibus mentes bene affectae non raro jactantur, dum vitam praeteritam revolvunt.

7. Denique abunde liquet, quanto studio tum nostram tum aliorum conscientiam ad normam veritatis dirigere ac revereri debeamus. Unde inprimis nobismet ipsis invigilemus, ne iudicium rationis per revelationem illustratae pravis animi affectibus corrumpatur, neve perceptum conscientiae imperium contemnendum putemus. Nimis frequenter accidit, ut vocem divinam in animo nostro personantem suppressere eique omni modo obniti studeamus. Saepe intime convicti sumus aliquem actum vel praeceptum esse, vel prohibitum; ast quia natura recalcitrat, undique ratiunculas conquirimus, exaggeramus obversantes difficultates, obtendimus aliorum exempla, ementimur varias excusationes, sicque conscientiam reverberantem sopire nitimur, dum tamen nonnisi spurio affectui deservimus. Sed non minori sollicitudine praesertim nos sacerdotes cautos esse oportet, ne vel legem extenuando humanis passionibus habenas laxemus, vel ex opposito ne rem justo plus exaggerando aliorum conscientiae injiciamus laqueos. Dum e. g. concionator vel confessarius delicta levioris momenti tamquam

peccata mortalia effert, quam pronum est, ut simplex plebecula aut credula juvenus in conscientiam erroneam inducatur, dumque pro humana fragilitate talia perpetrant, ex hac sua persuasione revera reatum gravem incurrant? Omnium maxime ab unoquoque nostrum absit, ne alios ad actum quemcunque urgeamus, qui eorundem conscientiae, etiamsi fors erroneae, adversatur. Aliud utique est tales errorem suum dedocere; id enim justa erga proximum charitas jubet; ast quamdiu hanc persuasionem tenent, eos ad actus contrarios impellere, id certe impium est. Quantum reatum illi contrahant, qui directe aliorum conscientiam turbare, eorumque morales conceptus, e. g. circa officium castitatis, labefactare student, utique per se patet.

§. 76.

De conscientia qua affectione sensus moralis.

1. Praeter rationem etiam *mens nostra* legem divinam percipit; et quidem in hominibus probe educatis ac solide piis hunc aeternae justitiae sensum adeo tenerum invenimus, ut animus adinstar harpae subtiliter temperatae per levissimum spiritus divini halitum afflari ac affici soleat. Prout vero sensus iste vel ante vel post actionem excitatur, conscientia etiam in hac acceptione vel *antecedens* vel *consequens* dicitur.

2. Conscientia antecedens pro diversa mentis dispositione diversos iterum gradus *irritabilitatis* admittit; unde illam teneram vel hebetatam, vigilantem aut sopitam, vivacem aut emortuam etc. nuncupamus. Conscientia vero subsequens *bona* vel *mala* vocari solet, quamvis minus proprie, cum aptius conscientia *boni* vel *mal*i diceretur, eoquod sensus ipse semper bonus existat. Idem innuitur, dum conscientia vel *tranquilla* vel *inquieta* vocitatur.

Scilicet qui actionis honestae sibi conscius est, superna suavissimaque animi pace perfunditur; e contrario, quem conscientia de admissa culpa redarguit, is internas turbas persentiscit, atque in semet ipsum sententiam condemnatoriam proferre cogitur. Quodsi hae animi exprobrationes vivacius instant, aptissimo vocabulo *conscientiae remorsus* dicuntur, eoquod perpetratum facinus adinstar colubri mentem hominis quasi constrictam tenet, eamque saevis moribus dilacerat.

3. Absque dubio sensus iste moralis, quem hoc loco conscientiam dicimus, est insigne DEI beneficium, utpote quo divinam voluntatem et immediate percipimus, et ad illam exequendam summopere urgemur. Ubi ratio legem aeternam nonnisi per plures illationes detegit, sensus iste proxime ac immediate ab illa afficitur, ita ut sine omni argumentatione dictare soleat, quid huic adorandae legi conforme sit, quidque eidem adversetur. Praesertim haec immediata legis perceptio incorruptae ingenuaeque juventuti ingens emolumentum praestat. Profecto quoties laetissimus innocentiae paradisos jam in primo aetatis flore pessum iret, nisi Cherub iste flammeo quasi gladio armatus serpentem infernalem arcere pergeret! Pari modo quanta hominum pars dictamen rationis neglectura esset, nisi sensus iste resisteret! Et quotusquisque demum peccator seriam conversionem meditaretur, nisi vulnerata conscientia miserrimum illi statum mentis suae tam acriter exprobraret! Ipsi remorsus conscientiae inter praecipua DEI beneficia connumerari debent; equidem poenam atque vindictam prae se ferunt, ast poenam vere paternam, et qua nulla datur salubrior; ostendunt nimirum, hominem quidem a DEO, sed DEUM nondum descivisse ab homine.

4. Eo magis igitur hunc praestantissimum sensum in nobis aliisque perficere ac perpolire tenemur. Atque exinde

facile perspicitur, quantum nefas illi committant, qui hanc eandem sensationem ex suo aliorumve animo delere, atque exortos conscientiae remorsus suffocare nituntur. Sic demum ultimus vitae moralis nervus discinditur, et consequens erit, ut etiam DEUS ipse a peccatore desciscat. Et tamen nimis multi sunt, qui talem impietatem moliuntur! Et quidem qua ratione homines perversi in semet ipsis omnem justitiae sensum extinguere soleant, infra dicetur; ast, quod maxime dolendum, non pauci id ipsum quoque in aliis pertentant, dum vel eorundem conscientiae irrident, eosque sive perversis principiis, sive exquisitis illecebris tamdiu sollicitant, donec hi misere fascinati una cum innocentia omnem quoque pudorem et ipsum honestatis sensum exuant. „*Verumlamen vae homini illi, per quem scandalum venit.*“ Matth. 18, 7.

§. 77.

De conscientia qua constanti animi habitu.

1. Juxta notum adagium ex frequentatis actibus fit habitus. Idem quoque in negotio conscientiae obtinet. Qui tum rationem practicam, tum moralem sensum sedulo excolit, ac ejusdem dictamen prompto animo exequi consuevit, illum sibi habitum comparat, quem *conscientiositatem* dicimus.

2. Haec animi dispositio praesertim sequentibus constat: *a)* Ut studio non intermisso conscientiam nostram acuere et perpolire satagamus; *b)* ut data quavis occasione ad faciendam omnem justitiam parati non tantum praecepta graviora, sed etiam illas leges pie revereamur, quae levioris momenti videntur; et denique *c)* ut, quia tot tantaeque egoismi praestigiae dantur, animum a praejudiciis ac perversis affectibus liberum servare, atque nostram agendi rationem saepissime ad legem divinam exigere stu-

deamus. Quem in finem vix datur medium efficacius, quam seria et indies repetita actionum suarum discussio.

3. Vitia opposita *moralem levitatem*, et plenum *conscientiae neglectum* vocant. Quod jam *moralem levitatem* seu laxitatem attinet, hac nota illi designantur, qui legis divinae incurii illam nonnisi in rebus gravioris ponderis exequendam ducunt, et tum quoque, ubi exactio gravior instat, eandem absque solido dictamine in favorem sui arbitrii detorquent.

4. Plenus conscientiae neglectus vel solam praxin, vel etiam theoriam concernit. Et quidem in ipsa praxi plurimi sunt, qui haud secus vivunt, ac si nullus DEUS et nulla honestatis regula existeret. Verum etiam theoretice non pauci eo progressi sunt, ut frustra obnitente sensu suo intimo legem absolutam ac ejusdem perceptionem inter praejudicia ac aniles fabulas relegaverint. Qui ita sentiunt, titulo *fortium spirituum* gloriantur, utpote qui supra nos ceteros tam prodigiose eminent. Ast absque multo labore ostendi potest nihil in iis *magni atque eximii* reperiri, nisi *eximius* rationis dignitatisque humanae contemptus, qua destinationis suae immemores miserrimam naturae animalis servitutem sustinent.

5. Fontes tantae perversitatis plerumque sunt supina rerum aeternarum ignorantia, et perversa institutio, vel animus dominanti egoismo, superbiae nempe aut sensualitati plene mancipatus. Remotius ea omnia conferunt, quibus tum intellectus tum voluntas corrumpi solet, e. g. consociatio cum hominibus perversis, lectio talium librorum, ingravescentis vitae licentia etc.

§. 78.

De conscientia scrupulosa.

1. Cum negotium conscientiae non tantum summi momenti, sed frequenter etiam valde implicatum esse consue-

verit, restat, ut ad quasdam adhuc difficultates respondeamus. Huc imprimis conscientia *scrupulosa* pertinet. Est autem conscientia scrupulosa inanis timor ac tumultus phantasiae, quo fit, ut quis legem aeternam ad suas relationes ex mera trepidatione haud applicet, eoquod ad dictamen rationis ob vesanam timiditatem non attendat. Hinc, qui scrupulis agitantur, ceu spiritualiter infirmi tractari debent, utpote quorum iudicium per imaginarias illusiones tam dire opprimitur, ut imperium rationis conticescat, vel certe prae strepitu phantasiae audiri nequeat *).

2. Fontes hujus infirmitatis sunt plerumque timida indoles, praepotens imaginatio, atque erronei conceptus de DEO, de vera officiorum indole, de consensu in peccatum etc. Exinde fieri solet, ut ejusmodi meticulosi homines officia ab officiorum subsidiis, sensum a consensu, et phantasticas illusiones ab animi decretis discernere nesciant, sicque decumanis semper fluctibus jactentur. Interdum vero praesertim in foeminis hic animi morbus in corpore, scilicet in languida et mucosa ejusdem dispositione residet. His non raro causae externae accedunt, praecipue consortium cum scrupulosis, lectio talium librorum, quibus phantasia justo plus incenditur, ac nonnisi terribilibus imaginibus repletur; denique, ut alia multa praetermittam, haec mentis terriculamenta etiam a malo daemone excitari possunt, qui DEO sic permittente hoc modo homines divexare, atque in virtute retardare conatur.

3. Quod moralem indolem scrupulosorum attinet, inveniuntur quidem hinc inde aliqui, quos jure hypocritis et malesanis Pharisaeis annumeres; dum nempe in rebus le-

*) Scrupulositati affinis est conscientia *perplexa*, qua quis ex duobus, quorum alterutrum necessario eligendum est, utrumque peccaminosum arbitratur.

vissimis continuos angores patiuntur, in negotiis gravioribus vero sibi admodum liberaliter indulgent, seu ut verbis Redemptoris utar, „*excolantes culicem camelum deglutiunt.*“ Matth. 23, 24. Attamen plerumque sub tanta phantasiae tempestate pulcherrima mens latet. Nil magis in votis habent, quam ut divinam voluntatem perspectam habeant, eamque omni modo exequantur. Ast quia non ratione, sed sola phantasia aguntur, in eorundemque animis nova semper dubia succrescunt, quibus eo saevius dilacerantur, quo magis vel ad umbram peccati pavere solent, hinc timidi semper ac perplexi tum sibi tum aliis ingentes molestias facessunt.

Illud hic non omittendum, dari etiam *justam animi formidinem*, seu quae ex solida ratione descendat, e. g. dum quis rationabiliter haesitat, utrum confessiones praeteritae validae fuerint, utrum satisfecerit obligationibus vocationis suae, an non ad aliquam restitutionem teneatur etc. Multo minus conscientia *tenera et timorata* cum scrupulis confundi debet, prout hominibus profanis usitatum est, qui eos, quos magna conscientiae religione duci, et ab ipsis etiam, ut ita dicam, peccatillis abhorrere conspiciunt, mox ut scrupulosos rident. Signa scrupulositatis praecipue haec sunt: Timent sibi, ubi nulla prorsus timendi ratio adest; identidem inani- bus dubiis divexantur; varios et iterato de eadem re consulunt, quin ullius consilio acquiescant; preces suas continuo de novo ordiuntur; in agendo inconstantes modo hoc modo illud aggrediuntur, et mox iterum timidi desistunt; diversissimos casus atque obligationes pene ridiculas sibi imaginantur, cumque in his phantasiae reticulis sibi haerere videntur, se graviter peccasse autumant; in confessionali hinc inde algent sudantque, ac post molestissimam expositionem adhuc turbidi manent; aliqui internas anxietates etiam per gestus et motus ridicule produnt etc.

4. Quod jam illorum scrupulosorum classem attinet, qui ab omni legis transgressione abhorrentes DEUM sin-

cere reverentur, tales in rebus ceteroquin licitis, etiamsi contra dictamen conscientiae egisse videantur, nullam tamen sollicitudinem ingerunt, quod scilicet in ejusmodi casibus graviter peccaverint. Id enim, quod scrupuloso tamquam dictamen conscientiae, vel tamquam dubium practicum obversatur, aliud non est, quam illusio debacchantis phantasiae. Ratio ipsa in interiori mentis recessu eodem tempore longe aliter judicat, ac ipsis videtur; ast praetumultu sensuum audiri nequit. Hinc ejusmodi tremuli, ubi lucida intervalla habent, sciunt timores suos inanes et nonnisi scrupulos esse; imo in ipso phantasiae aestu, quamprimum de *causis alienis* agitur, facile et incunctanter sententiam plerumque rectam pronuntiant.

5. Imo non tantum nulla illis fides habeatur, ubi asseverant se contra conscientiam, vel in dubio practico egisse, sed potius urgeri debent, ut haec imaginationis terculamenta directe contemnant, iisque per actus contrarios adversentur, quando scilicet res ex judicio proborum nequaquam mala est. Prout enim illi, qui spectra formidant, aliter non possunt sanari, quam dum ad occurrentia phantasmata intrepidi accedunt; ita quoque aestuans phantasia scrupulosorum *hoc solo* medio refrigerari potest.

Hinc inde etiam viri sauae ac sobriae mentis scrupulis agitari solent, dum sibi absque ulla ratione de admissa gravi culpa timent. Quare maxima cautela opus est, ubi homines probi *ob conscientiam erroneam* graviter peccasse videntur. Uti que omne, quod non est ex fide, peccatum est; hinc qui *revera persuasus* fuit, id, quod fecit, graviter prohiberi, absque dubio gravem noxam subiit. Idem de eo valet, qui *revera* in dubio practico egit. Ast in hominibus solide piis, ubi *ex rationibus frivolis ac futilibus* dubitant, vel aliquod dictamen sibi efformasse videntur, haec putatitia persuasio non ex ratione, sed nonnisi ex turbata phantasia descendit,

dum eorundem mens interim iudicium longe diversum tenet. Denique ex dictis elucescit, illos minus recte loqui, qui scrupulosis *privilegium* concedunt agendi contra dictamen conscientiae. Contra conscientiam agere absolute nulli hominum licet; verum persuasio scrupulosorum non est dictamen conscientiae, sed merus tumultus phantasiae, per quem vox rationis supprimitur, ut audiri nequeat.

6. Quantum ad spiritualem directionem talium, cum res isthaec ad artem pastoraalem pertineat, hic nonnisi per pauca delibare juvat. Itaque universale ac optimum remedium est, ut, qui tanto malo affligantur, probo atque experto viro sese ex integro dirigendos committant, cui proinde in omnibus exactam, seu prout dicunt, caecam obedientiam praestare debent. Cum enim propria eorundem ratio sui plane impotens sit, aliud non restat, nisi ut per rationem alienam gubernentur. Ut vero confessarius plenam eorum fiduciam nanciscatur, illis mitem quidem ac benignum se exhibeat; quod tamen ipsos scrupulos concernit, simul justa severitate utatur; non permittat, ut consuetos angores de novo semper proponant, sed contemnat illos strictamque obedientiam urgeat. Tum vero in suis responsis brevis semper et dictatorius sit, sententiam suam firmiter et sine omni haesitatione proferat, atque sibi semper constans, quod semel respondit, firmiter urgere pergat. Credi vix potest, quam ingeniosi hujusmodi homines sint tum in perpendendis dictis confessarii, tum in extundendis novis dubiis, nisi per invictam constantiam omni modo coërceantur.

7. Alia media sunt, quibus turbae atque praestigiae phantasiae dispelli possunt. Huc praesertim corporales labores faciunt, et quidem labores adeo multiplices continuatique, ut animus scrupulosi tota die occupatus omnique spatio destitutus sit, quo anxietatibus indulgere queat,

Demum per se patet, quantopere allaborandum sit, ut singulares scrupulorum fontes obstruantur, unde persaepe etiam ars medica in subsidium vocari debet.

8. Quamvis vero hujus generis poenitentes confessario prae reliquis molesti esse soleant, nostram tamen commiserationem quam maxime efflagitant, utpote quorum conditio adeo miseranda est, quique, nisi fidum amicum nanciscantur, tantis periculis obnoxii sunt. Praeterquam enim quod continuis quasi aculeis pungantur, fieri potest, ut demum in ipsam desperationis abyssum ruant, ita ut vel sibimet ipsis necem inferant, vel laxatis conscientiae habenis ex sola animi dejectione in omne dedecus provolvantur. Quare „*vos, qui spirituales estis, hujusmodi instruite in spiritu lenitatis, considerans teipsum, ne et tu tenteris.*“ Gal. 6, 1.

§. 79.

Quid agendum, ubi judicium certum haberi nequit.

1. Vix alia quaestio doctores rei moralis tam acerbe collisit, quam praesens, quid scilicet agendum sit, ubi certum conscientiae dictamen haberi non potest. Cum igitur ob multiplices vitae usus etiam nos in hanc arenam descendere oporteat, causam sane perarduam aggredimur. Attamen cum nonnisi veritati studeamus, operam nostram neque illi contemnendam censebunt, quibus dispar sententia fuerit. Itaque, prout §. 75. ostensum fuit, nunquam licet agere in dubio practico, seu ubi solidus peccandi timor obstat; nam qui in tali discrimine actum prosequitur, hoc ipso mentem legis incuriam, seque ad ejusdem transgressionem paratum exhibet. Quapropter omnes postulant, ut judicium ultimum, cui actio proxime innititur, et quod exinde *practicum* dicunt, certum sit; saltem tantis ratio-

num momentis sustentetur, ut justa persuasio adsit, nos hoc agendo non peccare.

2. Ast nimis frequenter haec certitudo nos destituit; cum enim iudicium ultimum persaepe ex incertis factis, e. g. ex dubio pacto aliisque vacillantibus praemissis ferri debeat, quomodo illatio firma erit, si praecedentia claudicant? Cumque stante dubio agere non permittamur, quid in ejusmodi angustiis decernendum? Certe aliud effugium non superest, nisi ut adoptetur *iudicium aliquod reflexum*; id est, firmum aliquod principium praestruendum; ex quo, dum huiusmodi casus subsumuntur, certa demum conclusio inferri, sicque in ipsa fluctuatione firmitas haberi possit.

3. Sed quodnam principium adoptandum videtur, quod pro iudicio reflexo inserviat? Antequam huic ancipiti concertationi nos committamus, haud superfluum videtur, ut hac occasione usitatos scholarum terminos exponam. Itaque vi *etymologiae* sententia probabilis est, quae sufficienter probari potest. Ex usu tamen theologorum propositio *probabilis* dicitur, quae non quidem certis, firmis tamen gravibusque argumentis fulcitur. Quodsi pro sententia opposita rationes respective leviores militent, assertio altera *unice probabilis*, vel *probabilior*, illa vero *minus probabilis* vocatur. Denique si rationes utrinque occurrentes mutuo se elidunt, *dubium* resultat; *positivum*, ubi momenta ex utraque parte paria, vel saltem haud notabiliter differre videntur; *negativum* vero, seu *nescientia*, dum nec pro nec contra ratio solida assignari potest. Porro hic non quaeritur, quid aliis, sed quid *ipsi agenti* probabile videatur, idque sive ex rationibus intrinsecis, sive ex aliorum, quibus deferendum putat, auctoritate. Hinc fieri solet, ut eadem assertio alteri minus probabilis, alteri vero probabilior vel omnino certa videatur.

§. 80.

Continuatio.

1. Nunc inprimis ea proferam, in quibus omnes theologi amice conveniunt, quaeque ad sequentes circiter positiones reducuntur:

a) Ubi ratio solida adest, haec omnino attendi meretur, etiamsi pars opposita rationes majores sibi patrociantes habeat, praesertim ubi de causa oppido gravi agitur, et ubi rationes oppositae parum tantum praeponderant. Etenim pericula etiam minus probabilia nos admodum sollicitos habere solent.

b) Quoties ejusmodi casus occurrunt, primum semper sit justa cum diligentia, adhibitis etiam aliorum consiliis, veritatem certam inquirere. Attamen per se patet, non *eandem* in omnibus negotiis industriam exigi. In rebus gravioribus, et ex quibus plurima pendent, utique longe solertiori indagatione opus est, quam in causis minutis ac leviusculis. Generatim haec industria gravitati materiae attemperata sit, ut a negligentia aequae ac anxietate paribus intervallis distemus.

c) Denique, cum conscientiae arbiter non *jus dicere*, sed potius definire debeat, quid legi divinae sub *omni ratione* conforme sit, necessarium videtur, ut tales quaestiones semper in concreto, et consideratis omnibus rerum personarumque adjunctis expendamus. Non enim rarum esse solet, ut quis quidem jus habeat certam actionem exequendi, ita tamen, ut rationes charitatis aequitatisque tali executioni valde obniantur.

2. Dum vero optata certitudo nulla ratione obtineri potest, theologi diversa admodum *judicia reflexa* statuunt. Et illi quidem, quos *probabilistas* vocant, definiunt: „*Quamdiu obligatio legis certa non est, libertas tua*

manet in possessione.“ Juxta hanc igitur sententiam tamdiu a lege eximeris, quamdiu adversus illam gravis ac solida ratio pugnabit. His ex adverso *tutioristae* castra metantur. Ex horum judicio libertati tuae tamdiu locus non datur, quamdiu prudenter suspicari cogeris, legem aliquam tibi obstare. Demum *probabilioristae* decernunt: „*Si veritas certa haberi nequit, illud amplecti oportet, quod probabilius videtur.*“

3. Multa sane et gravissima sunt, quibus probabilistae ac tutioristae premuntur. Brevitatis causa missis reliquis objectionibus id unum commemorare juvat, quod nempe principium ab utraque parte adoptatum semet ipsum evertat. Id quod juxta mentem Hercul. Oberrauch absque difficultate ostendi potest. Ponamus, Cajum Sempronio non quidem certo, attamen probabilius centum florenos debere. Et jam uterque eundem confessarium seu arbitrum adit, qui probabilismo adstipulatur. Primus quidem Cajus debitor causam suam exponit, sciscitaturque, utrum in hoc casu centum istos solvere debeat, nec ne. Probabilista pro suis principiis respondebit: „*Quia solida ratio tibi patrocinatur, non teneris solvere, sed libertas tua manet in possessione.*“ Ast ex intervallo accedit exactor Sempronius quaerens, utrum certam pecuniae summam sibi probabilius debitam exigere atque urgere possit. Etiam huic probabilista respondere debebit: „*Quia tantam exigendi rationem habes, potes exactioni tuae instare.*“ Sed ecce! hoc modo in eadem causa alteri facultas exigendi conceditur, alter vero ab officio solvendi immunis declaratur, quod certe implicat. Verum nunc Cajus aeque ac Sempronius ad tutioristam se conferunt. Quid hic ex suo principio decidet? Profecto, dummodo sibi constet, Cajo respondebit: „*Utique teneris hanc summam persolvere; id enim tutius est, et per solutionem negatam te praesentissimo pec-*

candi periculo exponeres.“ Tum vero accedenti Sempronio pariter reponet: „*Causa tua est quidem probabilior; quia tamen eidem ratio gravis adversatur, non potes exactioni insistere, quia semper pars tutior est eligenda.*“ Cajus igitur ad solvendum condemnatus Sempronio petitam summam offeret; ast Sempronius respondebit: „*Pecunia tua tecum sit; nam non licet mihi illam accipere.*“ Sic ergo probabilista exactorem sine debitore, tutiorista vero debitorem sine exactore nanciscitur, et proinde utraque sententia sibi contradicit. Idem in statu *conscientiae dubiae* evenit, prout ex obvia meditatione patet.

4. Cum ergo in hisce principiis nulla salus detur, numquid patronis conscientiae probabilioris adhaerebimus? Verum etiam in his animum nonnihil offendit, quod frequenter causa etiam minus probabilis contra probabiliolem praevalere debeat. Sic e. g. cum aliquid ex tecto dejecturus solide, quamvis minori cum probabilitate, timere debes, ne hominem forte praetereuntem laedas, certe a tali actu abstinere cogeris. Pari modo infans recens natus sub conditione baptizandus erit, etiamsi probabilius exanimis videatur, dummodo aliqua vitae indicia adsint. Et ejusmodi casus vix non innumeri dantur. Quomodo ergo sententia probabiliorismi universim adoptari potest, cum tamen tot exceptiones habeat?

§. 81.

Continuatio.

1. Cum igitur neque sententia probabiliorismi omnino satisfacit, sequens principium tamquam judicium reflexum proponere nihil dubito: Ubi post justam indagationem certitudo haberi nequit, illud agendum est, quod sub omni relatione pluribus firmioribusque rationibus nititur. Hoc principium adeo eliquatum videtur, ut certe nullis argutiis

refelli possit. Etenim naturae rationali maxime convenit, nos illum ductum sequi, quem lex divina prae reliquis urget. Unde etiam in rerum natura unumquodque corpus illuc movetur, ubi vis attrahendi major occurrit, atque in bilance prodigio simile foret, si pondus levioris momenti illud vinceret, quod est gravioris. His sensus intimus et communis accedit. Sane omnes fateri cogimur, naturam rationalem violari, atque impium esse, si quis neglectis momentis gravioribus illud sequitur, quod, utpote rationibus levioribus nixum, divinae legi minus congruit. Hominis aeternam legem sincere reverentis certe non est sententiam sequi, quae ex ejusdem persuasione minores levioresque rationes sibi patrocinantibus habet. Egregie Plato ait: „*Hoc unum in rebus dubiis studiose est elaborandum, ut aut discamus, quomodo se habeant, aut, si hoc fieri non potest, humanarum rerum saltem eam deligamus, quae melior firmiorque est, seu quae minus refutari possit etc.*“ Dial. 1. in Phaid.

2. Hoc dein principium nullam unquam exceptionem habet; sed ad quamcunque vitae conditionem illud applicaveris, firmum semper et inconcussum stabit. Et quidem ubi nonnisi de *simplici jure* agitur, prout in *tribunali forensi* fieri solet, causa utique non sub omni relatione, sed tantum sub ratione *stricti juris* discutitur; attamen etiam in hoc casu illi victoria adjudicabitur, qui pluribus gravioribusque rationibus fulcitur. Ubi vero inquiritur, quid insuper regulis conscientiae annuat, praeter rigorem juris etiam ratio aequitatis habenda venit, sicque principium nostrum nunquam non optatum exitum pandet. Pari modo quoties timenda pericula vel speranda emolumenta, etiamsi minus probabilia sint, permagnam tamen attentionem petunt, atque oppositam difficultatem superant, ejusmodi quaestiones facillime solvuntur, dum principium hoc non

illud fieri jubet, quod est probabilius, sed quod sub omni relatione pluribus gravioribusque rationibus nititur.

3. Sed quid, si quis ex *stricto jure* debitum aliquod exigere potest, ratio vero charitatis aequitatisque hanc exactionem prohibet? Annon in hoc saltem casu principium allatum implicat, ut forte debitorem sine exactore habeamus? Verum talis contradictio neutiquam pertimescenda videtur. Etenim exactori respondebimus: „*Vi juris exactionem tuam quidem urgere potes, quia hoc nomine causa tua est potior; attamen christiana charitas imperat vel suadet saltem, ut in his circumstantiis ab exactione tua desistas.*“ Tum vero debitori dicendum erit: „*Ex jure ad solutionem obstringeris; potes utique supplicare, ut exactor ob urgentes tuas rationes debitum remittat. Attamen si jus suum prosequitur, ejusdem petitioni satisfacere teneris, quia officia juris prae reliquis exsolvenda veniunt.*“ Atque sic nulla prorsus contradictio involvitur.

§. 82.

De conscientia dubia.

1. Hucusque de illo conscientiae statu disseruimus, quo intellectus in alterutram partem ob rationes praevallentes magis propendet. Atque utinam sententia potior semper haberi possit! Ast in eas non raro angustias conjicimur, ut judicium nostrum ob rationes ex utraque parte aequales penitus suspendatur. Quid igitur in causa tam ambigua statuendum, et unde in tantis tenebris lux aliqua petenda erit? Quod me attinet, ingenue fateor, mihi in hac praesertim materia doceri potius, quam docere in votis esse. Quia tamen causam, cujus frequentissimus usus datur, omittere haud licet, mentem meam candide aperi-
am.

2. Itaque, quoties tale dubium emergit, inprimis justa cum solertia et pro causae gravitate veritatem indagare oportet. Quodsi dubium nullo modo dispelli potest, videntum erit, an non, saltem quoad leges humanas, *legalis consuetudo, fundata praesumptio, vel receptae regulae juris* causam dubiam dirimant, e. g. in dubio est melior conditio possidentis; odia sunt restringenda; potior debet esse ratio aequitatis, quam *stricti juris* etc. *).

3. Si vero dubium neque hisce mediis dissipatur, omnes iterum consentiunt, causam eousque suspendendam esse, donec fuerit eliquata. Et sane quid rationi magis convenit, quam ut actio tamdiu differatur, usquedum ad partem alterutram majus pondus accesserit? Neque corpora loco moventur, ubi vires sibi oppositae se invicem tollunt.

4. Verum saepissime actio aliqua morae impatiens differri nequit; quid ergo in hoc casu decernendum? Quid probabilistae, quidque tutioristae sentiant, ex praecedentibus patet; cum vero, ut ostensum fuit, utraque sententia apertam contradictionem involvat, neutri adstipulari licet. Alii in statu conscientiae dubiae, imo et probabilioris, rei *controversae divisionem* statuunt. Verum neque sic ex tantis angustiis expedimur; nam saepe lis est de bono vel

*) Regulae juris, in quantum *nonnisi scita humana* sunt, etiam nonnisi ad interpretandas leges humanas adaptantur. Ast quaedam illarum ex ipso jure naturae resultare videntur, et exinde absque dubio etiam quoad leges naturales obtinent, quoties de illis dubium oritur, e. g. quod conditio possidentis in causa dubia sit melior, vel quod in dubio praecipua ratio aequitatis haberi debeat. Atque ex hac ultima regula illum casum decidendum existimo, in quo quaeritur, quinam ad alimentationem prolis teneatur, ubi plures circa idem tempus cum illius matre turpiter egerunt; ita ut verus pater nesciatur.

actu indivisibili, e. g. quum de valore matrimonii dubitatur; et quamvis res divisionem admittat, quaestio tamen semper de *tota causa* instituitur, utrum e. g. totam summam, vel nihil praestare teneat. Alia res est, quando de *mero consilio* quaeritur; si enim partes litigantes per amicam compositionem benevole inter se conveniant, talis transactio utique, plerumque saltem, summopere approbanda est; ast ad talem transactionem stricte *obligari* nequeunt, quia debitor semper vel ad totum, vel ad nihil obstringitur.

5. Ex mea sententia in hoc rerum statu rationi nihil magis congruit, quam ut *potior habeatur conditio possidentis*. Stante quippe dubio nihil innovetur, muteturve, adeoque possessor in possessione maneat.

6. Sed jam nova difficultas suboritur, nimirum quisnam singulis vicibus in possessione existat. Hunc in finem distinguendum esse censeo inter *dubium juris*, et *dubium facti*. Dum igitur *dubium juris* occurrit, an detur lex aliqua vel obligatio, libertas est in possessione, seu ad legem dubiam nemo stricte obligatur. Hanc assertionem praeter utriusque juris regulas aperta quoque ratio commendat, quippe cum nemini absque sufficienti ratione aliquod vinculum injiciendum sit. Obligatio subjectiva non nisi ex *lege cognita* redundat, qualis cognitio in dubio aperte deest. Accedit, quod tutiorismus vires hominum excedat, simulque, ut paulo ante notatum fuit, sibi ipsi repugnet *).

*) Res multum diversa est, ubi plures rationes concurrunt, quarum, etsi una dubia sit, reliquae tamen certae sunt, e. g. dum legitimus superior partem tutiorem praecipit; si quis ad sequenda tutiora se obligavit; si valor Sacramenti in discrimen adducitur etc. Tum enim status quaestionis jam non est dubius, sed plane certus efficitur. Vid. B. Ligor. Theol. mor.

7. Vicissim ubi de obligatione nostra certi sumus, et nonnisi *dubium facti* occurrit, an scilicet actus aliquis illi non adversetur, lex est in possessione contra libertatem. Hinc ab ejusmodi actu omnino abstinendum erit; cum in dubio pratico agere nunquam liceat. Et quidem taliter agens peccatum ejusdem speciei committit, quod hunc actum ponendo a se committi solide reformidat. Idem obtinet, si lex *agens* est certa, et dubitatur, an eidem jam sit satisfactum; utrum e. g. debita olim contracta jam persoluta sint, nec ne. Similiter si dubitatur, an occurrentes molestiae nos ab observatione legis excusent.

§. 83.

Quid in ejusmodi causis de bono meliori esse soleat.

1. Ubi de *stricta obligatione* quaeritur, in dubio est melior conditio possidentis; in causis inaequalibus vero illa pars vincit, quae pluribus gravioribusque rationibus nititur. Verum alia quaestio est, quid in ejusmodi casibus consilium de bono meliori dictet. Equidem lubens concedo, interdum fieri posse, ut quis juri suo rigide insistere, idque, quod per praedicta principia licet, etiam strenue exequi debeat. Attamen plerumque consilio locus relinquitur; non enim omnia, quae nobis licent, simul quoque expediunt. Et sane vel minus probabilis pars, quamvis respective minorem, solidam tamen rationem pro se habet, quam animus justitiae tenax prorsus negligere haudquaquam potest. Multo magis in dubio id obtinet, ubi rationes sibi repugnantes ejusdem ponderis existunt. Unde menti timoratae, etiamsi strictam obligationem deesse sciat, nihilomi-

L. 1. Tract. 1., ubi fuse ostenditur, legem dubiam non obstringere. Idem dicendum, si impedimenta nonnisi dubia obstant, quin jure nostro legitime adquisito utamur.

nus difficile videtur pondus istud contrarium non aestimare, atque satius esse censet aliquam molestiam subire, quam legem fors existentem etiam materialiter solum transgredi. Paucis, homo justique amans, quamvis morali vinculo se haud constrictum putet, tanta tamen erga legem divinam reverentia trahitur, ut eidem neque ignorans deesse velit. Et quis inficias ibit, talem multo perfectius agere, quam qui ultra severae obligationis mensuram aliquid adjicere recusat?

2. Pari modo, ubi causa inter duos controversa agitur, et certitudo haberi nequit, consilium de bono meliori suadet, ut amice inter se conveniant, sicque causae pendenti per ultroneam transactionem finem imponant. Dum enim utraque pars, nisi rationes altiores obstent, de jure suo aliquid remittit, non solum bono pacis consulitur, sed etiam causa ipsa, quae alias nonnisi ad interim seu provisorie decidi potest, decretorie et quam brevissime finitur. Imo fraterna charitas hanc amicam compositionem interdum tam vehementer urget, ut non tam consulta, quam potius praecepta videatur, non utique *vi juris*, sed vinculo charitatis. Hinc judex civilis quidem, utpote nonnisi ad dicendum jus constitutus, partibus litigantibus talem compositionem imperare nequit; ast confessarius qua conscientiae arbiter id omnino poterit. Ipse Apostolus Corinthiis severe exprobrat, quod neglecta charitate nonnisi jus suum tueri contenderint. „*Quare non magis injuriam accipitis? Quare non magis fraudem patimini etc.*“ I. Cor. 6, 7.

3. Et nonne haec sententia, quae tutiorismum sub ratione *consilii* commendat, etiam sensui intimo praeclare respondet, et per universalem hominum, quibus tenera conscientia est, consuetudinem firmatur? Viri certe timorati animi, quamvis sciant se stricte obligatos non esse, suo

tamen justitiae studio se tamdiu non satisfecisse arbitrantur, donec partem tutiorem secuti fuerint.

4. Verum dum non quidem sub ratione officii, attamen consilii de bono meliori tutiorismum efferimus, annon eadem contradictione involvimur, ut debitorem absque exactore habeamus? Hanc accusationem sententia nostra facile effugit. Nam officia a consiliis distinguendo inprimis juxta principia hucusque stabilita utrique parti proponemus, ad quid stricte obligetur; tum vero, in quantum per rationes altiores conceditur, litigantes ad charismata meliora hortabimur, et quidquid profecerimus, contradictioni nunquam locus dabitur. Ad exemplum S. Pauli etiam confessarius reponet: „*Praeceptum Domini non habeo, consilium autem do.*“ I. Cor. 7, 25. Scilicet, ut S. Antonin. inquit, „*viam tutiorem sequi consilii est, non praecepti.*“ P. 1. tit. 3. c. 10.

SECTIO III.

DE EXECUTIONE LEGIS DIVINAE.

Caput I.

Causae ad exequendam legem concurrentes.

§. 84.

De gratia divina.

1. Causae, quae ad exequendam legem proxime efficaciterque concurrunt, sunt gratia divina et libera hominis voluntas. Illa libertatem nostram expeditam reddit, simulque actibus nostris coelestem nobilitatem tribuit; ipsa vero liberae voluntatis efficacia iisdem actibus characterem moralitatis imprimit, seu facit, ut nobis tamquam auctoribus imputari queant.

2. Quod jam divinam gratiam attinet, Dogmaticae est ejusdem tum necessitatem tum efficaciam uberius exponere. Attamen ob arctissimum rerum nexum praecipua illius lemmata huc transferre juvat, ita ut ea hoc loco non demonstrare, sed tamquam aliunde certa systemati nostro intexere cogitemus. Itaque gratia divina, ut alias ipsius partitiones taceam, in *sanctificantem* et *actualement* dividitur. Gratia sanctificans felicissimam illam conditionem constituit, qua in divinam salutis oeconomiam non tantum cooptati, sed etiam viva ejusdem membra sumus. Hinc a theologis donum DEI dicitur animae constanter inhaerens, quo filii DEI adoptivi, regni coelestis haeredes, et ipsius naturae divinae aliquo modo consortes reddimur.

3. Altera gratiae species *actualis* vocatur, estque auxilium coeleste, intellectui ac voluntati nostrae ex Christi meritis concessum, ad actus honestos inchoandos, perficiendos, eosque superna dignitate nobilitandos.

4. Jam vero Ecclesia catholica, ceu genuina revelationis interpres, semper tenuit, et quam disertissime defini- vit, divinam gratiam tam sanctificantem quam actualem esse necessariam, ut destinationis nostrae fiamus compo- tes. Divinus Redemptor ipsemet dicit: „*Ego sum vitis, vos palmites. Qui manet in me, et ego in illo, hic fert fructum multum; quia sine me nihil potestis facere.*“ Joann. 15, 5.

5. Quae quidem ut aliquatenus intelligamus, denuo praesentem hominis statum considerare juvat. Scilicet post lugendum protoparentum nostrorum lapsum non tantum vires et facultates nostrae vitiatae reperiuntur, sed etiam originaria nostra ad DEUM relatio turbata fuit, seu primi- tiva justitia excidimus, ita ut ex natura nostra *filiï irae* seu displicentiae simus. Unde omnes mediatore indigemus, per quem nobis reconciliatio ac restitutio in statum gratiae obtingat. Atqui mediator iste est JESUS Christus, per quem solum novus ad DEUM accessus datur, nosque divini be- neplaciti participes efficimur. Huic ergo nos conjungi, et quasi concorporari oportet. Ipse vitis, nos vero palmites esse debemus cum ipso conjuncti, omnemque ex eo vitam et succum haurientes. Vel, ut divinae literae alio in loco docent, nos unum cum Christo corpus constituere debemus, cujus ipse caput, nos autem viva membra simus, quae ejusdem spiritu agantur simul et agent. Per hanc vivam insertionem ipsius quasi fratres efficimur, adeoque, ut Rom. 8, 15. etc. dicitur, „*filiï DEI sumus, et ejusdem haeredes, haeredes quidem DEI, cohaeredes autem Chri- sti.*“ Quam intimam conjunctionem cum Christo, et resul-

tantem inde dignitatem nostram novum Testamentum saepissime celebrat. Brevitatis causa solum discipulum audiamus, quem dilexit maxime Jesus: „*Videte, qualem charitatem dedit nobis Pater, ut filii DEI nominemur et simus. Charissimi! nunc filii DEI sumus, et nondum apparuit, quid erimus. Scimus autem, cum apparuerit, similes ei erimus, quoniam videbimus eum, sicuti est.*“ I. Joann. 3, 1. et seq.

6. Dum igitur Christo, qui DEUS simul et homo est, concorporamur, atque divinae hujus vitis palmites efficimur, hoc ipso ad felicissimam cum DEO conjunctionem revocamur; imo nova haec conditio illam, ex qua per peccatum excidimus, in infinitum superat, utpote quae nos ipsius Divinitatis aliqua ratione consortes facit, omnem captum nostrum in immensum excedens. Unde quoque Ecclesia admirabunda canit: „*O felix culpa, quae talem ac tantum meruit habere Redemptorem!*“

§. 85.

Continuatio.

1. Ut vero per gratiam sanctificantem nosmet ipsi ad conditionem infinites sublimiorem evehimur; ita quoque actus nostri, quos in hoc statu edimus, dignitatem omni comparatione majorem acquirunt. Dum enim cum Christo conjuncti, ceu ejusdem viva membra agimus, non jam comparemus coram DEO tamquam *filii irae*, sed tamquam reconciliati et adoptati per Christum; actiones nostrae quodammodo actiones ipsius Redemptoris sunt, et „*Spiritus divinus ipse gemitibus inenarrabilibus pro nobis postulat.*“ Rom. 8, 26. Sicuti palmites, quo nobiliori viti inserti fuerint, eo nobiliores fructus ferunt, ita et nos, ubi

per hanc felicissimam cooptationem divino Mediatori inhaeremus *).

2. Quanta igitur gratiae sanctificantis sublimitas ! Et quid demum sunt cuncta illa insignia, quibus terrestres principes clientes suos ornare solent, si cum illa nobilitate comparantur, qua tum nos ipsi a DEO in sortem filiorum adoptamur, regnique coelestis haeredes constituimur, tum vero actus nostri dignitatem vere coelestem acquirunt? Ast quanta rursus calamitas, si quis per gravem culpam hac superna conditione exiit, vel omnino integros menses, imo et annos tanta gratia destitutus vivit! Talis non tantum in singula momenta aeterno praecipitio imminet, sed insuper, quamvis aliquibus bonis operibus studet, meritum tamen solum de congruo adipiscitur. Quare res summi momenti est populum omni cum solertia de ista re commonere, obtestarique homines, ut ex hac quoque ratione ab omni graviore noxa sibi caveant, aut, ubi fors lapsi fuerint, nulla interjecta mora DEO iterum reconcilientur: „*Filioli mei! haec scribo vobis, ut non peccetis; sed et si quis peccaverit, advocatum habemus apud Patrem, JESUM Christum justum, et ipse est propitiatio pro peccatis nostris.*“ I. Joann. 2, 1.

*) Hinc meritum etiam *supernaturale* denuo vel de congruo, vel de condigno dicitur. Illud occurrit, si quis opus aliquod bonum, et quidem ex impulsu gratiae actualis, attamen extra statum gratiae sanctificantis peragit; de condigno autem, si tale opus gratia etiam sanctificante ornatus exercet. Eadem facilitate perspicimus, quid illa distinctio innuat, qua bona hominis opera vel *viva*, vel *mortua*, vel *mortificata* dicuntur. Nimirum bona opera in statu gratiae sanctificantis peracta *viva*, quae extra hunc statum fiunt, *mortua*, et demum *mortificata* dicuntur, quae in statu gratiae edita, sed per subsequens peccatum grave extincta, et per justam poenitentiam nondum resuscitata sunt.

3. Quod *gratias actuales* spectat, sub iisdem superna illa lumina atque motus intelligimus, quibus intellectus noster illustrari, et voluntas ad bonum excitari solet. Quae quidem divinae benignitatis auxilia universim ex *meritis Christi* in nos redundant, atque ex certo religionis dogmate non solum ad opera salutaria perficienda sunt necessaria, sed etiam ad eadem inchoanda, ut Dogmatica evincit. Cf. De imit. l. 3. c. 55. *)

§. 86.

De efficacia liberae voluntatis.

1. Per divinam gratiam voluntas libera non tantum excitatur et expedita redditur, sed ejusdem etiam efficacia ad supernaturalem ac coelestem dignitatem effertur. Hunc in finem, etiamsi res plane intelligi nequeat, iterato indigitatum fuit, quam amice gratia divina et arbitrium humanum conspirent. Unde, prout Ecclesia catholica illos semper exhorruit, qui necessitatem divinae gratiae negabant, ita quoque *pseudomysticos* fulmine anathematis prostravit, qui sublata hominis activitate omne illius negotium in eo collocabant, ut per passivam inertemque quietem gratiam in mente sua operari pateretur. Et revera, si nihil aliud nobis incumbat, quam ut divinae gratiae nullum ponamus obicem; qua ratione Christus nos hortari potuit, ut per angustam portam *intrare contendamus*? Matth. 7, 13. et seq. Et ut plura alia omittam, quid S. Paulus scripsit: „Nescitis, quoniam ii, qui in stadio currunt, omnes quidem currunt, sed unus accipit bravium. Sic currite,

*) Scilicet quamvis per peccatum originale facultates morales, ratio et libertas, sublatae non fuerint, reperiuntur tamen valde debilitatae; et praesertim ad actus supernaturales *supernaturali quoque principio* indigemus. Natura enim semet ipsam transscendere non potest. Cf. §. 10.

ut comprehendatis?“ I. Cor. 9, 24. Scilicet prout idem Apostolus de semet ipso testatur: „*Gratia DEI sum id, quod sum, et gratia ejus in me vacua non fuit, sed abundantius illis omnibus laboravi; non ego autem, sed gratia DEI mecum.*“ I. Cor. 15, 10.

2. Quare nihil certius, quam praeter DEI gratiam etiam efficaciam liberae voluntatis nostrae requiri. Verum haec eadem voluntatis efficacia sub duplici ratione considerari potest:

a) Qua actus transiens, quo aliquid *decernimus*, vel rationi moventi *consentimus*;

b) vel tamquam constans animi dispositio, qua voluntas nostra certis objectis virtualiter addicta manet. Quod ubi fit, per se patet, actus singulos, qui ex hac voluntatis directione procedunt, aliud non esse, quam scintillas illius ignis, quo mens nostra flagrat.

3. Quandonam assensus noster *directus*, et quandonam *indirectus* audiat, jam §. 54. notatum fuit; sed restat adhuc alia divisio, quae in Theologia morali quam maxime attendi meretur; nimirum aliquando *positive* seu *active* consentimus, cum ultro atque directe certum actum decernimus eumve prosequimur; aliquando vero consensus noster magis *passivus* vel *negativus* esse videtur, cum nempe ingruenti tentationi non satis resistimus, nosque affectuum turbine abripi patimur.

4. Procul dubio, qui actum aliquem *positive* decernit, vim liberae voluntatis multo magis exserit, et inde imputationem longe majorem subit; attamen etiam is, qui *negative* seu *passive* consentit, revera vult talem actum; quare etiam in hoc casu veri nominis assensus datur. Etiam si enim tumultu concitatorum affectuum abreptus videatur, nullus tamen impetus, nisi forte status moralis intercipiatur, ejusdem voluntatem superare potuisset. Talis

adeoque in objectum sibi obtrusum revera consentit, et inde imputatio horum actuum, quanvis imminuatur, neuti- quam tamen ex integro cessat.

5. Ceterum in hac causa saepe phaenomena occurrunt, quae, quin assensum constituent, ipsius tamen speciem prae se ferunt, et quibus idcirco frequenter fallimur. Huiusmodi sunt:

a) Motus naturae, quos *primo-primos* dicunt, quippe qui sua sponte oriuntur, et usum rationis praeverunt; pari modo vehementiores sensuum ac phantasiae irritationes, quibus reprimendis, utcunque reluctemur, non raro impares sumus. Non tantum scrupulosi, sed etiam homines sobriae mentis hinc inde tam acribus sensuum imaginationisque stimulis aguntur, atque naturam suam tanto pondere ad illicita deprimi sentiunt, ut sensum a consensu discernere jam vix valeant, seque gravissimis peccatis infectos arbitrentur. Et tamen, re exactius discussa, eorundem animus plerumque inter omnes procellas invictus stetit.

b) Frequentius adhuc infirmum illud virtutis desiderium nobis imponit, quod *velleitatem* dicunt. Homines certo vitio assueti saepe de misera sua conditione erubescunt quidem, nec non lamentantur; ast ubi justam sibi vim inferre, seque a consuetis deliciis proripere deberent, languent, cunctantur, et denuo victas manus praebent; *vellent* se emendare, sed non volunt. Quo in sensu S. Bernardus asserit, *infernum plenum esse bonis voluntatibus*. Et sane eximia prudentia opus est, ut ejusmodi inania vota a firmis animi decretis probe discernamus.

Caput II.

D e v i r t u t e .

§. 97.

Notio virtutis.

1. In sensu latissimo quaevis rerum perfectio virtus dicitur. Quidquid enim ita constitutum est, ut ad fines suos apprime faciat, hoc nomine insigniri solet; unde non raro de virtute plantarum, animalium aliarumque rerum irrationabilium loquimur, vel, etiamsi de hominibus sermo sit, sub virtute aliquando nonnisi praestantes illorum doctes intelligimus. Sed in sensu strictiori hoc nomine vel actus aeternae legi plene conformes, vel illam animi dispositionem designamus, qua legem divinam in omnibus, et quidem sui ipsius causa sincere reveremur.

2. Quare etiam virtutem sub duplici ratione spectare licet, nempe vel qua *constantem animi dispositionem*, vel qua *actum aliquem singularem*. Sub prima quidem ratione virtutem definiunt esse constantem et efficacem animi dispositionem legem divinam ob ipsius reverentiam in omnibus adimplendi. Qua ex definitione gravissimae consecutiones fluunt. Inprimis patet, essentiam, seu, ut ita loquar, *animam* virtutis non in operibus externis, sed in ipsa liberae voluntatis dispositione residere. Hinc fieri potest, ut homines externis actibus quam maxime resplendentes vera virtute destituantur; alii vero, qui ex defectu virium nihil boni operari possint, virtute insigniti existant.

3. Attamen haec animi dispositio *constans* et *efficax* sit oportet; *constans* nempe, ut virtus a volatilibus pietatis sensibus discernatur, quibus etiam homines perversi interdum affici consueverunt; simul vero haec animi dispositio *efficax* esse debet, seu repudiata inani velleitate seriam ac firmam voluntatem requirit, quae per exactam di-

vinae legis observantiam pro viribus se exserat. Flamma, quae non urit, genuina non est; et sic quoque virtus hoc nomen haud meretur, quae pro data facultate oblataque occasione divinam voluntatem non exequitur.

4. Similiter ad genuinam virtutem spectat, ut divinam legem *in omnibus* adimplere satagamus. Eadem enim omnium praeceptorum suprema ratio est, scilicet adoranda DEI voluntas. Qui ergo DEUM sincere reveretur, nullam ejus jussionem contemnendam ducit, sed omnem justitiam exequi conatur.

5. Demum, ut virtus perfecta dici possit, ita nos dispositos esse oportet, ut legem divinam sui ipsius gratia, seu ex amore DEI exequamur. Atque has omnes conditiones etiam per revelationem urgeri infra dicetur, ubi de virtute christiana acturi sumus.

§. 88.

Continuatio.

1. Hanc constantem et efficacem legis adimplendae voluntatem recte *habitum* vocant. Virtus enim sic descripta animum in bono firmatum, et facilitatem designat bene laudabiliterque agendi. Attamen habitus iste confundi non debet cum mechanica assuetudine. Qui ex mera assuetudine legem non transgreditur, quin illam revereatur, utique vera virtute caret. Dum ergo virtutem habitum vocamus, de habitu ipsius animi, non vero de illa agendi ratione loquimur, quae ex inveterato more nonnisi mechanice retinetur *).

*) Ceterum ejusmodi agendi habitus longa consuetudine contractos, si quidem legi conformes fuerint, neutiquam repro-
bamus. Dummodo etiam animus sursum erigatur, tales mo-
res assueti praeclara virtutis subsidia praebent. Praecipue in
educanda juventute summi momenti est aetatem puerilem
probae conversationi inde ab incunabulis assuefieri. Quanto

2. Atque haec eadem virtus sic definita nonnisi *una* esse potest; constans enim illa mentis dispositio omnes vires omnemque libertatis usum ita sibi vindicat, ut, si eam partiri velis, summam rei destruas. Actiones honestae, quas communiter virtutes nuncupamus, aliud non sunt, quam diversae unius ejusdemque virtutis exhibitiones, quasi diversi rami ejusdem arboris.

3. Denique neminem latere potest, *perfectam virtutem*, prout iterato dixi, esse ipsissimum amorem DEI. Dum enim aeternam legem constanter, et sui ipsius causa exequimur, hoc ipso DEUM amamus, qui a lege illa haud differt, et in quem omnis noster conatus desinit. Quare genuina charitas et perfecta virtus unum idemque sunt. Charitas merito arbori comparatur, quae, ut in se bona est, ita etiam bonos fructus producit, atque bonus thesaurus dicitur, de quo bonus homo nonnisi bonum profert. Luc. 6, 43. Ast eodem jure hanc charitatem spiritualem hominis vitam dicimus. Est enim anima animae nostrae, adeo ut, qui charitatis exsortes sunt, in consideratione morali mortuis annumerari debeant, juxta illud I. Joann. 4, 14.: „*Qui non diligit, manet in morte*“ *).

4. Verum etiamsi haec praeclara sunt, sufficientem tamen virtutis notionem nobis nondum ministrant. Hunc in finem illam sub diversis rationibus magis adhuc lustrare juvat; scilicet quid sit virtus *a)* juxta primitivam ideam hominis; *b)* quid in statu naturae corruptae, et *c)* de-

enim facilius adolescens ab illicitis sibi temperabit, si jam puer, quidquid honestati repugnat, aspernari didicerit! — Paucis, tales honestae conversationis habitus non quidem virtutem, sed tamen insigne virtutis adjumentum constituunt.

*) „*Virtus est charitas, qua id, quod diligendum est, diligitur.*“ S. Hier. Ep. 29.

mum quid in divina salutis oeconomia ceu virtus christiana expetat.

§. 89.

Virtus juxta primitivam ideam hominis.

1. Dum hominem juxta originariam ejusdem ideam spectamus, virtus in plena omnibusque numeris absoluta harmonia mentis nostrae cum voluntate divina sistitur. Adeoque homo absque ulla exceptione ad omnia paratissimus erit, quae DEO placent, et DEUS solus omnium consiliorum moliminumque finis ac scopus erit. Equidem etiam homo integer ad beatitatem contenderet; attamen hanc beatitatem ibi tantum quaereret, ubi vere invenitur, scilicet in DEI ipsius fruitione; atque hanc felicissimam sortem ultimo non sui ipsius studio, sed ex solo DEI amore peteret, ut sit ipse principium et finis omnium.

2. Haec consummata harmonia mentis nostrae cum voluntate divina suapte indole consummatus DEI amor foret; cumque objectum aliquod amare idem sit, ac eodem frui, (saltem quoad DEUM, qui sincere volentibus deesse nequit) virtus nostra plena quoque et perfecta fruitio DEI esset. Et jam quid menti nostrae adhuc deesse posset, ubi bono infinito potiremur? Profecto tota destinatio nostra completa foret, et honestatis felicitatisque stimulorum, qui nunc sibi adversari videntur, plenus ac sempiternus concentus subsisteret.

3. Sub hac igitur notione virtus perfectam DEI charitatem, consummatam beatitudinem, et sic plenam destinationis nostrae assecutionem complectitur. Ast ex tanto culmine jam ad locum vix non infinities inferiorem descendamus, videamusque, qualis ex hoc obtutu virtutis facies appareat.

Virtus in statu naturae corruptae.

1. Depravatio naturae nostrae moralis praeter originalem noxam in eo consistit, ut a DEO avulsi in nosmet ipsos desinamus, seu ut in locum charitatis divinae fallax egoismus intrudatur. Hinc omni virium contentione eo nobis eluctandum est, ut originaria nostra ad DEUM directio denuo restituatur; cumque hoc divini amoris imperium non nisi multo labore recuperari possit, virtus in moderna hominis conditione negotium perdifficile esse solet.

2. Quapropter virtutem hominis corrupti definire possumus esse constans et efficax studium, quo plenam mentis nostrae cum voluntate divina harmoniam restituere conamur. Unde essentia virtutis etiam nunc in *amore DEI* consistit, utpote in quem ceu finem nostrum ultimum mens nostra desinat, et quocum de novo conjungi atque uniri studeamus. Attamen quod ante inductam corruptionem facile et expeditum fuisset, nunc multa virium intentione atque continuis pugnis constat, ut adeoque virtus nostra recte *amor laboriosus* nuncupetur. Id ipsum divina revelatio astruit, quae, prout omnia virtutis exercitia ad charitatem refert, ita quoque continuum laborem et constantem nostri abnegationem petit. Scilicet „*regnum coelorum vim patitur, et violenti rapiunt illud.*“ Matth. 11, 12. Unde „*qui vult venire post me, abneget semet ipsum; et tollat crucem suam, et sequatur me.*“ Matth. 16, 24. Generatim haec veritas in novo Test. identidem confirmatur.

3. Consequenter omnem vitam nostram continuum laborem esse oportet, quo inter acerrimas et vix unquam interruptas pugnas ad propositum bravium contendere jubemur. Hostis vero, quem in nobismet ipsis debellare debemus, est egoismus, cujus duo velut capita prostant,

nempe *sensualitas* seu pruritus animalis, qui contra rationem recalcitrat, et *superbia*, qua pars nostri superior seu rationalis in semet ipsa terminatur. Unde virtuti nostrae duplex negotium incumbit, scilicet ut sensualitatem rationi, et rationem ipsam DEO subjiciamus.

4. Inprimis itaque ad virtutem in moderna hominis corruptione talis naturae animalis refrenatio pertinet, ut stimuli sensuales ultimum finem nostrum jam non impediant, sed promoveant potius. Unde justa sensualitatis subjectio non superstitiosam naturae animalis afflictionem internecionemve, sed nonnisi talem illius subordinationem jubet, ut ratio, quae reliquarum facultatum princeps est, hunc principatum revera exerceat.

5. Quodsi per multam exercitationem eo devenimus, ut stimuli animales imperio rationis subjecti pareant, tum revera insignis illa animi vis nobis competit, quae per nomen virtutis exprimitur, quae, utpote *a viro* derivata, ex sua etymologia virilem invictumque animum designat. Atque, ut §. 11. vidimus, hoc ipsum animi robur veram dignissimamque hominis libertatem constituit, prout e contrario per infrunitam stimulorum animalium licentiam turpissima servitus involvitur. „*Ergo*,“ monet S. Apostolus, „*debitores sumus non carni, ut secundum carnem vivamus; si enim secundum carnem vixeritis, moriemini; si autem spiritu facta carnis mortificaveritis, vivetis.*“ Rom. 8, 12.

§. 91.

Continuatio.

1. Verum etiamsi haec subjugatio sensualitatis primum virtutis negotium constituat, ipsam tamen virtutem haudquaquam absolvit. Etenim non tantum natura animalis rationi, sed etiam ratio ipsa DEO subjicienda venit. Turgens superbia hominem aequae a fine suo ultimo retrahit ac in-

domita libido. Imo haec secunda subjectionis species, qua spiritus DEO submittitur, virtuti verum denique moralitatis characterem imprimit, adeo ut omnis sensualitatis suppressio haud prosit, nisi etiam animus ipse in DEUM tendat. „*Si distribuero in cibos pauperum omnes facultates meas, et si tradidero corpus meum, ita ut ardeam; charitatem autem non habuero, nihil mihi prodest.*“*) I. Cor. 13, 3.

2. Ex his absque nota invidiae inferre licet, illos quam maxime alucinari, qui ad exemplum antiquae Stoeae totam virtutis essentiam in sola subjugatione sensualitatis ponunt. Profecto essentia virtutis nonnisi in *amore DEI* collocari potest, adeoque subjectio sensualitatis non essentiam, sed *praesentem tantummodo virtutis statum* designat, quippe quae ex eo tantum necessaria evasit, quod turbatam facultatum harmoniam operose restituere debeamus. Vel quid? an, si natura hominis integra et adhuc incorrupta foret, nullus virtuti locus daretur? Vel num Sanctos in coelo virtute destitutos dicemus, quia ibidem nullae amplius pugnae supersunt? Scilicet perfecta virtus et charitas DEI unum idemque sonant, et exinde in statu etiam moderno sola subjectio sensualitatis nequaquam totum virtutis negotium explet, sed prout totus homo ad DEUM refertur, ita quoque totus in DEUM desinere jubetur.

3. Alia illatio est, virtutem *mere philosophicam* nec non *philosophicum peccatum* vana cerebri commenta esse. Juxta quorundam opinionem ille, qui legem moralem absque ullo ad DEUM respectu tamquam meram legem rationis observat vel transgreditur, virtutem vel peccatum mere philosophicum exercet; e contrario dum lex simul qua vo-

*) Qua igitur ratione illis veram virtutem adjudicabimus, qui rationem practicam tamquam aliquid absolutum praedicant, et non in DEUM, sed solum in semet ipsos desinunt?

luntas DEI suspicatur, ex ejusdem observantia virtus religiosa resultat; qui vero legem ita consideratam violat, praeter rationem etiam DEUM offendit. Verum quid est lex rationis nisi voluntas DEI ex lumine rationis innotescens? Hinc quoties huic legi ex ipsius reverentia obsecundamus, semper DEO ipsi obtemperamus eumque diligimus; et consequenter cum sine relatione ad DEUM virtus aliqua ne cogitari quidem queat, omnis virtus necessario religiosa seu ad DEUM se referens censeri debet; prout contra omnis legis transgressio in DEI ipsius offensam cedit.

§. 92.

De virtute christiana.

1. Tandem ad explicandam virtutem christianam progrediamur, quam Apostolus brevissime definit esse *fidem, quae per charitatem operatur*. Gal. 5, 6. Haec quippe ipsius indoles est, ut in Christo et per ipsum DEO in omnibus placere studeamus.

2. Hinc virtus christiana inprimis ea omnia expetit, quae ad virtutem generatim requiruntur, seu etiam religio nostra constantem et efficacem animi dispositionem urget, qua legem divinam sui ipsius causa in omnibus adimplere, turbatamque mentis nostrae cum voluntate divina harmoniam restituere satagamus. Quem in finem ex innumeris, qui de hac re occurrunt, textibus nonnullos allegare juvat. „*Hic populus labiis me honorat, cor autem eorum longe est a me.*“ Matth. 15, 8. „*Nemo mittens manum ad aratrum et respiciens retrò aptus est regno DEI.*“ Luc. 9, 62. „*Non omnis, qui dicit mihi: Domine! Domine! intrabit in regnum coelorum; sed qui facit voluntatem Patris mei, qui in coelis est, ipse intrabit in regnum coelorum.*“ Matth. 7, 21. „*Quicumque totam legem servaverit, offendat autem in uno, factus est omnium reus;*

qui enim dixit: *Non moechaberis*, dixit et: *Non occides*. Quodsi non moechaberis, occides autem, factus es transgressor legis.“ Jac. 2, 10. „Attendite, ne justitiam vestram faciatis coram hominibus, ut videamini ab eis; alioquin mercedem non habebitis apud Patrem vestrum, qui in coelis est.“ Matth. 6, 1. Demum, ut alia taceam, quibus continua nostri abnegatio praecipitur, Christus jubet: „Intrate per angustam portam, quia lata porta et spatiosa via est, quae ducit ad perditionem, et multi sunt, qui intrant per eam. Quam angusta porta et arcta via est, quae ducit ad vitam, et pauci sunt, qui inveniunt eam!“ Matth. 7, 13.

3. Verum plurima sunt, quibus ipsum virtutis exercitium in divina salutis oeconomia tum *nobilius* tum *expeditius* fiat. Et quidem in immensum nobilius virtutis exercitium redditur, quia ad statum gratiae sanctificantis eveci adjutique per gratias actuales, tamquam viva JESU Christi membra in ipso et cum ipso operamur, et exinde meritum de condigno acquirimus.

§. 93.

Continuatio.

1. Verum idem virtutis exercitium per religionem nostram multo expeditius evadit. Nam quoad intellectum officia nostra per revelationem divinam constantemque Ecclesiae sensum certa et indubia redduntur, ita ut omnis hac in re fluctuatio praecludatur; id quod momentum legis exequendae sat grave constituit. §. 19.

2. Quod vero proxime voluntatem spectat, in nova salutis oeconomia tum efficacissima charitatis motiva accedunt, tum vero nova nobis vereque coelestia auxilia subministrantur. Inter motiva, quibus religio nostra excellit, praeprimis refero: a) Aeterna virtutis praemia aeternasque

vitiorum poenas, quibus ad extinguendam pruritus animalis vehementiam nihil efficacius datur; *b*) infinitam charitatem, qua DEUS prior dilexit nos. Quis non perpensis mysteriis incarnationis, passionis et mortis Christi, sanctissimae Eucharistiae etc. coelesti ardore corripitur, ut cum dilecto discipulo exclamet: „*In hoc est charitas: non quasi nos dilexerimus DEUM, sed quoniam ipse prior dilexit nos, et misit Filium suum propitiationem pro peccatis nostris. Charissimi! si sic DEUS dilexit nos, et nos debemus alterutrum diligere.*“ I. Joann. 4, 10. Vel, ut S. Paulus fatetur, „*charitas Christi urget nos. Pro omnibus mortuus est Christus, ut et, qui vivunt, jam non sibi vivant, sed ei, qui pro ipsis mortuus est et resurrexit.*“ II. Cor. 5, 14. Denique etiam tum ipsius Redemptoris tum electorum exempla mentem nostram ad exercitium virtutis summopere pertrahunt.

3. Ast praeter efficacissima motiva religio christiana etiam uberrimum gratiarum fontem recludit, quibus vires nostrae excitantur roboranturque. Etenim divinus Mediator ex hoc mundo discedens nos neutiquam orphanos reliquit, sed sanctum suum Spiritum in nos contulit, per quem *charitas DEI diffusa est in cordibus nostris*, et insuper ipsemet nobiscum futurus est usque ad consummationem saeculi. Hinc dummodo ipsi viva et firma cum fiducia innitamus, nulli adversariorum insultus nobis pertimescendi erunt, quippe qui omnia possumus illo nos confortante. Ex eodem fonte heroismus ille descendit, quo homines omnis aetatis et sexus ad quascunque tum sensuum illecebras tum intentatas illatasque saevitias immoti et intrepidi steterunt. Praesertim prima religionis nostrae saecula tantae fortitudinis exemplis abundant.

4. Demum prona est conclusio, virtutem christianam *fidei* inniti, seu fidem esse fundamentum illius, fidem

nempe, quae per charitatem operatur. Quem in finem requiritur, ut non tantum revelationi divinitus factae firmum assensum praebeamus, sed insuper ut Christo ceu viva illius membra agglutinemur, ita ut omnis spes nostra in ipso subsistat, et charitas DEI, quae diffusa est in cordibus nostris per Spiritum sanctum, quaque versus se exserat*). Qui in Christum quidem credit, ast ex lethali culpa extra statum gratiae sanctificantis versatur, hujus bona opera nonnisi *meritum de congruo* nanciscuntur.

§. 24.

Diversi gradus virtutis.

1. Quamvis in nova salutis oeconomia ad coelestem nobilitatem evehamur, nobisque abundantissimae gratiae obtingant; ex nobismet ipsis tamen infirmi manemus et fragiles. Unde quamdiu in hoc mortali corpore peregrinamur a Domino, virtus nostra admodum imperfecta reperitur, et non tam in ipsa *vitae sanctitate*, quam in *studio ad sanctitatem perveniendi* consistit. Quae quidem assertio, prout per universalem experientiam confirmatur, ita jam ex ipso vitae praesentis statu eruitur. Nunc enim post inductam naturae corruptionem *militia est vita hominis*

*) De hac ipsa viva et firmissima fide S. Paulus ad Romanos disserit, eique soli vim justificandi adscribit. Scilicet homo lapsus et a DEO avulsus, quales nos omnes sumus, neque per opera legis, neque per quaecunque sua merita *qua sua*, sed nonnisi per divinum Mediatorem cum DEO reconciliari, sicque aeternam salutem consequi potest. Hunc ergo Mediatorem fide viva et invicta quasi comprehendere, eique nos inseparabiliter inhaerere oportet. Unde summam rerum ignorantiam produnt, qui haec Apostoli dicta cum assertis S. Jacobi pugnare autumant, ubi *fides mere theoretica* ad salutem non sufficere declaratur. Jac. c. 2.

*super terram, ubi tamdiu pugnae inardescunt, donec cum extremo halitu ultima quoque scintilla gliscentis egoismi extincta fuerit. Et sane, si experientiam consulimus, illi ipsi, quos tamquam perfectionis exempla suspicimus, ingenue profitentur, se post multorum annorum exercitationem adhuc plurima reperire, quae emendari vel perfici debeant. Ipse doctor gentium de semet testatum facit: „Non quod jam acceperim, aut jam perfectus sim; sequor aulem, si quo modo comprehendam, in quo et comprehensus sum a Christo JESU. Fratres! ego me non arbitror comprehendisse. Unum autem, quae quidem retro sunt, obliviscens, ad ea vero, quae sunt priora, extendens me ipsum, ad destinatum persequor, ad brachium supernae vocationis DEI in Christo JESU.“ Philipp. 3, 12. seq. Huc etiam continuatae adhortationes spectant, quibus fideles identidem urgentur, ut in bono non deficientes ad *altiora semper et perfectiora* contendant*).*

2. Cum igitur virtus nostra tot imperfectionibus subiaceat, diversi ejusdem gradus distingui possunt, idque sive virtutis *robur*, sive ejusdem *puritatem* spectemus. Quod quidem voluntatis robur attinet, haec praecipue axiomata statuenda videntur; charitas seu virtus nostra eo fortior atque intensior haberi debet:

a) Quo promptiores paratioresque ad faciendam omnem justitiam sumus. Haec est enim indoles genuinae cha-

*.) Cui ergo virtus illorum suspecta non sit, qui a Christo alieni et solam philosophiam sequentes de consummata sua sentiendi agendique honestate tam mire sibi complacent, imo publice gloriantur? Praeterquam quod tales nullum Redemptorem sibi necessarium existiment, jactata isthaec illorum virtus certe aliud non est quam supina interiorum suorum ignorantia, vel aperta hypocrisis.

ritatis, ut, quidquid dilecto capiti gratum videatur, alacri promptoque animo peragamus. Hinc, quod S. Paulus de contribuendis eleemosynis ait, ad omne virtutis exercitium extendi potest: „Unusquisque prout destinavit in corde suo; non ex tristitia aut ex necessitate; hilarem enim datorem diligit DEUS.“ I. Cor. 16, 13. *)

b) Quo majores in virtutis exercitio molestias et difficultates superamus. „Ego autem dico vobis: diligite inimicos vestros, benefacite his, qui oderunt vos, et orate pro persequentibus et calumniantibus vos. Si enim diligitis eos, qui vos diligunt, quam mercedem habebitis? Nonne et publicani hoc faciunt?“ Matth. 5, 44. etc.

c) Quo ampliore orbem virtus nostra describit, si quidem hic campus per DEUM nobis assignetur. Hinc quis non miratur S. Paulum, dum illum inter immensos labores semper infractum cunctisque fidelium indigentis tam paterne occurrentem conspicit? **)

*) Attamen non de alacritate partis animalis, sed de promptitudine animi hic loquimur, quae quidem animi promptitudo cum summa sensuum acerbitate consistere potest, prout ab exemplo ipsius Redemptoris constat, qui „coepit pavere et taedere, et ait illis: Tristis est anima mea usque ad mortem.“ En, quanta sensuum reluctantia! Attamen paratissimus adjecit: „Abba, Pater! non quod ego volo, sed quod tu.“ Marc. 14, 33. et seq. Scilicet „spiritus quidem promptus est, caro autem infirma.“

**) Ast haec circumferentiae amplitudo frequenter virtutem retardat, dum nempe animus pluribus intentus ad singula deficit. In ipso munere pastoralis, ubi nimis occupationibus distendimur, fieri potest, ut lampades nostrae extinguantur. Equidem si non ex motu proprio, sed ex certa DEI voluntate, e. g. ex legitima obedientia, tali negotiorum cumulo submit-

d) Demum quo diutius pondus diei et aestus portantes in stadio nostro persistimus. Sub hac ratione virtus illorum, qui per continuos annos acerbam vitae conditionem, perdurantes languores ac infirmitates etc. sustinent, ipsam constantiam martyrum non tantum exaequare, sed etiam superare potest.

§. 95.

Continuatio de puritate virtutis.

1. Praeter voluntatis robur etiam *puritas intentionis* ad virtutem requiritur. Atque hic ea omnia memoranda veniunt, quae §. 48. et seq. de motivis diximus. Unde brevitatis causa hanc gravissimam materiam ad sequentes positiones reducimus.

a) Quo magis nos filialis erga DEUM charitas ad agendum impellit, eo perfectior virtus nostra censeri debet. Hinc quis non inardescit ad illud regii vatis suspirium: „*Quid mihi est in coelo, et a te quid volui super terram? Defecit caro mea et cor meum: DEUS cordis mei, et pars mea DEUS in aeternum.*“ Ps. 72, 25.

b) Neque tum virtuti nostrae aliquid puritatis suae decerpitur, ubi *proxime* quidem nostram beatitudinem, praecipue aeternam, intendimus, ita tamen, ut eandem ultimo propter DEUM et ex ipsius voluntate expectamus.

timur, firma cum fiducia expectare licet, illum, qui tantum onus imposuit, etiam sufficientes vires subministraturum esse; sed vae illi, qui temere semet ipsum obtrudit! Atque exinde firmum nobis fixumque sit, ut absque legitima vocatione nullibi nos ingeramus; ast legitime vocati nullos quoque horreamus labores.

c) Parī modo virtus intemerata manet, si motiva ex spe ac timore petita tamquam *mera conditio* admittantur, per quam sensus officio repugnantes sopiri, et virtutis impedimenta dimoveri queant.

d) Neque improbari potest, ut motiva isthaec etiam qua *causae impellentes* admittantur, dummodo charitas DEI non excludatur.

e) Qui denique ad obtinendos fines inhonestos ac turpes legi conformiter agunt, ex omnium consensu non tantum omni virtute destituuntur, sed etiam pessimae hypocrisis condemnandi sunt, quippe qui ipsam virtutis speciem ad alios fallendos usurpant.

2. Ex his de novo eruitur, praecipuam semper rationem habendam esse, *qualis animi habitus* seu quae animi dispositio sub nostra agendi ratione lateat. Cum enim actus singulares plerumque aliud non sint quam exhibitiones illius, qui animum occupavit, affectus, pro diversa animi dispositione idem actus nunc maioris, nunc minoris et aliquando nullius omnino moralis pretii esse, nec non in apertum vitium degenerare potest; vel, ut Redemptor ait, „*bonus homo de bono thesauro cordis sui profert bonum, et malus homo de malo thesauro profert malum.*“ Luc. 6, 45.

§. 96.

De pretio virtutis.

1. Non datur negotium gravius, et quod majori virium contentione tractari debeat, quam consecutio ultimae destinationis nostrae. Jam vero fine nostro, qui est DEUS ipse, nonnisi per indefessum studium virtutis potiri possumus. Hinc virtuti pretium in serie rerum creatarum *summum* competit; imo res quaecunque eatenus tantum magni aestimari merentur, quatenus virtuti inserviunt, vel

cum ipsa junguntur. Idque non solum de bonis fortunae obtinet, sed jure etiam ad qualescunque disciplinas et scientias extenditur. Sit sua cuivis disciplinae laus, exerceantur ingenia, colantur artes, excogitentur ad promovendam hujus temporis felicitatem nova subsidia, et nihil intentatum relinquatur, quo praesens hominum conditio perfici queat; verum ad quid haec omnia, si virtutem haud promovent? „*Quid prodest homini, si mundum universum lucretur, animae vero suae detrimentum patiatur?*“ Re penitus perspecta omnia hujus vitae bona et commoda plus non valent, quam zero in arithmetica, tum demum valorem habitura, ubi virtutem in fronte gerunt.

2. Atque hoc virtutis pretium a rebus creatis prorsus *independens* est; non enim ex arbitraria hominum conventionem, non ex fortuito rerum humanarum cursu, vel fortuna pendet; sed prout DEUS ipse, et nostra ad illum destinatio immobilis perseverat, ita quoque pretium virtutis nunquam mutari potest. „*Charitas nunquam excidit, sive prophetiae evacuabuntur, sive linguae cessabunt, sive scientia destruetur.*“ I. Cor. 13, 8. Vel ut I. Joann. 2, 17. dicitur: „*Mundus transit, et concupiscentia ejus; qui autem facit voluntatem DEI, manet in aeternum.*“ Insuper virtus id sibi proprium habet, ut illa, dummodo sincere velimus, adjuvante divina gratia semper potiri, obtentaque contra nostram voluntatem per neminem exspoliari possimus. Reliqua, quae bona dicuntur, saepe adhibita omni industria vel acquiri nequeunt, vel acquisita nobis denuo eripiuntur; saltem inexorabilis mors omnibus nos exiit. Verum virtutem mors ipsa sternere non potest, sed nos potius una cum illa in desideratam patriam transvehit. Unde et S. Chrysostomus in hoc sensu ait, *neminem laedi, nisi a se ipso*. Imo virtus adeo super reliqua hujus temporis bona eminet, ut illam in ipso hoste reve-

rerī cogamur, eidemque nostram reverentiam ne possimus quidem denegare.

3. Quodsi vero virtus jam suapte indole tantis insignibus refulget, quid tandem de *virtute christiana* dicemus, ubi ceu viva Christi membra, et in statu gratiae sanctificantis agimus?

4. Ex quibus nulla illatio pronior est, quam quanto-pere allaborare debeamus, ut virtus nostra indies firmior ac perfectior evadat. „*Nolite thesaurizare vobis thesauros in terra, ubi aerugo et tinea demolitur, et ubi fures effodiunt et furantur; thesaurizate autem vobis thesauros in coelo, ubi neque aerugo neque tinea demolitur, et ubi fures non effodiunt nec furantur.*“ Matth. 6, 19. etc. Pari modo S. Paulus cum iis nos comparat, qui in publicis ludis pro corona certant. „*Nescitis, quod ii, qui in stadio currunt, omnes quidem currunt, sed unus accipit bravium? Sic currite, ut comprehendatis. Omnis autem, qui in agone contendit, ab omnibus se abstinet; et illi quidem, ut corruptibilem coronam accipiant, nos autem incorruptam.*“ I. Cor. 9, 24. etc. Et quo demum animo nos esse convenit, qui sacrae militiae adscripti sub ipsius aeterni regis conspectu ejusdem praelia praeliari, atque regnum virtutis vi immediatae vocationis nostrae dilatare jubemur! Quanta cum alacritate ad tantum munus accedere, et quam fortiter illud exequi debemus, ne forte segnus agendo pro re summa eam industriam adhibere negligamus, quam adversarii contra illam et in maximam humani generis perniciem adhibent!

§. 97.

De necessario nexu virtutis cum beatitudine.

1. Vetustissima est quaestio, utrum virtutem inter et beatitudinem necessarius nexus detur. Ratio nostra et sensus

intimus hunc nexum tam insuperabiliter astruunt, ut mens ex assertione opposita vix non horrore corripiatur. Etiam in libris veteris Test. haec quaestio saepius agitur, praesertim in Ps. 72.

2. Taceo diversarum scholarum diversas sententias, dum pro suo quaeque systemate stimulum felicitatis vel omni modo explendum, vel supprimendum, vel demum cum virtute utcumque conciliandum duxit. Missis ergo his altercationibus haec respondenda videntur. Inprimis vero has duas quaestiones distinguere juvat: *a)* Qualis nexus virtutis cum beatitudine in *hac vita* datur? et *b)* qualem *aeternitas* involvit?

3. Quod vitam praesentem concernit, divinus Redemptor suis asseclis nullibi hujus vitae felicitatem spondet; sed potius plurimas aerumnas praedicat, atque aperte pronuntiat, viam, quae ducit ad vitam, arctam esse, portamque angustam. Hinc nosmet ipsos abnegare, crucem ferre, et quascunque vitae amoenitates respuere jubemur, quamprimum salus nostra per illas in discrimen adducitur. Atque hanc Christi praedictionem in Apostolis non tantum impletam, sed ab iisdem omni quoque occasione confirmatam legimus; unde identidem ad invictam animi fortitudinem provocamur, et II. Tim. 3, 12. generatim dicitur: „*Omnes, qui pie volunt vivere in Christo JESU, persecutionem patientur.*“ Idem ex praesenti hominis conditione atque ex fine hujus temporis resultat. Dum enim in hac terra degimus, virtus nostra est *amor laboriosus*, ubi quotidianae pugnae instant; et ipsa terrestris vita nobis proponitur non qua *tempus retributionis*, sed tamquam stadium, in quo nos ad aeternitatem praeparari, et exinde diverso modo exerceri oporteat. Hinc ad Tobiam dicitur: „*Quia acceptus eras DEO, necesse fuit, ut tentatio probaret te.*“ Tob. 12, 13. Et Eccli. 2, 5. universim

pronuntiatur: „*Quoniam in igne probatur aurum, homines vero receptibiles in camino humiliationis.*“ Quapropter Redemptor noster diserte protestatur: „*Nolite arbitrari, quia pacem venerim mittere. Non veni pacem mittere, sed gladium etc.*“ Matth. 10, 34.

4. His divinae revelationis eloquiis ratio et experientia omnino suffragantur. Etenim physicus rerum cursus ad nostram animi dispositionem haud inflecti solet, sed statutas regulas sequitur. Unde prout coelestis Pater solem suum oriri facit super bonos et malos, ita e contrario horridus turbo, rutilans flamma, vel praeceps torrens cum injusto etiam justum involvit. Si vero cursum rerum humanarum attendimus, ab omni retro aetate maxima hominum pars pruritui vitioso deservire consuevit, atque eorundem furor praecipue erga justos exarsit, utpote quos sibi contrarios suisque nefariis ausibus adversantes noverunt. Hinc omnium temporum historia homines perversos exhibet, qui rerum omnium copia ditati dulcissimos dies agebant, dum boni rectique gravissimis et continuis moeroribus afflictabantur.

5. Attamen negari nequit, quin virtus etiam in hac vita plurima bona invehat. Praeterquam enim quod justorum compositio ab innumeris malis nos praeservet, quibus per superbiam et animales delicias objicimur; virtus ipsa purissimorum gaudiorum fons esse solet. Quid enim mentem suavius afficit, quam ubi e. g. in ardenti ad DEUM precatione quodammodo sursum rapimur, vel dum moesta aliorum corda sublevamus eorumque lacrymas detergimus? Accedit aliorum fiducia et benevolentia, quam nobis honesta conversandi ratio conciliat, unde fieri solet, ut certius velociusque ad ampliora et graviora munera evehamur.

6. Praesertim virtus jam nunc indivulse cohaeret cum testimonio inculpatae conscientiae, atque, dum animus sur-

sum erigitur, invictam erga DEUM fiduciam, filialem affectum ac retributionis aeternae certam nobis spem ingerit. Ex quo quidem fonte tanta mentis tranquillitas scaturit, ut omnes sensuum inferiorum deliciae ex ejus comparatione vilescent. Homo enim vitiis irretitus nunquam vere contentus vivit, sed turbidus semper et inquietus manet, praecipue ubi mentem illius importuna cogitatio vexat, DEUM sibi contrarium esse, et tremendum sibi iudicium instare, ex quo tota aeternitas pendeat. E contrario, cui conscientia recti suffragatur, intime percipit, quid sibi velint verba illa Apostoli: „*Ipse Spiritus testimonium reddit spiritui nostro, quod sumus filii DEI; si autem filii, et haeredes, haeredes quidem DEI, cohaeredes autem Christi.*“ Rom. 8, 16. Hac cogitatione sublevatus omnes vitae hujus calamitates facile transcendit, certus in tota rerum universitate omnia ex sapientissima dispositione DEI fieri, qui maxime suorum oblivisci non potest. „*Scimus enim, quoniam diligentibus DEUM omnia cooperantur in bonum.*“ Rom. 8, 28. Imo ipsae hujus vitae acerbitates dulcescunt, ubi animus filiali erga DEUM amore perfunditur, et sensus contrarius per spem aeternae retributionis sopitur *). „*Existimo enim, quod non sunt condignae passionibus hujus temporis ad futuram gloriam, quae revelabitur in nobis.*“ Rom. 8, 18. „*Id enim, quod in praesenti est momentaneum et leve tribulationis nostrae, supra modum in sublimitate aeternum gloriae pondus operatur.*“ II. Cor. 4, 17. Absit ergo, ut, qui DEI amicus est, adversis casibus dejiciatur; potius ex iis ipsis materiam gaudendi sumit. Quem in finem Redemptor dixit: „*Beati, qui persecutionem patiuntur propter justitiam, quoniam ipso-*

*) Nonnunquam graviter afflictis etiam solatium gratiae extraordinariae conceditur, prout e. g. de Ss. martyribus legimus.

rum est regnum coelorum.... Gaudete et exultate, quoniam merces vestra copiosa est in coelis.“ Matth. 5, 10. etc.

7. Quare etiamsi virtus afflictionibus calamitatibusque hujus temporis nos haud eximat, sed potius complures earum pedissequas habere consueverit, sub alia tamen ratione plurimis suavissimisque gaudiis redundat, ita ut quodammodo asseverari possit, viam, quae ducit ad interitum, multo pluribus spinis obsitam esse, quam qua e'ecti ad coelestem patriam tendunt. Pro exemplo tibi sacerdotem propone, qui, quae sui muneris sunt, negligit, vel omnino scandalose conversatur. Quanta semper sollicitudine talis detinetur, ne depravati sui mores pateant, et quanta confusio, si scandala, quae occulte disseminat, in apertam denique turpemque messem succrescunt! *)

§. 98.

Continuatio.

1. Sed jam ad alteram quaestionis partem transeamus, nempe qualis nexus virtutem inter et beatitatem post vitam praesentem nos maneat. Jam ipsa ratio impendentem aeternitatem ceu locum secuturae retributionis suspicit, atque vi absoluta inferre cogitur, fore, ut ibidem unicuique suum tribuatur. Verum multo accommodatius ad mentem nostram divina revelatio nos instruit, quae prout aeternas omnique descriptione majores reproborum poenas docet, ita quoque justis immensa et nunquam finienda praemia pollicetur. Cum totum novum Test. hanc aeternitatis retributionem ubique supponat, et data quavis occasione indigitet, brevitatibus gratia nonnisi ad descriptionem extremi judicii provoco, ubi totum spectaculum in hanc demum solutionem

*) Cf. Sap. 5, 1. et seq.

seu apodosin desinit: „Venite, benedicti Patris mei, possidete paratum vobis regnum; — et ibunt, impii, in supplicium aeternum, justi autem in vitam aeternam.“ Matth. 25, 31. etc. Audiamus adhuc, quae discipulus dilectus in insula Patmo vidit: „Et vidi coelum novum et terram novam. Et ego Joannes vidi sanctam civitatem, Jerusalem novam descendentem de coelo a DEO, paratam sicut sponsam ornalam viro suo, et audivi vocem magnam de throno dicentem: Ecce tabernaculum DEI cum hominibus, et habitabit cum eis, et ipsi populus ejus erunt, et ipse DEUS cum eis erit eorum DEUS, et absterget DEUS omnem lacrymam ab oculis eorum, et mors ultra non erit, neque luctus, neque clamor, neque dolor erit ultra, quia prima abierunt; et dixit, qui sedebat in throno: Ecce nova facio omnia.“ Apoc. 21, 1. etc.

2. Atque sic ex certissimis religionis nostrae testimoniis virtutem nostram aeterna et ineffabilis beatitudo excipiet, utpote qui DEO ipso potiti bono prorsus infinito fruemur. „Charissimi! nunc filii DEI sumus, et nondum apparuit, quid erimus. Scimus autem, quoniam, cum apparuerit, similes ei erimus, quoniam videbimus eum, sicuti est.“ I. Joann. 3, 2. Imo corpus ipsum de pulvere suo restitutum tantae gloriae particeps erit. „Dominus enim noster JESUS Christus reformabit corpus humilitatis nostrae, configuratum corpori claritatis suae, secundum operationem, qua etiam possit subjicere sibi omnia.“ Philipp. 3, 21.

3. Quam corporis beatitudinem utique non ex iis definire licet, quibus nunc in statu corruptionis suaviter afficimur. „Caro enim et sanguis — seu praesens sensualitatis conditio — regnum DEI possidere non possunt, neque corruptio incorruptelam possidebit.“ I. Cor. 15, 50.

Hinc, prout I. Cor. 15, 35 — 50. monemur, corpori nostro tanta immutatio restat, ut abstersa mortalitate deletisque stimulis mere animalibus *incorruptum et spirituale* evasurum sit. Quem in finem Redemptor ipse Sadducaeis respondit: „*Illi, qui digni habebuntur saeculo illo et resurrectione ex mortuis, neque nubent, neque ducent uxores, neque enim ultra mori poterunt; aequales enim Angelis sunt.*“ Luc. 20, 35. *)

4. Generatim ideis, quas divina revelatio de futura retributione statuit, tanta est sublimitas, ut, quamdiu hisce sensibus utimur, illas ne assequi quidem, sed nonnisi ominari possimus. Ponderis vere infiniti sunt, quae prout olim Abrahamo, ita quoque unicuique nostrum dicuntur: „*Noli timere, ego protector tuus sum, et merces tua magna nimis.*“ Gen. 15, 1. Quam parum aetas puerilis illa intelligit, quae sunt viri, tam parum et nos ad perspicienda coelestia modo sufficimus. Qua comparatione Apostolus ipse utitur: „*Cum essem parvulus, loquebar ut parvulus, sapiebam ut parvulus, cogitabam ut parvulus. Quando autem factus sum vir, evacuavi, quae erant parvuli. Videmus nunc per speculum in aenigmate, tunc autem facie ad faciem. Nunc cognoscimus ex parte, tunc autem cognoscemus, sicut et cognitus sum.*“ I. Cor. 13, 11. „*Sed ad haec audita inardescit animus; jamque illic cupit assistere, ubi se sperat sine fine gaudere. Sed ad magna praemia perveniri non potest nisi per magnos labores. Unde et Paulus egregius praedicator dicit: Non coronabitur, nisi qui legitime certaverit.*

*) Quis non ex hoc quoque capite religionis nostrae sanctitatem miratur, atque divinam ejus originem suscipit? Quantum discriminis inter hunc aeternae felicitatis conceptum et inter repraesentationes aliarum religionum, e. g. mahometicae etc.!

Delectet ergo mentem magnitudo praemiorum; sed non deterreat certamen laborum. S. Greg. M. hom. 37. in Evang.

§. 99.

De virtute tamquam actu singulari.

1. Ex communi loquendi usu actus etiam singulares, si quidem moraliter boni sint, virtutes nuncupantur. Sed pauca sunt, quae de hac re adjicienda videntur. Id solum caveri debet, ne illas inter se confundamus. Etiam si enim omnes ex una eademque radice nascantur, iis tamen pro diversis titulis debendi nota etiam specifica convenit.

2. Prae reliquis illa virtutum partitio eminet, qua aliae *theologicae*, aliae vero *morales* dicuntur, prout nempe DEO proxime atque ex titulo infinito, vel nonnisi mediate ac ex titulo finito exantlandae veniunt. Ast quamvis haec virtutum divisio quam maxime fundata sit, nonnullis tamen expressiones displicent, eo quod aliquae tantum virtutes *morales* dicantur, cum tamen virtus, quae moralis non sit, haud detur. Attamen malumus usitatum et ab ipsa Ecclesia receptum loquendi usum sequi, quam per novos terminos linguam confundere, ut non *audiat unusquisque vocem proximi sui*. Gen. 11, 7. Taceo illos, qui hanc divisionem ex eo aspernantur, quod ex sua opinione officia immediata erga DEUM non dentur. Ast hujus assertionis tanta est absurditas, ut ex ejus comparatione errores reliqui, qui regno morali intrusi fuerunt, nonnisi pusilli existant. Plura de his in Ethica applicata.

3. Virtutes porro *morales* ab antiquioribus plerisque in quatuor *virtutes cardinales* dispescuntur, scilicet *prudentiam*, *temperantiam*, *fortitudinem* et *justitiam*, quibus ceu cardinibus omnis libertatis nostrae activitas sustineri ac volvi debeat.

4. Denique virtutes communes a sublimioribus distinguunt, dum nempe attenditur, utrum aliquis officia sua simpliciter tantum, an vero in gradu heroico, et insuper etiam consilia de bono meliori exequatur *).

§. 100.

De virtutibus imperfectis et spuriiis.

1. Prout iterato dictum fuit, virtutes nostrae nonnisi per gratiam *meritum supernaturale* induunt. Quae igitur extra hunc ambitum vagantur, ultra naturam haud assurgunt. His inprimis accenseri debent opera honesta infidelium, qui olivae divinae nondum inserti *radicis ac pinguedinis* illius expertes sunt. Rom. 11, 17. Absit equidem, ut virtutes infidelium generatim *splendida vitia* appellemus. „Etenim tu quis es, qui iudicas alienum servum?“ Rom. 14, 4. Attamen absque cunctatione pronuntiare licet, plurimas recentiorum antiquorumque infidelium virtutes tantopere celebratas aliud non fuisse quam sepulchra dealbata, atque ubi ad stateram sanctuarii appenduntur, omni valore supernaturali destitui.

*) Insuper praeter virtutes *ordinarias* dantur etiam *extraordinariae*, quae nempe ex speciali gratiae impulsu descendunt, et propterea, ubi talis impulsus deest, stupendae potius, quam imitandae sunt. Hujusmodi exempla tum in Ss. literis, tum in historia ecclesiastica referuntur. Brevitatis causa ad ea tantum provoco, quae in Ss. Bibliis de Gedeon, Barac, Samson, Jephthe etc. occurrunt, qui, ut Hebr. 11, 33. dicitur, „per fidem vicerunt regna, operati sunt justitiam, adepti sunt repromissiones.“ Prout in regno naturae, ita quoque divina providentia in regno honestatis interdum mira et extraordinaria disponit, quae proinde, ubi revera *specialis gratiae impulsus* intercessit, neutiquam ex *statera communi* ponderari debent.

2. Verum non tantum opera incredulorum, sed etiam illa merito de condigno carent, quae a fidelibus, attamen extra statum gratiae sanctificantis exercentur. Ex qua tamen assertione haudquaquam sequitur, hujusmodi opera esse prorsus inutilia; nam saltem meritum *de congruo* sibi annexum habent, et insuper peccatorem ad seriam resipiscen-
tiam disponunt.

3. His praemissis jam ad virtutes spurias descendamus. Et inprimis quidem, ut §. 86. notatum fuit, frequenter inanis illa *velleitas* nobis imponit, ut sterile virtutis desiderium cum firmo animi decreto confundamus. Et profecto non desunt, qui ejusmodi vanis affectiunculis totum virtutis negotium confectum arbitrantur. De his Prov. 21, 25. etc. dicitur: „*Desideria occidunt pigrum; noluerunt enim quidquam manus ejus operari; tota die concupiscit et desiderat; qui autem justus est, tribuet et non cessabit.*“

4. Verum etiam actus externi, et qui legi omnino conformes videntur, non raro omni morali pretio destituuntur. Huc illae actiones pertinent, quae non ex justo animi decreto, sed ex sola naturali indole et inclinatione, ex mera assuetudine, vel physica necessitate proficiscuntur. Attamen in dijudicandis talibus nos admodum cautos esse oportet; etenim pro diversa animi dispositione actus e. g. per temporum circumstantias extorti, modo verae modo spuriae virtutes esse possunt. Pariter in hunc censum *pietismum* referunt, quo fit, ut quis vel ex naturali inclinatione, vel ex erroneis conceptibus aliis officiis neglectis meris exercitiis putativae devotionis studeat. Et si quidem tales devotuli revera in hisce exercitationibus sibi placeant, ac reliqua officia, fors etiam homines vilipendant, procul dudio severam censuram merentur. Verum nimis frequenter accidit, ut profanum vulgus etiam homines solida pietate

conspicuos probroso pietismi dieterio contaminet, et generatim res haec delicatissima esse solet, ne scilicet tenerum pietatis florem ob fortuitos abusus, quales ubique dantur, extirpemus.

5. Praesertim actus ceterum honesti *ob minus rectam intentionem* persaepe solam virtutis speciem prae se ferunt. Atque iste debitae intentionis defectus aliquando ex erroneis principiis, multo tamen frequentius ex animi perversitate descendit. Ex perversis principiis absque dubio illorum virtus evanescit, ex quorum systemate homo sui ipsius finis existit, quique exinde nonnisi semet ipsos petunt, fastui vel sensualitati deservientes.

6. Qui vero ex animi perversitate a justo fine deflectunt, usitato nomine *hypocritae* vocantur, quos divinus Redemptor in Phariseis iterato atque vividis semper coloribus depingit ceu sepulchra dealbata, quae „*a foris parent hominibus speciosa, intus vero plena sunt ossibus mortuorum et omni spurcitia.*“ Matth. 23, 24, etc. Omnium maxime illud hypocrisis genus abominandum venit, quo quis non solum aliorum laudes vel favores aucupatur, sed sub specie virtutis fines omnino turpes atque perniciosos prosequitur. Si enim *virtutem negligere* maximum reatum involvit, quid demum erit ipsam in perversitatis subsidium detorquere, atque donis coelestibus in hominum perniciem abuti?

Ceterum hoc loco meminisse oportet, denominationem phariseismi nostra aetate saepe perperam usurpari. Homines suo genio indulgentes pronissimi sunt, ut ex *suae mentis dispositione* etiam reliquos dijudicent. Cum igitur ipsimet nullam verae honestatis rationem habeant, idipsum quoque de aliis supponunt, quo fit, ut ex eorum opinione sincerus virtutis cultor ne detur quidem. Quoties igitur aliquem virtuti religionique apprimè addictum vident, id nonnisi hypo-

crisi adscribendum opinantur; unde et satanica ipsorum exultatio, si nonnunquam aliquis, qui honestatis exemplar videbatur, de nequitia pharisaica convincitur. De hypocrisi longe pessima clandestinae illae societates condemnari debent, quae nil nisi charitatem fraternam et majorem animi cultum praetendunt, dum tamen utriusque reipublicae excidium meditantur. De harum impiis commilitonibus jure dicitur: „*Vae vobis Scribae et Pharisei hypocritae; quia circuitis mare et aridam, ut faciatis unum proselytum; et cum fuerit factus, facitis eum filium gehennae, duplo quam vos.*“ Matth. 23, 15.

SECTIO IV.

DE TRANSGRESSIONE LEGIS.

Caput I.

De peccato generatim,

§. 101.

Notio peccati.

1. Virtuti peccatum opponitur, quod in sensu latiori *defectionem a fine* innuit. Atque in hac acceptione natura etiam irrationalis peccare dicitur, dum vel expectationem nostram fallit, vel in effectus monstrosos degenerat. In hoc eodem sensu Apostolus sensualitatem spiritui recalci- trantem peccatum dicit, inquiens: „*Non enim quod volo bonum, hoc facio, sed quod nolo malum, hoc ago. Si autem quod nolo, illud facio; jam non ego operor illud, sed quod habitat in me, peccatum.*“ Rom. 7, 19. etc.

2. In sensu strictiori peccatum est defectio naturae rationalis a fine suo ultimo, nempe a DEO; estque vel *defectio nobis congenita*, seu peccatum haereditarium, quo per ipsam corruptae naturae propagationem ceu filii irae nascimur; vel defectio isthaec ex abusu propriae libertatis descendit, ubi denuo *imperfectionem et peccatum in sensu strictissimo acceptum* distinguunt, prout nempe vel mero consilio, vel veri nominis officio desumus *),

*) In sensu latiori etiam transgressionem leviores, et quae ex sola fere hominis infirmitate, temperamento etc. descendunt, *imperfektionen* dicuntur, e, g, distractiones involuntariae in orando etc.

3. Doctrina de peccato haereditario vix non unice ad Dogmaticam spectat; unde pauca tantum de eodem dicturi sumus. Neque de meris imperfectionibus prolixum sermonem faciam. Ast eo majorem attentionem peccatum proprietate sibi vindicat, eoquod animarum pastor absque sufficienti illius notitia munus suum tam parum exequi possit, ac medicus, quem natura, origo et notae characteristicae morborum latent.

4. Definitur vero peccatum in sensu strictissimo acceptum, voluntaria transgressio legis cognitae, seu volitio legi cognitae contraria. Unde ad peccatum proprie tale tum sufficiens legis cognitio tum usus libertatis requiritur *).

5. Ex dictis prona est illatio, peccatum non consistere *in sola limitatione naturae nostrae*, quae juxta quorundam sententiam prout non omniscia vel omnipotens, ita nec sancta esse possit. Quamvis enim natura nostra arctis limitibus constringatur, jubemur tamen, atque opitulante DEI gratia possumus quoque a peccato immunes esse; id quod tum ex ipsius legis jussione tum ex sensu uniuscujusque intimo atque ex consensu omnium tam aperte constat, ut nemo prudens de hac re dubitare possit. Pari modo peccatum non *in sola alucinatione intellectus* consistit, ac si peccatum aliud non foret quam error intellectus, quo vel in statuendo fine, vel in selectu conducentium mediorum fallamur. Sed peccatum proxime in depravata voluntate residet, qua fit, ut videamus probemusque meliora, et nihilominus deteriora sequamur. Etiam haec nostra assertio praeter auctoritatem revelationis communem ac intimam na-

*) In novo Test. peccatum sub diversis terminis exhibetur. Dicitur e. g. violatio legis, injustitia, iniquitas, mendacium, inobedientia, delictum, fructus malae arboris, opera tenebrarum etc.

turae rationalis sensum sibi patrocinantem habet. „*Scienti igitur bonum facere et non facienti peccatum est illi.*“ Jac. 4, 17.

§. 102.

Peccati malitia.

1. Peccatum jure *practicus DEI contemptus* *), atque in summam DEI injuriam cedit. Etenim per omne peccatum adoranda DEI voluntas negligitur, ut nostram propensionem sequamur, cumque toti quanti illius simus, ab ipso tamen nos avellimus, ipsique quasi tergum vertentes, res creatas amplectimur. Jam vero quem latere potest, hanc justissimae obedientiae detrectationem et tantum ipsius neglectum DEO injuriosum esse, et practicum ejusdem contemptum involvere? Hinc DEUS ipse conqueritur: „*Obstupescite coeli super hoc, et portae ejus desolamini vehementer, dicit Dominus. Duo enim mala fecit populus meus: Me dereliquerunt fontem aquae vivae, et foderunt sibi cisternas, cisternas dissipatas, quae continere non valent aquas.*“ Jer. 2, 12. etc. Quae quidem verba suo modo ad quodvis peccatum applicari possunt, dum omnis peccans spreto bono infinito bonum umbratile sequitur.

2. Ex hac ipsa ratione DEUS per peccata nostra *offendi* dicitur; non quidem in eo sensu, ac si DEUS aliquid pati, vel de infinita sua beatitudine aliquid deperdere possit, sed quia peccatum, quantum ex nobis, in ipsius probrum cedit, ejusdem sanctissima jura violat, et practicum ipsius contemptum involvit. Revera si DEUS infinitus

*) Ab hoc practico DEI contemptu *contemptus ejusdem formalis* secerni debet, dum nempe actus perversus directe in DEI ac divinae legis despectum editur, de qua supina mentis depravatione alibi dicemus.

et sibi ipse sufficientissimus non foret, ejusdem beatitudo per peccata nostra turbaretur. Quare ex parte nostra nihil deest, quin peccatum DEI offensa dicatur, neque illius malitia exinde minuitur, quod DEUS a nobis prorsus independens, atque, ut ita loquar, extra teli jactum existat. Numquid non etiam veritas per omne mendacium offenditur? Et tamen veritas adeo eminet, ut in semet ipsa incorrupta semper et immutata maneat. Eodem modo omne peccatum est offensio supremæ legis; atqui lex suprema est DEUS ipse; ergo omne peccatum est quoque offensio DEI.

„Verum,“ ut plurimi ex recentioribus contendunt, „*haec expressio, qua DEUS per peccatum offendi dicitur, indignam anthropopathiam inducit.*“ Ast sit, hanc expressionem esse anthropopathicam; sed, quaeso, quo alio modo nos homines de DEO loqui possumus, quam humano? Vac nobis, si divina *nonnisi divine* exprimenda forent! tunc certe utriusque Test. scripturam aspernari oporteret, quia relatio nostra ad DEUM ubique captui sensuique humano accommodatur. Non ipse anthropopathiae usus, sed ejusdem abusus caveri debet, ne scilicet more ethnicorum talia in DEUM transferamus, quæ Divinitatem dedecent. Atqui dum DEUM per peccata offendi dicimus, haec expressio adeo indecens non est, ut potius absoluta DEI sanctitas exinde quam maxime commendetur. Ex parte vero nostra nulla nos expressio a peccato magis deterrere potest, quam ubi cogitamus, illud in DEI ipsius offensam atque contemptum cedere. Quod tandem repagulum humanae licentiae opponent, qui publice asserunt, DEUM per peccata nostra neutiquam offendi, sed ipsi rem fere indifferentem esse, utrum virtuti studeamus, an vitio etc.? Taceo consecutaria ex hac doctrina necessario admittenda. Si enim DEUS per peccata haud offenditur, neque ulla illi satisfactio debetur, cumque peccatum malum infinitum non sit, poenae illius aeternae nonnisi injustissimae forent. Adeoque Christus in vanum semet ipsum ceu vicariam pro nobis hostiam obtulisset, atque dogma de aeterni-

tate poenarum infernalium sponte corrueret. Quodsi adversarii ad novum Test. provocant, quod nempe haec expressio ibidem haud inveniatur, facilis est responsio; scilicet etiamsi haec expressio ibidem desideretur, occurrunt tamen aliae, quae idem innuunt. Prout S. Paulus *sapientiam carnis DEO inimicam* nuncupat Rom. 8, 7., ita divinus Redemptor, dum in parabolis de *magna coena*, de *servo inerti*, de *elocata vinea* etc. Judaeorum pervicaciam arguit, eorundem perversitatem ita semper exhibet, ut patulum sit, illam in DEI ipsius contemptum atque offensam cedere. Demum, si DEUS peccatis non offenditur, utquid Christus pro illorum expiatione, et ut laesae justitiae satisfaceret, crudelissimam mortem oppetiit, et cur jamjam e cruce pendens inimicis suis veniam efflagitavit, dicens: „*Pater! ignosce illis etc.*“

3. Absit ergo, ut illis consentiamus, qui notam divinae offensae inficiari audent, praesertim cum etiam constans et universalis sensus Ecclesiae causam nostram sustineat. Prout Ecclesia catholica semper tenuit, DEUM nostrorum bonorum haud indigere, ita quoque peccatum nunquam non ceu DEI ipsius offensam, et hoc ipso ceu *malum infinitum* exhorruit. Etenim quaevis offensa eo major est, quo magis ille eminet, cui talis injuria infertur. Cum igitur DEUS bonum infinitum ac amore nostro infinite dignus existat; necessario quaevis illius offensio infinitum quoque reatum involvit. Imo praeterquam, quod DEUS immediate ac propter semet ipsum ex titulo prorsus infinito nos sibi adstrictos teneat, accedunt adhuc aliae rationes, quae pariter omnem humanam aestimationem longissime superant. Huc praesertim infinitam DEI charitatem refero, qua ipse prior dilexit nos, et cujus in mysteriis redemptionis nostrae tanta nobis specimina dedit. Hinc duplex quasi infinitas nostram erga ipsum dilectionem urget; quam horrendum igitur tantis titulis refragari! Quapropter rem haudquaquam exaggerant, qui peccatum

omnium malorum summum et vere infinitum censent. Reipsa intellectus noster ad percipiendam totam peccati malitiam ne sufficit quidem. Quam parum aliquis mortalium immensitatem DEI perscrutari potest, tam parum perspicimus, quantae atrocitatis sit offensio DEI. Atque exinde de novo patet, quam frivole genius hujus mundi res ponderare soleat. Levissima mala magni penduntur, et amare defleri solent; malum vero infinitum adeo negligitur, ut, qui politiores videri volunt, ad injectam ipsius mentionem stomachentur, vel omnino in risum prorumpant. Scilicet re mature expensa etiam nunc de profano vulgo dici potest: „*Gens absque consilio est, et sine prudentia. Utinam saperent et intelligerent, ac novissima providerent.*“ Deut. 32, 28. et seq.

§. 103.

Continuatio.

1. Eadem divina lex, quae prohibet, ne quem ulla afficiamus injuria, jubet quoque, ut injuriam illatam ex integro aboleamus, seu ut justam pro illa satisfactionem praestemus. Id qui inficiatur, concedere debet, ad exsolvendam aeternae justitiae exactionem aliud haud requiri, quam ut illam negligamus; quo nihil datur absurdius. Insuper sensus intimus suffragatur, pro quavis culpa dignam satisfactionem deberi, atque tantus omnium populorum consensus detegitur, ut gens prorsus nulla designari queat, quae hac persuasionem caruerit. Unde ubique terrarum et omni tempore, prout aliquem Divinitatis cultum, ita quoque certos ritus atque conatus invenimus ad Deos, qui peccatis offensi credebantur, denuo placandos. Quod divinam revelationem attinet, haud commemorare juvat, quae sacrificia in veteri Test. ad peccata expianda a DEO ipso

disposita, quaeque jam ante legem mosaicam apud veros cultores DEI in usu fuerint. Nobis certe constat, JESUM Christum non tantum in contestationem doctrinae suae, sed proprie *ceu victimam propitiatoriam* sanguinem suum fudisse, et simul DEUM ab iis, qui sine reconciliatione obeunt, pro admissis culpis lethalibus acerrimas easque aeternas poenas exigere; quo quidem duplici ex dogmate, ut jam supra innui, irrefragabiliter patet, peccatum revera malum infinitum esse, atque divinam justitiam severe expetere, ut pro illo satisfiat.

2. Hanc vero satisfactionem tantam esse oportet, quanta fuit offensio; quia nonnisi hoc modo injuria DEO facta ex integro aboleri potest. Ast exinde in extremas angustias conjicimur. Offensa eo major censetur, quo excelsior est ille, qui offenditur; e contrario satisfactio dignitatem suam ex illo repetit, qui eandem praestat. Unde culpa, quam peccando incurrimus, vere infinita redditur; satisfactio autem nostra, quidquid egerimus, semper finita manet. Cumque inter infinitam offensam finitamque compensationem nulla prorsus detur proportio, aliud non restat, quam ut, quod *faciendo* abolere non possumus, *patiendo* eluamus, seu ut infinitam perferamus poenam. Frustra infinita DEI benignitas et misericordia obtenditur. Est quidem DEUS infinite benignus, imo charitas ipsa; ast non minus in DEO absolutam infinitamque justitiam suspicimus, quae quidem justitia inexorabiliter urget, ut cuique tribuatur suum, adeoque ut omne peccatum vel per condignam satisfactionem vel per debitas poenas compensetur. Quem in finem Eccli. 5, 5. et seq. inculcatur: „*De propitiato peccato noli esse sine metu, neque adjicias peccatum super peccatum. Et ne dicas: Miseratio Domini magna est, multitudinis peccatorum meorum mise-*

rebitur. Misericordia enim et ira ab illo cito proximant, et in peccatores respicit ira illius etc.)*

3. Quam lugubris igitur, imo ad desperationem facta est sors nostra, qui, dum peccamus, culpam quidem infinitam incurrimus, ad eam vero abolendam haudquaquam sufficimus! Verum ex his praesentissimae damnationis faucibus religio christiana nos eripit, quippe quae divinum Redemptorem sistit, qui semet ipsum pro nobis obtulit, „*delens, quod adversus nos erat, chirographum decreti, quod erat nobis contrarium, et ipsum tulit de medio, affigens illud cruci.*“ Col. 2, 14. Atque haec Christi satisfactio vere infinita extitit, utpote ab illo peracta, qui DEUS simul et homo, ac persona divina fuit. Aptissime huc verba illa Psalmistae transponimus: „*Misericordia et veritas obviaverunt sibi, justitia et pax osculatae sunt.*“ Ps. 84.

§. 104.

Mala ex peccato redundantia.

1. Hucusque indigitatum fuit, qua ratione peccatum DEO ipsi adversetur. Nunc paucis expendamus, quantum detrimenti exinde tum in nos ipsos redundet, tum in alios, quibuscum aliquo modo connectimur. Et inprimis quidem

*) In summam regni moralis perniciem aliqui ipsis sacris effatis abutuntur, ut seclusa justitia nonnisi infinitam DEI charitatem extollant. „*Pater coelestis,*“ inquiunt, „*scit utique, quam fragiles et infirmi simus, hinc non indignatur, sed potius commiseretur peccatis nostris, neque vindictam spirat, vel operosam satisfactionem exigit; dummodo a perversitate tua desistas, plena tibi praeteritorum oblivio concedetur.*“ Sic nempe, ubi auctoritas Ecclesiae respuitur, ipsa revelatio corrumpi atque ad perniciosissimos abusus detorqueri solet. Et quae demum vivendi licentia timenda foret, si haec Divinitatis repraesentatio universalis fieret?

peccatum etiam relate ad nos, qui illud patramus, jure *malum infinitum* dicitur. Prout enim charitas nos cum DEO conjungit, ita e contrario per omne peccatum grave a DEO avellimur, sicque bono infinito privamur. Quis vero nesciat, bono infinito privari idem esse ac infinitum malum incurrere? Hinc ex ipsis philosophis gentilibus aliqui asseverarunt, *peccatum sibi met ipsi summam poenam esse*. Quae enim calamitas major cogitari potest, quam bono infinito excidere? Idque eodem temporis momento evenit, quo quis in peccatum grave consentit. „*Nullo temporis intervallo ista dividuntur, ut quasi alio tempore non faciat, quod debet, et alio patiatur, quod debet; ne vel puncto temporis universalis pulchritudo turpetur, ut sit in eo peccati dedecus sine decore vindictae. Sed in futurum judicium servatur ad manifestationem atque acerrimum sensum miseriae, quod nunc occultissime vindicatur. Sicut enim, qui non vigilat, dormit; sic quisquis non facit, quod debet, sine intervallo patitur, quod debet; quoniam tanta est beatitudo justitiae, ut nemo ab ea, nisi ad miseriam possit abscedere.*“ S. Aug. l. 3. de arbitr. c. 15.

2. Ex radice tam venenata nonnisi venenati fructus expectari possunt. Et profecto tot infausta consectaria peccatum concomitari ac subsequi solent, ut omnem humanum computum excedant. Intellectus ipse per depravatam voluntatem offuscari et a vero deflecti consuevit, ita ut hebetata rationis acies, quidquid sensus inferiores transgreditur, refugiat. „*Animalis autem homo non percipit ea, quae sunt Spiritus DEI; stultitia enim est illi, et non potest intelligere.*“ I. Cor. 2, 14. Et alibi de hominibus sceleratis dicitur, quod „*evanuerint in cogitationibus suis, quodque obscuratum sit insipiens cor eorum.*“ Rom. 1, 21. Imo Christus ipse testatur: „*Omnis, qui*

male agit, odit lucem, et non venit ad lucem, ut non arguantur opera ejus.“ Joann. 3, 20. Generatim credi vix potest, quantum intelligendi vis et perspicacia per nequitiam animi debilitetur. Animus ipse amisso virili robore in turpissimam servitutem redigitur, dum ex repetitis actibus tam vehemens habitus coalescit, ut non raro in alteram quasi naturam et vix non in diram necessitatem abeat. Praesertim sensus moralis per continuatam peccandi consuetudinem obtundi et adeo suffocari solet, ut ad atrocissima scelera vixdum aliquis conscientiae remorsus inveniatur.

3. Accedit subtractio gratiae divinae, qua tantopere indigemus. Exinde lapsus ad lapsum disponit, atque miserum peccati mancipium motu accelerato in praeceps fertur. Prout in physico rerum ordine cuncta sibi cohaerent, ita quoque in regno gratiae. Qui super parca fidelis reperitur, plura recipit; qui vero talentum sibi concreditum negligit, omnibus privatur. Matth. 25, 19. et seq.

4. Etiam ratione corporis, famae ac fortunarum peccatum saepissime atrocem sui ipsius vindicem agit. Quoties accidit, ut vitae ipsius flos quasi pruina decoctus inde marcescat, atque paradisos in moestam solitudinem mutetur, quae nonnisi spinas et tribulos procreat!

5. Quantum malorum orbem peccatum *quoad alios* compleat, nimium quantum ab experientia constat. Dum enim aeternam legem transgredimur, plerumque etiam alios moerore et omnis generis damno afficimus, vel, quod pessimum, eosdem nostris tum exemplis tum sollicitationibus in eandem nobiscum foveam praecipitamus. Res isthaec ad oculum patet, si praesentem humani generis sortem cum illa comparamus, quae futura esset, si unusquisque nostrum ea, quae sui officii sunt, exacte adimpleret.

6. Verum quamvis haec ingentem dolendi materiam

praebeant, attamen nonnisi *initia dolorum* sunt et aliquae subsequentium malorum adumbrationes. Vera enim et condigna peccatorum mulcta aeternitati reservatur, ubi impoenitens peccator poenas omni descriptione majores et per totam aeternitatem nunquam finiendas luet. Quae quidem cum e certissimis doctrinae revelatae testimoniis prorsus eliquata sint, profecto, si vel parum expenderentur, immensum nobis peccati horrorem incutere deberent. Imo aequus rerum aestimator sat admirari nequit, qua ratione fiat, ut homines de hisce veritatibus convicti, impendentis tamen aeternitatis immemores, vitiis suis inhaerere et insordescere pergant.

7. Quam instantes igitur et indefessos nos esse convenit, ut tum nosmet ipsos a tanto malo immunes servemus, tum vero ut et alios, quosquos possumus, ex hac luctuosissima captivitate vindicare satagamus. Praesertim iterum nos sacerdotes hunc in finem omnia pertentare oportet, ut revera ministri Christi simus, qui ad destruendum peccatum e coelo descendit. Verum etiam dignitas ac praestantia muneris sacerdotalis novum exinde splendorem capit. Si peritum medicum magni facimus, qui languori corporis medetur, et mortem, quam arcere nequit, ad tempus retardat; et si strenuo officiali tantus debetur honos, quod temporali civium saluti provideat; quis tandem dignum sacerdotem sat venerari poterit, qui, dum vitia extirpare studet, non tantum tot malorum temporalium fontes obstruit, sed proxime salutem quoque aeternam et consecutionem boni **infini**ti procurat? Non datur certe spectaculum dignius quam sacerdotis, qui Redemptoris ipsius vestigia prosequens **ac** superna potestate instructus fratres suos ab aeterno **exitio** vel praeservat, vel eidem jam imminentes retrahit, **atque** disruptis vinculis, quibus tenebantur, eorundem vul-

neribus ad exemplum piissimi Samaritani salutarem medicinam adhibet, qua saluti restituantur.

Quod iterum praxin attinet, verissimum quidem est, per peccatum etiam quoad corpus et sortem temporalem funestissima non raro consecutaria induci. Attamen fieri potest, ut probi multo gravioribus aerumnis affligantur, quam impii. §. 97. Hinc non expedit, sed obest potius, vehementes conscientiae remorsus, destructionem sanitatis, dispendium fortunae etc. in concione vel catechesi tamquam *individuos vitiorum effectus* exhibere. Ejusmodi declamationes plerumque magis offendunt, quam instruunt. Unde haec peccatorum consecutaria non quidem tacere, sed multa tamen cum circumspectione proferre decet. Eo magis vero illae vitiorum poenae vividis coloribus exhibeantur, quae in aeternitate peccatores manent. Quantum enim ad has, etiam dum stricte verbis revelationis inhaeremus, nihil proferri potest, quod nimium sit, et nulla ab illis exceptio datur. Attamen et hic cavendum erit, ne imagines nimis crassas et a revelatione absonas adhibeamus.

Caput II.

Diversae peccatorum species.

§. 105.

Peccata omissionis et commissionis.

1. Lex divina non tantum actus perversos vitare, sed etiam opera bona exequi jubet, juxta notissimum Psalmistae textum: „*Diverte a malo, et fac bonum; inquire pacem et persequere eam.*“ Ps. 33. Dum igitur legem aliquam prohibentem transgredimur, *peccatum commissionis*, dum vero legi certum actum praecipienti haud obsecundamus, *peccatum omissionis* resultat. Et generatim quidem peccata commissionis graviora censentur, quam ubi actus aliquis praeceptus mere omittitur. Praeterquam enim quod leges prohibentes plerumque ex integro definitae ac summi

momenti existant, utpote quibus regni moralis basis solidatur, etiam sub consideratione subjectiva hae ipsae leges mentem nostram efficacius aggredi solent, atque earundem transgressio majorem tum legis aeternae contemptum tum virium nostrarum abusum involvit, quam ubi ab executione alicujus officii tantum abstinemus. Attamen etiam peccata omissionis gravissimam non raro materiam constituunt. Imo fieri potest, ut malitia longe major in illis lateat, quam dum lex prohibens violatur. Id inprimis tum evenire solet, cum vel officiorum neglectus suapte indole, spectatisque sequelis in magnum rei moralis detrimentum vergit, vel cum ejusmodi omissiones summam divinae legis incuriam et animum valde depravatum ostendunt. Hinc parentes, qui suis non invigilant, saepe reatum multo gravio-rem sibi contrahunt, quam eorundem filii, qui ex hac ipsa parentum incuria juvenilia desideria sectantur.

2. Praesertim illae omissionum species in praegrandem hominis culpam cedunt, ubi officia negliguntur, quibus tum *ex jure*, tum *ex munere et vocatione nostra* obstringimur, et ex quorum neglectu in alios magna detrimenta, scandala vel quaecunque majoris ponderis mala redundant. Et quidem quo digniorem locum in republica occupamus, eo plus referre solet, ne officiis ex tali munere nobis incumbentibus desimus. Quanti e. g. interest, ut medicus, officialis civilis militarisve, et praecipue ut pastor animarum ea, quae sui muneris sunt, omni cum solertia exequatur!

3. Etiam divina revelatio peccata omissionis nequaquam spernenda ducit; potius intermissa negotiatio de talento concredito rigore vindicatur. „*Inutilem servum ejicite in tenebras exteriores; illic erit fletus et stridor dentium.*“ Matth. 25, 14. etc. Praeterea iis omnibus aeternum supplicium intentatur, qui Christo in persona paupe-

rum opem ferre neglexerint. „*Discedite a me maledicti in ignem aeternum, esurivi enim, et non dedistis mihi manducare etc.*“ Matth. 25, 41. etc. Quod speciatim sacerdotem ad curam animarum deputatum attinet, quis non illorum meminit, quae Ezech. 3, 17. seq. dicuntur: „*Fili hominis! speculatorem dedi te domui Israel, et audies de ore meo verbum, et annuntiabis eis ex me. Si dicente me ad impium: Morte morieris, non annuntiaveris ei, neque locutus fueris, ut avertatur a via sua impia, et vivat, . . ipse impius in iniquitate sua morietur, sanguinem autem ejus de manu tua requiram etc.*“

4. Quare maxime dolendum, haec peccata, quae per omissionem fiunt, a quam plurimis justo minus attendi. Non solum homines rudes ac plebeji, sed etiam ex cultioribus nonnulli de salute sua sat sibi securi videntur, ubi conscientia ipsos de graviore peccato *commissionis* haud redarguit, imo in confessionali interdum vix inveniunt, de quo se accusent. Et tamen hi ipsi non raro officia summi momenti negligunt, et contra DEUM aequae ac proximum ingenti frigore detinentur. Unde haec de peccatis omissionis doctrina saepissime explicanda, et praesertim iis inculcanda venit, quibus vel cura familiae, vel quaecunque alios gubernandi provincia obtigit.

§. 106.

Objectiva peccatorum gravitas.

1. Objectivam dari officiorum diversitatem, ita ut lex divina aliquando sub gravi, aliquando autem nonnisi sub levi stringat, jam §. 60. ostensum fuit. Atque, prout ibidem innui, haec diversa officiorum quantitas tum ex occurrente debendi titulo tum ex gravitate materiae dependet.

Quamobrem prona est illatio, prout officia, ita quoque horum transgressionem non ejusdem semper ponderis esse, seu dari peccata, quae suapte indole gravia, et alia, quae levia existant*). Lex enim divina tum titulo debendi tum gravitati materiae sese attemperat; unde haec peccatorum gravium leviumque distinctio tum sensu uniuscujusque intimo tum communi omnium consensu nititur. Non minus divina revelatio hanc peccatorum differentiam supponit et astruit. Hunc in finem, ut plura alia omittam, tantum ad Matth. 5, 22. provoco: „*Omnis, qui irascitur fratri suo, reus erit judicio; qui autem dixerit fratri suo: Raca, reus erit concilio; qui autem dixerit: Fatue, reus erit gehennae ignis.*“ Et alibi Phariseis objicitur, quod leviuscula sectando ea, quae *graviora sunt legis*, aspernentur, et excolantes culicem camelum deglutiant. Matth. 23, 23. etc. Cf. Joann. 19, 11., Matth. 7, 3. Quare seria refutatione vix indigent, quae tum a Stoicis tum ab aliquibus

*) „*Verum nonne paulo ante evictum fuit, omne peccatum malitiam infinitam involvere? Qua ratione igitur malum, quod infinitum est, leve dicitur?*“ Ad hanc objectionem responderi potest: In quantum peccata nostra immediate DEO opponuntur, et in aliquam ipsius offensam cedunt, utique omnis praevaricatio malum ingens, imo infinitum constituit, adeo ut, si per leve aliquod mendacium interuersionem totius cujusdam gentis impedire possis, ab illo tamen abstinere debeas. Sub hac igitur ratione nullum peccatum tamquam rem levem et facile contemnendam habere licet. Quia tamen lex divina vim suam pro diversitate titulorum occurrentisque materiae varie dispensat, nunc magis nunc minus obstringimur; cumque malitia peccati in consideratione objectiva tanta semper sit, quanta fuit obligatio, respective, seu dum peccatum cum peccato comparatur, recte quasdam praevaricationes graves, alias vero leves dicimus.

haereticis contra hanc totius humani generis persuasionem procusa legimus *).

2. Porro materiam aliquando *per se* gravem esse, aliquando autem *per accidens* ingravescere similiter ex §. 60. constat. Sed jam gravissima quaestio enascitur, quatenam regula vel scala detur, ad quam materiae gravitas definiri possit. Theologos antiquiores haec inquisitio plurimum exercuit; ex recentioribus vero plurimi eam tamquam inutilem subtilitatem praetermittunt. Ast quis illud meram subtilitatem dicat, cujus usus praesertim in confessionali toties occurrit, quodque revera summi momenti existit? Itaque quid antiquiores hac de re senserint, paucis exponam:

a) Quidam illos actus ceu peccata gravia exhibent, qui in sacris literis hominem de *regno coelesti* *excludere*, DEI *inimicitiam* aut *aeternam mortem* invehere dicuntur, vel etiam quibus *dirum vae* aut *quaecunque gravis poena* intentatur. Verum etiamsi haec regula praeclarissima sit, ad dissolvendos tamen omnes con-

*) Cicero in paradoxis suis ita argutatur: „*Peccare idem est ac transilire lineas; quod cum feceris, culpa commissa est: quam longe progrediare, cum semel transieris, ad augendam transeundi culpam nihil pertinet etc.*“ Tum vero addit: „*Hac quidem sententia non modo verior, sed ne utilior quidem hominum vitae ulla reperiri potest. Quae enim vis est, quae magis arceat homines ab improbitate omni, quam si senserint, nullum in delictis esse discrimen?*“ Verum rem serio expendenti facillimum erit horum omnium contrarium ostendere. Etiam Wicleffus, Lutherus et Calvinus in eam sententiam abierunt, omnia peccata per se esse gravia, ita tamen, ut *fidelibus* non omnia sub gravi imputentur. Pariter inter propositiones Baji a Pio V. damnatas occurrit: „*Nullum peccatum est ex natura sua veniale, sed omne peccatum meretur poenam aeternam.*“ Cf. Trid. Sess. 6. c. 11. et Sess. 14. c. 5.

scientiae casus insufficiens videtur, tum quia in S. Scriptura non omnia, sed aliqua tantum peccata tali nota designantur, tum vero quia ibidem non definitur, ad quam materiae gravitatem haec delicta ascendere debeant, ut hominem regni coelestis exsortem reddant. Sic e. g. S. Paulus I. Cor. 6, 9. et seq. etiam fures regno coelorum excludi docet; et tamen non omne furtum reatum gravem involvit. Edic ergo, quandonam furtum peccatum grave et quandonam nonnisi leve constituat.

b) Alii ad sententias Ss. Patrum confugiunt. Absque dubio etiam haec regula summam attentionem meretur, eoquod Ss. Patres et testes divinae traditionis sint, et simul ingenio vitaeque sanctitate mirum in modum excelluerint. Unde, dum e. g. Ss. Patres omnem impudicitiam sub gravi prohibitam esse docent, eorum sensui firmiter inhaerendum est, quidquid homines profani ad excusandum amorem venereum deblaterent. Ast, quod pessimum, in scriptis Patrum vel nulla vel nonnisi timida testimonia occurrunt, quae peccata gravia et quae levia censi debeant. S. Augustinus ingenue fatetur, tale quid esse difficillimum invenire, et periculosissimum definire. De civ. l. 21. „Ego certe,“ inquit, „usque ad hoc tempus, cum inde satagerem, ad eorum indagationem pervenire non potui.“ Et alibi ad retundendam aliquorum jactantiam scribit: „Quae sunt levia, et quae gravia, non humano, sed divino sunt pensanda iudicio.“ Ench. c. 17. Demum contra Donat l. 2. c. 6. monet: „Non afferamus stateras dolosas, ubi appendamus, quod volumus et quomodo volumus, pro arbitrio nostro dicentes: Hoc grave, hoc leve est; sed afferamus divinam stateram de scripturis sanctis etc.“

c) Alii denique ad sententiam eruditorum atque ad auctores in Ecclesia celebres provocant, vel etiam ad praxin Ecclesiae. Sed ubi hanc regulam in usum deducunt, multis iterum difficultatibus implicantur.

§. 107.

Continuatio.

1. Cum allatae regulae ex se quidem optimae, attamen minus definitae sint, juvat illas una sententia comprehendere, et quantum fieri potest, accuratius determinare. Quare, ut quantitas materiae definiri possit, actio, quae in quaestione versatur, cum primo honestatis principio comparari debet, utrum scilicet amor DEO ac proximo exhibendus per talem actionem omissionemve graviter, an vero nonnisi leviter violetur. Atque isthoc iudicium utique non ex praeconceptis opinionibus propensionibusve, sed ex principio nostro formali, ex sensu magisterii apostolici repeti debet, ne afferamus stateras dolosas, sed stateram divinam, ut S. Augustinus ait.

2. Videndum igitur erit, quid magisterium divino-apostolicum desuper doceat, sentiatque. Hinc, ubi decisiones positivae desunt, attendere debemus, quid consensus Ecclesiae tacitus, quidque ejusdem praxis prae se ferat, et quid demum auctoribus videatur ab ipsa approbatis.

3. Etiam si haec regula tam exacta non sit, ut ad instar subtilis bilancis peccatorum semuncias determinet, in plerisque tamen casibus absque haesitatione respondere poterimus. Quod si hinc inde gravitas peccati dubia maneat, parum refert; nam utique etiam peccata levia omni studio devitari oportet, ac eadem recurrunt principia, quae circa conscientiam dubiam generatim obtinent*). Imo in iis, quae

*) Rectissime monent, usum hujus distinctionis inter peccata levia et gravia non ad id comparatum esse, ut levia flocci

parvitatem materiae admittunt, regula prorsus exacta ne datur quidem, quia materia non simul et semel et quasi per saltum, sed *successive ingravescit*, ita ut ex communi sententia objectum legis nunc leve, nunc gravius atque sensim ponderosius fiat, donec tandem materia simpliciter gravis videatur. In dimetienda quantitate morali idem nobis evenit, quod in quantitate physica. Dum e. g. aliquis in sporta nuces in urbem defert, edic quaeso, quot praecise nuces requirantur, ut pondus istud grave censi possit. Eodem modo desipiunt, qui e. g. furti gravitatem ad ultimum usque obolum determinare conantur, cum tamen materia sensim tantum ingravescat, adeoque inter pondus simpliciter leve et grave materia intermedia quasi in ancipiti relinquatur. Scilicet saepissime cum S. Augustino fateri cogimur: Quae sint levia, et quae gravia, non humano, sed divino sunt pensanda iudicio.

4. Demum abusus taceri non debent, quibus haec verissima doctrina non raro corrumpitur. Et quidem homines anxii immensis semper fluctibus jactantur, eoquod ubique terminum, quo gravia a levibus secernuntur, a se tractum esse autument; qui vero conscientiae laxioris sunt, saepe infra ambitum leviorum libere saltitant, atque id solum cavent, ne transilient lineam, quae gravia describit.

§. 108.

De subjectiva peccatorum gravitate.

1. Hucusque dictum fuit, qua ratione peccata *objective* grandescant, dum nempe occurrentem debendi titulum et quantitatem materiae attendimus. Attamen tam virtus quam peccatum proprie non in actibus externis, sed in dispositione ipsius animi residet. Atque sub hac subjectiva consi-

faciamus, sed ut nobis inserviat ad dijudicandam gravitatem eorum, quae egimus, atque ad acuendam curam nostram.

deratione peccata vel *lethalia* vel *venialia* dicuntur. Ratio harum denominationum in promptu est. Peccata *lethalia* dicimus, quae moralem vitam hominis extinguunt; quae vero illam haud enecant, sed nonnisi debiliorem reddunt, vocantur *venialia*, eoquod eorundem venia longe facilius impetrari soleat.

2. Porro vitam moralem in amore DEI consistere, jam supra §. 88. innui. Unde novum Test. eos, qui neglecta destinatione sua nonnisi terrenis inhiant, passim mortuis accenset. Cum e. g. unus ex discipulis, antequam Christum sequeretur, defunctum patrem sepelire vellet, Dominus noster respondit: „*Sequere me, et dimitte mortuos sepelire mortuos suos.*“ Matth. 8, 22. Similiter I. Tim. 5, 6. dicitur: „*Vidua, quae in deliciis est, vivens mortua est.*“ Et generatim „*qui non diligit, manet in morte.*“ I. Joann. 3, 14.

3. Cum igitur ad veri nominis virtutem requiratur, ut legem divinam *in omnibus*, saltem quae gravioris momenti sint, exequamur, §. 87.; non tantum illi moraliter mortuis annumerari debent, qui totam legem conculcant, sed quicumque vel unicum illius praeceptum graviter obligans sciens volensque transgreditur. Etiam si talis non omnem legis reverentiam exuisse, et exinde adhucdum moraliter spirare videatur, a DEO tamen avulsus est, et ipsius charitate destituitur. Hinc sciscitatur discipulus praedilectus: „*Qui habuerit substantiam hujus mundi, et viderit fratrem suum necessitatem habere, et clauserit viscera sua ab eo; quomodo charitas DEI manet in eo?*“ I. Joann. 3, 17. Et S. Jacobus ait: „*Quicumque totam legem servaverit, offendat autem in uno, factus est omnium reus.*“ Jac. 2, 10.

4. His suppositis discrimen inter peccatum lethale ac veniale haud aegre definitur. Scilicet in quovis peccato oc-

currit aversio quaedam a DEO et conversio ad res creatas. Quodsi haec aversio in materia gravi fiat, charitas DEI seu vita nostra moralis destruitur, seu, ut antiquiores loquuntur, activitatis nostrae *centrum* mutatur, utpote qui relicto DEO ultimo fine nostro in re gravi ad res creatas convertimur; adeoque peccatum lethale adest, quod propterea definiunt esse aversionem a DEO et conversionem ad res creatas cum mutatione centri. E contrario qui legem divinam in omnibus, saltem quae majoris momenti sunt, sincere reveretur, et in levioribus tantum deficit, quoad rei substantiam cum DEO conjunctus manet; idcirco centrum activitatis haud mutatur, et charitas seu vita moralis, licet debilitetur, adhucdum tamen perstat. Ex eadem ratione peccatum veniale describunt esse aversionem a DEO et conversionem ad res creatas sine mutatione centri *).

5. Atque haec peccatorum lethalium venialiumque distinctio neutiquam est merum commentum doctorum monasticorum, ut aliqui volunt; sed, ut vidimus, divina revelatio aperte astruit, esse peccata, quibus vita moralis seu charitas DEI extinguatur. Huc etiam illi textus pertinent, qui certa peccata ceu hominem de regno coelesti excludentia proponunt, e. g. I. Cor. 6, 9. et seq. „*Nolite errare, neque fornicarii, neque adulteri . . . regnum DEI possidebunt.*“ Contra revelatio divina saepe talia delicta commemorat, quae ipsis quoque justis inhaereant, quae proinde dominantem DEI charitatem haud enecant, atque consecutionem regni coelestis retardant quidem, non tamen impediunt. „*Si dixerimus, quoniam peccatum non habemus, ipsi nos seducimus, et veritas in nobis non*

*) Aliqui generatim sub lethalibus peccata malitiae, sub venialibus vero peccata fragilitatis intelligunt. Ast id perperam fieri patebit infra.

est.“ I. Joann. 1, 8. „*In multis offendimus omnes. Si quis in verbo non offendit, hic perfectus est vir.*“ Jac. 3, 2. „*Septies in die cadit justus et resurget.*“ Prov. 24, 16. „*Non est homo justus in terra, qui faciat bonum et non peccet.*“ Eccle. 7, 21. Et annon ipsa ratio ingens discrimen conspicit, utrum aliquis in levioribus tantum succumbat, in rebus vero majoris momenti legem sincere reveareatur, an vero adeo perditus sit, ut voluntatem divinam etiam in materia gravi contemnendam existimet? *)

§. 109.

Quae ad peccatum mortale requirantur.

1. Ut peccatum aliquod *mortale* censi possit, omnes consentiunt, generatim requiri: a) Gravitatem materiae, b) sufficientem cognitionem legis sub gravi obligantis, c) denique plenum consensum.

2. De objectiva gravitate materiae paulo ante dictum est. Sed nunquam oblivisci licet, saepenumero materiam suapte indole levem per accidens grandescere **).

3. Tum vero requiritur, ut quis cognoscat, vel saltem prudenter suspicetur, legem sibi obstantem *sub gravi* obli-

*) Alii de solo nomine litem movent. „*Cur enim,*“ inquiunt, „*nonnisi peccata leviora venialia dicuntur, dum tamen serio poenitenti omnium venia conceditur?*“ Ast haec expressio facile vindicatur. Scilicet ejusmodi peccata non in eo sensu venialia dicuntur, ac si reliquorum nulla venia obtineri possit; sed quia horum venia *longe facilius* impetratur, utpote per quae gratia sanctificans atque amicitia divina haud destruitur.

**) Praeter reliquas circumstantias etiam ratio *status et muneris* habenda est. Quae v. g. in ore laicorum nugae sunt, in ore sacerdotis possunt esse blasphemiae. Cf. Luc. 13, 48.

gare. Attamen advertentia etiam *interpretativa* et *virtualis* sufficit *).

4. Denique *plenum voluntatis consensum*, saltem indirectum et interpretativum expetunt. Qualis consensus, nisi fors in causa graviter imputari debeat, defuisse creditur, quoties status moralis notabiliter interceptus fuit, e. g. in semi-sopitis, graviter consternatis, in pueris septennio minoribus etc.

5. Quodsi de plene praestito consensu postmodum dubitatur, praesumptio sat solida ex dominante hominis indole, atque ex iis inferri potest, quae communiter contingunt. Hinc homines timoratae conscientiae, quique plene advertentes haud consentire solent, in dubio rationabiliter supponunt, se non plene consensisse. Vicissim vero, qui plerumque tentationi cedunt, aequae fundatum praejudicium contra se sustinent **).

§. 110.

Mutua relatio gravitatis objectivae et subjectivae.

1. In hominibus, qui officia sua sufficienter callent,

*) Ut *prudenter* suspicetur, inquam, quid enim de timoribus scrupulosorum censendum sit, jam alibi dixi.

**) Haec regula in confessionali frequentissimi usus est, et praesertim curam animarum piarum, quae magnis non raro tentationum fluctibus jactantur, expeditam reddunt. Generatim dum ejusmodi dubia proponuntur, consensus ad *peccatum mortale* necessarius defuisse supponitur: *a)* Si persona dubitans peccatum odio habet, et firmo constantique conatu declinare solet; *b)* si pravam cogitationem, vel quidquid acciderit, redeunte animo mox exhorruit; *c)* si, cum peccatum facile patrare potuisset, ab illo tamen abstinuit, nisi fors merus pudor vel timor infamiae etc. illam retraxerit; *d)* item si dubitat, utrum vigilans vel sopita, sibi praesens an vero aliis rebus distenta fuerit.

et sui sat compotes fuerunt, generatim quidem praesumi potest, eos, ubi legem divinam in *materia gravi* violaverunt, lethaliter peccasse; et contra illis, qui in materia nonnisi levi impegerunt, etiam culpam levem tantum inhaerere. Attamen, prout ex dictis patet, haec regula non paucas exceptiones admittit. Fit enim interdum, ut etiam tales in casu aliquo singulari vel erronea conscientia laboraverint, vel ut eorundem libertas fuerit plurimum impedita. Dum igitur vel justa cognitio vel plenus animi consensus defuit, peccatum, etiamsi de materia gravi agatur, tamen vel nullum vel nonnisi veniale adest.

2. Similiter hinc inde sub materia levi peccatum mortale latet, idque vel ex *erronea conscientia*, dum quis revera putat, aut tamen rationabiliter timet, legem graviter obligantem sibi obsistere *); vel ex immediata *voluntatis perversitate*, dum scilicet actio, quamvis ex se levis, attamen in *contemptum legis* vel in *contestationem animi depravati* editur, e. g. in contestationem haeresis, odii erga proximum etc.; vel etiam ubi voluntas revera peccatum grave intendit, atque ad transgressionem majorem sola occasio vel opportunitas deest, prout saepissime in furtis, aliorum defraudationibus, aut in sollicitatione ad turpia evenit.

3. Ad finem hujus §. commemorare juvat, quo modo theologi antiquiores peccata ulterius partiri consueverint. Itaque juxta ipsius S. Scripturae tenorem quaedam peccatorum species dicuntur in *coelum clamare*, eoquod non raro manifestam DEI ultionem experta sint. Ejusmodi

*) Ex his denuo perspicitur, quam periculosum sit in incandis officiis rem ultra veritatem exaggerare. Dum e. g. officia castitatis conjugalis justo rigidius proponuntur, quam pronum est, ut personae matrimonio junctae ex conscientia erronea noxam lethalem contrahant?

sunt: Homicidium directum, sodomia, oppressio pauperum viduarumve, et merces operariorum retenta vel injuste imminuta.

4. Alia peccata ob suam foecunditatem eminent, et propterea *capitalia*, quasi capita reliquorum, nuncupantur; scilicet: Superbia, avaritia, luxuria, invidia, gula, ira et acedia.

5. In *consideratione subjectiva* tamquam prae ceteris exitialia recensentur peccata in *Spiritum sanctum*, seu quae gratiae divinae atque operanti in nobis divino Spiritui directe opponuntur. Talia sunt: Praesumptio de DEI misericordia, desperatio veniae a DEO obtinendae, impugnatio agnitae veritatis, invidentia charitatis fraternae, obstinatio in pravo proposito, et finalis impenitentia. Atque haec peccata Matth. 12, 32. neque in hoc saeculo neque in futuro remissum iri dicuntur. Quod quidem non ita intelligatur oportet, ac si homo vere contritus et dispositus nullam eorum veniam impetrare possit, sed quod ejusmodi homines consiliis divinae misericordiae directe adversentur sicque in praeceps ruant. Luculentissimum hujus rei exemplum impii Pharisei praebent, quibus idcirco intentatum fuit: „*Amen dico vobis, quia publicani et meretrices praecedent vos in regnum DEI.*“ Matth. 21, 31. Plura de singulis hujus generis peccatis in *Ethica applicata*.

§. 111.

De peccatis internis et externis.

1. Essentia et vera peccati indoles, ut iterato monui, in perversa animi dispositione consistit, actus vero externi illius quasi corpus seu actualis exhibitio sunt. Verum haec ipsa mentis dispositio iterum considerari potest vel tamquam actus transiens vel qua constans animi habitus.

2. Sed etiam ubi peccatum qua *singularem actum* voluntatis spectamus, occurrit vel prava circa objectum illicitum *delectatio*, vel *desiderium*, vel denique *decretum* actum peccaminosum perpetrandi, omittendive actum aliquem praeceptum. Quod jam delectationem attinet, certe improbum est de objecto peccaminoso *qua tali* delectari illique acquiescere. Cum enim DEUS qua absoluta sanctitas omne peccatum infinites aversetur, quis non videt talem delectationem ipsius voluntati quam maxime opponi? Verus DEI amor ex ejusdem offensione tam parum aliquid delectamenti potest concipere, quam parum filialis pietas de injuria optimo parenti illata gaudet. Quare etiamsi decretum tale quid committendi absit, ipsa tamen delectatio exinde concepta voluntatem omnino perversam prodit.

3. Attamen non quaevis complacentia de objecto peccaminoso moralem culpam invehit. Etenim in praesenti naturae corruptione sensus et appetitus nostri nimium quantum deorsum pendent atque in illa feruntur, quae vel superbiae vel pruritui naturae animalis arrident. Hinc quidquid naturae lenocinatur, eidem gratum accidit, sicque naturalis aliqua delectatio oritur. Quodsi ergo voluntas huic sensui nullatenus acquiescit, talis delectatio ceu actus mere animalis neutiquam in culpam imputari potest. E contrario ubi voluntas nostra ejusmodi sensuum delectamenta ultro provocat, vel ubi iisdem quocunque modo exortis libere acquiescit; jam non sunt actus mere animales, sed animum ipsum afficiunt ejusque depravationem produnt. Atque hae ipsae delectationes, quibus mens hominis voluntarie acquiescit, *morosae* appellantur, non quod *longiorem temporis moram* requirant, sed quod animus iisdem voluntarie *immoretur*, ut Aquinas ait *).

*) Sed quid, si quis *per inadvertentiam* tali sensu per aliquod tempus delectetur? Prout infra de peccatis inadvertentiae

4. Eadem quoque de sensu *indignationis*, *rancoris*, *invidiae ac tristitiae* repetenda veniunt, ubi pariter totum ex eo pendet, utrum sensus iste prorsus involuntarius sit, an vero mens eidem consentiat illique libere acquiescat.

5. Ex quibus facile colligitur, quid de ruminatione, aspectu, auscultatione, lectione etc. objectorum turpium censendum sit. Scilicet peccatum stricte loquendo neque in functione intellectus aut phantasiae, neque in solo sensu, sed in depravatione voluntatis consistit. Hinc ejusmodi actus vel justus vel injustus esse possunt pro diversa nempe dispositione animi, qui sub iisdem latet. Ut vero hac de re judicium ferri queat, interest, *a*) ex qua *voluntatis intentione* tales cogitatus, aspectus etc. descendant, utrum ex ratione justa, e. g. ad intelligenda muneris sui officia etc., an vero ex solo pruritu animali vel omnino ex occulta mentis perversitate; *b*) qualis animi dispositio hos actus concomitata vel subsecuta fuerit; num quis morosam delectationem admiserit aut consensum dederit, nec ne. Hunc in finem ipse Christus iis tantum cogitationibus hominem coinquinari ait, quae de corde exeunt, id est, in quibus praeter functionem intellectus etiam perversa voluntas latet. „Quae autem procedunt de ore, de corde exeunt, et ea coinquinant hominem; de corde enim exeunt cogitationes malae, homicidia, adulteria etc.“ Matth. 15, 18. etc. Scilicet, ut sint *cogitationes*, ab intellectu venit;

generatim videbimus, in hoc casu tota quaestio eo redit, utrum talis delectatio ex sola inferiori natura, an vero ex depravato animo descendat. Qua in re observandum est, num talis huic sensui statim, cum illum advertit, obnitatur, an vero de illo etiam advertens delectari pergat. Prior certe ab omni culpa immunis, posterior vero omnino culpabilis censeri debet.

verum ut cogitationes *malae* existant, ex corde seu voluntate proficiscitur. Cf. Prov. 4, 23.

6. Et quidem in materia lubrica ingens periculum adest, ne repraesentationes obscoenae, praesertim ubi sine justa ratione et ex sola naturae propensione admittuntur foveanturque, ex prava voluntate descendant, atque morosam delectationem aut consensum comitem habeant. Tanta est enim plerorumque fragilitas, ut scintilla libidinosa quovis fere illicio excitetur, tumque fulminis instar animum misere devastet. Unde jam nunc patet, quantopere unusquisque tum sensibus tum imaginationi suae invigilare debeat, quamque verum sit, quod viri probati docent, scilicet salutem *in fuga* quaerendam esse. Qui autem *ex officio* de talibus meditari coguntur, e. g. medicus, confessarius etc., non habent, quod sibi timeant. Dum enim revera ex DEI voluntate talibus occupantur, atque necessarias cautelas adhibent, quam firmissime sperare possunt, fore, ut per gratiam divinam illaesi serventur.

7. Quaeritur, utrum etiam de *modo ingenioso* vel *venustate* rei illicitae nulla delectatio admitti debeat. Generatim talis delectatio neutiquam depravatum animum designat, adeoque illicita non est, dummodo unacum agentis ingenio non *ipsa actio*, vel quod in illa vituperandum occurrit, simul approbetur. Hinc aliquis suavi modulatione cantus turpis delectari potest, ita tamen, ut turpitudine ipsa displiceat. Attamen in *materia lasciva* haec delectatio vix unquam periculo vacare solet. Nihil enim pronius, quam ut, dum et ingenio vel venustate talis objecti delectatio admittitur, praeceps voluntas turpitudini ipsi acquiescat. Quamobrem dici vix potest, quantum genuina morum honestas per illos vapulet, qui turpes amores et lascivientem naturam calamo, penicillo aut scalpro artificiose exhibent vel in scenam producunt.

8. Sed quid, si delectatio nonnisi sub *tali conditione* admittitur, quae turpitudinem abstergat, e. g. per imaginarium matrimonium cum persona, ex cujus repraesentatione quis delectatur? Verum delectatio venerea nonnisi *per ipsum conjugium*, neutiquam vero per solam illius imaginationem honesta redditur, adeoque extra illud semper illicita manet. Aliud de illis objectis obtinet, quae suapte indole turpia non sunt, et ex quorum repraesentatione delectari licet, dummodo voluntas secludatur illa injuste acquirendi, e. g. ex repraesentatione divitiarum, quarum possessionem aliquis absque invidia vel alia improba mentis affectione sibi imaginatur.

§. 112.

Desiderium et decretum peccandi.

1. Morosa delectatio, de qua modo egi, est simplex et peccaminosa complacentia de objecto prohibito, quin aliquis tale quid vel ipsemet patrare vel ab alio patrari velit. Ast nimis pronum est, ut voluntas id, ex cujus repraesentatione delectatur, etiam facere fierive desideret. Distinguunt vero duplex desiderium, *inefficax* nempe et *efficax*. Desiderium inefficax dicitur, quo quis in actum aliquem perversum consentit quidem eumque voluntarie concupiscit, ita tamen, ut ad illum perpetrandum nullum conatum adhibere decernat; dum quis e. g. erga personam alterius sexus libidinoso desiderio exardescit, et cum illa peccare *velit*, si opportunitas detur; quamquam hunc in finem nihil agat, moliaturve.

2. Ex qua descriptione facile conjicitur, quando desiderium dicatur efficax; cum scilicet actus illicitus revera decernitur, seu cum quis id, quod concupiscit, per quaecunque media etiam exequi statuit. Unde tale desiderium

simpliciter peccaminosum decretum dicimus. De utraque desideriorum specie haec potissimum notanda videntur:

a) Quicumque in actum prohibitum vere consentit, eundem in consideratione morali hoc ipso perficit, seu coram DEO hujus actus reatum incurrit. Hinc S. Jacobus ait: „*Unusquisque tentatur a concupiscentia sua abstractus et illectus, deinde concupiscentia, cum conceperit, parit peccatum etc.*“ Jac. 1, 14.

b) Etiam si ipsum **peccandi decretum** generatim majorem animi perversitatem prodat, quam **desiderium inefficax**, in utroque tamen casu peccatum internum tum gravitatem tum speciem illius actus sequitur, in quem quis consensit. Unde qui cum persona conjugata turpiter agere desiderat vel decernit, coram DEO, qui corda scrutatur, reus est adulterii: „*Audistis, quia dictum est antiquis: Non moechaberis; ego autem dico vobis, quia omnis, qui viderit mulierem ad concupiscendum eam, jam moechatus est eam in corde suo.*“ Matth. 5, 27. etc. Idem de illo dicendum, qui peccatum jam commissum de novo approbat *).

3. Sed quamvis actio decreta in **consideratione morali** jam consummata dici possit, multum tamen discriminis intercedit, utrum actus externus accesserit, nec ne. Quam maxime errant, qui docent per consummationem externam pondus peccati haud augeri. Etenim qui in peccatum aliquod consentit quidem, deinde vero ab ejusdem consummatione *sponte* abstinet, hoc ipso demonstrat, se saltem *iterato legis imperio* morem gessisse. Qui vero peccatum opere externo complet, plerumque iteratas legis exactiones transgreditur, et conscientiam suam multo gra-

*) Quantum ad desideria conditionata interest, utrum conditio appposita malitiam auferat, nec ne.

vius sauciat, quippe quae per totam consummationis lineam ipsum dehortari perrexit. Insuper mala et tristissimi effectus, quibus peccatum tum nos tum alios jam in hoc mundo affligere consuevit, tum demum subintrant, ubi actus externus accedit; hinc enim scandala damna et innumera mala enascuntur; vel etiamsi alia desint, natura nostra ad novas transgressionem magis disponitur, ac venenata voluptas semel degustata novas acerrimasque pugnas excitat. Praesertim quoad peccata luxuriae id evenire solet, ubi deperdito semel pudore et vesanis stimulis, quibus obsecundatum fuit, ad furorem accensis lapsus ad lapsum disponit, donec praepotens libido in ipsam quasi necessitatem vertatur. Quam ob rem summi momenti est, ut pastor animarum homines adhuc integros et candore innocentiae resplendentes a tristissimo pudicitiae naufragio pro viribus praeservet, eoquod longe facilius sit a primo lapsu sibi cavere, quam post lapsum non relabi.

4. Quid vero, si quis non *sua sponte sed nonnisi coactus* ab opere externo abstinet, quia vel opportunitas deest, vel vires illum destituunt, e. g. fur, aggressor castitatis etc.? In hoc casu malitiam peccati ab ejusdem effectibus discriminare expedit. Quod *malitiam* attinet, is, qui nonnisi coactus abstinuit, utique eandem culpam incurrit, ac si peccatum consummasset. Ast effectus seu externa consectoria peccati etiam in hoc casu arcentur. Unde non tantum plurima mala, quae imminebant, interceptuntur, sed etiam conditio talis peccatoris multo facilior manet, eoquod officium *multiplicis restitutionis* haud subeat; adeoque, quam primum *cum DEO* reconciliatus fuerit, res erit confecta.

§. 113.

De vitiositate.

1. Nunc peccatum tamquam perdurantem animi habi-

tum exploremus. Et si quidem talis peccandi habitus circa materiam gravem occurrat, *vitium* nuncupatur. Quapropter sub vitio constantem lethaliter peccandi habitum intelligimus, dum quis non tantum hinc inde subruitur, sed in peccato gravi perseverat.

2. Prout vero consensus, ita et vitiosus animi habitus vel *positivus* vel *negativus* esse solet; dum quis vel directe atque ex proposito animum perversum fovere pergit, vel, etiamsi aliqua emendationis *velleitas* adsit, vitio tamen assueto mancipatus manet, prout non raro evenit in hominibus, qui e. g. ebrietati vel mollitiei assueti sunt.

3. Quod malitiam horum habituum attinet, denuo tum objectiva vitiorum gravitas tum subjectiva animi vitiosi dispositio attendi debet. Et quidem in consideratione objectiva sequentes regulae obtinent:

a) Malitia eo gravior committitur, quo gravius est peccatum, quod in vitium seu in constantem animi habitum abiit. Adeoque denuo dispiciendum erit, cui debendi titulo illud repugnet, et quanta materiae tum absoluta tum respectiva gravitas detur. Ex quibus sua sponte elucescit, quam horrendum in modum vitia e. g. ebrietatis, luxuriae etc. in sacerdote grandescant, utpote qui ex sublimissima vocatione, et characteris sacerdotalis dignitate ad virtutem multo majorem adstringitur, et ex cujus depravatione tot sacrilegia et scandala redundant.

b) Eadem vitiositatis malitia augetur, quo *plura officia* per constantem animi habitum negliguntur proculcantur. Unde praecipue conditio illorum deploranda venit, qui repudiata omni legis reverentia ad nefanda quaeque parati existunt, seu in quibus malesanus egoismus absolutam tyrannidem exercet, atque omnes

tum corporis tum animi facultates nonnisi immunditiae et iniquitati famulantur.

4. Verum etiam in consideratione subjectiva plures et vix non innumeri perversitatis gradus dantur. Equidem natura ipsa certos limites posuit, ne depravatio humana in malitiam diabolicam transeat; unde etiam inter homines quam maxime depravatos neminem eousque perversum reperimus, qui non ab aliquibus saltem facinoribus abhorreat, vel qui legem aeternam directe semper et ex *formali ejusdem contemptu* transgrediatur. Quamdiu hanc vitam degimus, sensus legis divinae nunquam ex integro deleri potest, ita ut non aliqua saltem scintilla superstes maneat, quae afflante divino Spiritu denuo excitari possit. Sed quamvis humana perversitas certis semper limitibus coercetur, non tamen datur facies magis luctuosa quam hominis, qui a DEO avulsus et aeterno praecipitio imminens divinae misericordiae consiliis hostili cum furore obnititur. Quis ergo miretur, si in gestis Sanctorum legimus, eos tanta virium contentione insudasse, ut unum saltem alterumve horum infelcium, quos pretioso Christi sanguine redemptos noverant, ad derelictam virtutis semitam reducerent? Praesertim sacerdos, qui ad tristissimum hoc spectaculum nulla commiseratione afficitur, sese indignissimum mercenarium sistit, cui nulla gregis dominici cura est, „*Quis infirmatur, et ego non infirmor? quis scandalizatur, et ego non uror.*“ II. Cor. 11, 29.

5. Post hanc digressionem ad propositum revertamur. Itaque in ratione subjectiva sequentes potissimum vitiositatis gradus designari possunt:

a) *Servilis animi abjectio*, qua fit, ut quis de miserrima sua conditione ingemiscat quidem, attamen seriam conversionem impossibilem arbitretur. Tales turpe vitiorum jugum optarent quidem excutere; ast quia

protractam peccandi consuetudinem in diram quasi necessitatem abiisse sentiunt, de emendatione sua desperant, dumque miserabiliter torpent, ad ima detrahuntur. Nullus funestissimam hanc conditionem melius exhibuit, quam S. Augustinus in suis confessionibus.

b) *Ementita peccatoris securitas*, quae multifarie fovetur. Interdum homines certo vitio indulgentes praevagationes suas per reliquam vitae honestatem obtere, atque sauciatam conscientiam per diversa virtutum exercitia compescere student, quasi iudex divinus horum operum intuitu cum ipsis nonnihil indulgentius acturus sit. Ast non attendunt illud: „*Quicumque totam legem servaverit, offendat autem in uno, factus est omnium reus*,“ Jac. 2, 10.; vel quod S. Paulus ait: „*Nolite errare, neque fornicarii, neque adulteri, neque molles regnum DEI possidebunt*.“ I. Cor. 6, 9. Alii conscientiae remorsus per aliorum exempla, per attractam molem negotiorum atque per continuas animi evagationes sopire gestiunt. Homines vere miserandi, qui tristissimum salutis naufragium ideo non reformidant, quia a scopulis, quibus illiduntur, vultum deflectunt! Non pauci demum, ut dilectis vitiis quieto animo inhaerere possint, ipsam rationem in perversitatis subsidium vocant, dum e. g. venereas delicias tamquam innocua vitae gaudia depraedicant, eos, qui refragantur, monasticae morositatis arguunt, et tandem eo dementiae progrediuntur, ut divinam revelationem, moralem libertatem hominis, immortalitatem animi, imo DEI ipsius existentiam ad aniles fabulas et ad praejudicia a puero imbibita relegent. Horum imaginem Apostolus ipse ad Rom. 1, 21. et seq. depingit.

c) Deteriorem adhuc locum *mentis obduratio* tenet, qua

fit, ut peccator data opera singultus conscientiae adhuc palpitantis suppressere, atque ad omnes gratiae invitationes surdescere allaboret. In justam tantae depravationis vindictam tales plerumque eo tandem deveniunt, ut, prout genti judaicae toties exprobratur, audientes non intelligant, et videntes non videant.

d) Memoratos impietatis gradus finalis tandem *impoenitentia* excipit, qua quis repudiata omni religione vel penitus obbrutescit, vel sui casuumque adversorum impatiens, desperabundus in extremam sese perniciem conjicit.

§. 114.

Continuatio.

1. Quaesitum est, an non magna vitia magnum quoque animum prodant; prout enim homo obtusi ingenii novam haeresin haud inducturus dicitur, ita neque homines, qui super vulgus non eminent, ad perpetranda scelerum monstra sufficientes habentur. Et profecto infernus aequae suos heroës ac martyres habet ac coelum, et nimis crebro accidit, ut praestantissima ingenia in castris hostium militent. Ast quo jure animus ille *magnus* nuncupari potest, qui a destinatione sua tam indigne desciscit? Scilicet in ejusmodi hominibus stupendas quidem dotes ac summam in agendo patiendoque constantiam admiramur, attamen quod eorundem indolem spectat, nihil in illis magni suspicimus praeter lugendum abusum, quo praeclarissimas dotes suas in suam aliorumque perniciem detorquent. Re diligentius perpensa quaevis virium intentio, quae in scelera desinit, aliud vocari nequit quam indigna servitus, estque verissimum, quod Kempensis ait: „*Vere magnus est, qui magnam habet charitatem.*“ De imit. l. 1. c. 3.

2. Alia quaestio est, quid de iis virtutibus censendum

sit, quas homines certo vitio addicti non raro exercent, dum e. g. homines libidini indulgentes reliqua sua officia strenue peragunt, nec non in illis exequendis excellunt. Numquid illas virtutes veras, an vero spurias compellabimur? Equidem aegre intelligimus, qua ratione fieri possit, ut is, qui legem aeternam in uno eoque gravi puncto transgreditur, reliquas illius exactiones sincere revereatur. Atque exinde hujusmodi homines permultam sane formidinem ingerunt, ne eorundem opera bona aliud non sint, quam vana virtutis simulacra, eoquod illa non ex amore DEI, sed vel ex connata cordis teneritudine, vel ad captandas laudes aucupandamque hominum benevolentiam exercent. Praesertim illae actiones sublestae fidei videntur, quae publice ac in multorum conspectu fiunt, quasque magna nominis celebritas comitari solet. Attamen fieri omnino potest, ut quis, etiamsi certo vitio addictus sit, nonnulla tamen opera ex sincero justitiae studio peragat; tanta est enim vis, quam ab aeterna lege experimur, ut etiam impii illam non revereri non possint. Quid ergo obstat, quo minus tales huic divinae legi in iis obsecundent, quae naturae ac indoli ipsorum gravia non sunt? Annon etiam cives videmus, qui, etiamsi unum alterumve imperantis edictum, quod ipsis permolestum videtur, transilient, in reliquis tamen ipsi sincere adstipulantur? Neque repugnat huic assertioni textus iterato ex S. Jacobo citatus: „*Quicumque totam legem servaverit, offendat autem in uno, factus est omnium reus.*“ Etenim S. Apostolus certe non innuit, illum, qui e. g. homicidium patravit, esse simul adulterum atque transgressorem quarumcunque aliarum legum; sed nonnisi illos petit, qui sub obtentu, quod reliqua praecepta observent, quoad unum alterumve libere sibi indulgent, prout paulo ante de ementita securitate diximus. Pari modo dum Redemptor ait: „*Non potest ar-*

bor mala bonos fructus facere,“ Matth. 7, 18., id utique de illa arbore obtinet, quae ex *integro mala* est, non vero de illa, cujus aliqui tantum rami corrupti sunt, reliqui vero adhucdum vigent. Quare quisquis vel uni vitio indulget, destituitur quidem vita morali, seu virtute genuina tamquam constanti animi habitu; attamen, si in ejusdem animo nondum omnis justitiae sensus obmutuit, fieri potest, ut in reliqua sua conversatione faciat, quod DEUS vult, et ideo, quia DEUS vult, seu ut veri nominis virtutes edat; quae tamen virtutes ex defectu gratiae sanctificantis ultra *meritum de congruo* haud assurgunt. Pro exemplo nobis iterum sit valetudo hominis physica. Qui vel uno graviori defectu laborat, jam non amplius sanus dici potest. Ast exinde haud sequitur, omnes corporis partes esse corruptas; sed saepe accidit, ut, dum pars una aegrotat, reliquae valeant.

3. Verum etiamsi bona opera ab homine vitioso edita genuinae virtutes esse possint, magna tamen semper suspicio relinquitur, an sint tales, et insuper valde timendum est, ne ex uno vitio alia enascantur. Prout enim virtutes, ita et vitia arctissime inter se cohaerent. Per quodvis vitium sensus atque reverentia aeternae legis magis magisque imminui, naturalis vero ad illicita proclivitas augeri, denique fons gratiarum sensim exsiccari solet, ut adeoque aliud expectari nequeat, quam fore, ut vitia vitiis cumulentur. In regno morali idem fieri solet, quod in oppugnata aliqua urbe, ubi, quamprimum murus ex una parte dejectus fuerit, hostiles cohortes mox totam civitatem occupabunt, ibique pro lubitu tumultuabuntur. Pro exemplo sit homo ambitioni vel libidini deditus etc.

§. 115.

De prava consuetudine.

1. Quae modo de vitio dicta sunt, jam ad homines

prava consuetudine irretitos applicemus. Quae quidem causa perardua et simul frequentissimi usus esse solet. Definitur vero prava consuetudo, peccandi habitus ex frequentatis actibus ortus, vel ut alii dicunt, habitualis dispositio peccatum aliquod jam patratum reiterandi. Porro hic idem peccandi habitus aliquando est dispositio solius *corruptae naturae*, aliquando vero ipsius *quoque voluntatis* *).

2. Ex his inferre licet, in quo vitium a prava consuetudine discrepet. Scilicet prava consuetudo et vitium plerumque quidem confluunt, ita ut homo vitiosus etiam consuetudinarius sit, et vice versa. Attamen fieri potest, ut ab invicem separentur. Sic e. g. qui libidini indulgere decernit, ex hoc ipso momento *vitiosus*, ast *consuetudinarius* tum demum vocari potest, cum per ejusmodi nefandos actus habitualement dispositionem contraxit. E contrario qui peccandi habitum per frequentatos actus contractum serio extirpare nititur, seu ubi non *voluntas*, sed *corrupta solum natura* ad peccandum disposita manet, talis, quamvis adhuc consuetudine laboret, a vitio tamen immunis est.

3. Hinc quod ipsum usum et sacrum ministerium attinet, totius praesentis causae caput eo reducitur, ut discernatur, utrum prava consuetudo, qua poenitens detinetur, sit dispositio *ipsius voluntatis*, an *solius naturae*, cui voluntas efficaciter obsistat, seu num talis consuetudinarius etiam vitio sit addictus. Quodsi ergo homo prava consuetudine irretitus revera adhucdum vitiosus deprehenditur, absolutionis sacramentalis certe incapax existit. Qui autem consuetudini contractae firmo et efficaci conatu resistit, generatim absolutionis beneficio privari non debet, nisi ejus-

*) Nos hoc loco nonnisi de illa consuetudine agimus, quae in *materia gravi* occurrit. Dantur enim etiam consuetudinarii quoad peccata levia, de quibus postea.

dem dilatio fors ad acuendam poenitentis industriam conducere videatur. Talis enim, etiamsi ex fragilitate hinc inde succumbat, vitiosus tamen esse desiit, et propterea, ubi etiam reliquae conditiones adsunt, recipiendae gratiae divinae capax redditur.

4. Verum quae demum signa sunt, hominem consuetudinarium a *vicio* resipuisse? Aliqui respondent, assertioni poenitentis plenam fidem habendam esse. Quare ubi homo consuetudinarius asseverat, se mentem in melius mutasse, ex horum sententia semper quoque absolvendus foret. Ast huic assertioni nullus, qui corda hominum vanasque eorum pollicitationes novit, absque discrimine adstipulabitur. Equidem evenire potest, ut poenitentis asseverationi plena fides adhiberi queat, praecipue si talis calamitatem suam, quae ipsius attentionem hucusque subterfugerat, nunc demum serio agnoscit, et insuper si multam iudicii maturitatem ac indubium animi candorem prae se fert, vel si ob singulares circumstantias sincere contritus atque dispositus videtur. Sed quis verbis illorum poenitentium credet, qui fidem in prioribus confessionibus interpositam jam iterato fefellerant, atque sine omni emendationis conatu jam ex multo tempore in vitiis suis computrescunt? Vel illorum, qui peccata sua sine omni compunctionis indicio et vix non pro mera forma recitant?

5. Alii contra statuunt, non dari certum animi mutati signum praeter emendationem morum ex integro secutam. Sed etiam hi errant. Nam saepissime accidit, ut homo serio resipiscens in magno tamen tentationis aestu prosteratur, quem proinde, si quidem post lapsum statim iterum surgat, vitiosum dicere certe nefas foret.

6. Itaque ut quis e vicio, cui ante inhaeserat, extricatus censi queat, sufficit *serius et efficax emendationis conatus*, quem quidem conatum tum ex conversatione, quam

poenitens ex aliquo tempore tenere coepit, tum ex praesenti ejus dispositione compertum habere licet. Hunc in finem praecipue requiritur, ut poenitens sincere paratus existat tum ad ea omnia declinanda vel saltem pro viribus extenuanda, ex quibus novum illi naufragium imminet, tum vero ad adhibenda remedia, quae ad constantem ipsius emendationem necessaria videntur. Profecto qui hunc animum fovet, vitiosus dici non potest, et quamvis hinc inde succumbat, pugnam tamen ita continuatam plena denique victoria subsequetur; consuetudo enim consuetudine vincitur.

7. Atque sic denuo inter laxitatem et nimium rigorem viam tenemus mediam, ut neque obviis poenitentium promissis fidem astruamus, neque repellamus illos, qui quamquam dispositi, infirmi tamen sunt, et hac ipsa de causa gratia Sacramenti tantopere indigent. Prout paulo ante dixi, praesens causa gravissimi momenti ac frequentissimi usus est. Quot enim dantur, qui ex integris annis mollitiei, ebrietati, injusto quaestui, aliisque vitiis indulgent! Quantum igitur in rempublicam christianam detrimentum et quanta in nosmet ipsos materia condemnationis redundabit, si tales, dum confessionale accedunt, vel per inhumanum rigorem deterremus, vel dum per nimiam facilitatem vulnera, quibus mederi oportebat, saeviora et incurabilia reddimus! Contra si hujus generis miseros pro viribus ad frugem meliorem disponere dispositosque cum DEO reconciliare satagimus, quam acceptam et proficuum operam exinde tum ipsis hisce deperditis oviculis, tum optimo pastori navare possumus! Et quid nostram mentem aliquando magis recreabit, quam recordatio, tales nostra opera aeterno excidio ereptos atque saluti jamjam desperatae restitutos fuisse?

§. 116.

Peccata infirmitatis et malitiae.

1. Haec peccatorum vitiorumque partitio ex diverso voluntatis consensu resultat, quem §. 86. vel *positivum* vel *negativum* diximus. Nimirum qui legem divinam nulla graviore tentatione lacescit, sed directe et ex proposito violat, *peccatum malitiae* committit; qui vero vehementi tentationi non satis resistit, seque illius impetu abripi patitur, peccat *per infirmitatem*. Idem de vitiis obtinet. Non aliud fere in hisce peccatis discrimen datur, quam quod inter duos belli duces, quorum alter ex proposito ad hostes transfugit, alter vero in acerrimo conflictu, cui sustinendo se imparem opinatur, victas manus praebet. Unde peccata malitiae generatim culpam multo maiorem involvunt, quam quae per infirmitatem perpetrantur; id quod praeter apertam rationem etiam communis hominum sensus evincit.

2. Attamen etiam peccata infirmitatis nequaquam negligenda sunt. Et inprimis quidem cavendum est, ne in percensendis peccatis infirmitatis liberaliores simus; alioquin enim omnia nefanda, quae patrantur, merae infirmitates erunt, eoquod nulla praecedente tentatione vix ullus peccare soleat. Praesertim, ut clar. M. Sailer notat, illis non assentiamus, qui cuncta peccata luxuriae soli hominum infirmitati tribuunt, sicque gravissima flagitia omnimodo extenuant. Quantacunque hominis infirmitas sit, omnia tamen possumus DEO nos confortante. Philipp. 4, 13. Et certe morum honestati plurimum nocent, qui hanc naturae fragilitatem ultra veritatem efferunt, ut homo sibimet ipsi adhuc infirmior videatur, ac verum est.

Cum hac animadversione alia cohaeret. Etiam illi regno morali multum detrimenti inferunt, qui abjectissima vitia nescio per quas expressiones infucant, ut ab iis vix non omnis nota

turpitudinis abstergatur. Cum enim corrupta hominis natura tanto impetu ad illicita fertur, facile nobis persuademus, iis parum malitiae subesse, quae tam leni vocabulo designantur, sicque sensus moralis plurimum hebetari solet. Ut unicum exemplum afferam, omnis antiquitas nihil turpius existimavit, quam personam, quae corpus suum venale atque ad vagam libidinem exponeret; unde ad designandum hominem omnis pudoris expertem nullum quoque dicterium aptius habebatur, quam *frons meretricia*. Quodsi jam ex depravato temporis genio talia turpitudinis mancipia *puellae ad delicias factae* dicuntur, vel si omnis luxuria tamquam mera fragilitas effertur; quanta exinde omni libidini sopito sensu morali porta aperitur! Et nonne timendum, ne honestior posteritas ex his et similibus expressionibus concludat, aetatem nostram ipso gentilismo pejorem fuisse? Taceo alias expressiones, quibus duellum, sui ipsius caedes et alia gravissima crimina commendantur, et de quorum abusu jam Sallustius conqueri videtur, dum ait: „*Jam pridem equidem nos vera rerum vocabula amisimus; quia bona aliena largiri liberalitas, malarum rerum audacia fortitudo vocatur.*“ In bell. Cat. Cf. Mich. Sailer's christl. Moral 1. Bd. §. 77., Riegler 4. Bd. S. 83 ff.

3. Insuper etiam *peccata infirmitatis*, ubi de materia gravi agitur, omnino reatum lethalem inferunt. Nam et qui per peccaminosas illecebras sese abripi patitur, revera *vult* talem actum §. 86., et consequenter, ubi de materia gravi agitur, reatum lethalem incurrit. Id praeprimis de illis obtinet, qui cum in magno tentationis aestu succubuerunt, redeunte animo non statim a lapsu resurgunt, vel omnino in hac indignissima servitute perseverant. Unde, quamvis in peccatis luxuriae ob ingentem naturae impetum persaepe humana fragilitas obtendatur, is tamen, qui sciens volens pruritum animale sequitur, procul dubio moraliter mortuis annumerandus venit. „*Neque fornicarii, neque molles ... regnum DEI possidebunt.*“ Et certe princeps etiam

illum belli ducem gravissima poena dignum arbitratur, qui ex ignavia hostibus, quos vincere potuisset, sese captivandum dedit.

4. Denique plurimum interest, num conflictus, cui quis succubuit, eidem *voluntarius*, an *involuntarius* fuerit. Qui ex improvise et contra suam voluntatem magnae sollicitationi exponitur, lapsum suum quamvis non ex integro, aliquatenus tamen excusare potest; ast nullam prorsus excusationem meretur, sed potius culpam suam multiplicat, qui ex mera petulantia semet ipsum tanto discrimini obtrudit. Tales sunt, qui e. g. personam frequentare pergunt, cujus familiaritatem sibi esse periculosissimam iisdem sufficienter constat.

§. 117.

De peccatis ignorantiae.

1. De peccatis ignorantiae ac inadvertentiae acturus brevitate gratia lectorem ad ea relego, quae §. 70. et seq. desuper occurrunt. Ex quibus sequentia potissimum huc transferre juvat. Inprimis illa sola ignorantia ab omni peccato excusat, qua ignorans *bona fide* procedit, seu qua quis nullius erroris sibi conscius sincere et ex indubitato conscientiae dictamine operatur.

2. Verum qui ex animi levitate vel desidia officia sua addiscere intermittit, iste, quamdiu ita mente dispositus est, frustra suam ignorantiam obtendit. Sub hac enim legis incuria apertum vitium seu constans animi perversitas latet, et revera *vult* peccare, utpote qui officia sibi incumbentia pro suo munere nosse detrectat. Revera talis duplicem culpam contrahit; *immediate* per hanc ipsam officiorum addiscendorum incuriam, et *mediate*, quia errores atque defectus, qui inde oriuntur, ipsi tamquam *in causa* voluntarii omnino imputandi veniunt. Et quidem quo per-

versior sub tali ignorantia voluntas deprehenditur, eo major quoque reatus adest, id quod plerumque colligi potest tum ex *gravitate materiae*, quam quis culpabiliter ignorare pergit, tum ex majori minorive *opportunitate*, qua talis justam officiorum notitiam sibi comparare potuisset, et demum *ex iis rationibus*, quae unumquemque ad officia sua rite addiscenda singulariter provocant, e. g. rationes muneris, status etc.

3. Hinc de novo patet, culpam hominis per ignorantiam saepe quidem imminui, saepe vero etiam augeri posse, prout nempe sub illa major vel minor animi perversitas latet, ex qua tota praesens causa dimetienda venit. Praesertim tum culpa plurimum incrementi capit, ubi in materia gravi ignorantia crassa vel affectata intervenit. Atque sic dubium non est, quin etiam peccata ignorantiae lethalia esse possint, utpote quae non raro ex supina mentis depravatione, vel etiam ex directo legis contemptu proficiscuntur. Praesertim de illis id obtinet, qui vel sinistris affectibus abrepti veram religionem nescire pergunt, vel in eminentiori aliquo loco collocati officiorum suorum inscii et simul incurii vivunt. Quare prae reliquis nos sacerdotes indefessos esse oportet, ut scilicet ad exequenda gravissima officia, quae nobis incumbunt, justam nobis scientiam agendique dexteritatem comparemus. Certe in ingenti salutis discrimine versantur, qui iis, quae olim in scholis exceperant, contenti vel turpi otio torpent, vel nonnisi negotiis futilibus atque a munere suo alienis vacant. „*Per agrum hominis pigri transivi, et per vineam viri stulti. Et ecce totum repleverant urticae, et operuerant superficiem ejus spinae, et maceria lapidum destructa erat.*“ Prov. 24, 30. etc.

4. Verum quid de illis peccatis dicendum erit, quae per *inadvertentiam* fiunt, seu dum aliquis legem equidem

cognitam tenet, attamen in ipso actionis momento ad illam haud attendit? Id multoties fieri, nimium quantum ab experientia constat. Quod jam talium transgressionum, quae per inadvertentiam fiunt, moralem indolem spectat, denuo illorum meminisse decet, quae §. 70. de hac inadvertentia notavi. Scilicet prout in officia nostra indagare, ita quoque generatim ad eadem *attendere* jubemur. Verumtamen pro moderna fragilitate nostra non omnis inadvertentia in culpam nobis imputari potest; et quamvis culpa intercedat, haec tamen haudquaquam semper gravis existit. Absit ergo, ut omnia, quae inadvertenter fiunt, in eandem massam conjiciamus; sed tota iterum quaestio eo revertitur, qualis sub hisce transgressionibus *dispositio animi* lateat. Unde homines timoratae conscientiae non habent, quod sibi timeant, si per inadvertentiam aliquid humani interdum patiuntur, ita tamen, ut redeunte animo illud mox aversentur. Cum enim natura depravata identidem ad malum propendeat, quis est, qui ita sibi invigilet, ut primae semper illius titillationi obnitatur? Scilicet ut veteres dixerunt, hinc inde etiam bonus dormitat Homerus; et quia ejusmodi actus non ex voluntate descendunt, non *humani*, sed potius *actus hominis* dicendi sunt.

§. 118.

Continuatio.

1. Verum censuram multo severiorem illi actus subeunt, qui licet inadvertenter editi, tamen ex *culpabili inadvertentia*, vel omnino ex *perdurante animi depravatione* veniunt.

Et quidem inadvertentia *culpabilis* adesse censetur, si quis passim et praecipue in rebus majoris momenti sibi non invigilat. Ejusmodi sunt, qui, non raro cum magna aliorum offensa, incurii naturam suam et indolem, inge-

nium vel mordax vel morosum, assuetum morem, vel opinioniones praeconceptas sequuntur, quin id sibi piaculo ducant. Et tamen hi ipsi valde offenderentur, si ab aliis tale quid fieret.

Dantur certe plurima, quae nobis in hominibus etiam probis jure displicent, de quibus tamen ob inadvertentiam neque anguntur, neque in confessione semet accusant. Et eheu idipsum, nisi statum nostrum moralem rite exploremus, nobismet ipsis accidit. Unde jam Phaedrus inquit: „*Peras imposuit nobis Jupiter duas; propriis repletam vitiis post tergum dedit, alienis ante pectus suspendit gravem. Hac re videre nostra mala non possumus; alii simul delinquant, censores sumus.*“ L. 4. fab. 10.

2. Res adhuc peior est, si hujus generis actus non solum ex culpabili defectu attentionis, sed etiam ex *animo depravato* proficiscuntur. Pro exemplo sit homo luxuriae deditus, qui data quavis occasione morosas delectationes admittit, prava desideria concipit, atque oculos habet plenos adulterii et incessabilis delicti. Idem de illis obtinet, qui vel odio tabescunt, et vindictam spirant, vel avaritiae, aut cuicunque alteri vitio famulantur. In his peccata inadvertenter commissa aliud non sunt, quam manifestationes dominantis vitii, seu fructus venenatae arboris. Simul vero ejusmodi praevaricationes, ubi frequenter et in materia gravi occurrunt, perversam animi dispositionem quam maxime contestantur. Dum enim deliberate et nostri plene memores agimus, aliis displicere timemus, sicque facile nobis temperamus; ast dum non advertentes in certos actus prorumpimus, mens nostra ita plerumque se exhibet, qualis revera est.

3. Ex his gravissimae iterum consecutiones fluunt. In primis patet, quam humiliter de nobismet ipsis sentire, quantoque studio nobis invigilare debeamus, ne praeposterus aliquis affectus fors sub ipsius virtutis specie nobis

imponat. Hinc Ecclesia nos saepissime cum Propheta suspirare jubet: „*Delicta quis intelligit? Ab occultis meis munda me, et ab alienis parce servo tuo.*“ Ps. 18, 13. Et Paulus ipse testatur: „*Nihil mihi conscius sum, sed non in hoc justificatus sum: qui autem judicat me, Dominus est.*“ I. Cor. 4, 4. Quod vero aliorum conversationem attinet, charitas fraterna exigit quidem, ut ea, quae per inadvertentiam peccant, potius illorum infirmitati, quam vitiato animo adscribamus; attamen ubi in sacro tribunali munere ipsius aeterni Judicis fungimur, summum nefas foret, si lethale vulnus, quod fors ignorant, dissimularem; dum e. g. luridus paterfamilias accedit, qui, etiamsi officiis suis gravissime desit, ad hos tamen defectus suos non attendit, et hinc, quia nullam conscientiae molestiam sentit, in confessione nullam illorum mentionem facit. Talem utique instruere, monere, obtestari et Sacramenti tamdiu incapacem aestimare oportet, donec de luriditate sua serio resipiscat. Res haec certe ingentis ponderis existit. Rarissimi sunt, qui semet ipsos sat perspectos habent; plerique enim innumeris negotiis vel etiam nugis distenti omnia potius perlustrant, quam mentem suam et infinitos illius recessus. Hinc ex ipsis gentilibus fuerunt aliqui, qui propriae perspicaciae diffidentes amicum sibi adsciverint, qui ipsos ubique observaret, et si quid displicuisset, ceu severus monitor argueret. Quis ergo non jam exinde videt, quanta sit utilitas confessionis specificae, qua conscientiam nostram exactius scrutari atque interiora nostra perito confessario exponere jubemur, qui pro sua prudentia de iis, quae attentionem nostram fugerint, nos commonere ac diligentiam nostram acuere possit? Verum non minus liquet, quam profunda scientia, quanta dexteritas et quam invicta simul animi constantia requiratur, ut unumquemque poenitentium ad normam unius divinae legis dirigamus.

§. 119.

De peccatis venialibus

1. Prout peccata lethalia, ita et venialia sub duplici ratione considerari possunt, scilicet vel tamquam constans animi habitus, vel tamquam actus singulares. Et tales quidem defectus hominibus etiam probissimis adhaerescunt, ita ut quotidie inveniant, de quibus compungantur. Id qui inficiari audet, manifesto prodit, interiorum cordis sui oeconomiam minus sibi perspectam esse. Praeter textus §. 107. citatos ad caput septimum libri quarti de imitat. provoco, ubi mens etiam multum exercitata vivam sui imaginem deprehendit. Attamen plurimum interest, num etiam sub hisce infirmitatibus consensus *positivus*, an *negativus* lateat, seu utrum aliquis hujusmodi naevos ex proposito captet, an vero per solam fragilitatem ab iisdem captetur.

2. Procul dubio etiam peccata venialia ingens, imo infinitum malum constituunt. Unde qui DEUM affectu vere filiali diligit, ab iisdem quoque summopere abhorret. Praesertim sincerus DEI amator sibi cavendum existimat, ne deliberate et cum positivo consensu talia perpetret, vel ne omnino talem peccandi habitum prosequatur. Quem enim latere potest, charitatem DEI, etiamsi non destruat, ex ejusmodi tamen habitu plurimum refrigerare et debiliorem reddi? Atque, ut alios peccatorum levium effectus taceam, ille, qui talem habitum fovere pergit, nimium quantum ad graviora disponitur; animus enim exinde vitio quasi familiaris fieri, et acumen conscientiae plurimum hebetari solet, appetitus vero sensuales freno laxiori assueti mox in ausus graviores exardescunt. Insuper exsiccatur fons gratiarum, quibus summopere indigemus, sicque vix aliud expectari potest, quam illum, qui in modico iniquus esse consuevit, iniquum mox etiam in materia majori futurum.

Luc. 16, 10. Unde Eccli. 19, 1. dicitur: „*Qui spernit modica, paulatim decidet.*“ Denique quam pronum est, ut ejusmodi homines sibimet ipsis mentiantur, peccatum aliquod nonnisi leve esse, quod tamen revera grave existit! Talis illusio eo magis timeri debet, cum gravitas materiae plerumque ad apicem definiri nequeat, et innumerae depravati affectus praestigiae dentur.

3. Attamen peccata venialia, utcunque multiplicentur, suapte indole non constituunt mortale. Ratio hujus assertionis est, quia, quamdiu a gravibus abhorremus, mens nostra DEO quoad substantiam addicta manet, adeoque centrum nostrae activitatis haud evertitur §. 107. Fieri tamen potest, ut *ipsa materia* successive ingravescat, dum e. g. furta minuta multo tempore continuata sat magnam summam conficiant, vel dum quis alteri per continuatas detractiones quamvis ex se leves magnam denique aliorum invidiam aut indignationem conflatur. Quod jam ejusmodi casus spectat, theologi recte distinguunt, utrum talis jam ab initio animum habeat alteri successive magnum damnum inferendi, an vero haec defraudationum injuriarumve continuatio absque praevio consilio fiat. Quodsi primum, constans graviter nocendi voluntas adeoque veri nominis *vitium* adest; si vero laesiones sine praevio consilio et nonnisi fortuito continuantur, tum demum peccatum lethale oritur, cum quis advertens materiam grandescere ejusmodi actus continuare pergit, vel tamen damnum illatum compensare detrectat.

Quaeritur, quo modo illi in confessionali expediendi sint, qui levia quidem, attamen semper eadem afferunt? Tales enim revera consuetudinarii et idcirco ex defectu justis doloris atque propositi ad recipiendum poenitentiae Sacramentum incapaces videntur. Et certe, qui absque necessario dolore atque proposito confessionem frequentant, ad sacramentalem

absolutionem indispositi censeri debent, quamvis delicta non-nisi levia exponant. Res haec praesertim in excipiendis confessionibus puerorum multam attentionem meretur; cum enim in hac aetate omnia nonnisi obiter et mechanice fieri consueverint, plerumque magna suspicio adest, ne in ejusmodi homunculis justa animi dispositio desideretur. Quapropter gravissimi auctores suadent, ut tales confitentes, ubi de eorundem dispositione dubitatur, nonnisi *sub conditione* absolvantur, in quantum nempe Sacramenti capaces extiterint. Verumtamen ex eo, quod aliquis eadem semper afferat, *quoad venialia* non semper inferri potest, illum necessario dolore ac proposito destitui. Tanta est enim hominum fragilitas, ut quidquid statuerint, mox tamen iisdem iterum naevis implicentur. Praesertim illi favens praejudicium merentur, qui generatim sedulam virtutis excolendae curam gerunt, et Sacramenta non ex mera assuetudine, sed multa cum maturitate frequentant. Attamen etiam quoad hos instandum est, ut unum saltem alterumve peccatum usque ad confessionem proximam devitare studeant, vel etiam ut peccatum aliquod jam antehac commissum et serio emendatum iterum exponant detestenturque.

4. Quare firmum nobis fixumque sit, ut strenuo et non intermisso conatu peccata etiam venialia devitemus, praesertim illa, quae ex proposito ac deliberate fiunt. Id qui negligit, inprimis erga DEUM charitatem admodum languentem manifestat, et simul in maximo periculo versatur in lethalia prolabendi. Id ipsum in spirituali directione aliorum nobis cordi sit. Ad exemplum periti medici etiam defectus leviores curare decet, ne forte ulcus lethale enascatur. Si non omnes, saltem aliqui in communitate erunt, quos, dum iteratis nostris monitis obsecundant, in virtutis stadio exinde mire promovebimus. Absit tamen omnis vehementia, et quidquid imprudentem rigorem spirat; potius aliorum infirmitatibus compati iisque affectu vere paterno ad altiora expetenda animum instillare oportet; etenim, ut

aliquis ex Ss. Patribus dicit: „*Vera justitia compassionem habet, falsa autem dedignationem.*“

§. 120.

Qua ratione peccata specificè differant.

1. Quia in sacramentali confessione tum numerum peccatorum gravium, tum speciem illorum infimam, et circumstantias speciem mutantem fateri jubemur, quaeritur, qua ratione utrumque determinari possit *).

2. Inprimis igitur ad dignoscendam peccatorum *speciem* nos attentos esse oportet: a) Quibus debendi titulis, seu *praeceptis formaliter diversis*, et b) *qua ratione* peccatum aliquod illis opponatur. Sic e. g. haeresis et omissio actus fidei, quamvis idem titulus occurrat, specificè tamen differunt **).

3. Ex eadem ratione in uno eodemque actu tot peccata specificè diversa occurrunt, quot tituli, vel praecepta formaliter diversa violantur, nisi nomen ipsum indicet plures species, e. g. adulterium ***).

§. 121.

De computando peccatorum numero.

1. Ut peccatorum numerus determinetur, duplex regula

*) Vid. Trid. Sess. 14. cap. 5. et can. 7.

**) Juxta alios peccata specificè distinguuntur, quae *virtutibus specificè diversis*, vel *eidem virtuti modo notabiliter diverso* repugnant, quae descriptio a nostra solis verbis discrepat.

***) Cf. Schenkl: Eth. Tom. I. §. 122. Ex quibus insuper patet, quatenus circumstantiae *speciem mutant*, quaeque *aggravantes* dicantur. Dum scilicet ex parte vel agentis, vel objecti, vel finis, aliorumve adjunctorum ad titulum principalem aliae adhuc leges formaliter diversae accedunt, hae circumstantiae peccato novam speciem addunt. *Aggravantes* vero et *minuentes* vocantur, quibus gravitas peccati in eadem specie augetur vel minuitur, tum *objective* ob diversam materiae quantitatem, tum etiam *subjective* quoad imputationem.

exstat: *a)* Tot committuntur peccata, quot praecepta formaliter diversa violantur, et *b)* quoties quis idem praeceptum transgreditur.

2. De prima regula §. praeced. dixi. Quantum ad alteram inprimis refert, utrum idem praeceptum *simul et semel*, an vero *successive* saepius infringatur *).

3. Itaque *simul et semel* tot peccata occurrunt, quot *personae* simul laeduntur, e. g. dum quis uno actu pluribus detrahit, plures vulnerat, scandalizat etc.

4. Ubi idem praeceptum *successive* saepius laesum fuit, tot peccata censentur: *a)* Quoties prava voluntas moraliter interrupta et repetita fuerat **), et *b)* quot actus completi occurrunt ***).

*) Praevie notandum videtur, numerum peccatorum hic non *mathematice*, sed in acceptione morali disquiri, prout illum in confessionali designari oportet. Quo in negotio, ut Sasserat observat, plurima iudicio potius discreti confessarii, et usui Ecclesiae tribuenda sunt, quam scrupulosae scholasticorum speculationi. Christus quippe sacramentalem confessionem non ceu conscientiarum carnificinam, sed ita instituit, ut captui et utilitati hominum attemperata esset. Cf. Trid. Sess. 14. cap. 5.

**) Voluntas moraliter interrupta dicitur, *a)* ubi improbum mentis consilium expresse, vel tacite revocatur; *b)* si quis voluntarie, praesertim per tempus longius ab actu aliquo cessat, vel ad alium se convertit, qui cum priori est incompatibilis; *c)* per cessationem etiam involuntariam, dum scilicet tantum temporis intercessit, ut consideratis circumstantiis actus subsequens a priori distinctus videatur. Pro ipsa praxi brevissimum erit, ut poenitentes interrogentur, quoties e. g. pravum desiderium admiserint. Qui absque morali interruptione voluntatem perversam per integros dies fovere pergit, exinde gravius quidem, attamen nonnisi *unum* peccatum incurrere censetur.

***) Actus in se completi dicuntur, qui nec per se, nec ab

5. Hinc ubi plures actus *moraliter non interrupti*, vel *per se*, vel ex *communi agendi modo* ad actum aliquem principalem tamquam media, dispositiones, circumstantiae, vel complementa ordinantur, sique peccans actus hos subsidiarios reapse ad *actum principalem refert*, et *cum illo conjungit*; in ordine ad confessionem peccatum nonnisi unicum constituunt. Ratio est, quia in his omnibus peccatum semper principale occurrit, tamquam *inchoatum, perpetratum et completum*. Fieri quidem potest, ut ejusmodi actus subsidiarii sint circumstantiae notabiliter aggravantes; generatim tamen sufficere dicunt, ut talis de actu principali se accuset, eoquod hoc exposito reliqua, quae communiter hac occasione fiunt, jam subintelligantur *).

§. 122.

De peccatis alienis.

1. Prout Propheta regius de peccatis occultis, ita quoque de alienis sibi timuit; unde ingemiscit: „*Ab occultis meis munda me, et ab alienis parce servo tuo!*“ Dicuntur vero peccata *aliena*, quae equidem ab aliis patrantur, ita tamen, ut nobis sub aliqua ratione tamquam auctoribus imputari debeant **).

agente ad alium actum principalem tamquam praeviae ad illum dispositiones, partes etc. referuntur.

*) Ut vero ad casus occurrentes rite respondeamus, omnes termini hujus assertionis bene perpendi debent. Hinc qui se *inebriat*, ut vindictam eo atrociorē exerceat, id specialim explicare debet, quia inebriatio per se ad hunc finem non ordinatur. Insuper per se patet, etiam tum peccatum speciale committi, ubi per actum subsidiarium novus titulus laeditur. Cf. Sasserat Tom. I. Tract. 2. Q. 3.

**) Hinc peccata aliena confundere non licet cum *cooperatione ad peccatum*. Nam si quis ad peccandum plene dispositus

2. Quia de peccatis alienis et injusta cooperatione ad illa in Ethica applicata uberius dicturus sum, hic nonnisi succinctam illorum notionem subjicio. Itaque peccatum alienum contrahit, quisquis vel in *causa* vel *proxime* peccati ab altero perpetrati sub aliqua ratione voluntarius auctor existit *). Et quidem *positive* hanc imputationem incurrit, quicumque alios suo vel imperio, vel consilio, vel applausu, vel per diversas illecebras aut etiam per vim et metum ad peccatum inducit. *Negative* vero peccata aliorum nobis imputanda veniunt, si tales ob conniventiam atque desidiam nostram corrumpuntur, vel ad peccandum procaciores fiunt. Unde parentes illos et magistratus, qui suis non invigilant eorumque vitiis indulgent, horrendum plane iudicium manet.

3. Atque haec peccatorum alienorum imputatio immensum non raro orbem describit, quod praesertim de illis obtinet, qui scandala publica et per plures generationes perennantia praebent, e. g. qui perversos libros divulgant, lascivum vestitum introducunt, turpes imagines vel statuas publico conspectui exponunt etc.

4. Quanta horum peccatorum perversitas sit, neminem latere potest, et in doctrina de scandalo pluribus explicabitur. Sufficiat hoc loco ea commemorare, quae Redemptor monet: „*Vae mundo a scandalis! necesse est quidem, ut veniant scandala: verumtamen vae homini illi, per quem scandalum venit.*“ Matth. 18, 7.

est, et ad exequendum impium consilium nonnisi meam operam requirit, mihi prima ejusdem malitia imputari non potest; sed si revera petitam operam praesto, *peccatum proprium* incurro. Alia utique res foret, si oblata mea cooperatione alter ad peccandum adhuc magis disponderetur.

*) Catechismus noster novem peccatorum alienorum species enumerat juxta vulgatum illum versiculum:

Jussio, consilium, consensus, palpo, recursus,
Participans, mutus, non obstans, non manifestans.

Caput III.

De causis et fontibus peccatorum.

§. 123.

De primi peccati origine.

1. Postquam peccatum ipsum in omnem partem versavimus, restat, ut illius adhuc fontes atque radices designemus. Et quidem, prout non solum divina revelatio docet, sed ipsa quoque historia temporum contestatur, genus hominum de primitiva sua conditione delapsum ac misere corruptum fuit. Unde duplex quaestio exoritur, scilicet *a*) quae sit origo primi peccati, et *b*) ex quo fonte peccata adhucdum scaturiant.

2. Prima quaestio vix non ex integro ad Dogmaticam spectat. Unde ne in alienam messem falcem mittere videamur, denuo nonnisi praecipua illius lemmata huc transponimus. Igitur juxta certissimam religionis doctrinam peccatum non ex DEO, sed ex naturis creatis originem repetit, quibus lugubris haec praerogativa obtigit, ut ex libero ipsarum arbitrio pendeat, utrum DEO per filialem amorem inhaerere, an vero ab illo deficere seque in exitium praecipitare velint. Et primo quidem aliqui ex sublimissimis spiritibus a DEO desciverant, tum vero per dolosam sata-nae inductionem etiam protoparentes nostri tantum liberae voluntatis abusum commiserunt *). Atque ex hoc primorum parentum lapsu in omnem illorum propaginem praeter lugendam naturae corruptionem et necessitatem moriendi ipsum quoque peccatum transiit, quod haereditarium vel

*) Non erubuerunt Lutherus et primi ejus asseclae DEUM ipsum peccati auctorem dicere. Impiissimas ipsorum assertiones refert cl. Möhler Symb. §. 4.

originale dicitur *). Quapropter tristissimos effectus hujus moralis eclipsis sub duplici ratione spectare possumus: *a)* Tamquam *peccatum haereditarium*, quo ex natura filii irae sumus, et *b)* tamquam *haereditarium malum*, in quantum nempe natura nostra exinde corrupta fuit.

3. Dum igitur in novam salutis oeconomiam cooptamur, per Sacramentum regenerationis *peccatum quidem originale* tollitur; ast *malum istud*, quod pariter haereditarium diximus, seu vis concupiscentiae etiam in regeneratis desaevire pergit. Insuper haec eadem concupiscentiae vis plurimum ex connata hominis indole atque externis circumstantiis pendet, ita ut pro diversitate temperamenti, sexus, aetatis, educationis, climatis etc. multum augeri vel etiam imminui soleat. Dantur homines tam feliciter nati educatique, ut nonnisi levem naturae renitentiam experiantur, dum e contrario alii acerrimos et vix unquam interruptos illius impetus persentiscunt. Sed quidquid sit, omnia possumus in eo, qui nos confortat, et in electis haec ipsa naturae vehementia materiam majoris triumphi constituit **).

§. 124.

Origo peccatorum in moderna hominum conditione.

1. Etiam nunc omne peccatum personale nonnisi ex

*) De B. V. M. et immaculata ejusdem conceptione nullus nobis hoc loco sermo est, sed piissime reveremur sensum atque sententiam S. Ecclesiae.

**) Haec inter *originale peccatum* et *haereditarium malum* distinctio nequaquam frustra attexitur; etenim non pauci praesertim ex recentioribus, dum alterum cum altero confundunt, atque noxam originalem in ipsa naturae concupiscentia reponere videntur, aegerrime respondebunt, unde veniat, ut haec concupiscentia in diversis tam diversa, et post regenerationis lavacrum adhuc superstes inveniatur. Vid. Trid. Sess. 5.

abusu liberae voluntatis descendit. Attamen in moderna hominis corruptione plurima sunt, quibus ad transgressionem legis divinae allicimur. Et quidem *universale irritamentum peccati* in hac ipsa hominis depravatione experimur, qua fit, ut natura nostra amissa vi centripetali ingenti pondere in semet ipsam propendeat. Verum haec naturae depravatio seu concupiscentia *qua talis* nemini in culpam imputari potest, et exinde illam non peccatum, sed *malum haereditarium* diximus, prout etiam Tridentinum illam non *fontem* sed *fomitem* peccatorum nuncupat. Ast quam pronum est, ut voluntas vitiatae naturae consentiat, atque ita vera peccatorum vena adaperiatur!

2. Porro haec depravata concupiscentia, quae etiam sub nomine *carnis* venit, prout iterato monui, duo quasi brachia complectitur, nempe malesanam proclivitatem ad superbiam et ad sensuales delicias. Et inprimis quidem quis nescit, quantum homo propendeat, ut super reliquos eminere, se omnibus potiore aestimare, seque tamquam reliquorum omnium centrum suspicere conetur? Et quod pessimum, per hanc superbiam non tantum a DEO avellimur, sed plerumque etiam perversitatis nostrae ignari vivimus. Qui corporis voluptatibus diffluit, saltem erubescit de indigna sua conversatione; ast qui superbia turget, etiamsi miserrimus sit, sibimet ipsi tamen complacet, et quo se praestantior arbitrat, eo minus de conversione cogitat. Hinc occulta superbia non raro per apertam luxuriam vindicatur, DEO scilicet permittente, ut tales misere fascinati tum demum calamitatis suae memores fiant, cum in probrosas turpitudines provolvuntur *).

3. Similiter natura vitiata ad animales voluptates propendet. Quantopere haec naturae depravatae inclinatio men-

*) Vid. Was restaurirt Europa? S. 131 1c.

tem hominis sollicitet, ab universali experientia constat, et per Ss. literas ubivis confirmatur. „Corpus enim, quod corrumpitur, aggravat animam, et terrena habitatio deprimit sensum multa cogitantem.“ Sap. 9, 15. Praesertim c. 7. epist. Paul. ad Rom. haec membrorum saevities depingitur. Pari modo ad Gal. 5, 16. et seq. dicitur: „Spiritu ambulate, et desideria carnis non perficietis. Caro enim concupiscit adversus spiritum, et spiritus adversus carnem; haec enim sibi invicem adversantur, ut non quaecunque vultis, illa faciatis etc.“

4. Et, proh dolor! nimis multa sunt, quibus animales appetitus irritari et accendi solent. Nam inprimis hi appetitus jam ante usum rationis expergefiunt, ita ut, antequam ratio sui compos redditur, sensualitas jam dudum dominari coeperit. Tum vero sensuali pruritui voluptas praesens lenocinatur, dum e contrario felicitas ex virtute proveniens plerumque nonnisi a longe imminet. Quem vero latet, hominem praesentibus multo magis affici quam representatione futurorum? Insuper iidem stimuli per corporis dispositionem, vel genere climatis, victus etc. plurimum acuminari, et non raro ad ipsum quasi furorem accendi solent, praesertim ubi venenata voluptas jam degustata, vel ex frequentatis actibus in diram quasi necessitatem conversa fuit. Unde toties lugendum illud spectaculum nobis obtruditur, ut homines mollitiei vel ebrietati dediti vitium, quod vixdum assequi valent, corpore jam senescente et anhelante adhuc spiritu sectari pergant. Prae reliquis vero indomita phantasia sensualitati patrocinator. Sensus nostri suapte natura iis tantum afficiuntur, quae nobis praesentia sunt, et quae actu aliquam vim in nos exserunt; ast imaginatio insuper praeterita et futura complectitur, eorum, quae non sunt, vivas nobis imagines repraesentat, et has imagines, ut natura animalis eo vehe-

mentius irritetur, magico quasi fuce illinit. Quin ipse intellectus frequenter ad partes sensualitatis pertrahitur. Nimis faciles sumus, ut illis adstipulemur, quae naturae nostrae arrident. Hinc, ubi affectus noster in rem aliquam vehementer propendet, undique rationes conquirimus, illisque, etiamsi omni pondere destituantur, concupitas delicias, e. g. turpes amores excusare et omni modo diluere allaboramus. Quis nescit, religionis adversarios vix non omnes, antequam illam theoretice impugnarint, eidem jam in antecessum practice repugnasse? *)

§. 125.

Incentiva peccatorum externa.

1. Praeterquam quod in nobismet ipsis infensissimum salutis inimicum circumferamus, dantur etiam hostes externi, qui tum per insidias tum etiam per vim apertam nos identidem oppugnant. Huc auctoritatem divinae revelationis secuti mundum et satanam referimus. Sub *mundo* homines perversos comprehendimus, qui nonnisi terrena sapiunt, et virtuti christianae omni modo adversantur. Revera inde ab exordio tanta semper hominum multitudo virtuti inimica fuit, ut totum quasi mundum constituerent. Eorundem indolem S. Joannes ita delineat: „*Omne, quod est in mundo, concupiscentia carnis est, et concupiscentia oculorum et superbia vitae.*“ I. Joann. 2, 16.

Qui jam ita sentiunt, nihil non moliantur, ut etiam probos ad partes suas pertrahant. Praeter pestiferum halitum, quem eorundem exempla spirant, perversa sua principia tum scriptis tum viva voce quaquaversus diffundunt, blandimenta et pollicitationes adhibent, morum integritati largiter irrident, et ubi haec non proficiunt, pios data qua-

*) Vid. J. M. Sallers christl. Moral 1. Bd. N. 91 ic.

vis occasione vellicant, vel demum in apertam vim et violentiam prorumpunt. Quapropter Christus suis sequacibus iterato praedixit, fore, ut mundus eos odio habeat et persequatur. „*Eritis odio omnibus propter nomen meum.*“ Matth. 10, 22.

Simul vero illos proprio suo exemplo solatur: „*Non est discipulus super magistrum, nec servus super dominum suum. Si patremfamilias Belzebub vocaverunt, quanto magis domesticos ejus?*“ Matth. 10, 24. „*Si mundus vos odit, scitote, quia me priorem vobis odio habuit. Si de mundo fuissetis, mundus, quod suum erat, diligeret; quia vero de mundo non estis, sed ego elegi vos de mundo, propterea odit vos mundus: mementote sermonis mei, quem ego dixi vobis: Non est servus major domino suo.*“ Joann. 15, 18. et seq.

2. Et quidem quoad essentiam mundus semper sibi constat. A DEO avulsus et aeternitatis immemor omni tempore vel voluptatibus, vel bonis terrenis, vel vanae nominis celebritati inhiat. Quod vero externam speciem attingit, spiritus mundanus pro diversitate temporis varias formas induit. Ex quibus liquet, quid de dominante genio temporis censendum sit. Etenim *genius temporis* aliud non est quam praesens forma spiritus mundani. Cum igitur mundus seu pars hominum longe maxima ab omni retro aetate genuinae virtuti inimica fuerit, quis demum sine certo salutis dispendio ductum et impetum hujus generis sectari potest? Maxima calamitas in Ecclesiam DEI redundat, si ipsi sacrorum ministri genio sui temporis turpiter assentantur. Cum enim mundus Spiritum veritatis non possit accipere, Joann. 14, 17., ille, qui hominibus placere gestit, Christi servus non est, Gal. 1, 10., sed potius lupo in veste ovina erit. Revera omnes, quotquot ceu viros vere magnos et insignes novimus, genium sui

temporis sibi adversantem habuerunt, atque omnis ipsorum labor is fuit; non ut tempori suo obsecundarent, sed ut genio praedominanti spiritum meliorem substituerent. Equidem quod animi cultum et morum comitatem attinet, sacerdos ea neutiquam aspernabitur, quae aevum nostrum vere commendant. Attamen, ut veterum aliquis monet, nimium ne crede colori! . . . fallit enim vitium specie virtutis et umbra. Revera tentatio sectandi genium temporis non est minima, praesertim pro viris junioribus; egoismo enim vix aliud magis arridet, quam placere illis, qui ex moderno genio sentiunt *).

§. 126.

De tentatione satanae.

1. Juxta indubitata Ecclesiae doctrinam praeter mundum etiam satanas virtuti nostrae insidiatur. Equidem plurimi ex recentioribus exegetis malum daemonem a Ss. literis extorrem fingunt, omnemque illius in hominem vim pernegant. Sed nequidquam; nam ex novi Test. paginis aequae ac ex constanti Ecclesiae traditione res isthaec adeo in aprico est, ut, nisi multiplices daemonis insidiae concedantur, propemodum totam revelationem inficiari oporteat. Divinus Redemptor ipse ita semper de satana disserit, ut illi non intermissum nocendi consilium atque conatum adscribat. Sic, ut pauca tantum seligam, ubi parabolam de zizaniis interpretatur, addit: „*Inimicus autem, qui seminavit zizania, est diabolus.*“ Matth. 13, 36. etc. Petro vero annuntiat: „*Simon, Simon! ecce satanas expetivit vos, ut cribraret, sicut triticum.*“ Luc. 22, 31. Eodem modo discipuli post Christi discessum loquuntur. „*Induite*

*) Vid. J. Widmer: Der kathol. Seelenforger etc. München 1819. 1. Bd. S. 156 etc.

vos armaturam DEI, ut possitis stare adversus insidias diaboli. Quoniam non est nobis colluctatio adversus carnem et sanguinem, sed adversus principes et potestates, adversus mundi rectores tenebrarum harum, contra spiritualia nequitiae in coelestibus.“ Eph. 6, 11. etc. „*Sobrii estote et vigilate, quia adversarius vester diabolus tamquam leo rugiens circuit, quaerens, quem devoret. Cui resistite fortes in fide.*“ I. Petr. 5, 8. Taceo plurimos alios textus, qui hanc daemonis infestationem tum supponunt tum positive confirmant, quique lectorem novi Test. certe non fugiunt. Et ne quis ejusmodi loca in sensum alienum detorqueat, ad non interruptam traditionem et praxin Ecclesiae provoco. Profecto qui traditionem, sententias Ss. Patrum et constantem sensum Ecclesiae attendit, absque nota insignis impudentiae negare prorsus non potest, praestigias diaboli ab omni retro aetate et concessas et creditas fuisse.

2. Verum adversarii ipsas Ss. literas in patrocinium vocant. „*In primis enim,*“ ut inquiunt, „*Christus ipse, cum in mortem iret, contestatus est, nunc principem hujus mundi devictum et ejectum iri, tum vero* II. Petr. 2, 4. *Angeli peccantes rudentibus inferni detracti in tartarum in judicium reservari dicuntur, et demum juxta S. Jacobum unusquisque tentatur a concupiscentia sua abstractus et illectus etc.*“ Ast cui divina revelatio tam scripta quam tradita non ignota et vere cordi est, ad has objectiones facile respondebit, scilicet:

a) Christus nonnisi de redemptione humani generis loquitur, qua genus nostrum e faucibus hostis infernalis ereptum cum DEO denuo reconciliandum, atque in sortem vere divinam adoptandum sit. Neutiquam vero omnem daemonis infestationem secludit, utpote contra quam ipsemet nos iterato praemunit.

b) Cur idem Apostolus diabolum repraesentat tamquam leonem rugientem quaerentemque, quem devoret? Scilicet utrumque facile componi potest; diabolus etiamsi in mundo circumeat, nihilominus in tartaro alligatus manet, quippe qui a DEO irrevocabiliter reprobatus infernum ubique secum portat.

c) Si haec S. Jacobi sententia tentationes diabolicas excludat, utique etiam illas tentationes negare debebimus, quae a mundo veniunt. Et tamen nihil certius datur, quam virtutem nostram per exempla et sollicitationes hominum perversorum plurimum infestari. Nimirum *proxime* absque dubio tentatur unusquisque a concupiscentia sua; sed alia quaestio est, an non satanas in phantasiam ac mediate in hominem agere possit, ita ut exinde concupiscentia nostra irritetur. Ratio nostra hanc daemonis vim utique non satis intelligit; nec tamen eo ipso illam inficiari potest, et proinde divinae revelationi atque sensui Ecclesiae penitus acquiescere debebit. Et sane viri in cura animarum bene versati unanimiter testantur, non raro dari phaenomena, quae explicari prorsus nequeant, nisi maligna aliqua daemonis suggestio admittatur. Denique quem in finem Christus Apostolis suis concessisset potestatem in daemones, et ad quid inde a primis temporibus in Ecclesia preces et exorcismi praescriberentur, si communis ille naturae et gratiae hostis jam nemini nocere posset?

3. Ceterum absque cunctatione profitemur, *a)* potestatem daemonis haudquaquam illimitatam et nonnisi talem esse, qualem divina providentia, quae in sua dispositione non fallitur, eidem concedit. *b)* Pariter qui DEUM sincere diligunt, ad quascunque daemonis praestigias trepidare non debent; scimus enim, quoniam diligentibus DEUM omnia

cooperantur in bonum. c) Demum absonum foret illud daemoni tribuere, quod nonnisi efferatis hominum passionibus et perversae eorundem voluntati imputandum venit. Malus daemon nonnisi animo vel potius phantasiae nostrae imagines exhibere potest; utrum vero iisdem et concitatae exinde concupiscentiae assentiamus, ex nostro arbitrio pendet, atque in hoc sensu verissimum est, quod S. Joannes Chrysost. ait: „*Non satanas nocet nobis, sed negligentia et acedia nostra.*“

§. 127.

De peccandi occasione.

1. Sub occasione peccandi eas locorum temporumque circumstantias intelligimus, quae hominem ad peccatum alliciunt; vel ut antiquiores illam describunt, occasio est circumstantia extrinseca ad peccatum alliciens atque formale ejusdem periculum involvens. Quodsi aliquis in ejusmodi circumstantiis *certo* vel tamen *probabilius* peccaturus esse praevидetur, adest *occasio proxima*; *remota* vero, ubi periculum istud censetur *minus probabile*. Quare ut dispi-ciatur, utrum occasio aliqua proxima vel remota censi-debeat, videndum est, an quis — omnibus pensatis — in ejusmodi circumstantiis certo, vel saltem probabilius lapsu-rus sit, an vero periculum minus probabile occurrat. Unde fieri potest, ut quis in occasione proxima versetur, qui hucusque plane integer extitit, vel etiam qui nonnisi semel in anno peccavit.

2. Porro occasio tam proxima quam remota diversos iterum probabilitatis gradus admittit, et exinde res est per-saepe difficillima definire, qualis sit illa occasio, in qua quis versatur *).

*) Multi magnitudinem periculi ex lapsibus jam secutis atque ex conversatione determinant, quam poenitens hucusque te-

3. *Occasio proxima denuo absolute vel per se* talis dicitur, quae nempe communiter seu generatim praesens peccandi periculum involvit; vel *respective proxima* nuncupatur, dum quis ex singulari infirmitate sua ob contractam consuetudinem etc. etiam ibi probabilius succubiturus praevideatur, ubi pro aliis vel nullum vel nonnisi minus probabile periculum adest. Praesertim hominibus libidini assuetis plurima per accidens in occasionem proximam cedunt.

4. Demum *occasio vel voluntaria vel involuntaria* dicitur. Voluntariam dicunt, quae absque gravi molestia declinari potest; involuntariam vero, cujus fuga vel *admodum difficilis* vel *prorsus impossibilis* existit, dum quis vel per vim physicam, vel moraliter, scilicet per certam DEI voluntatem in hac periculosa statione detinetur.

5. His praemissis sequentes regulas practicas subjungo. Inprimis dum de occasione *proxima et simul voluntaria* graviter peccandi quaeritur, unusquisque sub gravi ad talem occasionem, nisi facile in remotam mutari queat, quantocius deserendam tenetur, cum, qui ad finem obligatus existit, hoc ipso etiam ad necessaria media obstringatur. Nec refert, utrum occasio isthaec absolute, an nonnisi *respective* pro tali homine proxima censi debeat. Et profecto qualem animi dispositionem profitetur, qui occasionem proximam prorsus voluntarie frequentare pergit? Quis non videt, talem revera vitio addictum et hoc

nuit. Verum etiamsi haec regula plerumque multum lucis diffundat, non tamen est unica; sed insuper attendere oportet, quae sit generalis hominum infirmitas, et qua fragilitate poenitens speciatim laboret. Hinc, ut supra monui, saepe accidit, ut etiam illi in periculo probabilius peccandi versentur, qui hucusque vel nunquam vel nonnisi perraro ceciderunt.

ipso absolutionis incapacem esse? Etiam si ejusmodi poenitentes asseverent, se hucusque nihil grave perpetrasse, quamdiu tamen occasionem, quae pro ipsis est proxima, non deserunt, in continuo peccato versantur, utpote qui praeceptum graviter obligans aspernari pergunt. Atque exinde sacrum tribunal praesertim per utriusque sexus juvenes arduum redditur, qui absque omni spe legitimi matrimonii mutuos amores foveant, periculosas domus frequentant, obscenos libros legunt etc. „*Numquid potest homo abscondere ignem in sinu suo, ut vestimenta illius non ardeant, aut ambulare super prunas, ut non comburantur plantae ejus?*“ Prov. 6, 27.

6. Insuper in tractandis hujus generis poenitentibus sacerdotem cautissimum esse oportet, ne ab illis decipiat. Plerumque enim occasionem, in qua versantur, tam scite extenuare solent, ut nonnisi remota videatur, vel fictitias molestias attexunt, atque fugam perdifficilem esse obtendunt, cum tamen saepenumero alia difficultas non subsit, nisi quod affectui molestum sit vincula adeo chara disrumpere.

§. 128.

Continuatio.

1. Quodsi revera graves molestiae obstant, quo minus occasio proxima, e. g. servitium, munus publicum vel domus aliqua deseratur, inprimis omni modo enitendum est, ut peccandi periculum minuatur, seu ut ex occasione proxima fiat remota. Id efficitur, cum saltem illae circumstantiae removentur, quae peccatum homini propinquius reddunt, e. g. conversatio solius cum sola etc., et simul dum ad voluntatem in bono confirmandam talia praescribuntur exercitia, ex quibus prudenter sperare possis, poenitentem probabilius a relapsu sibi temperaturum esse, e. g. quoti-

diana renovatio doloris ac propositi, frequens animi ad DEUM elevatio, repetitus accessus ad confessionale, moderata castigatio corporis etc. „*Altamen*,“ ut Oberrauch monet, „*ne credas, o sacerdos! per obvia subsidia occasionem propinquiorem in remotam extenuari posse aut extenuatum iri! Scilicet mediocria plerumque et praecipue ad longius tempus non sufficiunt; gravia vero planeque efficacia vel adhibere non statuunt, vel si modo statuant, ea reapse non adhibebunt, et sic idem rursus dabitur peccatum.*“

2. At siquidem cuncta, quae ad periculum imminuendum tentata fuerunt, haud proficiant, aliud non restat, quam ut tales cum quocunque bonorum temporalium dispendio ad fugam urgeantur. Ejusmodi miseris verba divini Redemptoris ingeminanda sunt: „*Si autem manus tua vel pes tuus scandalizat te, abscide eum et projice abs te; bonum tibi est ad vitam ingredi debilem vel claudum, quam duas manus vel duos pedes habentem mitti in ignem aeternum. Et si oculus tuus scandalizat te, erue eum et projice abs te; bonum tibi est cum uno oculo ad vitam intrare, quam duos oculos habentem mitti in gehennam ignis.*“ Matth. 18, 8. etc. Potest iisdem proponi: „*En quid factururus esses, si in hac domo vel ex hoc consortio tibi morbus contagiosus, jactura bonorum vel alia gravia detrimenta imminerent? Quanto magis ergo nunc inde te proripere debes, cum praeter mala temporalia in praesens periculum aeternae damnationis conjiceris! Quid prodest homini, si mundum universum lucretur, animae vero suae detrimentum faciat etc.?*“

3. Qui denique vel media praescripta negligunt, vel omnibus frustra tentatis occasione non excedunt, his absolutio utique neganda, vel potius tamdiu differenda erit,

donec serio resipuerint. Cave tamen, ne cum hujusmodi poenitentibus, qui prava consuetudine vel occasione irretiuntur, durius agas. Potius omni arte et suavitate inducendi sunt, ut cognita miserrima conditione sua ipsimet in hanc dilationem consentiant. Si enim calamum quassatum confringas, et ejusmodi homines animos despondere facias, malum mire augebitur. Plurimi nonnisi exinde in vitiis suis computrescunt, quia vel a confessario duram repulsam tulerunt, vel de emendatione sua penitus desperant.

4. Quod illos attinet, qui vel per vim physicam vel per certam DEI voluntatem in periculosa aliqua statione retinentur, e. g. foemina in captivitatem redacta, conjux, miles etc., hi aliud non possunt, quam ut animum suum omni modo contra peccatum robovent, quo acerrimos hostium insultus conterere, vel saltem quidquid exterius patiantur, internum tamen consensum cohibere queant. Cum enim fuga hujus occasionis ex ipsorum arbitrio haud pendeat, invicte sperare possunt, DEUM, qui neminem supra vires tentari permittit, sibi efficacissime adstiturum esse. Si tamen tales media necessaria non adhibent, absolutionis pariter incapaces erunt.

§. 129.

De occasione remota.

1. Est prorsus impossibile, ut omnia, quae ad peccatum alliciunt, declinemus; „*alioquin debueratis de hoc mundo exiisse.*“ I. Cor. 5, 10. Ne tamen exinde in nos aliquid detrimenti redundet, haec potissimum notanda videntur: *a)* Ut inprimis animum ad faciendam omnem justitiam semper paratum et expeditum teneamus; et *b)* ut cum humili nostri ipsorum diffidentia mens nostra DEO invicta cum fiducia inhaerere pergat.

2. Quapropter occasiones etiam remotas neutiquam temere adire decet; id enim et intima nostrae fragilitatis persuasio vetat, et ubi nosmet tanta cum levitate periculis obtrudimus, incassum specialem DEI assistentiam exspectamus. „*Qui amat periculum, peribit in illo.*“ Eccli. 3, 17. Attamen ubi honesta et solida ratio nos provocat, non est, cur trepidemus. Imo talis timiditas periculum plurimum augere solet. Praecipue vero tum DEO absque omni formidine inniti jubemur, cum ex certa DEI voluntate, e. g. vi muneris nostri ejusmodi periculis objicimur. Vir DEO devotus, eique firma cum fiducia inhaerens in hujus generis circumstantiis, e. g. in excipiendis confessionibus, nihil sibi timendum ducit. „*Scuto circumdabit te veritas ejus, non timebis a timore nocturno, a sagitta volante in die, a negotio perambulante in tenebris, a daemonio meridiano. . . . Super aspidem et basiliscum ambulabis, et conculcabis leonem et draconem etc.*“ Ps. 90.

§. 130.

De tentatione.

1. Tentare in significato latiori ex genio linguarum vix non omnium idem exprimit ac rem aliquam experiri, seu illius periculum facere. Atque in hac acceptione etiam DEUS ipse hominem tentare perhibetur, non utique ut DEUS omniscius novum aliquod virtutis humanae experimentum faciat, sed ut nos ipsi vel infirmitatis nostrae conscii reddamur, vel ut animi DEO devoti recens edamus specimen. Huc e. g. spectat, quod Gen. 22, 1. dicitur: „*Quae postquam gesta sunt, tentavit DEUS Abraham;*“ vel dum Propheta inquit: „*Proba me Domine, et tenta me etc.*“ Ps. 25, 2. Ast in significato strictiori sub tentatione directa inductio ad peccatum intelligitur, seu representatio aut sensio aliqua, quae suapte natura ad pec-

catum allicit. Atque sub hac acceptione legimus: „*Nemo, cum tentatur, dicat, quoniam a DEO tentetur: DEUS enim intentator malorum est; ipse autem neminem tentat.*“ Jac. 1, 13.

2. Quamvis vero DEUS in hoc sensu neminem tentet, nos tamen pro infinita sua sapientia tentari permittit, tum ut virtus nostra magis exerceatur, tum vero ut propriae fragilitatis memores ipsi eo arctius inhaereamus. Quem in finem Tobiae dicitur: „*Quia acceptus eras DEO, necesse fuit, ut tentatio probaret te.*“ Tob. 12, 13. Et Apostolus inquit: „*Qui in agone contendit, non coronabitur, nisi legitime certaverit.*“ II. Tim. 2, 5. Porro quinam sint hostes, per quos ad peccatum incitamur, paulo ante dictum fuit.

3. Pro ipso usu sint iterum sequentia. Tentatio confundi non debet cum peccato; inter sensum enim et consensum ingens discrimen datur. Imo dum pugnas ingruentes invicto animo sustinemus, insignia ex illis emolumenta in nos redundant; praeterquam enim quod pro gravitate conflictus etiam corona duplicetur, jam in hac vita virtus nostra exinde plurimum roborari ac perfici solet. Praesertim humilitas et firma in DEUM fiducia exercetur, tepor ac remissio animi dispellitur, atque cum aliorum infirmitatibus compati discimus. Scilicet „*virtus in infirmitate perficitur.*“ II. Cor. 12, 9. Hinc diserte dicitur: „*Beatus vir, qui suffert tentationem, quoniam cum probatus fuerit, accipiet coronam vitae, quam remisit DEUS diligentibus se.*“ Jac. 1, 12. Quod vero materiam praecipuam solatii praebet, est, quod Apostolus ait: „*Non habemus pontificem, qui non possit compati infirmitatibus nostris, tentatum autem per omnia pro similitudine absque peccato.*“ Hebr. 4, 15.

4. Ast etiamsi tentatio a peccato plurimum differat,

ad illud tamen allicit; cumque natura nostra tam vehementer ad malum propendeat, nimis frequenter prosternimur. Atque hoc succumbendi periculum eo majus est, quo majori impetu hostes in nos irruunt, et quo magis natura nostra vel ex congenita indole vel ab infelici assuetudine ad peccatum aliquod inclinatur. Quinimo homines quamquam in virtute plurimum exercitati non raro lethaliter sauciantur, ita ut eorundem probitas adinstar fugacis meteoris subito evanescat, cujus luculentissimum exemplum in Davide conspiciamus. Hinc rogare jubemur: „*Et ne nos inducas in tentationem.*“ Matth. 6, 13. Atque alibi praecipitur: „*Vigilate et orate, ut non intretis in tentationem. Spiritus quidem promptus est, caro autem infirma.*“ Matth. 26, 41.

5. Quapropter nullus absque sufficienti ratione et per temerariam mentis levitatem tentationi se ingerat. Idem hic repetendum est, quod paulo ante de occasione remota monui. Tanta est enim hominis infirmitas, ut virtus vel robustissima adinstar statuæ ex auro et aere conflatae levi quodam lapillo concuti queat. Dan. 2, 34. Quis sibi fortior videbatur, quam Petrus, cum iterato asseveraret: „*Etsi omnes scandalizati fuerint in te, ego nunquam scandalizabor, quoniam paratus sum et in carcerem et in mortem ire.*“ Et ecce, cum se in occasionem dedisset, paulo post coepit detestari et jurare, quia non novisset hominem. Matth. 26, 33. etc. „*Quare qui se existimat stare, videat, ne cadat.*“ I. Cor. 10, 12. E contrario dum nobis invitis et praesertim in exequendo nostro munere tentationes obtruduntur, inde neque turbari, multo minus animum despondere debemus. „*Fidelis enim est DEUS, qui non patietur vos tentari supra id, quod potestis; sed faciet etiam cum tentatione proventum, ut possitis sustinere.*“ I. Cor. 10, 13. Imo in gravi aliquo

conflictu nihil periculosius esse solet, quam anxietas et immodica formido. Quemadmodum nemo facilius prosternitur, quam qui vertigine laborans sese identidem lapsurum formidat; ita quoque, dum tentamur, inepta timiditas phantasiam turbare, mentis consilium pervertere, sicque periculum nimis augere consuevit. Oberrauch optime advertit: „*Animus alacer genereose pugnat, dejectus vero vel ad conspectum hostis tergum vertit; et nunquam infelicius pugnatur, quam cum ordines turbati sunt.*“ Quod ipsam pugnandi methodum spectat, haec tum per decursum tum praesertim in Ascesi designabitur.

SECTIO V.
DE PECCATORIS CONVERSIONE.

Caput I.

Causae ad conversionem disponentes.

§. 131.

Notio conversionis.

1. Quae hucusque digesta sunt, satis innuunt, quantum unusquisque allaborare debeat, ut virtus nostra sublati naevis etiam subtilioribus ad majus semper robur ac ad majorem puritatem provehatur. Cumque in animo nostro, quamdiu in hoc mortali corpore sumus, semper aliquid reperiatur, quod emendari ac perfici debeat; emendationi, quae maculas etiam minores eluere satagit, atque studio majoris perfectionis in omni hominum conditione locus datur. Attamen doctrinam de hoc emendationis genere, quo ipsi quoque homines justi indigent, Ascesi reservamus. Contra omnino ad Ethicam generalem spectat, ut designemus, qua ratione homo peccato gravi obnoxius ad derelictum justitiae tramitem reverti, amissamque sanctificantem gratiam recuperare possit.

2. Atque hoc gravissimum negotium *conversionem* nuncupamus, quam proinde definimus esse reditum peccatoris ad virtutem vel potius ad DEUM, a quo per peccatum grave avulsus fuit *).

*) In libris novi Test. haec peccatoris conversio sub multiplici designatione urgetur. Usitatissimae expressiones sunt: Mu-

3. Ceterum in antecessum monuisse expedit, poenitentiam in hoc tractatu non sub *ratione Sacramenti* considerari, sed tamquam *conversionem* seu qua conatum, quem peccator adhibere debet, ut ad portum, a quo per funestissimum naufragium disiectus fuit, denuo feliciter pertingat. Hinc quae de Sacramento poenitentiae dicturi sumus, occasionaliter potius occurrunt, quam ex professo.

§. 132.

Causa prima peccatorem ad conversionem disponens.

1. Antequam ipsum conversionis negotium explicare aggredior, breviter causas atque praecipuas rationes indicare juvat, quae ad illam disponunt. Atque in his prima iterum et principalis est *gratia divina*. Nam ut Apostolus ait, „*non est volentis neque currentis, sed miserentis DEI*,“ Rom. 9, 16., ut scilicet homo justificetur. Et Christus ipse profitetur: „*Nemo potest venire ad Patrem, nisi Pater traxerit eum*.“ Joann. 6, 44. Pari modo hoc religionis dogma ex non interrupta traditione constat, unde Conc. Tridentinum definit: „*Si quis dixerit, sine praeveniente Spiritus sancti inspiratione atque ejus adjutorio hominem credere, sperare, diligere aut poenitere posse, sicut oportet, ut ei justificationis gratia conferatur, anathema sit*.“ Sess. 6. can. 3.

2. Nimirum tanta est hominis miseria, ut equidem prolabi seque in abyssum praecipitare possit, verum lapsus sine praeveniente DEI gratia semet erigere prorsus nequeat. Unde jam nunc patet, quantae dementiae sit, si qui con-

tatio vel etiam renovatio mentis, exuere veterem hominem et induere novum, peccato mori, vel corpus peccati destruere, vita nova in DEO et Christo etc. etc.

versionem suam directe differunt, vel omnino propectae aetati, vel appropinquanti morti reservandam censeant, ac si nempe gratia DEI suam voluntatem praevenerit vel non indigerent, vel de ejusdem affluentia omni momento certi forent. Verum etiamsi gratia divina inter causas ad conversionem necessarias prima sit, vim tamen voluntatis nostrae haudquaquam tollit, et plerumque etiam diversas alias rationes in comitatu habet, quae cum ipsa et per ipsam animum peccatoris commovere ac de lethali sopore suo excitare solent *).

§. 133.

Reliquae causae ad conversionem disponentes.

1. Juxta Concilium Trid. ordinarie seu ex consuetudine divinae misericordiae consilio „*disponuntur peccatores ad ipsam justitiam, dum excitati divina gratia et adjuti fidem ex auditu concipientes, libere moventur in DEUM credentes vera esse, quae divinitus revelata et promissa sunt, atque illud imprimis, a DEO justificari impium per gratiam ejus, per redemptionem, quae est in Christo JESU; et dum peccatores se esse intelligentes a divinae justitiae timore, quo utiliter concutiuntur, ad considerandam DEI misericordiam se convertendo ad spem eriguntur fidentes, DEUM sibi propter Christum propitium fore, illumque tamquam omnis justitiae fontem diligere incipiunt. Ac propterea moventur adversus peccata per odium aliquod et deestimationem etc.*“ Sess. 6. cap. 6.

*) Cum conversione peccatoris confundi non debet justificatio ejusdem. Vid. Conc. Trid. Sess. 6., ubi haec doctrina summa cum perspicuitate proponitur, et contra haereticorum obtrectiones vindicatur. Cf. Möhler: Symb. C. III.

2. Haec egregia expositio, per quam etiam ars pastoralis mire illustratur, ex parte hominis ceu fundamentum totius conversionis *fidem* supponit, ut scilicet peccator credat vera esse, quae divinitus revelata et promissa sunt. Tum vero sua sponte afflante nempe agitanteque gratia divina sequentes affectus sese excipiunt: *Timor*, quo animus sopitus salubriter concutitur, *spes* obtinendae veniae, *amor* saltem initialis, *dolor* de peccatis, quem, si sincerus fuerit, mox firmum emendationis propositum atque uberes poenitentiae fructus subsequuntur.

Et profecto quae demum spes remanet, fore, ut ille serio resipiscat, qui divinam revelationem tamquam fabulam, et intentatas ibidem peccatorum poenas tamquam vana terribilimenta ridet? Ex quibus facile perspicitur, quam desperata sors illorum censi debeat, qui praeter vitae honestatem etiam veram fidem aspernantur, vel saltem in sua circa religionem persuasionem fluctuare aut indifferentes esse coeperunt. Prout justus ex fide vivit, ita, qui moralem mortem oppetit, nonnisi per fidem reviviscit. Quare in animarum cura constituti regno divino optime providebimus, si data quavis opportunitate firmam religionis persuasionem urgere, ac vivo ejusdem sensu mentes auditorum imbuere conabimur. E contrario, qui neglectis fidei dogmatibus semper semperque nonnisi bonos mores proponit, certe parum vel nihil obtinebit, praesertim dum ejusmodi sermones declamatorii ex philosophia potius quam ex religione petuntur. Temporis nostri perversitas sane non ex officiorum ignorantia, sed ex neglectu vivae et firmae fidei descendit, quae in plurimis vacillare coepit, vel saltem omnem vigorem amisit.

3. Verum concomitante divina gratia etiam diversae aliae rationes mentem peccatoris frequenter ad conversionem disponunt. Huc praecipue spectant: Religiosa institutio, lectio probati cujusdam libri, consortium cum bonis, gravis aliqua sententia opportuno tempore excepta, recor-

datio subita quarundam veritatum, repentinus aliquis casus, e. g. mors hominis perquam familiaris etc. Scilicet Spiritus sanctus, ubi vult, spirat; unde saepe accidit, ut homines vitiosi ex rebus, quae leves et obviae videntur, commoveri soleant. Pari modo fortuna et rerum nostrarum cursus cor hominis frequenter emollit, e. g. insperata salus, ereptio ex magno quodam periculo etc. Praesertim *casus adversi* peccatorem de lethali suo sopore excitare consueverunt. Plerique, quamdiu fortuna secunda eeu placido amne vehuntur, et omnia ex ipsorum votis cedunt, nulla de re minus cogitant, quam de resipiscentia sua; quando vero tempestas oritur, dum e. g. infamia, morbus, egestas et hujusmodi instant, tum demum sui compotes redduntur, atque praevaricationes suas serio perpendunt. Pro exemplo sit filius prodigus, qualem divinus Redemptor exhibet Luc. 15, 11. etc.

Caput II.

Partes necessariae conversionis.

§. 134.

Necessaria sui cognitio.

1. Primam conversionis partem et conditionem praevis requisitam necessaria sui ipsius cognitio constituit, ut scilicet peccator intelligat, quantum ab ultimo fine suo hucusque defecerit *). Hunc in finem requiritur, ut suam sentiendi agendique rationem, quam hucusque tenuit, ad legem divinam severe exigat, et praesertim puncta sequentia serio perscrutetur:

a) Quibusnam divinae legis exactionibus prohibitionibus-

*) A cognitione agnitio peccatorum differt, qua quis illorum sincere reum sese agnoscit, eaque detestatur.

que defuerit, idque tum generatim tum spectata vocatione sua;

b) quam graviter in officia sibi incumbentia impegerit tum quoad objectivam quantitatem materiae, tum ex singulari mentis suae dispositione;

c) quamdiu in delictis saltem gravioribus voluntatem adeo depravatam retinuerit, et qui sit numerus peccatorum;

d) ex quo fonte hae praevaricationes descenderint, utrum ad certum vitium singulariter propendeat, an prava consuetudine vel occasione irretiatur etc.;

e) demum quae infausta consecutaria ex peccatis suis tum in ipsum tum praesertim in *alios* redundaverint, quos scandalo, moerore vel damno affecit. Utique haec scandala et detrimenta, quorum non raro auctores sumus, omnem humanum computum longissime superant. Quantam scandalorum malorumque segetem e. g. auctor perversi libri, impius seductor, negligens aut omnino sceleratus sacerdos sibi coacervant! Taceo de iis, qui in summo rerum humanarum fastigio versantur, dum e. g. princeps injustum bellum decernit. Profecto facilius in flagrante aliqua urbe singulas scintillas computabis, quam ut calculum omnium malorum ineas, quae non raro ex unius perversitate enascuntur. Verum haec damna saltem *approximative* expendi debent eo ipso, quod peccator, in quantum potest, illa resarcire teneatur.

2. Atque ex his ipsis liquet, quam difficilis haec sui ipsius disquisitio existat. Equidem homines probi, et qui mentem suam in dies, vel saltem crebro ad examen vocant, tantam difficultatem haud sustinent; quantae vero molestiae ex parte illorum dantur, qui sui immemores in continuis distractionibus vivunt, vel qui ex multo jam tem-

pore sese in omni genere impietatis ac flagitiorum volutarunt! Accedit, quod teste experientia quisque, quo vitiosior est, eo minus semet attendere, et plerumque per passion-
nes suas lugubriter obcaecari soleat. Nonne jam exinde eruitur, in quantum humani generis emolumentum confessio sacramentalis cedat?

§. 135.

Dolor de peccatis.

1. Ipsa conversionis essentia in *mutatione animi* consistit, qua scilicet peccator repudiato vitio ad virtutis semitam serio revertitur. Ast haec eadem mutatio animi plures rursus partes comprehendit, quarum primam *dolorem* dicimus. Equidem ut pius quidam auctor dicit, melius est sentire compunctionem, quam scire ejus definitionem; attamen non possumus illi saltem describendae supersedere. Itaque Patres tridentini praesens poenitentiae negotium definiunt, quod sit dolor animi de peccato commisso et detestatio cum proposito non peccandi de cetero. Quae quidem verba summi momenti sunt, ut mox patebit.

2. Inprimis omnino *aliquis dolor* de peccato commisso et seria *illius detestatio* requiritur, sed, ut Patres citati ajunt, *dolor animi*; adeoque ad essentiam doloris spectat, ut *animus ipse* seu mens rationalis peccatum, quod commisimus, aversetur detesteturque. Ut vero haec peccatorum detestatio revera *dolor animi* nuncupari queat, necessario etiam *propositum non peccandi de cetero* requiritur. Est enim impossibile, ut *animus ipse* de peccato commisso vere doleat, si eidem peccato adhuc inhaerere pergit. Qui peccatum aliquod pro futuro devitare non studet, fors inanem velleitatem fovet, ast *dolore animi* certe destituitur.

3. Cum porro ex perceptione mali, quod incurrimus, generatim etiam sensus noster affici soleat, naturae no-

strae quam maxime convenit, ut *dolor animi* cum amara quoque sensione jungatur, cum peccatum omnium malorum summum et vere infinitum sit *). Verum etiamsi affectio isthaec sensibilis omnino condecens et naturae nostrae prorsus conveniens existat, essentiam tamen veri doloris haud constituit; nam affectio sensuum neque ex nostro semper arbitrio pendet, neque ad verum et genuinum animi decretum est necessaria. Dummodo mens ipsa peccatum serio detestetur, quaecunque sensuum ariditas non obstat, quo minus dolor talis legitimus dicatur. Quare non est, quod piae mentes sibi timeant, ubi in accessu ad confessionem ejusmodi sensu destituuntur; imo hinc inde accidit, ut in summa sensuum affluentia et inter ipsa suspiria et lacrymas verus animi dolor desideretur, eoquod vel mera velleitas adsit, vel rationes nonnisi naturales ac psychologicae pectus emolliant.

§. 136.

Motiva de peccatis dolendi.

1. Inter theologos multum disceptatum fuit, ex quibus rationibus seu motivis peccator dolere debeat. Et inprimis quidem fieri potest, ut quis ex principio et motivis nonnisi naturalibus peccatum aversetur, e. g. ob damna et detrimenta exinde secuta vel adhuc imminencia. Verum hunc dolorem omnes ad recuperandam DEI amicitiam insufficientem ducunt; sic enim poenitens non de peccato,

*) Exinde patet, quantum etiam in hac materia deliret Kantius, qui omnem de peccatis commissis dolorem ceu aliquid *frivolum, inane et otiosum* declarat, quodque prout *rationi*, ita quoque *conversioni* adversetur magis, quam prosit. Profecto difficile non est horum omnium contrarium demonstrare.

sed non nisi de ejusdem consecrariis dolet, et simul, dum ultra naturam haud assurgit, testatum facit, se verae destinationis suae immemorem solis terrenis inhiare.

2. Sed etiam qui excitati et adjuti per divinam gratiam dolorem supernaturalem concipiunt, denuo peccata sua vel ex motivo charitatis theologicae detestantur, eo quod DEUM summum et omni amore dignissimum bonum offenderint; vel de iisdem ex motivo inferiori dolent, scilicet ex metu poenarum infernalium etc. Primam doloris speciem *contritionem perfectam*, alteram vero *imperfectam* vel etiam *attritionem* vocant. Denique fieri potest, ut quis de peccatis suis partim ex metu gehennae partim vero ex amore DEI doleat, qui quidem dolor attritio cum *amore DEI innituali* dicitur.

3. Jam duplex quaestio movetur: *a)* Qualis dolor ad impetrandam peccatorum veniam sufficiat, ubi Sacramentum poenitentiae suscipitur, et *b)* quomodo illum dolere oporteat, cui Sacramenti hujus copia vel opportunitas deest. Revera controversia isthaec summi momenti est, utpote cujus in re gravissima, qualis est reconciliatio peccatoris cum DEO, tam frequens usus recurrit. Quare ne in tanta causa notam temeritatis incurramus, juvat verba Conc. Trident. allegare. „*Contritio animi dolor ac detestatio est de peccato commisso cum proposito non peccandi de cetero. Fuit autem quovis tempore ad impetrandam veniam peccatorum hic contritionis motus necessarius, et in homine post baptismum lapsa ita demum praeparat ad remissionem peccatorum, si cum fiducia divinae misericordiae et voto praestandi reliqua conjunctus sit, quae ad rite suscipiendum hoc Sacramentum requiruntur. Declarat igitur sancta synodus, hanc contritionem non solum cessationem a peccato et vitae novae propositum et inchoationem, sed veteris*

etiam odium continere juxta illud: Projicite a vobis omnes iniquitates vestras, quibus praevaricati estis etc.“ Ezech. 18, 31. „Docet praeterea, etsi contritionem hanc aliquando charitate perfectam esse contingat hominem—que DEO reconciliare, priusquam hoc Sacramentum actu suscipiatur; ipsam nihilominus reconciliationem ipsi contritioni sine Sacramenti voto, quod in illa includitur, non esse adscribendam. Illam vero contritionem imperfectam, quae attritio dicitur, quoniam vel ex turpitudinis peccati consideratione, vel ex gehennae et poenarum metu communiter concipitur, si voluntatem peccandi excludat, cum spe veniae, declarat, non solum non facere hominem hypocritam et magis peccatorem, verum etiam donum DEI esse et Spiritus sancti impulsus non adhuc quidem inhabitantis, sed tantum moventis, quo poenitens adjutus viam sibi ad justitiam parat. Et quamvis sine Sacramento poenitentiae per se ad justificationem perducere peccatorem nequeat; tamen eum ad DEI gratiam in Sacramento poenitentiae impetrandam disponit.“ Sess. 14. cap. 4.

4. Ex quibus pro ipsa praxi sequentia inferri possunt;

a) Contritio perfecta est quidem idea seu exemplar, ad quod tum poenitens ipse eluctari, tum confessarius eundem evehere studeat; attamen etiam attritio seu contritio imperfecta peccatorem ad DEI gratiam in Sacramento poenitentiae impetrandam disponit, dummodo voluntatem peccandi excludat. Id quod etiam per apertam rationem confirmatur. Ubi enim voluntas peccandi excluditur, jam aliquis aeternae justitiae amor adest; et quamvis talis poenitens adhuc valde infirmus sit, non tamen amplius vitiosus dici potest, et proinde ad recipiendam DEI gratiam, quae per Sa-

cramentum ex opere operato confertur, dispositus existit.

b) E contrario, qui omni justitiae amore destituti reapse adhuc peccandi voluntatem foveant, atque nonnisi per timorem serviliter servilem coërcentur, utique absolutionis sacramentalis incapaces censi debent, quippe qui a DEO avulsi et peccato adhucdum inhaerentes reconciliationi per Sacramentum conferendae obicem ponunt. Atque de his demum, ut aliorum Patrum sententias praetermittam, illud S. Augustini obtinet: „Inaniter putat se esse victorem peccati, qui timore poenae non peccat; quia, etsi non impletur foris negotium malae cupiditatis, ipsa tamen mala cupiditas intus est hostis. . . . Ac per hoc in ipsa voluntate reus est, qui vult facere, quod non licet fieri; sed ideo non facit, quia impune non potest fieri.“ Epist. 144. *).

5. Et haec quidem de dolore obtinent, ubi per Sacramentum poenitentiae illi, qui obicem non ponit, divina reconciliatio ex opere operato confertur. Sed quid, si quis ex defectu confessarii hoc Sacramento carere debeat? Jam imprimis certum est, neque in hoc casu peccatorem justificari posse, nisi per divinum Mediatorem; „non enim est in alio aliquo salus“, Act. 4, 12., „et ipse solus est propitiatio pro peccatis nostris, non pro nostris autem tantum, sed etiam pro totius mundi.“ I. Joann. 2, 2. Ut vero talis poenitens de Christi meritis participet, atque di-

*) Hujus timoris, quem servilem vel potius serviliter servilem dicunt, suspicio in illos praecipue cadit, qui, dum gravi morbo affligantur, de vitiis suis ingemiscere, et quidquid proponitur, spondere solent, ast vix ut convaluerunt, denuo in consuetam sylvam revertuntur. Exemplum horrendum certe in rege Antiocho nobis proponitur. I. Mach. 6.

vinum Redemptorem quasi comprehendat et suum faciat, praeter votum Sacramenti saltem implicitum contritio perfecta requiritur; quia nonnisi illi remittuntur multa, qui multum dilexit. Luc. 7, 47. Hinc facile intelligitur, cur theologi doceant, illi, cui Sacramenti copia deest, dolorem perfectum esse necessarium, eoquod divina propitiatio non ex opere operato, sed ex opere operantis illi obveniat*).

§. 137.

De firmo emendationis proposito.

1. Sincerus animi dolor de peccato commisso jam suapte indole firmum propositum sibi annexum habet non peccandi de cetero. §. 135. Quae enim animi mutatio supponi potest, si voluntas peccato addicta manet? Et hoc quidem propositum, ut vere *decretum animi mutati* dici queat, *firmum* sit oportet et *efficax*. Absit inanis illa velleitas, quam saepe jam commemoravi, sed securis ad radicem ponenda est, ut, quidquid probabiliorem relapsum attrahit, resecetur, et media saltem necessaria sedulo adhibeantur. Atque haec ipsa propositi firmitas nos prae reliquis sollicitos reddit. Si Sacramentum poenitentiae una vice ob defectum justae accusationis frustratur, haec frustratio

*) Paradigma non ineptum discriminis, quod inter opus operatum et opus operantis intercedit, duo homines exhibent, quorum alter aquam in profundo puteo latentem multo cum conatu haurire debet, alteri vero aliud non incumbit, nisi ut vas vacuum et adaptatum salienti fonti apponat. Id quod non obscure per Isaiam indicatur, qui ait: „*Ecce DEUS salvator meus, fiducialiter agam et non timebo, quia fortitudo mea et laus mea Dominus, et factus est mihi in salutem. Haurietis aquas in gaudio de fontibus Salvatoris, et dicetis in illa die: Confitemini Domino et invocate nomen ejus.*“ Is. 12, 2. et seq.

sane centies ex debilitate propositi evenit. Quot enim dantur, qui, etiamsi saepius ad confessionem accedant, per integros tamen annos iisdem vitiis indulgere pergunt, vel eadem semper consuetudine aut occasione detinentur.

2. Insuper hoc emendationis propositum sit *universale*, saltem quoad peccata gravia, ita ut omnia peccata lethalia vitanda, et simul omnia media necessario adhibenda comprehendat. Utrumque enim verae conversioni aequae opponitur, sive quis uni alterive peccato inhaerere pergat, sive in adhibendis mediis, quae necessaria fuerint, animum prae se ferat minus dispositum.

3. Tandem jure exigunt, ut conceptum emendationis propositum quoad omnes poenitentis circumstantias probe determinatum existat. Proposita, quibus emendatio nonnisi generatim et quasi in cumulo decernitur, vix unquam proficiunt; hinc diligentius et interdum multa cum sagacitate definiri debet, quaenam media adhiberi, quae declinari occasiones, et quando, qua ratione etc. haec omnia fieri debeant.

§. 138.

De studio pro peccatis satisfaciendi.

1. Ad animum vere mutatum spectat, ut non tantum de cetero non amplius peccare velit, sed etiam ut culpas admissas pro viribus abolere atque pro illis satisfacere decernat. Cum igitur omne peccatum practicum DEI contentum et ejusdem offensam involvat, ac insuper largissimus fons esse consueverit, ex quo tum in nos tum in alios plurima mala derivantur; absque dubio ad poenitentis officia pertinet, ut tum DEO ipsi satisfacere, tum omnia illa mala abolere studeat, quorum voluntarius auctor fuit. Et quidem proximo, quem inique laesimus, justam satisfactionem deberi omnes astruunt. Quod vero etiam DEO pro

quovis peccato satisfaciendum sit, plurimi inficiantur. Attamen quam infirmis argumentis haec adversariorum opinio sustentetur, imo quam aperte tum sanam rationem tum doctrinam revelatam offendat, §. 103. evicimus. Unde non est, cur eidem diutius immoremur.

2. Alium errorem foveant, qui adhucdum cum Luthero sentiunt, dicentes: „*DEO debetur quidem digna satisfactio pro peccatis; ast hanc Christus jam ex integro praestitit, adeo ut nobis nihil addendum supersit; imo quicumque DEO per sua opera satisfacere praesumit, hoc ipso derogat meritis divini Mediatoris.*“ Verum responsio nostra in promptu est:

a) Prout vera Ecclesia semper tenuit, Christus utique pro peccatis non nostris tantum, sed etiam totius generis humani abundantissime satisfecit, et insuper ipse solus pro infinita dignitate personae suae satisfacere petuit.

b) Attamen prout Redemptor reliqua officia, quae nobis incumbunt, haud sustulit, ita nec officium poenitendi. Omnium minime Christus ideo infinitam pro nobis satisfactionem peregit, ut nos in negotio poenitendi segnes et desides simus; id enim quid foret aliud, quam homines peccatorum suorum incurios reddere, atque morum corruptionem mirum in modum promoveri? Sed divina satisfactio aperte hunc in finem perfecta fuit, ut infirmitati et insufficientiae nostrae succurreretur; unde quicumque, quod suum est, facere negligit, satisfactionis divinae expers relinquitur. Adeoque opera nostra satisfactoria aliud non sunt quam exhibitiones poenitentis animi, et simul conditiones necessariae, ut de satisfactione Christi participemus.

c) Denique haec eadem opera *vim satisfaciendi* non a nobis qua talibus, sed a divino Mediatore repetunt,

quocum tamquam palmites cum vite, vel tamquam membra cum capite conjuncti sumus, ut adeoque etiam in nobis nonnisi Christus satisfaciat *).

3. Porro hanc fuisse constantem Ecclesiae doctrinam, ex historia omnis aevi patet. Etiam si satisfactionem a Christo peractam semper sufficientissimam crediderit, illos tamen, qui in grave peccatum prolapsi fuerant, de iisdem dolere, atque hunc animi dolorem per diversas poenitentiae exercitationes testari jussit. Hisce vestigiis insistens Tridentinum mandat: „*Debent ergo sacerdotes, quantum Spiritus et prudentia suggesserit, pro qualitate criminum et poenitentium facultate salutare et convenientes poenitentias injungere. . . . Habeant autem prae oculis, ut satisfactio, quam imponunt, non sit tantum ad novae vitae custodiam et infirmitatis medicamentum, sed etiam ad praeteritorum peccatorum vindictam et castigationem.*“ Sess. 14. c. 8.

4. Equidem haec Ecclesiae disciplina ultimis temporibus ingentem mutationem subiit, ita ut vix aliqua pristinae severitatis umbra supersit. Ast frustra recentiores aliqui Ecclesiam accusant, quae in tanta temporum calamitate aliud non fecit, nisi ut ad evadendum malum majus, minus admiserit.

Cum amplior hujus causae explicatio arti pastorali reservetur, nonnisi per transennam sequentia annecto. Quamvis antiqua Ecclesiae severitas disparuerit, officium tamen poenitendi

*) Eadem de bonis operibus generatim valent. Tantum abest, ut meritis Christi exinde derogetur, ut potius omnia opera bona in summam ejusdem gloriam cedant, utpote quae adjuvante ipsius gratia peragimus, et quibus nonnisi per ipsum meritum supernaturale attribuitur. Hinc Ecclesia semper firmissime tenuit, quod S. Augustinus ait, scilicet *DEUM* in *Sanctis sua dona coronare*. Vid. Trid. Sess. 14. cap. 8.

unum semper idemque manet. Quare etiamsi confessarius pro moderna observantia satisfactionem nonnisi levem injungat, omni tamen modo spiritum poenitentiae excitare et fovere conetur. Hunc in finem iis, qui graviora confitentur, saltem denuntietur, qualis poena olim in ejusmodi delicta statuta fuerit; et insuper inducantur, ut proprio motu in exercenda poenitentia indefessi persistent, e. g. ut frequenter animo contrito sacris intersint, ut genium suum in rebus etiam licitis defraudent, ut labores et difficultates sibi incumbentes humiliter perferant, et praesertim ut aerumnas hujus vitae patienter subeant, illas maxime, quas sua sibi culpa attraxerunt.

§. 139.

De ipsa morum emendatione.

Ultima demum conversionis pars in plena morum, qui hucusque depravati fuerunt, emendatione consistit, quae ceu exhibitio et necessarius effectus mutati animi spectari debet. Datur vero ingens discrimen inter mutationem internam et externam. Ipsa conversio seu mutatio animi, postquam mens diversimode disposita fuit, uno quasi momento perficitur, dum nempe peccator repudiato vitio sese per firmum animi decretum aeternae justitiae mancipat. Verum emendatio externa plerumque nonnisi pedetentim succedit, utpote quae tot difficultatibus subjacere solet, dum consuetudo solummodo per consuetudinem oppositam eradicatur. Hinc ejusmodi conversis continuae acerrimaeque pugnae instant, ad quas feliciter sustinendas prae reliquis indigent, ut per frequentem usum Sacramentorum atque per plurimam orationem exercitationemque in bono proposito roborentur, et ne animis cadant, si fors hinc inde succubuerint.

§. 140.

De relapsu.

1. Prout paulo ante vidimus, fieri solet, ut quis post

sinceram animi mutationem, adeoque serio conversus tentationi nihilominus hinc inde succumbat. Quodsi talis a lapsu suo statim iterum resurgat, coeptumque emendationis consilium novo studio prosequatur, *recidivus* vocatur. Qui vero, postquam resipuit, non tantum de novo labitur, sed etiam consilium peccato indulgendi repetit, is culpam *relapsus* incurrit.

2. Quare relapsus aliud non est quam reditus ad vitium derelictum, vel si mavis, relapsus in sensu stricto acceptus est repetitus animi habitus legem graviter transgrediendi, dum quis vel conceptum emendationis propositum dimittit, vel directe vitium derelictum de novo prosequi decernit. Unde, quae §. 113. de vitio attulimus, etiam de relapsu valent. Imo vitium post conversionem repetitum plerumque in maiorem hominis culpam cedit, quam vitium nunquam interruptum. Divinus Redemptor ipse miserrimam conditionem hominis relapsi cum aliquo a daemone obsesso comparat, a quo cum immundus spiritus exierit, „*vadit et assumit septem alios spiritus secum nequiores se, et intrantes habitant ibi, et fiunt novissima hominis illius pejora prioribus.*“ Matth. 12, 43. etc. Similia Hebr. 10, 26. et seq. atque II. Petr. 2, 20. et seq. occurrunt.

3. Et revera dum peccator in conversione sua DEUM adeo benignum atque clementem expertus fuit, per talem relapsum praeter reliquam perversitatem etiam notam insignis ingratitude contrahit. Vel quid, si filius prodigus, Luc. 15., postquam ab optimo parente tanto charitatis affectu exceptus fuit, eundem secunda vice tam impie deseruisset? Et quid demum, si ejusdem atrocissimam desertionem ter, quater et adhuc pluries repetitam legeremus? Atque sic teste sensu intimo unacum numero relapsuum augetur quoque eorundem malitia. Insuper idem perfidiae cumulus fontem gratiarum summopere exsiccare solet, quan-

doquidem nemo mittens manum ad aratrum et respiciens retro aptus est regno DEI. Luc. 9, 62. Simul vero, dum quis vitium jam derelictum de novo repetit, impetus corruptae naturae nimium quantum intumescit adinstar fluminis, quod, ubi aliquamdiu retentum fuit, perruptis tandem repagulis eo vehementius desaevire solet.

4. Fontes deflendae hujus catastrophae plures designari possunt, et quod supra de tentatione et occasione peccandi dictum fuit, huc quoque referri debet. Speciatim vero ad relapsum disponit *a)* remissa vivendi ratio, qua justa pietatis exercitia languere, mens terreno pulvere obduci, atque animus ex frequenti hominum mundanorum usu profanari coeperunt, quo fit, ut sanctissima proposita sensim flaccescant, et sic nova cum vitio familiaritas contrahatur. *b)* Vel interdum accidit, ut taliter conversus, postquam vehementi tentationi succubuit, jam de emendatione sua desperet, vel peccati dulcedine denuo degustata quasi in furorem actus eidem jam iterato se mancipet.

5. Ex quibus gravissima quaestio oritur. Cum scilicet ille, qui nonnisi *recidivus* fuit, generatim absolvi possit, qui vero vitium repetiit, plerumque absolutionis incapax existat, quae demum signa dantur, quibus relapsus a recidivo discerni queat? Hunc in finem praecipue sequentia attendenda videntur. Qui constans animi decretum fovet vitam suam emendandi, quique idcirco media necessaria praesertim a confessario dictata solerter adhibet, atque ubi per accidens lapsus fuit, mox iterum resumto animo peccatum detestatur, illique repugnare pergit; talis, etiamsi ab ultima confessione pluries prostratus fuerit, tamen nonnisi *recidivus* haberi potest. Qui vero vel in occasione voluntaria haesit, vel necessaria emendationis subsidia et dictamina confessarii neglexit, et generatim, saltem ex quo recens lapsus fuit, nullum emendationis conatum adhibuit,

certe ostendit, se vel nunquam conversum, vel ad vitium de novo reversum fuisse.

6. Quapropter tota praesentis causae decisio ex serio et efficaci conatu pendet, quem quis tum ante tum post secutum lapsum adhibuit. Ceterum non diffiteor, frequenter eximiam sagacitatem requiri, ut confessarius certum hac de re iudicium formare queat. Cum enim corda hominum et renes scrutari solius DEI sit, accusationes vero talium poenitentium non raro fallaciter instituantur, quam adeo humanum est nos interdum decipi! Sed dummodo, quidquid decidimus, pro viribus et bona fide decidamus, tum, si qui per assertiones mendaces nobis imponunt, non nobis foveam struunt, sed sibimet ipsis.

§. 141.

De directa conversionis dilatione.

1. Jam alibi indigitatum fuit, quantam dementiam illi prodant, qui conversionem suam directe differunt, vel eandem omnino provectae aetati aut morti appropinquantı reservant. Quid enim stultius, quam negotium ex omnibus gravissimum, et ex quo tota aeternitas dependet, in tempus incertum differre? Praeterquam enim quod talis gratiam divinam nonnisi per summam temeritatem exspectare possit, quis certus est, se ad senectutem vel ad terminum a semet ipso designatum perventurum? Cumque aeternitas *tempus messis* existat, Gal. 6, 8., quae dementia nunc, ubi tempus est seminandi, tot merita negligere, quae indies et quidem pro omni aeternitate nobis comparare possumus! Demum conversio negotium perquam difficile esse solet. Qua igitur ratione sperare licet, fore, ut cor peccatis assuetum inveteratumque mox ad sincerum DEI amorem reviviscat, praesertim dum animus vel ex proVectiori aetate

repuerascit, vel per morbi acerbitatem mortisque formidinem sui pene impos redditur?

2. Verum praeter summam insaniam haec conversionis dilatio etiam insignem impietatem manifestat. Qui enim directe benignissima DEI consilia frustrare, ac vitam suam vitiis devovere cogitat, nimis aperte testatum facit, sese omni DEI amore ac reverentia plene destitui. Imo ipsa conversio, quam tales in vitae suae termino meditantur, aliud non est quam egoismus, utpote qui nonnisi se ipsos petunt. Sane quis non exhorrescit ad tantam hominis perversitatem, qui cum totus ad DEUM factus sit, eidem tamen deliberato studio per totam vitam adversari pergit, et in ipsa aeternitate nonnisi propriae felicitati inhiat? „*An divitias bonitatis ejus et patientiae et longanimitatis contemnis? Ignoras, quoniam benignitas DEI ad poenitentiam te adducit? etc.*“ Rom. 2, 4. etc. Quare „*non tardes converti ad Dominum, et ne differas de die in diem. Subito enim veniet ira illius, et in tempore vindictae disperdet te.*“ Eccli. 5, 8. etc.

3. Revera etiam experientia hanc poenitentiae dilationem periculosissimam esse testatur; nam ejusmodi peccatores plerumque vel ex inopinato decedunt, vel ingravescente morbo aut desperant, aut de peccatis suis fecte tantum ac ex timore nonnisi servili atteruntur. Quod vero senectutem attinet, quam rarum est illos vere poenitentes videre, qui vitam anteactam continuatis vitiis dederunt! Plerique ad extremum usque halitum bona injuste parta retinere student, atque consuetis vitiis addicti manent. Quae tamen ita dicta sunt, ut ex iis, qui in ipso demum mortis articulo poenitentes videntur, in specie neminem condemnemus; nam misericordiae Domini super omnia opera ejus. Quare fieri quidem potest, ut poenitentia sera etiam seria sit, attamen generatim res haec oppido suspecta

censeri debet. Gravissima sunt verba S. Augustini, quibus de poenitente latrone ait: „*Unus est, ne desperes, unus, ne praesumas.*“

§. 142.

Peccatorum confessio.

1. Appendicis loco quaedam subungere juvat de poenitentia tamquam novae legis mysterio. Et quidem a Christo Domino in favorem poenitentium Sacramentum aliquod institutum fuisse, Dogmatica invicte ostendit. Prout vero divinus Mediator Apostolis eorumque successoribus potestatem peccata remittendi retinendive concessit, Matth. 18, 18., Joann. 20, 22., ita per necessariam correlationem fidelibus demandavit, ut peccata sua iisdem exponerent. Vel qua ratione minister hujus Sacramenti rite dijudicabit, quae remittere, quaeve retinere oporteat, nisi poenitens delicta et conditionem suam moralem eidem veraciter exposuerit? Quare non mirum, si constans Ecclesiae traditio et perpetuus orientis non minus quam occidentis usus specificam peccatorum gravium confessionem ad salutem necessariam duxit.

2. Insuper prout vel ipsi adversarii fateri coguntur, ex hac peccatorum confessione in rempublicam christianam emolumenta prorsus insignia redundant. Praeterquam enim quod exinde licentia humana plurimum refrenari, et vitiorum in occulto serpentium fomes in ipso statim principio extinguí possit; etiam ipsa peccatoris conversio longe facilius redditur, id quod paucis exhibitori sumus.

3. Inprimis per necessariam peccatorum expositionem jam ipsa sui ipsius cognitio plurimum adjuvatur. Si enim conscientiam nostram nonnisi ad propriam notitiam discutere oporteret, plerique facili ac perfunctoria disquisitione contenti forent. Nunc vero, dum singula peccata gravia

juxta eorundem numerum et necessarias circumstantias sacerdoti deputato fateri jubemur, necessario etiam exactior discussio praemitti debet. Et simul dum vulnera nostra viro rerum humanarum perito detegimus, ipse, quae deesse videntur, supplere, et per appositae quaestiones conditionem nostram moralem penitus investigare, nobisque ad vivum proponere potest.

4. Quod dolorem et seriam peccatorum detestationem attinet, jam ipsa humilis sui accusatio cor emollire solet, illudque ad dolorem egregie disponit. Insuper dum delecto conscientiae arbitro peccata nostra fiducialiter pandimus, ex hac ipsa fiducia *animi sibi met affines* fiunt, dumque hoc modo corda ad invicem sibi patent, efficitur, ut confessarius confitenti nova et indoli ipsius adaequata doloris motiva instillare queat; atque haec motiva eo efficaciora erunt, quo attentius poenitens ea, quae in hoc sacerrimo momento proponuntur, audire ac perpendere consuevit.

5. Denique ubi de concipiendo emendationis proposito, de praecavendo relapsu, atque de exantlanda quaquaversus satisfactione quaeritur, quis sibi sat sapiens, ut sciat, quae cavere, quae in usum deducere, et qua demum ratione tum DEO tum proximo, quem inique laesit, satisfacere debeat?

Sive timoratae, sive laxioris conscientiae aliquis sit, per semet ipsum saluti suae nunquam secure providebit. Contra quam expeditum totum negotium redditur, si confessarius prudens ac DEO devotus ea, quae sub omni ratione fieri oportet, ad amussim designat!

6. Quae quidem omnia praecipue tum obtinebunt, cum quis stabilem sibi conscientiae arbitrum selegerit, cumque ex brevi temporis intervallo frequentare perrexerit. Hac enim ratione confessarius non tantum ea, quae ad poenitentis directionem nosse convenit, exacte intelliget, sed

hominem etiam perditissimum per operam continuatam e vitiis suis extricare, atque successive ad sensus altiores provehere poterit, siquidem ex parte poenitentis humilis obedientia accesserit.

§. 143.

De sacramentali absolutione.

1. Verum etiamsi confessio jam ex indole sua veram peccatoris resipiscentiam mire promoveat, haec tamen infinities infra rationem *Sacramenti* manent. Si enim exomologesin tamquam veri nominis Sacramentum consideramus, confessarius jam non solum qua *conscientiae arbiter* assidet, qui pro ampliori doctrina sua nos dijudicare, nostris mederi vulneribus, nosque in proseguenda virtutis semita dirigere possit; sed tamquam *DEI ipsius minister* nobis proponitur, cui superna ligandi solvendique potestas commissa fuit. Dumque hac potestate divinitus sibi concredita utitur, ejusdem absolutio non est mera remissionis declaratio, sed est *actus proprie judicialis*, quo revera a peccatis absolvimur. Hoc demum modo justificatio ex *opere operato* nobis confertur, et dummodo nullum ponamus obicem, merita Christi coelestesque gratiae largissime in nos dispensantur *).

*) Summopere dolendum est, plures auctores recentiores, ubi de Sacramento poenitentiae scribunt, veram Sacramenti indolem reticentes illud ceu *meram poenitentium directionem* exhibere, quo fit, ut plurimi in sensu suo abundantes existiment, se utpote sibi ipsis sufficientes hac directione non indigere. Sit etiam, tales confessario multo sapientiores esse; ast Sacramentum istud non in mera directione consistit, sed insuper *potestatem clavium* complectitur, cui unusquisque peccator, siquidem occasionem habeat, semet subicere jubetur.

2. Denique quis nescit, quantopere peccator ad viam justitiae impigre prosequendam animi tranquillitate indigeat, ut nempe certus sit de venia feliciter obtenta? Ast qua ratione haec certitudo acquiri potest, nisi visibilis aliquis minister DEI ipsius vices agens hanc veniam in definito aliquo temporis momento nobis revera impertiat? Profecto sine tali ministerio factam remissionem fors sperare, ast nunquam de illa omnino certi esse possemus. Contra dum sacerdos ex potestate sibi credita nos actu absolvit, mens nostra pacem vere coelestem percipit. Qui enim sibi conscius est, se conditionibus ad hoc Sacramentum requisitis pro viribus satisfecisse, jam securus cogitare potest: „*En, sacerdos, cui statum meum candide aperui, pro divino suo munere a peccatis meis me absolvit; ergo ex certa DEI promissione etiam in coelis solutus sum, et dubitare jam non possum, quin Pater aeternus me in gratiam denuo receperit.*“

3. Verum ex his ipsis patet, quantum cognitionum apparatus, quantam morum integritatem et quam pium charitatis affectum unusquisque nostrum afferre debeat, qui tantum munus aggredimur. Quia tamen DEUS T. O. hoc officium non Angelis, sed infirmis hominibus, quales universim sumus, imposuit, ejusdem gravitas nos ad indefessam quidem industriam provocare, neminem vero deterere debet. Sacerdos ad excipiendas confessiones deputatus dum id, quod suum est, pro viribus confert, jure illud S. Leonis sibi usurpat: „*Qui mihi honoris est auctor, ipse fiet mihi administrationis adjutor, et ne sub magnitudine gratiae succumbat infirmus, dabit virtutem, qui contulit dignitatem.*“ Serm. 1.

SECTIO VI.

DIJUDICATIO ACTUUM HUMANORUM.

Caput I.

Principia generalia.

§. 144.

De morali pretio.

1. Non absque consilio hanc gravissimam disquisitionem ad calcem Ethicae generalis reservavi. Nisi enim ea, quae hucusque tum de lege ipsa tum de virtute et peccato dicta sunt, probe perspexeris, aegerrime definies, qua ratione tum actus ipsos tum eorundem auctores dijudicari oporteat. Equidem per decursum frequens imputationis mentio injecta fuit; attamen res videtur percommoda, si praemissis praemittendis notiones et axiomata moralis dijudicationis in unum quasi fasciculum colligamus, ut facili obtutu lustrari queant. Et inprimis quidem de morali pretio dicemus.

2. Itaque quoties legi aeternae ex ejusdem reverentia satisfacit, talem actum magni aestimare cogimur, seu eidem *pretium aliquod* adjudicamus, et quidem pretium *intrinsecum*, quodque ab omnibus rebus creatis independens sit; non perinde ac si ejusmodi actus *bonitatem aliquam absolutam* constituent, sed quia de bonitate absoluta, de lege nempe divina immediate participant. Quare, ut jam §. 96. diximus, pretium istud non ex fortuito casu vel ab arbitraria hominum conventionem, imo neque a solis actuum nostrorum consecrariis dependet, sed qualiscunque illorum eventus fuerit, illos tamen magni aestimare cogimur, quamprimum cum lege undequaque conveniunt. Atque id praeter

apertam rationem ex sensu uniuscujusque intimo atque ex universali omnium consensu patet.

3. E contrario ubi actio quaedam legi subjectivae repugnans invenitur, eadem necessitate illam *reprobare* seu moraliter malam fateri compellimur. Huic ergo *vilitatem intrinsecam* adscribimus, quippe quae indignitas proxime ex actus cum lege repugnantia descendit, et nullis ne faustissimis quidem eventibus dilui potest. Quamvis e.g. venditionem Josephi optimus eventus exceperit, fraternam tamen perfidiam non aversari non possumus.

4. Porro tum pretium tum vilitatem actionum in illum rejicimus, qui earundem voluntarius auctor fuit. Quia tamen aliorum animos et intentionem haud perspicimus, in eorundem condemnatione cautissimi esse debemus, et generatim fraterna charitas exigit, ne obliviscamur illius discriminis, quod saepe inter ipsius actus turpitudinem et agentis perversitatem datur. Quem in finem etiam Redemptor ait: „*Nolite judicare, ut non judicemini.*“ Matth. 7, 1.

5. Quodsi vero ratione ipsius officii nostri alios dijudicare cogimur, duplex iterum modus occurrit, dum nempe *a)* vel universalem dominantemque illorum indolem attendimus, vel *b)* nonnisi certos illorum actus in judicium vocamus. Quae sub utraque ratione praecipue notanda videntur, haec sunt:

a) Quae in sensu stricto nostram vel approbationem vel reprobationem merentur, nonnisi ea sunt, quae et in quantum ex libera hominis voluntate proficiscuntur. Congenitae animi dotes, venustas ac firmitas corporis, splendor natalium, affluentes divitiae et quaecunque praerogativae citra rectum libertatis usum homini concessae nostram fors admirationem, ast neutiquam veri nominis *reverentiam* sibi vindicant. Pari modo rationi plurimum adversatur, si quis ex inculpabili horum bonorum defectu vilipenditur.

b) Prout virtutis ac perversitatis, ita quoque moralis pretii abjectionisque diversi gradus dantur. Atque in definiendis hisce gradibus non fortuitus rerum eventus, sed sola harmonia vel repugnantia voluntatis cum cognita DEI lege attendi debet. Quo majori charitate unusquisque in DEUM ac proximum fertur, eo majori quoque pretio morali gaudet; et e contrario quo magis quisque hac charitate destituitur, eo inferiorem quoque locum occupat.

c) Imo pretium morale non raro eo majus detegitur, quo minus actus nostros felix eventus sequitur; quia in hoc casu non tantum intensior labor, sed etiam major intentionis puritas adesse solet, quam ubi omnia ex votis succedunt, ac secundo eventu stipantur. Pro exemplo sint duo concionatores, quorum alter ob eximias dotes suas cum omnium applausu perorat, et uberes laboris sui fructus capit; alter vero, cui natura forsan, ut dicunt, noverca fuit, omni quidem virium contentione et ex sincero DEI amore, attamen sine laude, et prout videtur, sine fructu munus suum exequitur. Atque haec veritas pro omnibus, qui esuriunt et sitiunt justitiam, praesertim pro sacerdote est solatii plenissima. DEUS non actionis *effectum*, sed nonnisi *agentis affectum* pensat. Hinc qualiscunque eventus labores nostros pro DEO exantlatos subsequatur, merces nostra non imminuitur. Quapropter etiam Apostolus asseverat: „*Unusquisque propriam mercedem accipiet secundum suum laborem.*“ I. Cor. 3, 8.

d) Denique solius DEI est moralitatis gradum, quem unusquisque tenet, exacte definire, idque sive universalem hominis indolem, sive singulorum actuum pretium spectemus. Unde iudicium divinum ab humano frequenter in immensum differt. Actiones, quas vix ulla consideratione dignas aestimamus, coram DEO

ingens non raro pretium ferunt, et e contrario, quae nobis stupenda videntur, ad stateram sanctuarii appensa saepe evanescent. Quid e. g. minutius, quam donum illud, quod paupercula vidua obtulit? Luc. 21, 2. etc. Et tamen Redemptor hoc devotionis tributum reliquis omnibus praeferendum censuit. E contrario quis nostrum illum non admiraretur, qui omnes facultates suas distribueret in cibos pauperum, et ipsum adeo corpus suum saevissimis tormentis objiceret? Ast si talis charitatem non habuerit, aliud haud foret quam aes sonans et cymbalum tinniens. I. Cor. 13. Eadem de universali hominis indole obtinent. Quare fieri potest, ut homines pauperculi, simplices et despecti multum super illos emineant, quos ob insignem doctrinam, vel ob res praeclare gestas tamquam praecipua humani generis lumina suspicimus. „*Itaque nolite judicare, quoadusque veniat Dominus, qui et illuminabit abscondita tenebrarum, et manifestabit consilia cordium; et tunc laus erit unicuique a DEO.*“ I. Cor. 4, 4. et seq.

§. 145.

De condigna retributione.

1. Cum approbationem reprobationemve, qua certos actus dignos censemus, verbis exprimimus, illos *laudare* vel *vituperare* dicimur. Simul vero tum ratio tum sensus noster intimus invicte urget, dignum justumque esse, ut virtus praemio, peccatum vero condigna poena afficiatur. Et id quidem non ab humana institutione vel ab experientia, sed proxime et ex immediata perceptione aeternae justitiae profiteri cogimur. Prout omnes supremam et absolutam aliquam legem percipimus, ita omnes quoque intime convicti sumus, huic legi convenire, ut virtuti congrua felicitas, impietati autem condigna miseria jungatur. Quis

non occulta aliqua et insuperabili vi ad indignationem commoveretur, si quis contrarium assereret? Profecto de ipsa existentia nostra certiores non sumus, quam de hac exactione justitiae. Hinc etiam omnium temporum locorumque populos desuper consentientes reperimus, et in ipsa aetate puerili unacum ratione hanc quoque justae remunerationis ideam expergefieri videmus.

2. Ipsam felicitatis dignitatem *meritum*, dignitatem vero vapulandi *culpam* dicimus; denique actum, quo unicuique justa felicitatis vel miseriae portio confertur, *retributionem* vocamus, quae proinde vel *remunerando* exercetur, vel *puniendo*.

3. Ex his prona datur illatio, justam piorum aequae ac impiorum retributionem certissime instare. Est enim impossibile, illud nil nisi imaginariam illusionem esse, quod non tantum unus alterve, sed quod omnes prorsus ceu necessarium atque ab idea aeternae justitiae indivulsum agnoscunt. Quid divina revelatio astruat, jam §. 98. innuimus. Et sane novum Test. abundat ejusmodi effatis, quibus docemur, fore, „*ut referat unusquisque propria corporis, prout gessit, sive bonum, sive malum.*“ II. Cor. 5, 10.

4. Alia illatio est, solius DEI esse, ut unicuique suum retribuatur. Et id quidem ex ipsa Divinitatis idea eruitur, quippe cum solus DEUS ens supremum et absolutum summa rerum omnium lex ac totius universitatis dominus et rector sit. Insuper solus DEUS *potest* unicuique congruens praemium vel promeritam poenam irrogare, quia ipse solus singulorum meritum aequae ac reatum plene perspectum habet, et ipse solus praeterea in res prorsus omnes absolutum dominium exercet, ita ut ejusdem voluntati res nulla adversari possit. Quam ob rem scriptum est: „*Mihi vindicta, ego retribuam, dicit Dominus.*“ Rom. 12, 19. *).

*) Dum vero DEUM supremum et unicum retributorem dici-

§. 146.

Continuatio.

1. Sed quem in finem in impios *poenae* decernuntur? Suntne tantum *medicinales* atque ad perversos corrigendos comparatae, an vero ipsam peccatoris punitionem atque *vindictam* spirant? Ad hanc quaestionem respondeo: *Poenae* proprie tales, seu in quantum per illas *retributio* exercetur, non *medicinales*, sed *vindicativae* censi debent; prout enim remuneratio proborum, ita quoque perversorum punitio ideo tantum decernitur, ut aeternae justitiae satisfiat, quippe quae severe exigit, ut unicuique tribuatur, quod meruit. Hinc, ubi de *stricta retributione* agitur, *impii* non ideo affliguntur, ut resipiscant, sed ut recipiant, quod justum est. Atque haec assertio per divinam revelationem ad evidentiam usque confirmatur, quippe quae in reprobos poenas sempiternas statuit, quas certe nullus nonnisi *medicinales* esse dixerit.

2. Quia tamen vita, quam nunc vivimus, non noster terminus adeoque non tempus retributionis, sed nonnisi praevium ad aeternitatem stadium est; etiam necessarius nexus virtutem inter et beatitatem aeternitati reservatur.

§. 97. Cum igitur DEUS, quamdiu in hoc stadio versamur, nolit mortem peccatoris, sed magis ut convertatur et vivat, *poenae*, quae nunc in homines perversos saepe decernuntur, utique, plerumque saltem, non veri nominis retributionem, sed eorundem correctionem intendunt, vel saltem id sibi praefixum habent, ut reliqui per lugubre aliquod exemplum ab ejusmodi ausibus deterreantur. Quare si *poenae praesentis temporis* attenduntur, hae sub aliqua ratione omnino

mus, plurimum abhorremus a sententia illorum, qui legem absolutam tamquam aliquid a DEO diversum, DEUM ipsum vero tamquam merum legis *executorem*, et supremum quasi regni moralis satellitem exhibent. §. 32. et seq.

medicinales appellari possunt: sed absit, ut idem quoque de poenis aeternis astruamus, ubi verus denique *dies justae retributionis* illucescit.

3. Omnium minime ex temporali hominis prosperitate ejusdem virtus, vel ex aerumnis, quibus affligitur, ejusdem perversitas inferri potest. Nam ex sapientissimo DEI consilio homines piissimi summis non raro fortunae adversae fluctibus jactantur, dum e contrario homines improbi insigni et vix interrupta prosperitate gaudent. Nihilominus tamen haud infrequens esse solet, ut peccatum jam in hac vita poenam pedissequam habeat, poenam scilicet plerumque medicinalem, qua DEUS nostram aliorumque conversionem intendit. Quapropter, dum nosmet ipsi diversis aerumnis subjicimur, certe insigniter proficiemus, si culparum nostrarum memores ejusmodi adversitates in spiritu humilitatis et animo vere contrito ceu poenas suspicimus ex parte nostra nimium quantum promeritas, atque a DEO manu vere paterna immissas. Quantum *ad alios* vero Evangelio non minus ac rationi repugnaret, si, quos graviter afflictos cernimus, etiam reos gravium peccatorum arbitraremur. „*Putatis, quod hi Galilaei prae omnibus Galilaeis peccatores fuerint, qui talia passi sunt? Non, dico vobis, sed nisi poenitentiam habueritis, omnes simul peribitis etc.*“ Luc. 13, 2. etc. Et sane etiam in cura animarum multa circumspectio requiritur, ut, dum calamitates ingruunt, spiritus poenitentiae in fidelibus ita nutriatur, ut tamen illi, quos manus Domini tetigit, in nullam illiberalem suspicionem deveniant.

4. Quod demum remunerationem *supernaturalem* spectat, eorum meminisse juvat, quae §. 84. de gratia sanctificante et de viva nostra cum divino Mediatore conjunctione diximus, ex qua nempe *meritum de condigno* in nos redundat.

Caput II.

De morali imputatione.

§. 147.

Imputatio moralis definitur.

1. *Imputatio* moralis est iudicium, quo aliquis tamquam voluntarius certorum actuum effectuumque auctor enuntiatur *).

2. Prout vero in dijudicando morali hominis pretio, ita quoque in imputatione vel universa sentiendi agendique ratio, quam quis tenuit, attenditur, vel nonnisi singularis aliquis actus in iudicium deferitur; hinc imputatio vel *totalis* vel *partialis* audit.

3. Denique multiplex forum discernunt, in quo iudicium istud instituitur:

a) Scilicet *forum divinum* seu forum poli, quo deciditur, qualis unusquisque nostrum coram DEO compareat, qui uno intuitu cuncta perlustrat vel intuetur potius;

b) *forum internum* seu conscientiae, quatenus aliquis facta sua vel ipsemet ad normam divinae legis expendit, vel, prout in S. tribunali evenit, alterum conscientiae suae arbitrum facit;

c) denique *forum externum*, quod tum ecclesiastica tum profana tribunaia per legitimam auctoritatem sancta complectitur.

4. His praemissis facile perspicitur, imputationem *metaphysice certam* et falli nesciam nonnisi in foro divino dari. DEUS solus tum singulas actiones tum universam

*) Hinc diversas imputationis species distinguunt, nempe a) *imputationem facti*, ubi tantummodo quaeritur, quis certae actionis atque effectuum exinde secutorum voluntarius auctor extiterit; b) *imputationem juris vel legis*, ubi pretium vel perversitas actuum discutitur; c) denique *imputationem ratione meriti vel culpae*, quale scilicet praemium vel quam poenam aliquis sit promeritus.

indolem hominis ex integro ac infallibiliter perspectas habet; „*non est enim ulla creatura invisibilis in conspectu ejus; omnia autem nuda et aperta sunt oculis ejus.*“ Hebr. 4, 13. Unde etiam *scrutans corda et probans renes* hominum dicitur. Jer. 17, 10.

5. E contrario imputationi, quae tum per nosmet ipsos tum per adhibitum conscientiae arbitrum in foro interno instituitur, plerumque *certitudo moralis* tantum conciliari potest. Imo frequenter ne ad hanc quidem eluctari licet; dum prout conscientia, ita etiam imputatio interdum non-nisi praeponderantem probabilitatem admittit, vel omnino ob rationes ex utraque parte aequales suspenditur.

6. Quod demum imputationem *fori externi* attinet, facile eruitur, hanc quantum ad meritum et culpam multis errandi periculis subiacere. Cum enim praetor de internis plerumque judicare nequeat, res ipsa petit, ut in foro externo potior ratio legalitatis quam moralitatis habeatur, utque decisio frequenter ex solis praesumptionibus ac statutis regulis juris inferatur. Quapropter fieri potest, ut, qui in conscientia sua a culpa immunis est, in foro externo condemnetur; et vice versa ut, qui ex defectu argumentorum in foro absolvitur, per conscientiam gravissima culpa constrictus maneat. Quid in ejusmodi collisione fori externi cum interno agendum sit, in Ethica applicata docebimus.

§. 148.

Principia imputationis negativa.

1. Nos jam in exponenda morali imputatione pergitur, et primo quidem ea principia allegamus, quibus instruimur, quando imputatio ex integro cesset vel minuatur saltem. Itaque nobis imputari non potest, quod *sub nulla ratione* ex libera nostra determinatione pependit, ceu cujus neque directe neque indirecte liberi auctores fuimus.

Hinc omnis imputatio tollitur quantum ad ea, quae nisi *in causa* forsitan fuerint voluntaria, in plena mentis absentia contigerunt, vel quorum plena et inculpata ignorantia aut inadvertentia laboravimus, vel demum quae nobis tum physice tum moraliter prorsus impossibilia fuerunt. §. §. 70. seq.

2. Regula altera est: Imputatio eo minor incurritur, quo magis usus libertatis nostrae impeditur. Consequenter supposito iterum has causas neque mediate culpam involvere, imputatio minuitur: *a)* Quo minor ac infirmior usus rationis datur, e. g. in pueritia, in semisopitis etc.; *b)* quo minus aliquis legem sibi contrariam cognovit vel ad illam advertit; *c)* quo magis aliquis per externam violentiam, metum, per concupiscentiam vel quo demum cunque concitatori affectu ad transgressionem legis impellitur *).

§. 149.

Principia aientia quoad imputationem operum bonorum.

1. Restat, ut principia etiam aientia designemus, quae imputationem tum actuum nostrorum tum eorum, qui inde sequuntur, eventum dirigant. Et quidem quod *actiones moraliter bonas* attinet, universalis regula statuenda venit: Quoties legi subjectivae ex amore justitiae obsecundamus, talis actio nobis in meritum imputatur. Atque haec imputatio locum habet, sive lex stricte talis sive consilium de bono meliori occurrat. Neque interest, utrum vires nostrae ad exequendum animi decretum reapse sufficiant, vel utrum optatus eventus revera subsequatur; sed quicumque *sincere et efficaciter* opus aliquod DEO placitum aggreditur, tum-

*) Cave tamen, ne eos, qui talia passi fuerint, ab omni statim culpa immunes dicas, prout nonnulli asserere ausi sunt. Qualiscunque sensuum impetus fuerit, reatus tamen lethalis contrahitur, quoties conditiones ad peccatum grave requisitae adsunt. Cf. §. 116.

que facit, quod potest, coram DEO non perdet mercedem suam. Doctrina certe solatii plenissima pro iis omnibus, qui regnum DEI sincere quaerunt, illudque pro viribus promoveri student.

2. Altera regula huc spectans est: Unumquodque opus bonum eo magis nobis imputatur, quo majorem in ejusdem exercitio luctam sustinere oportuit, et quo majori intentionis puritate illud perfecimus. Quem in finem recolenda sunt, quae §. §. 94. et seq. de diversis virtutis gradibus attulimus. Etiam haec regula plurimo solatio redundat praesertim pro iis, quibus vel ex vehementia naturae, vel ex improbis aliorum conatibus, vel qua demum cunque ratione virtutis exercitium praegravatur. Quo acerbior pugna, eo gloriosior triumphus.

„Verum ut quid demum nosmet ipsi operum bonorum auctores dicimur, cum tamen omnia bona a solo DEO ejusque gratia repeti debeant, ita ut DEUS in Sanctis suis nonnisi sua dona coronet?“ Ut huic quaestioni satisfaciam, meminisse juvat, suae jam §. 10. et per decursum iterato de concordia divinae gratiae cum libero arbitrio indigitata fuerunt. Scilicet divina gratia vim liberi arbitrii neutiquam tollit, sed potius eandem penetrat, eamque ad activitatem supernaturalem elevans ad omne opus bonum expeditam facit. Quare omnino verissimum est, nos sine DEO nihil posse, et DEUM esse, qui pro bona voluntate sua in nobis velle et perficere operetur. Unde nemo quoque de virtute sua qua sua gloriari potest; praeterquam enim quod meritum de condigno ex solis meritis Christi in nos redundet, etiam sine gratia actuali voluntas nostra ad virtutem nunquam incallescere, vel contra tentationes invicta stare potuisset. Hinc sciscitatur Apostolus: *„Quid enim habes, quod non accepisti etc.“* I. Cor. 4, 7. Sed nihilominus virtus etiam nobis imputari debet, utpote qui excitati et adjuvi per gratiam divinam bonum ipsimet decernimus, et idcirco recte ejusdem auctores dicimur. *„Nimirum,“* ut S. Aug. inquit, *„fides catholica neque liberum arbitrium negat sive in vitam malam, sive in vitam bonam; neque tantum ei tribuit, ut sine gratia DEI valeat aliquid.“* Ep. 215.

3. Ast praeter actiones, quas immediate perficimus, etiam bona earundem consecutaria nobis imputanda veniunt, quorum *causa moralis* sumus. Ut vero horum eventuum revera causa moralis existamus, requiritur, *a)* ut a nobis *praevisi*, et *b)* ut a nobis etiam *intenti* fuerint. Quae enim citra nostram expectationem voluntatemque eveniunt, horum fors *occasio* vel etiam *causa physica*, sed neutiquam *moralis* dici meremur. Quae tamen ne perversè intelligantur, sequentia addenda censeo. Non est necesse, ut hosce eventus *clare ac distincte* praevideas, vel ut *explicite* illos intendas; sed sufficit, ut aliquam etsi subobscuram eorundem expectationem habeas, utque quidquid boni ex actione tua redundans sincere procurare velis.

4. Quapropter sequentem iterum regulam subnectimus. Omnia bona consecutaria, quae juxta expectationem et intentionem nostram ex bonis nostris operibus proveniunt, nobis etiam imputantur. Atque exinde unusquisque perspicit, quam strenuos et indefessos etiam sub hac ratione in virtutis exercitio nos esse oporteat, quippe cum omne opus bonum adinstar foecundi seminis fructum centuplum ferre, sicque vita nostra, etiamsi brevissima sit, in uberrimam tamen messem succrescere possit. Praesertim de illis id obtinet, qui in vinea Domini sedulam curam exercent.

5. Sed quid, si ex bono, quod agimus, consecutaria mala praevidentur? Num etiam horum imputationem incurrimus? Inprimis ubi de *mero consilio* vel etiam de officio nonnisi *hypothetico* agitur, plerumque accidit, ut actio, ex qua talia praevidentur consecutaria, consulta vel praecepta esse desinat; hinc ponendo talem actum jam non bene sed male ageremus. Si tamen lex omnibus perpensis adhuc urgere pergit, nosque eidem obsecundamus, mala, quae fors consequuntur, nobis nullatenus imputari possunt, utpote per quos non stetit, quo minus illa arcerentur.

§. 150.

De imputatione peccatorum.

1. Cum peccatum proprie non in actu externo, sed in depravata hominis voluntate resideat, ea omnia nobis imputantur, ad quae voluntas nostra actualiter parata et disposita est.

Haec assertio quantum ad illos, qui affectui suo libere indulgent, materiam horroris plane immensi constituit, quam tum §. 118. tum alibi saepius innui. Ne tamen interpretatio sinistra admittatur, termini, quibus principium adductum effertur, bene expendi debent. Itaque non dicitur, ea omnia nobis imputari, ad quae voluntas nostra *naturaliter propendet*, sed ad quae reapse *parata et disposita est*. Neque illa homini imputantur, in quae ob fragilitatem suam *probabilius consensurus esset*, si in circumstantias admodum periculosas conjiceretur, sed ea tantum, in quae *reapse consentit*. Quotusquisque enim hominum ipsis justis non exceptis tantam virtutis firmitatem habiturus esset, qualem e. g. Josephus Aegyptiacus, vel Abrahamus ostendit, cum ille ex praesentissimis peccandi illecebris sese proriperet, hic vero filium suum unice dilectum DEO sacrificare decerneret? Scilicet DEUS conditionem nostram moralem non ex iis aestimat, quae in his vel illis circumstantiis prae ingenti fragilitate nostra facturi essemus, sed ex iis tantum, quae in stadio, in quo sumus, reapse sentimus, unde ipsemet orare nos docuit: „*Et ne nos inducas in tentationem.*“ Cf. Sap. 4, 10. Quanti momenti haec animadversio sit, in Ethica applicata patebit.

2. Hanc primam regulam altera immediate excipit, scilicet: Unumquodque peccatum in culpam eo majorem imputatur, quo major in illo animi perversitas latet. Atque haec ipsa animi perversitas eo ferocior deprehenditur, *a)* quo efficaciora momenta legis exactionem urgent, et *b)* quo minus libertatis usus impeditur.

3. Hujusmodi momenta, quibus peccati malitia augeri solet, sunt praecipue: Clara legis cognitio et actualis advertentia ejusdem; tituli debendi, quorum vel plures vel prae reliquis graves occurrunt; magna materiae quantitas,

sive per se sive per accidens gravis sit; gratiae actuales et motiva ex mysteriis religionis nostrae depromta, quibus imperium divinum adhuc magis intenditur; denique malitia tum praecipue augetur, cum *universalis legis contemptus* adest, id quod non solum in plena vitiositate, sed frequenter etiam in crassa et affectata officiorum ignorantia et incuria obtinet. Plura de his jam in praecedentibus disseruimus.

4. Quodsi *usum libertatis* attendimus, imputatio crescit, quo magis peccans sui compos extiterat, et quo minor excusatio datur ob vehementiam tentationis etc. Ex quibus facile inferri potest, peccata christianorum generatim multo majorem imputationem involvere, quam peccata infidelium; utpote cum ex parte nostra non tantum exactior legis cognitio detur, sed etiam specialia motiva et efficacissima gratiarum auxilia occurrant. Sed etiam inter ipsos christianos quanta imputationis diversitas, dum idem peccatum grave e. g. ab homine inculto, vel ab ipso adeo sacerdote perpetratur! „*Quoniam si inimicus meus maledixisset mihi, sustinuissem utique. Tu vero homo unanimes, dux meus et notus meus! Qui simul mecum dulces capiebas cibos, in domo DEI ambulavimus cum consensu!*“ Ps. 54, 13. etc.

§. 151.

De imputandis peccatorum consecrariis.

1. Interdum accidit, ut ex actu aliquo perverso consecraria *bona et felicissima* sequantur, cujus rei praecipue mors Christo illata vivum exemplum praebet. Verum absit, ut hujusmodi eventus illis in meritum imputemus, qui perperam egerunt. *Occasio* dici possunt; verum *fons moralis* horum bonorum solus DEUS est, qui cuncta tam mirum in modum disponit, ut etiam impii quamvis inviti ad electorum salutem conferre debeant.

2. Quantum ad infausta peccatorum consecitaria inprimis omnia illa nobis imputanda veniunt, quae reapse intendimus; haec enim directe ex nostra voluntate descendunt, et propterea jure eorundem auctores dicimur. Ast insuper qui vel actum prohibitum perpetrat, vel actum praeceptum omittit, etiam illorum malorum reatum subit, quae exinde consecutura esse *praevidet* vel *etiam ominatur* tantum, quamvis illa haud intendat. Talis enim haec mala *impedire tenebatur*, et idcirco, quamvis illa non intenderit, eorundem tamen imputationi jam ex eo subjacet, quod contra suum officium iisdem ansam dederit. Quid vero, si quis consecitaria ex suo facinore oriunda ignorat quidem, attamen ita animo comparatus est, ut, quidquid inde eveniat, scelus suum exequi decernat? E. g. dum latro hominem sibi prorsus ignotum occidit. Absque dubio talis omnium casuum, qui emergunt, reatum incurrit, prout jam ex regula prima §. praec. eruitur.

Ceterum ne in computandis infaustis consecitariis exorbitemus, notare juvat, mala, quae alicui inferuntur, non ad inanes possibilitates extendenda, sed ita dimetienda esse, prout ex *communi hominum aestimatione* taxari solent. Sic e. g. ridiculum foret illi, qui alterius gallinam occidit, calculum proponere, quot pulli ex hac gallina successu temporis nasci potuissent.

Alia quaestio est, qualis imputatio locum habeat, ubi ex *actione aliqua licita* infausti eventus imminet. Ast plerumque talis actus hoc ipso *prohibitus* evadit, quia pessima consecitaria praevidentur. Unde qui nihilominus agit, imputationi obnoxius redditur. Si tamen etiam attentis hisce consecitariis actus ejusmodi *licitus permanet*, mala, quae inde exoritura praevides, tibi imputari nequeunt, dummodo illa haud intendas. Supposito enim, quod actus aliquis omnibus pensatis licitus sit, hoc ipso mala imminetia impedire ne-tiquam teneris. Sic e. g. Christus Sabbato infirmos sanavit, etiamsi Judaeorum offensionem aliaque mala praeviderit.

§. 152.

Imputatio actuum alienorum.

1. Prout ad aliorum peccata, ita quoque ad eorundem

virtutem duplex concursus datur, scilicet *a)* per *inductionem*, dum quis alium tum directe tum indirecte ad certas actiones omissionesve disponit, et *b)* per *cooperationem*, dum alicui, qui ad agendum jam plene dispositus est, nostram navamus operam.

2. Quod jam illam inductionis speciem attinet, qua alios ad *virtutem permovere* nitimur, ea omnia nobis imputabuntur, quae nostro vel consilio, vel imperio, vel exemplo, vel fasis ad DEUM precibus, vel quo demum cunque honesto medio ad dilatandum regnum divinum contulerimus. Hinc satis ruminare vix possumus, quod divinus Redemptor non tantum Apostolis, sed et nobis ait: „*Ego elegi vos, et posui vos, ut eatis et fructum afferatis, et fructus vester maneat.*“ Joann. 15, 16. Profecto quam laetos manipulos in die judicii colligemus, si nunc pro sacerdotali nostro munere homines omnis aetatis, et praesertim flexibilem juventutem ad solidam pietatem formare errantesque ad saniora consilia reducere satagimus! Etiam corpore nostro jam diu extincto et in pulverem converso semina per nos sparsa flores ac uberrimos fructus ferent.

3. Verum ut iterato innui, ex eadem ratione illi, qui alios vel directe vel per depravata exempla sua corrumpit, etiam omnia consectoria suae perversitatis imputanda veniunt. Quanta igitur horroris materia pro iis maxime, qui publice religioni morumque honestati insultant, et ex quorum impietate regnum DEI per integras ac sibi succedentes aetates turbatur! Sed etiam actiones, quae inter parietes privatos continentur, immensum non raro orbem describunt, dum e. g. aliquis hominem hucusque integrum corrumpit, qui praeda primum, mox praedo futurus est.

4. Quantum ad cooperationem, qua aliis tum ad virtutem tum ad peccatum nostram navamus operam, ea omnia obtinent, quae de imputatione actuum propriorum dicta

sunt. Id solum in memoriam revocasse juvat, saepe fieri, ut quis per oblatam nostram cooperationem ad actum, de quo hucusque anceps haeserat, demum *penitus determinetur*, ubi adeoque etiam aliqua species inductionis occurrit. Plura de his in Ethica applicata.

5. Quam bene etiam per nostram ad pios aliorum conatus cooperationem de regno divino mereri possimus, praecipue ex illa Redemptoris asseveratione patet, qua ait: „*Qui recipit Prophetam in nomine Prophetarum, mercedem Prophetarum accipiet; et qui recipit justum in nomine justorum, mercedem justorum accipiet, et quicumque potum dederit uni ex minimis istis calicem aquae frigidae tantum in nomine discipuli, amen dico vobis, non perdet mercedem suam.*“ Matth. 10, 41. etc.

Ex his, quae de morali imputatione non tam exposita, quam indigitata fuerunt, sua quasi sponte idea universalis atque extremi judicii resultat. Scilicet tanta est rerum omnium connexio, ut, quidquid egerimus, quaquam versus diffundi, et per consecutaria inde enata quasi perennare soleat. Neque justus, neque impius, ubi ex hac vita decedit, *totus* moritur; sed ejusdem opera quasi viva quaedam semina in novos semper multiplicatosque fructus conscendunt. Nostros oculos immensum hoc virtutis aequae ac perversitatis fenus utique plerumque latet, imo, quamdiu rerum terrenarum series adhuc textitur, ab humano ingenio computari ne potest quidem; ast in fine mundi, postquam omnia consummata fuerint, omnia quoque nuda et aperta erunt, ut referat unusquisque „*prout gessit, sive bonum sive malum.*“ II. Cor. 5, 10. Hinc quis non intime commoveatur, dum tanti spectaculi, quod nobis quam certissime impendet, attente meminit? „*Ibi Petrus cum Judaea conversa, quam post se traxit, apparebit. Ibi Paulus conversum, ut ita dicam, mundum ducens. Ibi Andreas post se Achajam, Joannes Asiam, Thomas Indiam in conspectu sui judicis conversam ducet. Ibi omnes dominici gregis duces cum animarum lucris apparebunt. Quid nos miseri dicturi sumus, qui pastorum nomen habuimus, et oves, quas ex nutrimento nostro ostendere debeamus, non habemus?*“ S. Greg. M. hom. 17.

Finis Ethicae generalis.

Stapf, Joseph Ambrosius,

Theologia moralis in compendium redacta

Bd.: 1

Oeniponti 1836

Passau, Staatliche Bibliothek -- S nv/Ea 47-1/2

urn:nbn:de:bvb:12-bsb11340519-2